T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM SANATLARI TARİHİ BİLİM DALI

OSMANLI MEZAR TAŞLARININ BURSA VE CİVARINDAKİ İLK ÖRNEKLERİ

(DOKTORA TEZİ)

Hicabi GÜLGEN

BURSA 2009

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM SANATLARI TARİHİ BİLİM DALI

OSMANLI MEZAR TAŞLARININ BURSA VE CİVARINDAKİ İLK ÖRNEKLERİ

(DOKTORA TEZİ)

Hicabi GÜLGEN

Danışman
Prof. Dr. Osman ÇETİN

BURSA 2009

Ek. 4: TEZ ONAY SAYFASI ÖRNEĞİ

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

...İslam Tarihi ve Sanatları..... Anabilim/~~Anasanat~~ Dalı, ...Türk İslam Sanatları Tarihi..... Bilim Dalı'nda .....numaralı ...HİCABİ GÜLGEN.....'nın hazırladığı "..OSMANLI MEZAR TAŞLARININ BURSA VE CİVARINDAKİ İLK ÖRNEKLERİ....." konulu ..... (~~Yüksek Lisans~~/Doktora/~~Sanatta Yeterlik~~ Tezi/~~Çalışması~~) ile ilgili tez savunma sınavı, ..11../..12../ 2009 günü 10.00 - 12.00.....saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/~~çalışmasının~~ .....(başarılı/~~başarısız~~) olduğuna .....(oybirliği/~~oy çokluğu~~) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof Dr. Osman ÇETİN.
Uludağ Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof Dr. Muhittin SERİN
Marmara Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof Dr. Zeren TANINDI.
Uludağ Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof Dr. Mustafa KARA.
Uludağ Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof Dr. Bilal KEMİKLİ
Uludağ Üniversitesi

...../...../ 20.....

ÖZET

Yazar	: Hicabi Gülgen
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: İslâm Tarihi ve Sanatları
Bilim Dalı	: Türk İslam Sanatları Tarihi
Tezin Niteliği	: Doktora Tezi
Sayfa Sayısı	: x + 290
Mezuniyet Tarihi	: …. /…. / 2009
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. Osman Çetin

Osmanlı Mezar Taşlarının Bursa ve Civarındaki İlk Örnekleri

Bu çalışmada, Bursa ve ilçelerindeki mezarlık, hazire ve müzelerdeki, Osmanlı Devletinin kuruluşundan 1550 M. tarihine kadar yapılmış bulunan mezar taşları ele alınmıştır. Birinci bölümü oluşturan katalog kısmında 32 ayrı yerden 125 mezarın katalog bilgileri verilmiş, kısaca tanıtımı yapılmıştır. İkinci bölümü oluşturan değerlendirme kısmı ise dört alt başlıkta toplanmıştır. Bu başlıklar altında katalogda yer alan mezarların Form-tipoloji, Hat Sanatı, Yazı dili ve içeriği ile Süsleme özellikleri değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Değerlendirme kısmında tarihi ve coğrafi sınırlari içinde yer yer mezar taşlarının diğer sanat eserleriyle olan benzer ve farklı yönleri mukayese edilmiştir. Böylelikle, Anadolu Selçuklu mezar taşları ile klasik Osmanlı mezar taşları arasında kalan bu dönem anlaşılmaya çalışılmış, değişimin yönü ve bunu etkileyen sebepler üzerine bağlantılar kurulmuştur.

.

Anahtar Sözcükler

Mezar Taşı	Şahide	Erken Osmanlı	Bursa
Süsleme	Hata Sanatı	Form	Sanat Tarihi

ABSTRACT

Yazar	: Hicabi Gülgen
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: İslâm Tarihi ve Sanatları
Bilim Dalı	: Türk İslam Sanatları Tarihi
Tezin Niteliği	: Doktora Tezi
Sayfa Sayısı	: x + 290
Mezuniyet Tarihi	: …. /…. / 2009
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. Osman Çetin

First Samples of Ottoman Headstones in and around Bursa

In this study, it is dealt with the gravestones in the graveyards and museums in and around Bursa from 1299 to 1550 A.D. In the first chapter, details of the 125 gravestones which comes from 32 different places. In the second chapter which is the evaluation the gravestones consists of four parts. These parts study the gravestones in terms of Form-typology, Islamic Calligraphy, language of texts and their content and, ornamental features. Those stones are compared with other art works of the same place and time. So that, this period of the Ottoman which is between gravestones of Anatolian Seljuks and those of classical Ottoman are examined and differences and their causes are studied.

.

Key Words

Head Stone	Gravestone	Early Ottoman	Bursa
Ornament	Islamic Calligraphy	Form	History of Art

ÖNSÖZ

Geçmişin ve geleceğin üzüntü ve sevinçlerini kendi his dünyasında yaşayan bir varlık olarak insanoğlu, sevdiklerinin hatırasını yaşatabilmek için ölen yakınlarına mezarlar yapagelmiştir. Bu küçük mimari yapılar, toplumların inançları, kültürleri, sosyal ve ekonomik yapıları gibi birçok sebebe bağlı olarak gelişmiştir. Gelişen bu merasim ve yapılar bütünü, o toplumların sanat anlayışlarını ve inançlarını da aksettirmiştir.

Türkler Müslüman olmadan önce kurgan adı verilen mezarlar yapmakta ve buraya ölüyle birlikte, onun ölüm sonrası hayatında kullanacağına inandıkları eşyaları da gömmekteydiler. Mezarların üstüne diktikleri balbal taşları ise, öleni temsil eden basit heykellerden ibaretti. Türkler Müslümanlığı kabul ettikten sonra, eski mezar kültürleri ile yeni dinin inançlarını uyumlu bir şekilde birleştirmişlerdir. Böylece daha Orhun yazıtlarıyla başlayan ve ölenin kimliğini şekillerle değil, üzerine yazılacak yazılarla anlatan bir mezar taşı külütürü doğmuştur.

Anadolu'ya göçen Türkler, burada yeni tabii şartlar yanında, hiç alışık olmadıkları farklı toplumlar ve bu toplumlara ait kültürlerle de karşılaştılar. Orta Asya'dan getirdikleri mezar yapımı geleneklerini burada karşılaştıkları yenilikleri de kullanarak geliştirmişlerdir. İlk olarak Van – Ahlat civarında topluca görülen sandukalı ve şâhideli mezarlar, Türkler'in Orta Asya'dan getirdikleri mirasın Anadolu'daki ilk örnekleri olarak hâlâ ayaktadırlar. Bu taşların tipolojik özellikleri, üzerlerindeki yazılar, süslemeler, sembol ve figürler, eski ve yeni vatan arasında kültür köprülerinin kurulmasını temin eden bir öneme sahiptir. XI ile XIII. yüzyıllarda Anadolu'nun farklı şehirlerinde bir takım yeniliklerle gelişen mezar ve mezar taşı yapımı, XIV. yüzyıl başlarında kuruluşunu tamamlayan Osmanlılarla yeni bir hamle yapmıştır. Bu hamle XVI. yüzyılın sonlarında klasik formunu yakalamaya başlamış ve sonraki iki yüzyıl boyunca Türk mezar şâhidelerinin en güzel eserlerini vermiştir.

Bu çalışmanın amacı, Bursa ve civarındaki örneklerden yola çıkarak erken devir Osmanlı mezar taşlarının Anadolu Selçuklu ve klasik Osmanlı dönemi arasında nasıl bir seyir takip ettiğini ortaya koymaktır.

Tez Giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş üç başlıkta ele alınmıştır. İlk olarak Tezin konusu, amacı ve önemi; ikinci olarak araştırmanın sınırları ve son olarak kaynaklar ve araştırma yöntemi belirtilmiştir. Birinci Bölümde Bursa kent merkezi ve ilçelerinde tespit edilmiş mezar taşlarının katalogu yer almıştır. İkinci Bölümde ise, katalogdaki mezarlar dört başlık altında değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bunlar, Mezar taşlarının tipolojik özellikleri, dili ve yazı içeriği, hat sanatı ve son olarak süsleme yönüyle değerlendirilmesidir.

Tezin başından itibaren her türlü yardım ve desteği veren ve sabırla ilgilenen danışman hocam Prof. Dr. Osman Çetin Bey'e saygı ve şükranlarımı sunarım. Kaynaklar ve problemleri konusundaki yardımlarından dolayı Prof. Dr. Zeren Tanındı'ya, mezar taşlarının dil ve edebiyat yönüyle incelenmesindeki katkıları için Prof. Dr. Bilal Kemikli'ye, Farsça ibarelerin anlaşılması için bana vaktini ayıran Doç. Dr. Mehmet Yalar'a ve tezin biçim kontrollerini yapan arkadaşım Dr. İlhami Oruçoğlu'na teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca mezarlık alan çalışmalarım için çalışma kolaylığı sağlayan Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Bursa İl Kültür Müdürlüğü, Bursa Müftülüğü, Bursa Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü yetkili ve çalışanlarına da teşekkür ederim.

Bursa 2009 Hicabi Gülgen

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI ..... **ii**

ÖZET ..... **iii**

ABSTRACT ..... **iv**

ÖNSÖZ ..... **v**

İÇİNDEKİLER ..... **vii**

KISALTMALAR ..... **ix**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

KATALOG **14**

İKİNCİ BÖLÜM

MEZAR TAŞLARININ FORM, İÇERİK, HAT SANATI VE SÜSLEME BAKIMINIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ **144**

I. Mezar Taşlarının Form Bakımından Değerlendirilmesi 145

A. Sandukalı Mezarlar 146

1. Şâhidesiz Sandukalı Mezarlar 146

2. Şâhideli Sandukalı Mezarlar 148

B. Pehleli (Lahit Görünümlü) Mezarlar 151

1. Tekneli, Kapaksız ve Şâhideli Mezarlar 152

2. Tekneli, Kapaklı ve Şâhideli Mezarlar 157

C. Zeynî Mezar Taşları 157

D. Palmet Dilimli Mezar Taşları 158

E. Klasik Osmanlı Mezar Taşlarının İlk Örnekleri 159

1. Silindirik Formlu Mezar Taşları 160

2. Prizmatik Dörtgen Üzerine Sarıklı Mezar Taşları 161

II. Mezar Taşlarının Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi 164

III. Mezar Taşlarının Yazı Dili ve İçerik Bakımından Değerlendirilmesi 171
A. Mezar Taşlarında Dil 171
B. Mezar Taşlarında Yazı İçeriği 174
IV. Mezar Taşlarının Süsleme Yönüyle Değerlendirilmesi 183
SONUÇ 201
KAYNAKLAR 207
EKLER 215
EKLER I: KATALOG LİSTESİ 216
EKLER II: FOTOĞRAFLAR 224
EKLER III: ŞEKİLLER 282
EKLER IV: HARİTALAR 288
ÖZGEÇMİŞ 290

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.md.	Adı Geçen Madde
a.g.tz.	Adı Geçen Tez
AŞ.	Ayak şâhidesi
AŞ d.	Ayak şâhidesi dış yüzü
AŞ i.	Ayak şâhidesi iç yüzü
a.y.	Aynı yer
Bkz.	Bakınız
BŞ.	Baş şâhidesi
BŞ d.	Baş şâhidesi dış yüzü
BŞ i.	Baş şâhidesi iç yüzü
c.	Cilt
cm.	Santimetre
çev.	Çeviren
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ed.	Editör
H.	Hicrî
haz.	Hazırlayan
K.	Kâide
Kat. No.	Katalog No.
L.	Lahit
M.	Miladî
no.	Numara
p.	Page
S.	Sanduka
s.	Sayfa
sav.	Sallallâhu Aleyhi ve Sellem.
ss.	Sayfadan sayfaya
sy.	Sayı
Şek.	Şekil
thk.	Tahkik eden
ts.	Basim tarihi yok
vb.	Ve benzeri
vol.	Volume
ys.	Basım yeri yok

MEZARLIK VE HAZİRE İSİMLERİ KISALTMALARI

ARC	Acem Reis Camii Haziresi
AHM	Alaca Hırka Mezarlığı
APC	Bursa Ali Paşa Camii Haziresi
ABC	Bursa Azeb Bey Camii Haziresi
BİC	Bursa Başcı İbrahim Camii Haziresi
DH	Bursa Dâru'l-Hadis Haziresi
DHT	Bursa Devlet Hâtun Türbesi
EBC	Bursa Elvan Bey Camii Haziresi
ESC	Bursa Emir Sultan Mezarlığı
HBC	Bursa Hamza Bey Camii Haziresi
HAC	Bursa Hoca Ali zade Camii Haziresi
TİEM	Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi
İP	Bursa İvaz Paşa Türbesi
İZÇ	İznik Çandarlı Türbeleri
İZM	İznik Müzesi
KC	Bursa Kayhan Camii Haziresi
KT	Bursa Köpüklü Dede Türbesi
MDC	Bursa Maksem (Düsturhan) Camii Haziresi
MFC	Bursa Molla Fenari Camii Haziresi
MTT	Bursa II. Murat Camii Türbeler Topluluğu
NAC	Bursa Nakkaş Ali Camii Haziresi
PM	Bursa Pınarbaşı Mezarlığı
SUT	Bursa Seyyid Usul Tekkesi Haziresi
TPC	Bursa Timurtaş Paşa Camii Haziresi
UC	Bursa Ulu Camii Haziresi
UBC	Bursa Umur Bey Camii Haziresi
ÜH	Bursa Üç Hanım Kızlar Türbesi
YT	Bursa Yeşil Türbe
YKC	Bursa Yiğit Köhne Camii Haziresi
ZC	Bursa Zeyniler Camii Haziresi
UBK	Umurbey Beldesi Umur Bey Kabri
KB	Karaca Bey Kabri

GİRİŞ

I. Tezin Konusu, Amacı ve Önemi

A. İslamiyet'te ve Türklerde Mezar Yapımı

İnsanoğlu, kaçınılmaz bir son olarak gördüğü ölüm hadisesini, inandığı değerler etrafında yorumlamış, buna paralel olarak da ölü ve ölümle ilgili farklı merasimler geliştirmiştir. Ateşte yakma, suya bırakma ya da açığa terk etme gibi çok sık rastlanmayan uygulamalar bir tarafa bırakılırsa, ölüyü toprağa gömmenin dünya toplumlarındaki en yaygın uygulama olduğu söylenebilir.[1]

Ölünün gömüldüğü yeri ifade için günümüzde yaygın olarak "Mezar" veya "Kabir" terimleri kullanılmaktadır. Mezar, Arapça bir kelime olup, "ziyaret" kökünden ism-i mekân kalıbında, "ziyaret yeri" anlamına gelen bir isimdir.[2] Türkçede eş anlamlı olarak "makber, kabir, medfen ve merkad" olarak kullanılan mezara, Türkistan'da "Gavr" denilmektedir. Kur'an-ı Kerîm'de bu manada "Kabir, Merkad, Ecdâs" kelimelerinin geçtiği görülmektedir.[3] Yine bugün Anadolu'nun farklı yerlerinde eski Türkçe'den gelen "Sin, Sinne, Sinnik" tabirleri kullanılmaya devam etmektedir.[4] Çince "Ts'in" kökünden gelen kelime Âşık Paşa, Sümbül Sinan, Karacaoğlan ve Kâtip Çelebi eserlerinde de geçmektedir.[5] Yunus Emre Divanı'nın farklı nüshalarında mezar anlamında çoğunlukla "Sin", nadiren "Makber, meşhed, kabir" ifadeleri; mezar taşı

---

1 Soysal, Mine, "Mezar", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, c. II, s. 1212-1216.

2 Şener, H. İbrahim, "Türk Edebiyatında Ölüm, Mezar, Fena ve Beka Temaları", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999, s. 358; Muallim Naci, *Lügât-ı Nâci*, İstanbul 1333, s. 584, 755.

3 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hâc 7, Fâtır 22, Mümtehine 13, Yasin 52, vd., bkz. *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali*, (haz. Hayrettin Karaman, Ali Özek, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çağrıcı, Sadrettin Gümüş, Ali Turgut), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2005.

4 Kurul, *Derleme Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Basımevi, Ankara 1978, c. X, s. 3637; "Mezarlık" terimi için bkz. Sami, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdam Matbaası, İstanbul 1318, s. 1330.

5 Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Sözlük*, İstanbul 2006, c. II, s. 2801; Kalafat, Yaşar, "Anadolu ve Yakın Çevresi Türk Halk İnançlarında Ölüm veya Halk İnançlarımıza Göre Yatır Ziyareti", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999, s. 252; Âşık Paşa, *Garipnâme*, (çev: Kemal Yavuz), İstanbul 2000, s. 155.

anlamında da "Sinle" tabiri kullanılmıştır.[6] Mezarların topluca bir arada bulunduğu yerlere de "Mezarlık, Kabristan, Mezaristan" denilmektedir. Bir mimari eser bünyesinde yer alan daha küçük mezar topluluklarına ise "Hazîre" adı verilmektedir.

İslam düşüncesine göre ölüyü toprağa gömme geleneğini ilk başlatan Hz. Âdem'in (a.s.) oğlu Kâbildir. Kardeşi Hâbil'i öldüren Kâbil, bir karganın yeri gagalamasını görmüş ve bunu Allah'tan işaret kabul edip kardeşini toprağa gömerek bu geleneği başlatmıştır.[7] İslam, topraktan gelen insanın ölünce yine toprağa dönmesi gerektiğini belirtir. Bununla birlikte İslam hukukçuları, Hadis-i Şerifleri gerekçe göstererek mezar yapımı hakkında bazı sınırlamalar getirmişlerdir. Buna göre mezar üzerine bina yapmak, yazılı taş koymak ve hatta kabrin içini kireçle sıvamak İslam'a aykırı bir davranıştır ve yasaktır. Ancak putperestlikten yeni çıkmış Arap toplumunda tevhid anlayışının yerleştiği görülünce bu yasaklar yumuşatılmıştır. Daha ashap devrinde bazı mezarlar üzerine kubbe inşa edildiği ve bunların hicri 9. asırda yerel valilerce yıktırıldığı anlaşılmaktadır. Böyle kubbeli mezarlara örnek olarak Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber (a.s.)'ın hanımı Zeynep binti Cahş (r.a.) için yaptırdığı çadırı andıran kubbeli mezar gösterilebilir.[8] Zaten gelen geçenlerin hürmette kusur etmemeleri için mezarların belli olacak şekilde hafif yükseltilmiş olması gerekmektedir.[9] Ancak kalıcılığı ve dünyeviliği hatırlatan lüks ve şatafattan uzak olması da bir diğer zorunluluktur. İlerleyen zamanlarda İslam'ı benimseyen toplumlar, eski gelenek ve inançlarıyla yeni dinin görüşlerini uzlaştırarak türbe ve mezar yapımını yaygınlaştırmışlardır.[10]

İslam'ın ilk yıllarında mezarlıklar çoğunlukla şehirlerin dışında yer alırdı. Mezarlık içinde de kabilelere göre bölünmüş alanlar bulunurdu. Gayrimüslimler için

---

6 Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre Divanı Tenkitli Metin*, İstanbul 1997, c. I-II, s. 60, 63, 83, 154, 573.

7 *Kur'ân-ı Kerim*, El-Mâide 31.

8 Can, Yılmaz, "İslam'ın İlk Yıllarında Mezar ve Mezarlıklar ve İslam Şehri", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999, s. 453-454.

9 Şeker, Mehmet, "Kabir/fıkıh", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, c. 24, s. 35; Bozkurt, Nebi, "Mezarlık", *DİA*, c. 29, Ankara 2004, s. 519.

10 Laqueur, Hans Peter, *Hüve'l-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, İstanbul 1997. s. 1-2; Haseki, Metin, *Plastik Açıdan Türk Mezar Taşları*, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul 1977, s. 7; Müslümanlık öncesi Türklerde defin gelenekleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İnan, Abdülkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1972.

ayrı mezarlar olur, Müslümanların bu mezarlara gömülmeleri hoş karşılanmazdı.[11] Bu mezarlarda akrabalar bir arada bulunur ve yerleri belli olsun diye mezarların üzerine birtakım işaretler konulurdu.[12] Hatta Osman bin Maz'ûn vefat edip, Bakî mezarlığına gömüldüğünde, kabrinin yerini belli etmek için Hz. Peygamber baş tarafına büyükçe bir taş dikmiş ve "Kardeşimin kabrini bu taşla tanırım ve ev halkından ölenleri onun yanına defnederim" buyurmuştu.[13] Ayrıca bazı Hadislerden Hz. Peygamber'in (sav.) kabir ziyaretleri yaptığı ve bunu tavsiye ettiği bilinmektedir. Sonuç itibariyle İslam toplumlarında mezar ve mezarlıklarla ilgili düşüncelerin oluşmasında Kuran'ın ve Hadislerin etkisi büyük olmuştur.

Türkler Müslüman olmadan önce "kurgan" adı verilen mezarlar yapıyorlardı. Bu mezarların üzerinde öleni temsil eden bir heykelcik ile ölenin hayatta iken öldürdüğü düşman askerlerini temsil eden küçük taşlar dikiliyordu.[14] 10. asırdan itibaren Müslümanlığı kabul eden Türklerin sanatlarında Orta Asya kültürünün ve Şamanizm etkilerinin olduğu görülmektedir. Zira İslam mimarisinde ilk büyük anıtsal mezar yapısı olan Kubbetü's-Süleybiye (IX. Yüzyıl) Abbasi halifelerinin Türkler için kurduğu Samarra şehrinde bulunmaktadır. Müslümanlık öncesi Türk defin geleneklerinin Kubbetü's-Süleybiye ve sonraki mezar yapılarına etkileri olmuş, mikro kozmosu temsil eden çadır, dolayısıyla da kurganlar kümbet ve türbe anlayışıyla İslam mimarisi içinde yer almaya başlamışlardır.[15]Bu ilk örneklerin gelişim süreçleri, anıtsal mezar mimarisinin İslam dünyasına girişine Orta Asya kültür havzasının sebep olduğunu göstermektedir.[16] Türk İslam mimari eserlerinde ve mezarlarında kullanılan sembolik hayvan figürleri ve mezar taşı yapımı da bu etkilerin göstergeleridir.[17]

---

[11] Can, Yılmaz, a.g.m, s. 455.

[12] Ragheb, Youssef, "İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı", *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996, c. I, s. 21-22.

[13] *Ebu Davud*, Cenâiz, 57, 58.

[14] Çoruhlu, Yaşar, "Kurgan ve Çadır (Yurt)'dan Kümbet ve Türbeye Geçiş", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999, s. 47-48; Balballarla ilgili detaylı bilgi için bkz. Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Ankara 1984, c. VII, s. 161-164; Tanyu, Hikmet, *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1968.

[15] Çoruhlu, a.g.m, s. 56.

[16] Kuban, Doğan, *Batıya Göçün Sanatsal Evreleri*, Cem Yayınevi, İstanbul 1993, s. 148, 149.

[17] Öney, Gönül, "Anadolu'da Selçuklu Geleneğinde Kuşlu, Çift Başlı Kartallı, Şahinli ve Arslanlı Mezar Taşları", *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1969, sayı: 8, s. 238 – 291; Kunter, Halim Baki, "Türk İslam Sanat Eserlerine Vücut Veren Âmiller", *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1969, sayı: 8, s. 9.

Balbal adı verilen ve mezarlar üzerine dikilen taşlar, İslamiyet'teki heykel yapımıyla ilgili uygulamalardan etkilenerek form değiştirmiştir. Önceden ölen kişiyi temsilen yapılan heykel yerine, bundan böyle ölen hakkında yazılı bilgiler veren belge haline dönüşmüştür. İlk örneklerini Orhun anıtlarına kadar götürebileceğimiz bu taşların en büyük ve ihtişamlı örneklerini Selçuklu devri Ahlât mezarlıklarında görmekteyiz.[18] Erken devir Osmanlı mezar taşlarıyla, Anadolu'nun diğer yörelerinde yapılan mezar taşlarından daha fazla ortak noktalara sahip olan Ahlat mezar taşlarını anlamak, konumuz için ayrıca önem taşımaktadır. Anadolu'nun bazı yörelerinde mezar taşı niyetine, "Kabir Tahtası, Baş Tahtası veya Hece Tahtası" gibi farklı yerlerde farklı isimler alan tahtalar da dikilmektedir.[19] Fakat bunların herhangi bir sanat değerinden bahsedilemeyeceği gibi, uzun ömürlü de değildirler.

Ahlat'ta XII. yüzyılın son çeyreğinden itibaren görülmeye başlanan şâhideli mezarlar, XIII. asrın ilk çeyreğinin sonuna kadar baş ve ayak şâhideli, bu tarihten sonra da istisnalar hariç yalnız baş şâhidelidirler. Bu şâhidelerde ölenin hüviyeti, ölüm tarihi, ölüyü öven ve ayrılığının getirdiği acıyı dillendiren Farsça şiirler, sanatkârın "ketebe" kaydı, ölümle ilgili ayet ve hadisler ile bazı hikmetli sözler görülür. Bu yazılar bütün yüzeyi kaplayan birçok pano içine yerleştirilmişlerdir. Ölen kişi hakkında bilgi veren metinler yanında, taş işçiliğinin zenginliğinden de ölenin sosyal statüsü anlaşılabilmektedir. 3. 50 m.'yi bulan boyları ile bu taşlar Orhun anıtlarının esprisini üzerinde taşırlar. Ahlat şâhidelerini cephe düzenlemeleri bakımından üç grupta incelemek mümkündür:

1. Nişli şâhideler.
2. Yüzeyleri geometrik bir ağ ile kaplı şâhideler.
3. Büyük bir kandil motifi ile süslü şâhideler.
4. Yukarıdaki özelliklerin karma olarak bulunduğu şâhideler.[20]

Bu düzenlemelerin örneklerini, farklı ölçülerde de olsa, erken Osmanlı şâhidelerinde görmek mümkündür.

---

[18] Karamağaralı, Beyhan, *Ahlat Mezar Taşları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 1-2.

[19] Eren, Naci, *Hece Tahtaları Antalya – Burdur – Bolu – Muğla Çevresi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1984, s. 5-9.

[20] Karamağaralı, a.g.e., s. 50-59.

Ahlat mezar taşlarının XIII. yüzyıl ve sonrasında Anadolu'nun bir çok bölgesini etkilediği kesindir. Ancak, Doğu Anadolu bölgesinde ve bilhassa Erzurum'daki XIV. yüzyıl şâhidelerinde de görüleceği gibi bunlar sanat değeri bakımından Ahlat şâhideleriyle kıyaslanabilecek bir seviyeye ulaşamamışlardır.[21] XIII. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Orta Anadolu mezar taşlarında insan ve hayvan figürleriyle karşılaşılır. Moğolların sebep olduğu büyük göçlerde Asya'dan Anadolu'ya gelen Türk boyları, henüz canlı olan Müslümanlık öncesi Türk mezar gelenek ve sembollerini beraberlerinde getirmişleridir. İstilanın meydana getirdiği müsait ortamda bu gelenek ve semboller belli tarikatlarda uygulama alanı bulmuş ve sonra yayılmışlardır.[22]

XIV ve XV. yüzyıl beyliklerinde mezar taşlarını iki grupta ele almak gerekmektedir: Orta ve Doğu Anadolu bölgesindeki beyliklerde tamamen Selçuklu etkisinde uygulamalar görülür. Batı Anadolu'daki beyliklerde ve özellikle de Osmanlı beyliğinde ise, Selçuklu geleneğinin izleri olmakla birlikte süslemelerde bir sadeleşme hareketinin başladığı görülmektedir. Bu hareket yüzyıl sonra diğer bölgelerde de kendini hissettirecektir.[23]

B. Mezar Taşlarının Önemi ve Erken Devir Osmanlı Mezar Taşları

Mezar taşları, yapıldıkları dönemin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerini yansıtan tarihi belge niteliğine sahiptir. Bazen tek bir mezar taşı bile bilimsel araştırmalarda önemli olabilir. Bu bize, pek çok sayıdaki mezar taşı üzerinde yapılacak araştırmaların ne kadar önemli olduğunu gösterir. Bu yüzden mezar taşları tarih, sanat tarihi, demografi-biyografi, tarihsel topografya, sosyal ve idari tarih, kıyafet ve aile yapıları, ekonomik yapı, dil ve edebiyat, inanç ve kültür gibi birçok alanda klasik tarih kaynaklarını tamamlayıcı malzemeler olarak kabul edilmektedir.[24]

Uludağ'ın kuzeybatı eteğinde, meyilli bir mevkide yer alan Bursa'nın, Bithinya krallarından Prusias tarafından kurulduğu, isminin de buradan geldiği tahmin

---

[21] Karamağaralı, a.g.e., s. 29.
[22] Karamağaralı, a.g.e., s. 21.
[23] Öney, Gönül, *Beylikler Devri Sanatı XIV. – XV. Yüzyıl (1300 – 1453)*, Ankara 1989, s. 29.
[24] Şeker, Metin, "Türk Mezar Bilimi Bir Disiplin olarak Kurulmalı", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999, s. 26; Laqueur, a.g.e, s. 168-169.

edilmektedir. Şehir Roma İmparatorluğu, Bizans ve kısa süreli Arap-Türk hâkimiyetlerinin ardından 6 Nisan 1326 tarihinde uzun süren bir kuşatmadan sonra Orhan Gazi tarafından fethedilmiştir. Fethi müteakip asıl şehri oluşturan Hisar semtine Türkler yerleştirilmiş, buradaki Rum halkı da kalenin dışına çıkarılmışlardır.[25] Orhan Gazi zamanında şehirde büyük imar faaliyetleri başlamış ve Bursa Osmanlı Devleti'nin başkenti olmuştur.[26] Bursa'daki ilk Türk mezarlığının neresi olduğu netlik kazanmış değildir. Osman Çetin "Umur Bey ve Semti" adlı yazısında, şehrin on yıl kuşatma altında tutulduğunu ve bu süre içinde şehid düşenlerin Balabanbey Hisarı civarına defnedilmiş olabileceğini, dolayısıyla mezarlık diye adlandırılan bu alanın ilk Müslüman mezarlığı olabileceğini kaydeder.[27] Bursa fethedilince Türkler'in, bugün Hisar diye adlandırılan mahalleye yerleştikleri bilinmektedir. Müslüman Türk geleneği olarak mezarlıklar şehrin veya mahallenin dışında yol üzerinde yapılırdı. Hisar semtinin kuzey ve batı tarafları uçurum, doğu tarafı ise sonradan yerleşim alanı olduğuna göre, Pınarbaşı mezarlığının yerleşimden sonraki ilk mezarlık olması mümkündür. XIX. yüzyılın ilk yarısında Bursa'ya gelen Texier'in, "Surların öbür tarafında yüksek ve güzel servilerin bulunduğu bir mezarlık" diye bahsettiği Pınarbaşı Mezarlığı Bursa'nın aynı zamanda en büyük mezarlıklarından biridir.[28] 1865 yılında çekilmiş olan bir fotoğrafta servilerle çevrili mezarlık alanının büyüklüğü ve bu alandaki mezar taşları görülmektedir (res. 343).[29] Bu ifadelerden kentin fethinden sonraki ilk mezarlığının ise Pınarbaşı Mezarlığı olduğu anlaşılmaktadır. Şehrin doğu-batı doğrultusunda genişlemesi için ilk altı padişah ve yerel idareciler tarafından yeni mahalleler tesis edilmiştir. Bu yeni mahallelere bağlı olarak zaman içinde yeni mezarlıkların oluşturulduğu düşünülmektedir.[30] Kepecioğlu'nun "Bursa Kütüğü" adlı eserinde bugün bilinen mezarlar yanında şehrin büyümesine paralel olarak zamanla ortadan kalkmış bazı mezarlık ve hazirelerin de ismi geçmektedir. Bursa müzelerinde bulunan mezar

---

[25] Maydaer, Saadet, *Klasik Dönemde Bursa'da Bir Semt: Hisar*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Bursa 2008, s. 20- 21.
[26] İnalcık, Halil, "Bursa", *DİA.*, c. 6, İstanbul 1992, s. 445-449.
[27] Çetin, Osman, "Umur Bey ve Semti", *Bursa Araştırmaları*, sy. 11, Bursa 2005, s. 17.
[28] Texier, Charles, *Bithynia*, haz: Raif Kaplanoğlu, İstanbul 1997, s. 172.
[29] Fotoğraf için Bkz. Dostoğlu, Neslihan Türkün, *Osmanlı Döneminde Bursa*, ys. 2001, c. I, s. 139.
[30] Gülgen, Hicabi, "Kentin Bir Sınır Alanı Olarak Bursa Mezarlıkları", *Bursa Şehrinin Gelişmesi ve Kentsel Planlama Kültürü,* (haz. Yusuf Oğuzoğlu), Bursa 2008, s. 68.

taşlarının getirildiği ve bugün bulunmayan bu büyük mezarlıklardan birkaç tanesi şehrin topografyası açısından büyük önem taşımaktaydı. 1857 yılında hazırlanmış bulunan Suphi Bey haritasında, görülebildiği kadarıyla, şehirde birçok mezarlık bulunmakta idi (Bkz. Ekler III - Harita). Demirtaş Camiinin kuzeyinde kalan Deveciler Mezarlığı, Bursa'ya gelen kervanların yol üzerinde deve kiraladıkları yer olması hasebiyle bu ismi almıştı.[31] Evliya Çelebi Deveciler semtini anlatırken, Orhan Gazi zamanında yapılmış ve içi fakir dervişlerle dolu Şeyh Kliman Tekkesinden bahseder.[32] Vefeyâtnâmelerde adından sıkça bahsedilen bu mezarlığa bilinen son defin 1925 yılında yapılmıştır.[33] Ahmet Vefik Paşa'nın Bursa valiliği sırasında (1863-64) mezarlık önce ortasından Gemlik yolu geçirilerek ikiye bölünmüş, 1940 yıllarda da Fransız mimar Henry Prost'un şehir imar planıyla da tamamen ortadan kaldırılmışıtır.[34] Setbaşı köprüsünün kuzeyinde, Irgandı köprüsünün doğusunda ise Kurdoğlu Mahallesi ve aynı adla anılan mezarlığı bulunmaktaydı. 1880 tarihli bir fotoğrafta (res. 344)[35] servi ağaçlarıyla görülebilen mezarlık 1861 yılındaki bir yangın ve arkasından yapılan iskânlarla yok olmuştur.[36] Bir diğer mezarlık ise kaplıca yolunda Çekirgeye giderken solda kalan Yoğurtlu Baba Mezarlığıdır. Bazı kaynaklarda Dokuzselviler Mezarlığı olarak da geçer. 1890 yılına ait bir kartpostalda kısmen bu mezarlık ve bir mezar taşı görülebilmektedir (res. 345).[37] Kepecioğlu aynı zamanda Yeniyer, Kasapbaşı, Karagöllü, Hacı Kozu ve Zindan kapı mezarlıklarından bahsediyorsa da bunların çok büyük mezarlıklar olmadığı vefeyâtnâmelerde adlarından sık bahsedilmemesinden anlaşılmaktadır.[38] Halkın defnedildiği mezarlıklar zamanla mahalleler arasında kalmış ve sürekli şehrin dışına

---

[31] Alkan, Nilüfer, "15. ve 16. Yüzyıllarda İran İpek Yolunda Kervanlar", *U. Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Bursa 2006, sa: 11, s. 141.

[32] Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (sadeleştiren: Zuhuri Danışman), c. III, İstanbul 1970, s. 20. İnşa kitabesinden bu tekkenin I. Bâyezid tarafından inşa edilmiş olan Şeyh İshak Kâzerûnî tekkesi olduğu tahmin edilmektedir. Bkz. Baykal, Kâzım, *Bursa ve Anıtları*, Bursa 1950, s. 129.

[33] Kepecioğlu, Kamil, *Bursa Kütüğü*, c. III, Genel No: 4519-4522, Bursa Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi, s. 315.

[34] Bağbancı, Özlem Köprülü, "Kentsel Planlamanın Mimariye Etkilerinin Bursa Hanlar Bölgesi'nde İncelenmesi", *Bursa Şehrinin Gelişmesi ve Kentsel Planlama Kültürü*, (haz. Yusuf Oğuzoğlu), Bursa 2008, s. 104 – 106; Seyhan, Ertuğrul, "Bugünkü Bursa" *DİA*, c. 6, İstanbul 1992, s. 451-452.

[35] Fotoğraf ın alındığı yer için bkz. Dostoğlu, a.g.e., ys. 2001, c. I, s. 243.

[36] Kepecioğlu, a.g.e, c. III, s. 87.

[37] Kepecioğlu, a.g.e, c. IV, s. 388; Hızlı Mefail, "Osmanlı Dönemi Bursa Mezarlıkları", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bursa 1999, sa: 8, s. 140.

[38] Bkz. Baldırzâde, Selîsi Şeyh Mehmed, Ravza-i Evliya, (haz. Mefail Hızlı, Murat Yurtsever), Arasta Yayınları, Bursa 2000.

yeni mezar yerleri açılması gerekmiştir. Şehir XX. Yüzyılın başından itibaren hızlı nüfus artışına maruz kalınca, eski mezarlar üzerine yenileri açılmış, böylece Osmanlı mezar taşları yok denecek kadar azalmıştır. Mimari eserlerin hazireleri tarihi kıymeti olan mezar taşları bakımından daha korunaklı yerler olmuştur. Molla Fenârî, Timurtaş Paşa, Zeynîler gibi hazireler bir zaman sonra defin işlemine kapatılınca eski mezarlar daha az tahribata uğramışlardır. Ancak bütün bu tahriplere rağmen, Ahmet Hamdi Tanpınar Bursa'yı anlatırken, diğer milletlerin ölümü bizim kadar ehlîleştirip, korkunç realitesini yumuşatamadığından bahseder. Bursa'daki türbe ve mezarlarda uyuyanların velveleli bir hayatın sonunda dinlendirici özelliği olan bir suda yıkanır gibi uyuduklarını; bu mezarları ziyaret edenlerin de bu büyük sükûnu hissettiğini yazar.[39]

Mermerden yapılmış olan erken devir Osmanlı mezar taşları, baş ve ayak taşı ile bazen ortada prizmatik taş sanduka ve bunların üzerine inşa edildiği bir sekiden oluşmaktadır.[40] Aynı dönemde Anadolu'da yapılmış benzerlerinden daha yüksek olan şâhidelerin üst kısmı kemerlidir. Kemer kavsinin içi yoğun hatâyîlerle veya mukarnaslı mihrapla tamamlanır. Şâhidelerin köşe sütunçeleri ve bazen yazı bordürlerini teşkil eden yaprak motifleri dikkati çeker.[41] Yine XVI. yüzyıl'a kadar mezar taşları üzerindeki yazıların Arapça ve Farsça yazıldığı görülmektedir.[42]

Ahlat mezar taşlarıyla form ve tezyinat yönünden müşterek bir kaynağı işaret eden Osmanlı mezar taşları, tarihi çok eski zamanlardan başlayarak diğer İslam ülkelerinde görülmeyen bir sanat kimliği kazanmıştır.[43] Bu sanat kimliğinde form, yazı ve süsleme bir bütünün parçaları konumundadır. Özellikle konumuzun tarihi sınırlarını da oluşturan erken devir mezar taşları, Osmanlı tarih yazıcılığında bazı yerli ve yabancı tarihçilerin haklı olarak üzerinde durdukları belge eksikliğinin giderilmesi noktasında

---

39 Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Beş Şehir*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1989, s. 123.

40 Akıllı, Hüseyin, "Edirne Osmanlı Mezarlıklarının Restorasyon ve Konservasyon Işığı Altında Değerlendirilmesi", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999, s. 147-150.

41 Karamağaralı, a.g.e, s. 22; İşcan, Nejat, *Anadolu Mezartaşları Süslemeciliği*, Eskişehir 1980, s. 24-25.

42 Derman, Uğur, "Mezar Kitabelerinde Yazı Sanatımız", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurum Belleteni*, Sa: 49 / 328, İstanbul 1975, s. 39.

43 Laqueur, a.g.e, s. 3.

ayrıca önemlidir.[44] Tarihi şahsiyetler ve bunlar üzerine bina edilecek kronolojik her tür çalışmada mezar taşları ve üzerlerindeki bilgiler birinci elden sağlam deliller olarak araştırmacıları beklemektedir.

Mezar taşları üzerindeki Ayet, Hadis ve veciz sözlerden hareketle toplumun özellikle ölüm üzerine dini inançlarını gözlemlemek mümkündür. Diğer İslam ülkelerinde yapılan mezarlarla karşılaştırıldığında Türk mezar taşları daha zengin yazı, süsleme ve forma sahiptir. Mezar taşlarında kullanılan yazı karakteri hat sanatı bakımından önemli ipuçları vermektedir. Yazının gelişmişlik düzeyi mezar taşlarından rahatlıkla anlaşılabilmektedir. Erken devir Osmanlı mezar taşlarında kullanılan ve Selçukî Sülüsü tabir edilen yazının, klasik dönemde Osmanlı üslûbunu kazandığı görülür. Adım adım yazının olgunlaştığı ve Osmanlıya ait bir üslubun oluştuğu görülebilmektedir. Kullanılan dil ve devrin edebi anlayışı yine mezar taşlarından çıkarılabilir. Erken devir Osmanlı mezar taşlarında çoğunlukla Arapça ve Farsçanın kullanılması, Türkçenin ise XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren mezar taşlarında kullanılması, siyasi iradenin ve toplumun dil konusundaki hassasiyetlerini ortaya koymaktadır.

Mimaride olduğu gibi mezar ve mezar taşı yapımında da Osmanlıların Selçuklulardan etkilendiği bir gerçektir. Zira Bursa'daki en eski tarihli mezarlar, Selçuklu geleneğinde sıkça görülen sandukalı tiptedirler. Üstelik bu sandukalar üzerindeki yazılar, henüz Osmanlıya ait olmayan ve Selçukluların mezar ve mimarilerinde de görülen sülüs yazısıdır. Ancak bu etkilere rağmen daha ilk dönem eserlerinden itibaren yeni bir çığırın başladığının belirtileri de görülmeye başlamıştır.[45] İlk yüzyıl içinde mezar taşlarının formu ve yazısı belirgin şekilde değişmiştir. Bu değişimin temel dinamiklerinden biri de kısa sürede büyüyüp devlet olan beylik ve bu beyliği oluşturan toplumun kendine güveni olsa gerektir. Mezar taşlarında kullanılan süslemeler, devrin diğer sanat eserleriyle mukayese edilerek üslup bütünlüğünün anlaşılması açısından da önem arz eder. Mezar taşlarında kullanılan süslemeler, çağdaşı

---

[44] Imber, Colin, "İlk Dönem Osmanlı Tarihinin Kaynakları", *Söğüt'ten İstanbul'a*, (çev: Oktay Özel-Mehmet Öz), Ankara 2000, s. 39.

[45] Ayanoğlu, F. İsmail, "Fatih Devri Ricali Mezar Taşları ve Kitabeleri", *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1958, c. IV, s. 193.

oldukları mimari eserler ve kitap sanatlarındaki süslemelerle mukayese edildiğinde; kendisinden güç aldıkları kaynaklar daha iyi anlaşılacaktır.

II. Araştırmanın Sınırları

Tarihçiler, Osmanlı Devletinin 1299 M.'de kurulduğunu kabul ederler. Ancak devletin bütün müesseseleriyle teşekkül etmesi Sultan Orhan tarafından 1326 M. tarihinde Bursa'nın fethinden sonra gerçekleşmiştir.[46] 1361 tarihinde ele geçirilen Edirne, Sultan I. Murat devrinde yeni başkent olarak kullanılmışsa da Bursa, İstanbul'un fethine kadar eski başkent olarak önemini hep korumuştur. Her ne kadar Osmanlı klasik dönemi 1453'te başlatılırsa da, bunun sanat ve kültür hayatına yansımaları XVI. yüzyıl başlarında ancak mümkün olabilmiştir. Bazı araştırmacılar, erken devir mezar taşlarının form ve süsleme bakımından 1550'lerden sonra klasik formunu kazandığını belirtmektedirler.[47] Bursa'dan sonra Edirne ve İstanbul'da form itibariyle erken devir karakterinde mezar taşlarının birçok örnekleri vardır. Tipolojik değişimlerdeki neden sonuç ilişkilerinin belirlenebilmesi için ise tarihi sınırların geniş tutulması gerekmiştir. Bu düşünceden hareketle konunun tarihi sınırlarının, Bursa'nın fethiyle başlayıp XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadarki dönemi kapsaması uygun görülmüştür.

Araştırmanın alan olarak sınırlarını ise, Bursa kent merkezi ve ilçeleri ile XIV-XV. yüzyıllarda tahrir defterlerinde yer alan köyler oluşturmuştur. Ancak bu köylerde yapılan alan çalışmalarında XVIII. yüzyıldan öncesine ait mezar taşlarına rastlanmamış, bu sebeple çalışma Bursa kent merkezi ve ilçeleri ile sınırlı kalmıştır.

III. Kaynaklar ve Araştırma Yöntemi

A. Kaynaklar

Araştırmanın ana kaynağını, Bursa merkez ve ilçelerindeki mezarlık, hazire ve müzelerde yer alan XIV, XV ve XVI. yüzyılın ilk yarısına ait mezar taşları

---

[46] Bkz. İnalcık, Halil, a.g.m., s. 445-449.
[47] Bkz. İşcan, Nejat, *a.g.e.*, s. 41-43.

oluşturmaktadır. Bu sahada 32 merkezden 125 mezar kataloga dahil edilmiştir. Yapılan bu katalog çalışması araştırmanın ana verilerini oluşturmaktadır.

İkinci aşamada ilk dönem Osmanlı Tarihi ve Edebiyatına ait temel kaynaklar gözden geçirilmiştir. Böylece dönemin sosyo-politik durumu araştırılarak ölüm ve mezar hakkındaki düşünceler tahlil edilmiştir. Bu meyanda Ömer Lütfi Barkan'ın hazırlamış olduğu "Hüdâvendigâr Livası Tahrir Defterleri" adlı eser erken devirde Bursa ve civarı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.[48] Bir diğer önemli kaynak Kepecioğlu'nun hazırlamış olduğu "Bursa Kütüğü" adlı eserdir. Bu eserde Bursa mezarlıkları ve bu mezarlıklarda medfun önemli şahsiyetler hakkında bilgiler bulunmaktadır.[49]

Bir diğer önemli kaynak, Beyhan Karamağaralı'nın "Ahlat Mezar Taşları" adlı eseridir. Anadolu Türk Mezar mimarisinin ilk örnekleri sayılabilecek Ahlat mezarlıkları ve buralardaki mezar taşlarını ele alan çalışma, Türkiye'de bu sahada yapılmış ilk çalışmalardan sayılabilir.

Osmanlı mezar taşları üzerine, çoğunluğu yüksek lisans tezi olmak üzere, sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Bu araştırmalarda ortak bir metot, yöntem ve terminoloji kullanılmadığı görülmektedir. Genellikle bu çalışmalar XVII. Yüzyıl ve sonrası İstanbul mezarlık ve hazireleri üzerine yoğunlaşmıştır. Ayrıca bunların bir dönemi kapsamadığı ve yalnızca bir mezar ya da hazireyle sınırlandırıldığı görülür.

Erken Devir Osmanlı mezar taşları hakkında yapılmış iki akademik çalışmadan bahsedilebilir. Bunlardan ilki Demet Karaçağ'ın, çoğunluğu Bursa Türk İslam Eserleri Müzesinde bulunan 56 mezar üzerine yaptığı araştırmadır.[50] Bu eserde ilgili mezarlar geldiğinde gösterileceği üzere kitabelerin zaman zaman yanlış okunduğu ve değerlendirme kısmının yetersiz olduğu görülmektedir. Diğer araştırma ise A. Alım Güven'in Bursa, Edirne ve İstanbul'dan seçtiği 97 mezar üzerine yaptığı doktora

---

[48] Bkz. Barkan, Ömer Lütfi, Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I, Ankara 1988.
[49] Kepecioğlu, a.g.e., c. I-IV.
[50] Bkz. Karaçağ, Demet, *Bursa'daki 13-15. Yüzyıl Mezartaşları*, Ankara 1994.

tezidir.[51] Bu tez ise mezar taşlarını daha çok form yönüyle değerlendirmeye tabi tutmuş olup, hat sanatı ve yazı içeriği bakımından dar kapsamlı bir değerlendirmeye gidilmiştir.

B. Araştırma Yöntemi

Mezar taşları üzerine yapılmış çalışmalarda ilk dikkatimizi çeken husus, ortak bir terminoloji, metot ve yöntemlerinin olmayışıdır. Bu konudaki sıkıntıyı Fransız araştırmacılar da eserlerinde uzunca bahsetmiş ve bir yöntem denemesine girişmişlerdir. Yöntem birliğini göstermesi bakımından Jean-Louıs Bacque Grammont, Hans Peter Laqueur ve Nicolas Vatin'in İstanbul'daki bazı hazireler üzerine yaptıkları "Stelae Turcicae I – II" adlı eser önemlidir. Bu araştırmada her bir mezarlık, pafta, mezar, mezara ait bilgiler harf ve rakamlarla şifrelenmiş, son kısımda ise bu tablolar matematiksel analize tabi tutulmuştur. Sözü edilen araştırmacılar bu çalışmalarından çıkardıkları bir sonuç olarak, mezar taşı çalışmalarının ortak bir metot ile çalışılıp tek bir merkezde toplanması halinde daha büyük ve önemli verilere ulaşılabileceğini de belirtmektedirler.[52] Geliştirilmiş olan bu metot mezarlık/hazire eksenli çalışmalarda uygun düşmesine rağmen, daha geniş bir coğrafi alanı kapsayan araştırmalara uygun düşmemektedir. Mezar taşları üzerine yapılmış onlarca çalışmaya bakarak katalog bölümünün oluşturulmasında bazı yeniliklerle birlikte karma bir yöntemi esas aldık. Buna göre şu esasları oluşurduk:

1. Bir mezar için genellikle birden fazla fotoğraf kullanma ihtiyacının sonucu olarak fotoğraflar sonda Ekler I kısmında topluca verilmiştir. Katalogda, bahsi geçen mezarla ilgili fotoğraf numaraları verilmiştir. Fotoğrafların altında ise önce fotoğraf sıra numarası sonra da parantez içinde o fotoğrafın bağlı bulunduğu katalog numarası ile o kataloga ait fotoğraf sıra sayısı verilmiştir.

2. Mezarların katalog çalışmaları, Mart 2007 ile Ekim 2008 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bir mezarı birden fazla görmek gerektiği durumlarda inceleme tarihi olarak son gezi tarihi verilmiştir. Mezarlık ve hazire isimleri çalışmanın sağlıklı

---

[51] Güven, A. Alım, *XV. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1995.

[52] Bkz. Jean-Louıs Bacque-Grammont/ Hans-Peter Laqueur/Nicolas Vatin, Stelae Turcicae I-II, Tübingen 1990.

yürütülebilmesi ve kolay takip edilebilmesi için kelimelerin baş harflerinden oluşan şifrelemeye tabi tutulmuştur. Her mezar için katalog kısmında bir genel numarası bir de parantez içinde bulunduğu yeri gösteren bir kısaltma şifresi ve bu hazireye ait mezar sıra sayısı verilmiştir. Örnek: *Katalog No: 40 (İZÇ 2).* 40 rakamı katalogdaki genel sıralama numarasıdır. 40 numaralı bu mezar İznik Çandarlı Türbesinde çalışılan 2 nolu mezardır. Mezarlık ve hazirelerin kısaltma harfleri kısaltmalar kısmında verilmiştir.

3. Bazı mezarlarda ölenin yalnız ismi verilirken bazılarında dedesinin ismi dahi verilmiştir. Katalogda kimlik bilgisi olarak, mezar taşında geçtiği şekliyle verilmiştir.

4. Vefat tarihi de mezar taşında geçtiği şekliyle verilmiş ama buna ilaveten Miladi tarih karşılığı da eklenmiştir.

5. Mezar taşlarının ölçüleri için; çoğunluğu teşkil sivri kemerle nihayetlenen prizmatik dikdörtgen taşlar için boy x en x taşın kalınlığı; sandukalarda (başucu yüksekliği x başucu eni) x boy x (ayakucu yüksekliği x ayakucu eni); silindir formlu taşlarda ise taş yüksekliği x çevre sırası takip edilmiştir.

6. Taşların kitabelerinin okunmasında genel yaygın uygulamaya uyarak, baş taşı dış yüzü, baş taşı iç yüzü, ayak taşı iç yüzü ve ayak taşı dış yüzü sırasıyla taşlar okunmuştur. Katalogun metin kısmında taşların her bir yüzü harflerle kısaltılarak kullanılmıştır. Metinde geçen ifadelerin anlamları her bir metnin altında verilmiş, anlaşılmayan yerler üç nokta ile, taştaki kırık veya silinmişlik ise --- işaretiyle gösterilmiştir.

7. Mezar taşı kitabesinden sonra taşın genel durumu, form, yazı dili ve içeriği, hat sanatı ve süsleme yönüyle kısa bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, katalogda yer alan taşların genel olarak form (tipoloji), yazı dili ve içeriği, hat sanatı ve süsleme yönüyle değerlendirmesi yapılmıştır. Bu kısımda gerekli görüldüğü yerlerde konunun daha iyi anlaşılabilmesi için şekiller ve haritaya atıflar yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
KATALOG

Katalog No	:	**1 (AHM 1)**
Bulunduğu Yer	:	Bursa Alaca Hırka Mezarlığı.
İnceleme Tarihi	:	17. 05. 2009
Kimliği	:	Emir Mehmet Bey kızı Ümmühânî Hâtun.
Vefat Tarihi	:	Razamazan arifesi 945 H. / Ocak 1539 M.
Resim No	:	1, 2, 3, 4.
Ölçüleri	:	**BŞ**: 184 x 58 x 11 cm. **AŞ**: 181 x 58 x 10 cm. **L**: 177 x 50 x 46 cm.
Malzeme ve Teknik	:	Mermer / Alçak ve yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü	:	Arapça / Celi Sülüs, Celi Nesta'lik.
Kitabe	:	

BŞ d ربنا فاغفر لنا ذنوبنا و كفر / عنا سياتنا و توفنا مع الابرار / انت والي في الدنيا و الاخرة / توفني مسلماً و الحقني باالصالحين / رب اغفرلي و ارحم و انت خير الراحمين

BŞ i ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة / لناا به و اعف عنّا و اغفر لنا / و ارحمنا انت مولينا فانصرنا / على القوم الكافرين

BŞ Ey Rabbimiz! Günahlarımızı affet ve kötülüklerimizin üzerini ört ve bizi iyilerle birlikte vefat ettir. Sen benim dünya ve âhirette sahibimsin, beni Müslüman olarak vefat ettir ve sâlih kullarına kavuştur.[1] Ey Rabbimiz! Gücümüzün yetmeyeceği yükleri üzerimize yükleme ve bizi affet, günahlarımızı bağışla ve merhamet et, sen bizim sahibimizsin. Kâfirler zümresine karşı bize yardım eyle.[2]

AŞ i نقلت المرحومة المغفورة / المبرورة المحتاجة الى رحمة الله تعالى / امهاني خاتون بنت الامير الكبير العالم / العادل محمد بك النشاني دام اقباله / في عرفة من شهر رمضان سنه / خمس و اربعين و تسعمايه

AŞ d اللهم احسن عافنا و اجرنا / من النار بعفوك و ادخلني / الجنة برحمتك و ارزقني النظر الى / لقاء وجهك الكريم في الاخرة / بكرمك يا ارحم الرحمين

---

1 Kur'ân-ı Kerîm, 3 / 293.
2 Kur'ân-ı Kerîm 2 / 286.

AŞ Merhûme, mağfûre, mebrûre ve Allah u Teâlâ'nın rahmetine muhtaç olan âlemin büyük Emîri, âdil olan Nişancı Mehmet[3] Bey kızı Ümmühânî hâtun 945 senesi Ramazan ayı arefesinde vefat etti.

Ey Allahım! Afiyetimizi güzel eyle, bizi affınla Cehennem ateşinden muhafaza eyle ve rahmetinle beni Cennetine sok ve Ey merhametlilerin en merhametlisi! Kereminle âhirette Kerîm olan Cemâlini görmekle beni rızıklandır.

L الهي انسني بتلقين حجتي / اذا كان لي في القبر مثوى و مضجع / الهي فانشرني على دين احمد / منيباً تقياً قانتاً لك اختغ

L و لا تحرمني يا الهي و سيدي / شفاعته الكبرى فذاك المشفع / اللهم صل على سيدنا محمد النبي / الامي و على اله و اصحابه اجمعين

L Allahım kabir benim için barınak ve yatak olduğunda telkinde delilimi kuvvetlendir. Allahım beni tevbe etmiş, ibadet etmiş ve boyun eğmiş olarak Ahmed (sav)'in dini üzerine dirilt. Ey Allahım ve efendim! Beni o kabul olunan büyük şefaatten mahrum etme. Salât ve selâm efendimiz Nebî ve ümmi Muhammad (sav) ve O'nun ailesi ve ashâbı üzerine olsun.

Genel Özellikleri ve Süsleme : Sivri kemerli baş ve ayak taşlarının her iki yüzeyleri sade düzenlenmiştir. Kemer alınlığı da dâhil olmak üzere bütün yüzeyler yazı panosu olarak kullanılmıştır. Baş ve ayak taşlarında Celî Sülüs yazı kullanılmışken, tekne lahdin her iki yüzünde Ta'lîk yazı kullanılmıştır. Baş ve ayak taşlarında Kur'an'da geçen dua ayetlerinden alıntılar yapılmışken, lahdin yan taşlarında yer alan iki satırlık beyitlerde kabir hayatı için dualar bulunmaktadır. Mezar orijinal haliyle günümüze ulaşan nadir örneklerdendir.

Katalog No : **2 (ABC 1)**

Bulunduğu Yer : Bursa Azeb Bey Camii Haziresi.

İnceleme Tarihi : 24. 08. 2008.

Kimliği : Abdü'l-Vehhâb oğlu Mehmet Bey.

---

[3] "محمد" kelimesi bütün çalışma boyunca Osmanlı Türkçesi'nde olduğu gibi "Mehmet" şeklinde kullanılmıştır.

Vefat Tarihi : 901 H. / 1495 – 1496 M.

Resim No : 5

Ölçüleri : **BŞ**: - **AŞ**: 74 x (57-22-) x 12,5 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

AŞ d سنه احدى و تسعمايه

AŞ i سلالة الاعاظمه / محمد بك بن عبد الوهاب / ذى الحجة

AŞ Muazzam sülâle (den) Abdü'l-Vehhâb oğlu Mehmet Bey Zilhicce Sene 901.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Zeynî mezar taşı formunda hazırlanmıştır. Taşın iç yüzünde üç satırlık yazı panosu, dış yüzünde ise daire içinde bir yazı panosu yer almaktadır. Dairevi yazı panosunun üst tarafında küçük bir gülçe motifi işlenmiştir. Taşta başka bir süs ve yazı unsuru yoktur.

Katalog No : **3 (BİC 1)**

Bulunduğu Yer : Bursa Başçı İbrahim Paşa Camii Haziresi.

İnceleme Tarihi : 01. 11. 2008.

Kimliği : Abdullah oğlu Hacı İbrahim.

Vefat Tarihi : 11 Zilhicce 885 H. / 11 Şubat 1481 M.

Resim No : 6, 7, 8.

Ölçüleri : **BŞ**: 135 x 61 x 11 cm. **AŞ**: 135 x 61 x 11 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d قال النبي عليه السلام الدنيا اولها / بكاء و اوسطها عناء و اخرها فناء / الدنيا جيفة و طالبها كلاب

BŞ i الدنيا ساعة فاجعلها طاعة / الدنيا فانى و الاخرة باقى / المتوفى احد عشر يوما فى شهر ذى الحجة / تاريخ سنه خمسة و ثمانين و ثمانمائه

BŞ Nebî Aleyhisselâm buyurdu ki: "Dünyanın başlangıcı gözyaşı, ortası sıkıntı sonu da yokluktur. Dünya bir leş, onu isteyenler de köpeklerdir. Dünya bir saattir, onu itaatle geçir. Dünya fânî, âhiret ise bâkîdir." 11 Zilhicce 885

yılında vefat etmiştir.

AŞ i ايها الناس و هو الموت الذى يفرق / الجماعات و الاخوة و الاخوات / اين الانبياء و المرسلين و اين / الاولياء و العارفون و اين الذهداء

AŞ d المؤمنون لا يموتون بل ينقلون من دار / الفناء الى دار البقاء المرحوم حاج / ابراهيم بن عبد الله المحتاج الى رحمة الله تعالى

AŞ Ey insanlar! Ölüm insanı dostlarından, kardeşlerinden ayırır. Nebiler, resuller, evliyalar, arifler ve zâhidler hani neredeler? Müminler ölmezler bilakis fâni âlemden bâkî âleme nakledilirler. Merhûm, Allah Teâlâ'nın rahmetine muhtaç Abdullah oğlu Hacı İbrahim vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Baş ve ayak taşı sağlam olarak günümüze ulaşmış olan mezarın tamirler esnasında baş ve ayak taşları yer değişmiştir.[4]

Baş ve ayak taşlarının her iki yüzleri de birbirinin tekrarı şeklinde çalışılmıştır. Dış yüzlerin kemer alınlığında rûmî motiflerinin oluşturduğu dilimli ve dışa taşkın kartuş, belirgin bir plastik etki bırakmaktadır. Yanlarda burmalı sütunçeler yüzeye hareket kazandırmaktadır. Sade silme bordürlerin çevrelediği panoların içinde, dış yüzlerde üçer iç yüzlerde dörder sıra yazı panosu bulunmaktadır. Dış yüzlerde kemer alınlıkları rûmîlerle, içlerde ise yazı ile değerlendirilmiştir. İç yüzlerde süslemeye yer verilmemiştir.

Katalog No	**: 4 (BİC 2)**
Bulunduğu Yer	: Bursa Başçı İbrahim Paşa Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi	: 01. 11. 2008.
Kimliği	: Hacı İbrahim oğlu Mehmet Çelebi.
Vefat Tarihi	: Zilkade ayının ortaları 896 H. / Eylül 1491 M.
Resim No	: 9, 10.
Ölçüleri	: **BŞ**: 150 x 51 x 9 cm. **AŞ**: 151 x 52 x 10 cm. **L**: - **S**: -

---

[4] Konuyla ilgili bir çalışma yapan Karaçağ, bu ve benzeri birkaç çalışmada baş ve ayak taşının yer değişikliğini gözden kaçırmıştır. Bkz. Karaçağ, Demet, *Bursa'daki 14-15. Yüzyıl Mezartaşları*, Ankara 1994, s. 109-110.

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d قال النبي عليه السلام / المؤمنون لا يموتون / بل ينقلون من دار الفناء

BŞ i الى دار البقاء المرحوم / المغفور الشهيد محمد چلبى ابن / حاج ابراهيم المحتاج الى / رحمة الله تعالى نور الله قبره

BŞ Nebî aleyhisselâm buyurdu ki: "Mü'minler ölmezler, bilakis fânî âlemden bâki âleme nakledilirler." Mehmet Çelebi'nin oğlu Allah Teâlâ'nın rahmetine muhtaç merhûm, mağfûr, şehîd Hacı İbrahim. Allah kabrini nurlandırsın.

AŞ i المتوفا فى اواسط / من شهور فى شهر ذى القعده / المبارك فى تاريخ سنه / ست و تسعين و ثمانمائة هجرية

AŞ d يا واقفا بقبرى مفتكرا بأمرى / بالامس كنت مثلك غدا / اعده الموت تصير مثلى

AŞ Mübarek Zilkade ayının ortalarında 896 hicri senesinde vefat etti. Ey kabrimi ziyaret eden, hâlimi bir düşün! Dün ben senin gibi idim, yarın da sen benim gibi olacaksın.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Baş ve ayak taşlarının dış yüzleri birbirinin tekrarı biçiminde yapılmış, iç yüzlerinde ise hafif bir değişikliğe gidilmiştir. Dış yüzleri kemer alınlıklarında simetrik rûmî ve palmet motifleri kemer kavsini dolduracak biçimde ve dışa taşkın dilimli kartuş şeklinde düzenlenmiştir. Yanlarda zikzak oluşturan ince yivli sütunçeler, her iki uçta çok ince işlenmiş birer kum saatine otururlar. Etrafı düz silme bordürlerle çevrili üç sıra yazı panosu yüzeye eşit dağıtılmıştır. Taşların iç yüzünde kemer kavsinin içi de dâhil olmak üzere dört satırlık yazı panolarının etrafı yine sade silmelerle çevrilidir. Ancak ayak taşının iç yüzünde farklı olarak, yazıları en dışta kuşatan silmenin uç kısmında ince bir kaval silme bütün taş yüzeyini dolanmaktadır.

Katalog No : **5 (BİC 3)**

Bulunduğu Yer : Bursa Başçı İbrahim Paşa Camii Haziresi.

İnceleme Tarihi : 01. 11. 2008.

Kimliği : Mehmet oğlu --- (Kırık olduğu için okunamamıştır).

Vefat Tarihi : 22 Muharrem 903 H. / 20 Eylül 1497 M.

Resim No : 11, 12, 13.

Ölçüleri : **BŞ**: 150 x 55 x 10 cm. **AŞ**: 150 x 54 x 9 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça, Farsça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d قال النبي عليه السلام / المؤمنون لا يموتون بل ينقلون / من دار الفناء الى دار البقاء

BŞ i المرحوم السعيد الشهيد المحتاج / الى رحمت الله تعالى / پير محمد بن ... نور الله قبر / اكر صد بماني / بحاك اندرايد سر انجام كار

BŞ Nebî aleyhisselâm buyurdu ki: "Mü'minler ölmezler, bilakis fanî âlemden bâki âleme nakledilirler. Merhûm, saîd, şehîd, Allah'ın rahmetine muhtaç Mehmet oğlu… Allah kabrini nurlandırsın.

AŞ i المتوفى فى اثني و عشرين يوما / فى شهر محرم الحرام فى تاريخ سنه / ثلاثين و تسعمائه هجرية هلالية / اه يوم القيامة

AŞ d ايها الناس و هو الموت الذى / يفرق الجماعات و الاخوة / و الاخواة اين الانبياء و المرسلون

AŞ Haram aylardan Muharrem ayının 22. günü 930 hicri senesinde vefat etti. Ah bu kıyamet günü varya! Ey insanlar! Ölüm (insanı) dostlarından, kardeşlerinden ayırır. Hani nebîler ve resuller neredeler?

Genel Özellikleri ve Süsleme: Baş taşı iki parça halinde kırılmış durumdadır. Kırık hattı, taşın iç yüzündeki ikinci sıradaki yazı panosunun okunmasına mani olduğundan vefat eden kişinin tam ismi okunamamaktadır. Ayak taşı sağlamdır. Baş taşı dış yüzü kemer alınlığında rûmî ve palmetlerden meydana getirilmiş dışa taşkın bir kartuş pano yer almaktadır. Altta sade silme bordürler içinde üç satır halinde yazı yer alır. Yazının iki yanındaki zikzaklı ve yivli sütunçeler altta ve üstte kum saatlerine otururlar. Baş taşı iç yüzünde kemer kavsinin içinde ikinci silme kemer kompozisyonu oluşturulmuş, hem üstteki genel kemerin, hem de içteki daha küçük ikinci kemerin içi yazı panosu olarak kullanılmıştır. Aralarında ise ince bir kaval silme çerçeveyi teşkil etmiştir. Ayak taşı dış yüzü, baş taşı dış yüzünün tekrarı biçiminde hazırlanmıştır. İç yüzde ise kemer kavsi içinde derin oyulmuş üçgen bir alınlık ile bunun içinde alçak kabartma boş bir daire

motifi işlenmiştir. Devrinin diğer örneklerinde görülmeyen bu biçim, yarım kalmış bir çalışmayı akla getirmektedir. Zira aynı yüzün yazı satırları yanında yarım kalmış sütunçeler de dikkatten kaçmamaktadır.

Katalog No : **6 (BİC 4)**
Bulunduğu Yer : Bursa Başçı İbrahim Paşa Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi : 01. 11. 2008.
Kimliği : Hacı Meserret Halebî oğlu Hacı Server.
Vefat Tarihi : 27 Cemaziyelevvel 913 H. / 4 Ekim 1507 M.
Resim No : 14, 15, 16, 17.
Ölçüleri : BŞ: 140 x 54 x 9,5 cm. AŞ: 135 x 50,5 x 9,5 cm. L: - S: -
Malzeme ve Teknik : Mermer /Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d انتقل من دار الفناء الى دار البقاء / المرحوم المغفور الشهيد الحاج سرور

BŞ i ابن المرحوم الحاج ميسره الحلبي/ المحتاج الى رحمة الله تعالى / نور الله قبره المتوفى فى يوم الثلاثا

BŞ Merhûm, mağfûr, şehîd, Allah'ın rahmetine muhtaç Hacı Meserret Halebî oğlu Hacı Server, Allah kabrini nurlandırsın 913 hicri senesi Cemaziyelevvel ayının yirmi yedinci, salı günü, (âhirete) göçtü.

AŞ i السابع و العشرين فى شهر / جماذ الاولى فى تاريخ / سنة ثلاث عشر و تسعمايه هجرية النبوية

AŞ d ياناظرا بقبرى مفتكرا بأمرى / بالامس كنت مثلك غدا تصير مثلى / اه من يوم القيمة

AŞ Ey kabrime bakan! Dün ben senin gibiydim, yarın sen benim gibi olacaksın. Ah bu kıyamet günü varya!

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın baş ve ayak taşları günümüze sağlam bir vaziyette gelmişlerdir. Tamirat ve bahçe düzenlemelerinde taşlar beton bir şebeke içine gömülmüş olduklarından daha altta süs unsuru olup olmadığı anlaşılamamaktadır. Her iki taş da kemer formlu hazırlanmıştır. Baş ve ayak taşlarının dış yüzü alınlıklarında rûmî ve palmetlerin oluşturduğu kompozisyon dilimli bir kartuş içinde düzenlenmiştir. Her iki yanda baklava dilimli süslemelere sahip bulunan ince sütunçeler yer alır.

Taşların iç yüzlerinde ise sadelik hâkim olup, herhangi bir süs unsuru bulunmamaktadır. Taşların alt kısımlarında büyük boşlukların olması önceleri lahitlerinin olduğu kanaatini uyandırmaktadır.

Katalog No : **7 (BİC 5)**
Bulunduğu Yer : Bursa Başçı İbrahim Paşa Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi : 01. 11. 2008.
Kimliği : İbrahim kızı Aynşâh Hâtun.
Vefat Tarihi : Zilhicce ayının başları 928 H. / Ekim 1522 M.[5]
Resim No : 18, 19, 20, 21.
Ölçüleri : **BŞ**: 125 x 36,5 x 8,5 cm. **AŞ**: 119 x 36 x 10,5 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça, Türkçe / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d انتقلت المرحومه المغفوره / السعيده الشهيده / من دار الفناء الى / دار البقاء

BŞ i عين شاه خاتون بنت / ابراهيم المحتاجة / الى رحمة الله تعالى

BŞ Allah'ın rahmetine muhtaç olan İbrahim kızı merhûme, mağfûre, saîde ve şehîde Aynşâh Hâtun fâni dünyadan bâki dünyaya intikal etti.

AŞ i توفت فى اوائل / شهر ذىالحجة تاريخ / سنه ثمان و عشرين و تسعمائه

AŞ d الهى جنتى اكا مسكن ايله / كلى تردن مقامن كلشن ايله / يله ويردكجه عالم روزكارك / انك قبر كلدن حرمن ايله

AŞ İlâhi cenneti O'na mesken eyle, makamını taze gülden gül bahçesi eyle. (kıyamet günü) ortalığı kasıp kavuran rüzgâr olduğunda onun kabrini harmana çevir.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Baş ve ayak taşı bulunmaktadır. Bu iki taşın alt yanlarında bulunan kelepçelerden, önceleri lahdinin de olduğu anlaşılmaktadır. Tamirlerde baş ve ayak taşlarının iç ve dış yüzleri yanlış yerleştirilmiştir. Zira iç

---

[5] Karaçağ bu tarihi 828 H. Okumuştur. Doğrusu yukarıda belirtildiği gibi 928 H. Olmalıdır. Bkz. Karaçağ, a.g.e., s. 105.

yüzlerin alt kısımlarında da yazı panoları bulunmaktadır. Halbuki bu kısımlar iç yüze bakıyor olsalar lahit yüzünden okunamaz olurlar.

Baş ve ayak taşları birbirini tekrar eden özellikte yapılmışlardır. Kemerli forma sahip olan taşların dış yüzlerinde etrafı sade bordür ve zencirekle kuşatılmış üç sıra yazı panosu ile altta daha sade ve ayrı bir pano bulunur. İlk üç yazı panosunun ortalarında yazıyı da bölen birer çarkıfelek işlenmiştir. Devrinin diğer benzerlerinin tersine bu taşların iç yüzleri daha gösterişlidir. Kemer alınlığı rûmî ve palmetlerle dilimli kartuş içinde çalışılmışken, alt yazı panoları dışta olduğu gibi sade ve zencirekli bordürlerle çevrilidir. Her iki yanda burmalı sütunçeler yüzeye hareket kazandırmıştır. Karaçağ, vefat tarihini 828 okumaktadır. Doğrusu 928 olmalıdır.

Katalog No : **8 (DH 1)**
Bulunduğu Yer : Daru'l-Hadis (Üftade Sokak, Osmangazi Bursa).
İnceleme Tarihi : 17.05.2009.
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : Safer ayının ortaları 897 H. / Aralık 1491 M.
Resim No : 22, 23.
Ölçüleri : **BŞ**: - **AŞ**: 130 x 48 x 9 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celi Sülüs
Kitabe :

AŞ d اليها الناس و هو الموت / الذي يفرق الجمعات / و الاخوت و الاخوات / اين الانبياء و المرسلون

AŞ i المتوفا في اواسط / في شهر صفر الاصم في / تاريخ سنة سبع و تسعين / و ثمانمايه هجرئ نبويه

AŞ Ey insanlar! Ölüm (insanı) dostlarından, kardeşlerinden ayırır. Nebiler ve Resuller neredeler? Safer ayının ortalarında 897 hicri-i Nebî tarihinde vefat etmiştir.

Genel Özellikleri ve Süsleme : Baş taşı mevcut değildir. Ayak taşının dış yüzü kemer alınlığı rûmî ve palmetlerle tezyin edilmiştir. Altta dört sıra yazı panosu vardır. Yazı panolarının yanlarında bulunan yapımı yarım kalmış sütunçeler, üstte ve altta zar

başlıklara oturmaktadır. Taşın iç yüzünde ise kemer alınlığı dâhil dört sıra yazı panosu sade silmeli bordürlerle çevrili durumdadır.

Katalog No : **9 (DHT 1)**

Bulunduğu Yer : Bursa Devlet Hâtun Türbesi. (Hundukadın sokak, İncirli Caddesi, Yıldırım Bursa)

İnceleme Tarihi : 02. 11. 2008.

Kimliği : Devlet Hâtun (Germiyanoğlu Şah Çelebi'nin kızı, Yıldırım Bâyezid'in eşi).

Vefat Tarihi : Şevval 816 H. /Aralık 1413- Ocak 1414 M.

Resim No : 24, 25, 26.

Ölçüleri : **BŞ**: - **AŞ**: - **L**: - **S**: (37 x 32) x 173 x (33,5 x 30) cm.

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

S yan بسم لله الرحمن الرحيم الله لا اله الا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما في السماوات و ما في الارض/ من ذالذي يشفع عنده الا باذنه يعلم ما بين ايديهم وما خلفهم ولا يحيطون بشئ من علمه الا بما شاء وسع كرسيه / السموات و الارض و لا يؤده حفظهما و هو العلي العظيم. شهد الله انه لا اله الا هو و الملائكة / و اولو العلم قائما بالقسط لا اله الا هو العزيز الحكيم ان الدين عند الله الاسلام صدق الله العظيم الكريم

S yan "Rahman ve Rahîm Allah'ın adıyla. Allah kendisinden başka hiçbir ilah olmayandır. Diridir, kayyumdur. Onu ne bir uyuklama tutabilir, ne de bir uyku. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey onundur. İzni olmaksızın onun katında şefaatte bulunacak kimdir? O, kulların önlerindekileri ve arkalarındakileri (yaptıklarını ve yapacaklarını) bilir. Onlar onun ilminden, kendisinin dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar. O'nun kürsüsü bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır. (O, göklere, yere, bütün evrene hükmetmektedir.) Gökleri ve yeri koruyup gözetmek ona güç gelmez. O, yücedir, büyüktür." Yüce Allah doğruyu söyledi.[6]

---

[6] Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 2/286.

S baş هذه / تربة الشريفة السيدة المخدرة / سلطان الخواتين دولت خاتون / و هي والدة السلطان الاعظم سلطان / محمد بن بايزيد خان خلد ملكه

في تاريخ شهر / شول لسنة ست عشرة / و ثمانمائة الهجرية الهلالية

S baş Bu türbe, hanımefendi ve iffetli olan ve Sultan Bâyezid oğlu Sultan Mehmet'in (Allah mülkünde daim kılsın) annesi Devlet Hâtun'un türbesidir. Şevval ayı 816 hicri senesinde vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sultan Yıldırım Bâyezid'in eşi ve sultan I. Mehmet'in annesi Devlet Hatunun mezarı, 5,75 x 5,75 m. ebatlarında bir türbe içindedir. Türbenin dört tarafı, yanlarda dört köşe pâyelerin ortalarda silindir forumlu sütunların tuttuğu ikişerli kemerlerle dışa açılır. Selçuklu türbe geleneğinin son örneklerinden birini teşkil eden[7] türbenin tamamı mermerdendir ve üzeri dışta sivri kemerli bir külah, içte ise kubbe ile örtülüdür. Kubbenin altında yükselen sanduka iki kademelidir. Alttaki kaide üzerinde ayak kısmına doğru daralan yekpare prizmatik sanduka uzanır. Kubbe içindeki geç dönem kâlem işi süslemeler dışında sanduka üzerinde herhangi bir süsleme unsuru mevcut değildir.

Katalog No	**:**	**10 (EBC 1)**
Bulunduğu Yer	:	Bursa Elvan Bey Camii Haziresi. (Elvan Bey sokak, Muradiye, Osmangazi Bursa).
İnceleme Tarihi	:	24. 08. 2008.
Kimliği	:	Elvan Bey kızı Hunde Hâtun.
Vefat Tarihi	:	Recep 878 H. / Kasım – Aralık 1473 M.
Resim No	:	27, 28, 29.
Ölçüleri	:	**BŞ**: 73 x (51-21,5-) x 11 cm. **AŞ**: 50 x (40-22,5-) x 6,5 cm. **L**:
Malzeme ve Teknik	:	Mermer / Yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü	:	Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe	:	

[7] Ayverdi, Ekrem Hakkı, Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, İstanbul 1972, s. 132.

BŞ i انتقلت المرحومة المغفورة / الشهيدة خونده حاتون / بنت الوان بك

BŞ Merhûme, mağfûre, şehîde Elvan Bey kızı Hunde Hâtun vefat etti.

AŞ i شهر رجب / تاريخه سنة ثمان / و سبعين و ثمانمائه

AŞ Recep ayı 878.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın baş ve ayak şâhideleri zeynî mezar taşı formundadır. Kepecioğlu, Hundi Hâtun'un mezarının Zeynîlerde gömülü olduğunu ve 1934 yılına kadar burada olduğunu yazmaktadır.[8] Baş ve ayak taşlarının iç yüzlerinde üçer satır halinde yazı panoları bulunmaktadır. Baş taşı dış yüzü boş, ayak taşı dış yüzünde ise basit işlenmiş bir kandil motifi mevcuttur. Yazı aralarına serpiştirilmiş yaprak ve rûmîler dışında herhangi bir süs unsuru taşımamaktadır.

Katalog No	**: 11 (ESC 1)**
Bulunduğu Yer	: Bursa Emir Sultan Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi	: 02. 11. 2008.
Kimliği	: Hocazâde Muslihiddin Mustafa (Fatih Sultan Mehmet'in hocası).[9]
Vefat Tarihi	: 12 Rebiyülevvel (Perşembe) 893 H. / 25 Şubat 1488 M.
Resim No	: 30, 31, 32, 33, 34, 35.
Ölçüleri	: **BŞ**: 180 x 66,5 x 16,5 cm. **AŞ**: 173 x 62,5 x 13 cm. **L**: 222 x 54 cm.
Malzeme ve Teknik	: Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü	: Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe	:

BŞ d هذا العبد المحتاج الى رحمة الله تعالى / هو البحر الحضم و الحبر الاتم سلطان / العلماء برحان المحققين الفضلاء / المدققين الماهر في الفروع و الاصول

BŞ i و الهافي من المشروع / و المعقول عاطذ الاسلام / في الجهر و التحافت من عم

---

8 Kepecioğlu, Kâmil, *Bursa kütüğü*, ys., ts., Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Genel No: 4519-4522, c. II, s. 253.

9 Daha geniş bilgi için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. I, İstanbul 1338, s. 293-294.

BŞ Bu, Allah'ın rahmetine muhtaç, engin bir deniz, büyük bir âlim, âlimlerin sultanı, tahkik ehlinin burhânı, fâziletli ve müdekkik, Furû' ve Usul ilimlerinde mâhir (olan); aklî ve naklî ilimlerde en önde giden,

AŞ i مرصاد علیّین توفی في بكرة / يوم الخميس اثاني عشر / من شهر ربيع الاول سنة ٨٩٣

AŞ d استاذ اهالئ زمانه مسلم الكل / في اوانه المولى مصلح الملة / و الدين الشهير بحوجه زاده / بؤه الله مع النبيين و الصديقين في غرو

AŞ Zamanının üstadı, herkes tarafından makbul sayılmış din ve milleti ıslah eden Hocazâde diye meşhur kişi, Allah onu nebi ve sıdıklarla haşretsin. 12 Rebiyülevvel Perşembe günü seher vakti 893 hicri yılında vefat etti.

S yan رحمة الله عليه ابداً دائماً / الدنيا دار الفناء / و الاخرة دار البقاء

S yan Allah'ın rahmeti daima ebediyete kadar onunla olsun. Dünya fenâ âlemi, âhiret ise bâkî olan âlemdir.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Fatih Sultan Mehmet Han devrinin meşhur âlimi Hocazâde Mustafa Muslihiddin'in mezarı, Emir Sultan Camiinin kuzey batı cihetinde yer almaktadır. Mermer bir kaide üzerine oturan tekne lahit tipli mezarın iki ucunda baş ve ayak şâhideleri bulunmaktadır. Baş taşı dış yüzü kemer alınlığında rûmî ve palmetlerin oluşturduğu ve dışa taşkın dilimli bir kartuş bulunmaktadır. Altta dört satırlık yazı panosunun iki yanında çok zarif birer sütunçe ile bunların her iki ucunda birer kum saati yer alır. Baş şâhidesinin iç yüzü içerlek bir zemin üzerinde sade silmelerin çevrelediği üç satırlık yazı panosuna sahiptir. Kenarlarda yükselti teşkil eden taşın dış yüzü tamamen baklava dilimli üçgen prizmatik motiflerle tezyin edilmiştir. Ayak taşı dış yüzü baş taşının tekrarı mahiyetindedir. Ayak taşının dış kenarı ile iç yüzü sathı arası pahlanmıştır. Baklava dilimli süslerle tezyin edilen pah kuşağı lahit yan taşlarının alt sınırı boyunca ilerleyip diğer taş ile birleşir. Üstte sivri kemer kavsi içinde sade silmelerle oluşturulmuş bir Bursa kemeri yer alır. Üç satırlık yazı panoları bursa kemeri altında sıralanmıştır. Bursa kemerinin çevrelediği silmeler ile kenarlar arasında rûmî motifleri bulunmaktadır. Dıştan içe sıralanan baklava dilimleri, rûmîler ve yazı

panolarının sıralanması, yazıyı ön plana çıkartmıştır. Lahdin yan taşlarından birinde bulunan üç eliptik çerçeve yazı panosu olarak kullanılmıştır.

Katalog No : **12 (HBC 1)**
Bulunduğu Yer : Bursa Hamza Bey Camii Haziresi. (Hamza Bey, Osmangazi Bursa).
İnceleme Tarihi : 24. 08. 2008.
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : 13 Zilkade 913 H. / 15 Mart 1508 M.
Resim No : 36.
Ölçüleri : **BŞ**: - **AŞ**: 67 x 32,5 x 7 cm **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

AŞ i توفت ثلاث عشر يوماً / في شهر ذي القعدة / تاريخ النبوية
AŞ d سنة ثلث عشر / و تسعمايه هجرية

AŞ 913 hicri yılında Zilkade ayının 13. günü vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Baş taşı bulunamamıştır. Ayak taşı dış yüzü üstte kemer kavsinin içini dolduran rûmî motifleri ile başlar. Altta iki satırlık yazı dizisi basit zencirekle kuşatılmış panolar içinde yer alır. Yanlarda zikzaklı sütunçeler, her iki tarafında kum saatleri arasına yerleştirilmiştir. Kum saatleri ise küp biçimli kaidelere oturur. Taşın iç yüzünde üç satırlık yazı panosu sade silme bordürler arasına işlenmiştir.

Katalog No : **13 (HAC 1)**
Bulunduğu Yer : Hoca Ali zade Camii Haziresi. (Selçuk Hatun Mahallesi, Osmangazi, Bursa).
İnceleme Tarihi : 17.05. 2009.
Kimliği : Hoca Ali oğlu Hoca Ömer.
Vefat Tarihi : Rebiyülevvel ayının sonları 914 H. / Temmuz 1508 M.
Resim No : 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43.

Ölçüleri : **BŞ**: 160 x 63 x 10 cm. **AŞ**: 150 x 60 x 10 cm. **L**: 167 x 38 x 45 cm. **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celi Sülüs.

Kitabe :

BŞ d انتقل المرحوم المغفور الشهيد / صاحب الخير و الحسنات حواجه عمر بن / حواجه علي نور الله قبره

BŞ Merhûm, mağfûr, şehîd, hayır ve hasenat sahibi Hoca Ali oğlu Hoca Ömer vefat etti. Allah kabrini nurlandırsın.

AŞ d الواقع في اواخر شهر / رمضان المبارك في تاريخ / سنه اربع عشر و تسعمايه هجريه نبويه

AŞ Nebî (aleyhi's-selâm)'ın hicretinin 914. yılı, Rebiyülevvel ayının sonlarında vefat etti.

L الدنيا دار الفناء / و الاخرة دار البقاء

L Dünya fâni âlem, âhiret bâki âlemdir.

Genel Özellikleri ve Süsleme: İki kademeli bir kaide üzerinde, baş ve ayak taşlarının aynı zamanda kenarlık olarak kullanıldığı tekne lahit biçimli bir mezardır. Gerek lahit gerekse baş ve ayak şâhideleri günümüze sağlam ve orijinal olarak gelmiştir. Kemerli baş ve ayak taşları dış yüzlerinde, tepede kemer kavsi içinde merkezdeki palmetten yanlara açılan simetrik rûmî motiflerinin örgülendiği bir alınlık yer almaktadır. Taşın asıl yüzeyinden dışa taşkın ve rûmîlerin dış konturlarını oluşturan dilimli sınırlar belirgin hatlara sahiptir. Üç satırlık yazı panoları düz silmelerle birbirinden ayrılmış durumdadır. İki yanda bulunan sütunçelerin üzerleri sade bırakılmıştır. Baş ve ayak taşlarının iç yüzleri birbirinin tekrarı biçiminde düzenlenmiştir. Taş yüzeyinden daha içerlek oluşturulan yine sivri kemerli iç satıh üzerinde yekpare bitkisel süslemeler bulunur. Merkezdeki bir hatâyî motifinin çekirdek ve taç kısımlarından çıkan çifter saplar rûmî helezonlar oluşturmakta ve tekrar hatâyîlerle birleşmektedir. Helezonlar arasında dörderli penç motifi bulunmaktadır.

Katalog No : **14 (HAC 2)**

Bulunduğu Yer : Hoca Ali zade Camii Haziresi.

İnceleme Tarihi : 17. 05. 2009.

Kimliği : Abdullah kızı Mihriban.

Vefat Tarihi : Muharrem 927 H. / Aralık 1520 M.

Resim No : 44, 45.

Ölçüleri : **BŞ**: 120 x 39 x 6,5 cm. - **AŞ**: 118 x 37 x 8 cm. - **L**: - **S**:

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celi Sülüs.

Kitabe :

BŞ d انتقلت المرحومه المخلصه مهربان

BŞ i بنت عبد الله / المحتاجة الى رحمة ربها / الملك المنان

BŞ Melik ve Mennan olan Allah'ın rahmetine muhtaç Merhûme, muhlise Abdullah kızı Mihriban vefat etmiştir.

AŞ d في شهر محرم سنه ٩٢٧

AŞ 927 senesi Muharrem ayında.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Tamirler sonrası mezarın baş ve ayak taşları betona gömülmüş durumdadır. Kemerli formundaki baş taşının iç yüzünde üç sıra stalâktitlerin kavsarayı oluşturduğu mihrap, taşın asıl yüzeyinden içeri girinti yapmıştır. Mihrap içinde üç satırlık yazı panosu alçak kabartma şeklinde çalışılmıştır. Yazı panolarının etrafı ve mihrabın etrafında herhangi bir süs unsuru bulunmamaktadır. Baş taşının dış yüzü ve ayak taşının iç yüzü de aynı şekilde boştur. Yine kemerle nihayetlenen ayak taşının dış yüzünde ise şemse biçimli yazı panosu bulunmakta ve merhûmenin vefat tarihi rakamlarla gösterilmektedir.

Katalog No : **15 (HAC 3)**

Bulunduğu Yer : Hoca Ali zade Camii Haziresi.

İnceleme Tarihi : 17. 05. 2009.

Kimliği : Hoca Ali oğlu… (Belli değil.).

Vefat Tarihi : Zilkade ayının başları 943 H. / Nisan 1537 M.

Resim No : 46, 47, 48, 49.

Ölçüleri : **BŞ**: 100 x 53 x 10 cm. **AŞ**: 92 x 57 x 10 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celi Sülüs

Kitabe :

BŞ d الصاحب الخير و الحسنات ابن خوجه علي رحمت الله رحمتا واسعاً / اكر دنيا وفاكردي بخاصان بماندي بر محمد

BŞ i انتقل المرحوم المغفور السعيد / الشهيد من دار الفناء الى دار البقاء

BŞ Merhûm, mağfûr, saîd, şehîd Hoca Ali oğlu hayır ve hasenat sahibi --- vefat etti. Allah bolca rahmet eylesin.

AŞ i المحتاج الى رحمت الله تعالى نور / الله قبره و حسن الموت اه من يوم القيمة

AŞ d الباقي لا يموت لا ينام / المتوفا في اوائل شهر ذي القعده / في تاريخ ثلث اربعين سبعمايه هجريه

AŞ Allah'ın rahmetine muhtaç, Allah kabrini nurlandırsın, ölümünü güzelleştirsin. Ah bu kıyamet günü varya! (Allah) Bâkî'dir, ölmez ve uyumaz. 943 hicri yılında zilkade ayının başlarında vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Tamirler esnasında mezarın baş ve ayak taşlarının alt kısımları betona gömüldüğü için merhûmun ismi de dâhil bir kısım yazılar okunamamıştır. "Hoca Ali oğlu" ibaresinden yola çıkarak, bu zatın Hoca Ali'nin diğer oğlu Hoca zade Mahmud Çelebi olduğu anlaşılmaktadır. Tamirlerde taşların iç ve dışları da karıştırılmıştır. Kemerli formdaki baş taşının kemer kavsi içinde rûmî motifleri normal taş sathından dışarı taşan dilimli konturlarla nihayetlenmiştir. Altta üç sıra mukarnaslarla mihrapçık oluşturulmuştur. Taşın yan dışlarında bulunan zikzak motifli ve kum saatli sütunçeler, içte mihrap yanlarında bulunan dendanlı ve kum saatli sütunçeler ve bunların arasında bordür teşkil eden rûmî motifler yüzeye büyük bir hareketlilik kazandırmıştır. Taşın diğer yüzünde yine kemer kavsi daha basit palmet ve rûmîlerle ve dışarı taşkın dilimler biçiminde çalışılmıştır. Alttaki yazı panoları arası düz basit silmelerle kuşatılmıştır. Ayak taşının iç yüzü de aynen baş taşının dış yüzü gibi kemer alınlığı birebir palmet ve rûmîlerle tezyin edilmiştir. Bu taşın yanlarında da zikzaklı ve kum saatli sütunçeler yer almaktadır. Ayak taşı dış yüzünde ise kemer alınlığı da dâhil olmak üzere bütün yüzey yazı alanı olarak kullanılmış ve etrafı düz

basit silmelerle çevrilmiştir. Ayak taşı dış yüzünde, sınır hatları boyunca üzeri zikzaklı ve dendanlı kaval silme ile çok güzel bir işçilik ortaya konmuştur.

Katalog No : **16 (TİEM 1)**
Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi. (Yeşil Medresesi).
İnceleme Tarihi : 17. 05. 2009.
Kimliği : Emir Mehmet oğlu Emir Üveys.
Vefat Tarihi : (Doğum tarihi): 6 Rebiü'l-âhir 779 H / 11 Ağustos 1377
Resim No : 50, 51, 52, 53, 54.
Ölçüleri : **BŞ**: 110 x 56 x 18 cm. - **AŞ**: - **L**: 177 x 74 x 71 cm. - **S**:
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Türü. : Arapça, Farsça, Türkçe / Celi Sülüs.
Kitabe :

BŞ امير اويس بن امير محمد / يتسو وقتده دنيايه كلدي/ ايك التنجي كوني كيجسي سنة / تسع و سبعين و سبعمايه ربيع الاخر/ اكر صد بماني و كر صد هزار بخاك اندر ايد سر انجام كار / المحتاج الى رحمة

BŞ Emir Mehmet oğlu Emir Üveys 779 senesi Rebiyülâhir ayının altıncı günü gecesi yatsı vaktinde dünyaya geldi. İster yüz ister yüzbin yıl yaşa, er geç başını toprağa koyacaksın.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanterinde 59 numara ile kayıtlı bulunan mezar, baş şâhidesi ve kapaklı bir lahitten oluşmaktadır. Lahit kapağının ayak tarafı üzerindeki delikten, orijinalinde ayak taşının da olduğu anlaşılmaktadır. Baş şâhidesi enlemesine bir dikdörtgen prizma kaide ile yine dikdörtgen prizma biçimli bir gövde ve en üstte sarıktan oluşmaktadır. Yekpâre mermerden oluştan şâhide çok iyi bir işçilik örneği sergilemektedir. Şâhidenin kaidesi üzerinde zikzaklı sütunçeler tüm sınır hatlarını dolanmaktadır. Dış yüzeyde köşelikli dikdörtgen pano içinde yazı ile üstte zencirek motifi bulunmaktadır. Yan yüzlerde zencirek motifi aşağı inerek son bulmaktadır. İç yüzde ise şemse motifini andıran yazı panosunun etrafı rûmîlerle doldurulmuştur. Şemsenin yanlara doğru her iki ucundan birer tığ çıkarılmıştır. Şâhide gövdesinin dört köşesinde üzeri zikzak motifli birer küçük sütunçe ile üstte şâhide boynuna geçişi temin eden baklava dilimli üçgen motifler bulunur. Taşın içe bakan

yönünde kavsarası üç sıra mukarnaslarla kademelenen küçük bir mihrapçık oluşturulmuştur. Tepeliği de bulunan dilimli sarık üzerinde üç adet gülçe motifi vardır. Lahdin yan yüzlerinde ortada bir şemse ve yanlara açılan tığlar bulunur. Bu panoların içleri ise bitkisel arabeskle doldurulmuştur. Üstte lahit kapağına kadar tüm yüzeyleri dolanan palmet sıralarının yan yana dizilişiyle oluşan bir kuşak yer almaktadır. Lahdin baş ve ayak taraflarında ise aynı motifler daha küçük ölçekte çalışılmıştır. Kapak taşının üst kenarları baklava dilimli üçgen prizmalarla pahlanmıştır.

Katalog No : **17 (TİEM 2)**
Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.
İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.
Kimliği : Âhi Hasan oğlu Âhi Paşa.
Vefat Tarihi : Şaban 792 H. / Temmuz – Ağustos 1390 M.
Resim No : 55.
Ölçüleri : **BŞ**: - **AŞ**: - **L**: - **S**: (39-35) x 197 x (25-25) cm.
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

S yan هذا القبر المرحوم المغفور السعيد الشهيد المحتاج الى رحمة الله تعالى اخي باشا بن اخي/ حسن طاب ثراهما و جعل الجنة مأواهما قد توفا بالطاعون في شهر شعبان سنة ٧٩٢/ عجبت لطالب الدنيا الموت يطلبه عجبت لصاحب القصر و القبر منزله خلقتك من تراب و التراب موعد/ الموت باب و كل الناس داخله الا انما الدنيا فاني ليس الدنيا بيوت انما الدنيا (كتبت نسحته العنكبوت)

S yan Bu kabir, merhûm, mağfûr, saîd, şehîd, Allah Teâlâ'nın rahmetine muhtaç, Âhî Hasan oğlu Âhî Paşa'ya aittir. Allah topraklarını güzel, gidecekleri yeri Cennet eylesin. 792 yılı Şaban ayında tâûnda vefat etti. Ölüm onu beklerken, dünyayı isteyene hayret ederim. Kabir onu beklerken sarayların sahibine hayret ederim. Topraktan yaratıldın ve toprak varacağın yerdir. Ölüm bir kapıdır ve bütün insanlar o kapadın giricidir. Dikkat et! Dünya fânîdir, dünyada (gerçek anlamda) evler yoktur. ....

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanterinde 193 numara ile kayıtlı bulunan mezar, 220 x 55 cm. ebatlarındaki mermer bir kaide ile üzerindeki prizmatik mermer sandukadan oluşmaktadır. Kaide üzerinde hafif bir yuva açılmak suretiyle sandukanın kaide üzerine oturması temin edilmiştir. Taşın baş ve ayakuçlarında herhangi bir yazı veya süsleme mevcut değilken yan ve üst kenarları yazı ile doldurulmuş durumdadır. Devrin diğer örneklerinde görülmedik bir şekilde metin içinde ölen kişinin ölüm sebebi yazılmıştır.

Katalog No : **18 (TİEM 3)**
Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.
İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.
Kimliği : Hoca Arap Şâh oğlu Hoca Saîd.
Vefat Tarihi : 1 Safer 824 H. / 5 Şubat 1421.
Resim No : 56, 57.
Ölçüleri : **BŞ**: - **AŞ**: - **L**: - **S**: (45-45) x 162 x (40-35,5) cm.
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak ve yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

S baş انتقل من دار الفناء / الى دار البقاء / المغفور المرحوم / خواجه سعيد بن خواجه عربشاه

S baş طاب ثراه / في غرة صفر المبارك سنة / اربع و عشرين و ثمانمائه

S baş Merhûm, mağfûr Hoca Arapşâh oğlu Hoca Saîd vefat etti. (Allah) toprağını güzel etsin. Safer ayının birinci günü 824 senesi.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Dikdörtgen bir kaide üzerinde tamamı mermerden olan prizmatik sanduka ayak kısmına doğru daralmaktadır. Ana gövdeden dışarı taşan baş ve ayak yüzlerinin, sandukaya bakan taraflarında meydana gelen silmeler sandukanın iki yanı alt sınırları boyunca uzanıp iki ucu birleştirirler. Sandukanın yan ve üst yüzeyleri boş bırakılmıştır. Yazılar yalnızca baş ve ayakuçlarında yer almıştır. Özellikle ayakucundaki yazı çok temiz bir işçilik sergilemektedir.

Katalog No : **19 (TİEM 4)**

Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.

İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.

Kimliği : Şemsettin Ahmet (II. Murat devri müderrislerinden).

Vefat Tarihi : 835 H. / 1431 – 1432 M.

Resim No : 58.

Ölçüleri : **BŞ**: 90 x (93-95) cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Ta'lîk.

Kitabe :

BŞ العالم الفاضل المولى شمس الدين / احمد الشهير ديكقوز المدرس بمدرسة / الغازي سلطان بايزيد بن مراد خان / بمدينهء بروسه و من تصانفه / شرح المرح و له حاشية لطيفة / سنة ٨٣٥

BŞ Âlim, fâzıl, el-Mevlâ Gâzi Sultan Bayezid Hân'ın Bursa şehri müderrisi ve Şerhu'l-Merah ve onun güzel haşiyeleriyle meşhur dikgöz müderris Şemsüddin Ahmed. Sene 835.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanter kayıtlarında 355 numara ile kayıtlı taş silindirik forma sahiptir. Taşın bir yüzünde bulunan beş satırlık yazı panolarının arası sade düz silmelerle ayrılmıştır. En alttaki pano alta doğru genişlemiş ve vefat tarihi buraya rakamlarla yazılmıştır. Yazı türü olarak Ta'lik yazının kullanılması, vefat tarihinin rakamla gösterilmesi ve yazı kalitesinin gelişmişlik düzeyi, taşın sonraki dönemlerde yenilendiğini fikrini uyandırmıştır.

Katalog No : **20 (TİEM 5)**

Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.

İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.

Kimliği : Hoş Kadem oğlu Ali:

Vefat Tarihi : 14 Şaban 851 H. / 25 Ekim 1447 M.

Resim No : 59, 60.

Ölçüleri : **BŞ**: - **AŞ**: - **L**: 120 x 38 cm. **S**: (27-25) x 100 x (20-17) cm.

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

S baş هو الله المنان

S baş (Müsennâ) O Allah çok ihsân edendir.

S هذا مرقد من اطار الروح الى روح الجنان المحتاج الى رحمة الحنان المنان علي بن خوش قدم / طاب ثراه و جعل الجنة مثواه قد توفى في وقت الضحا من يوم التاسع من شهر شعبان الرابع عشر من شهور سنة احدى و خمسين و ثمانمائه

S Bu kabir, rûhu cennetlik ruhlara uçan, Hannân ve Mennân (Allah)'ın rahmetine muhtaç Hoş Kadem oğlu Ali'ye aittir. (Allah) toprağını güzel eylesin, Cenneti ona varacak yer eylesin. 851 yılında Şaban ayının 14. günü Cuma günü duha vakti vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanterinde 203 numara ile kayıtlıdır. Mezar, mermer bir dikdörtgen kaide ile onun üzerinde yine yekpâre mermer prizmatik sandukadan oluşur. Sandukanın baş tarafından ayak tarafına doğru bir daralma görülmektedir. Baş tarafında müsennâ yazı ile "O Allah çok ihsan edendir" mealinde girift bir yazı bulunmaktadır. Ayak tarafında ise iri bir palmet motifi yer alır. Prizmatik sandukanın her iki yüzünde ikişer kademeli dört pano teşkil edilmiş ve bu panoların tamamı yazı ile doldurulmuştur. Baş ve ayak yüzleri ana kütleden dışa taşkın vaziyette yüksek tutulmuştur. Bu yükseltinin sandukaya bakan taraflarında silme frizler çalışılmıştır. Bu firizler taşın alt sınırları boyunca ilerleyerek iki tarafı birbirine bağlarlar. Taşta dış etkenlere bağlı çok fazla yıpranma vardır.

Katalog No : **21 (TİEM 6)**

Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.

İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.

Kimliği : Âhî Yusuf oğlu Abdurrahman.

Vefat Tarihi : Şevval ayı sonlarında 854 H. / Aralık 1450 M.

Resim No : 61, 62.

Ölçüleri : **BŞ**: 111 x 38,5 x 9 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d الله باقي لا يموت

BŞ i الدنيا دار الفناء و الاخرة دار / البقاء المرحوم عبدالرحمن بن اخي يوسف / اواخر شهر صفرمن شهور اربع و خمسين و ثمانمائه

BŞ Dünya fenâ âlemi, âhiret ise bekâ âlemidir. Merhûm Âhî Yusuf oğlu Abdurrahman 854 yılı, aylardan Safer ayının sonlarında vefat etti. Allah Bâkî'dir, ölmez.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanterinde 250 numara ile kayıtlı bulunan taşın ayak şâhidesi mevcut değildir. Sivri kemerli forma sahip bulunan taşın dış yüzünde bir kandil motifi mevcuttur. Zincir kısmı dışında kalan kısımları yazı alanı olarak değerlendirilmiş bulunan kandil üzerinde "Allah Bâkî, lâ yemût" – "Allah Bâkî'dir, ölmez" ifadesi yer almaktadır. Kemer kavsinin her iki yanında derin oyma birer yaprak motifi çalışması, süslemede son andaki bir karar değişikliğini hatırlatmaktadır. Taşın iç yüzü, kemer alınlığından itibaren üç satırlık yazı panosuyla tamamen doldurulmuş durumdadır. Panolar arası düz silmelerle, en dış kenarlar ise zencirekle kuşatılmıştır. Taşın alt kısmındaki işlenmemiş moloz kısım, taşın aynı zamanda lahit kapağı vazifesi gördüğünün delilidir.

Katalog No : **22 (TİEM 7)**

Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.

İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.

Kimliği : Alâiyeli (Alanyalı) Savcı Bey oğlu Lütfi Bey.

Vefat Tarihi : Recep ayı ortaları 857 H. / Temmuz 1453 M.

Resim No : 63, 64.

Ölçüleri : **BŞ**: 140 x 53,5 x 11,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d هذا القبر المنور و المزار المعظم لحضرة / الامير الكبير السعيد الشهيد المحتاج / الى رحمة رب العالمين الراجي لشفاعة / خاتم الانبياء و المرسلين لطفي بك بن / ساوجي بك العلاعليه بي

BŞ i عليه الرحمة و الرضوان / و اسكنه الله بحبوحة الجنان الذي / قضى نحبه في منتصف شهر رجب / المرحّب المرجّب سنة سبع و خمسين / و ثمانمائه عمره زوج نبية

BŞ Bu nurlu kabir ve yüce mezar, büyük emir, saîd, şehîd, âlemlerin Rabbi'nin rahmetine muhtaç ve nebîlerin ve resullerin sonuncusunun (Hz. Mehmet aleyhisselâm'ın) şefaatini uman Alâiyeli Savcı Bey oğlu Lütfi Bey'indir. Rahmet ve rızâ O'nun üzerine olsun. Allah O'nu cennetlerin en güzeline yerleştirsin. 857 yılının Recep ayı ortalarında vefat etti. (mezarını) kızının kocası tamir etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanterinde 67 numara ile kayıtlı taşın ayak şâhidesi mevcut değildir. Kemerli baş taşının dış yüzü kemer alınlığı da kullanılmak üzere beş satırlık yazı panosu olarak değerlendirilmiştir. Yazı panolarının araları düz silmelerle çerçevelenmiştir. Yanlarda birer sütunçe yeri açılmış ise de birer kabartma olarak kalmış üzerinde yeterince çalışılmamıştır. Sütunçe rölyeflerinin birer kübik zar başlığa oturduğu görülmektedir. Taşın yan yüzleri oldukça sadedir. Taşın iç yüzünde ise hiç süsleme yoktur. Beş satırlık yazı panolarının etrafları düz silme bordürlerle çevrilidir. Yazıda da belirtildiği üzere tamir edildiği anlaşılmaktadır. Ancak tamirin mahiyeti hakkında bilgi verilmemiştir.

Katalog No	**: 23 (TİEM 8)**
Bulunduğu Yer	: Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.
İnceleme Tarihi	: 24. 07. 2008.
Kimliği	: Hüseyin oğlu Yahyâ.
Vefat Tarihi	: 886 H. / 1481 – 1482 M.
Resim No	: 65, 66, 67, 68.
Ölçüleri	: **BŞ**: 128 x 59 x 11 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	: Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü	: Arapça, Farsça / Celî Sülüs.
Kitabe	:

BŞ d العاقل من يتدارك بتقصيرات عمره / قبل نزول المنون يتقدر بزاد التقوىتهية / وفق الله تعالى العبد الفقير يحيى بن حسين الشهير / خان بدستور الدائي الى رحمة الملك المنان ۸۸۶

BŞ i بر و بحر جهان ديدم سراسر / شدم دستور شاه و مير دفير / نماند اندر جهانم ارزو هيچ / بحاك اينجا نهادم عاقبت سر

BŞ Akıllı kişi ölüm gelmeden önce kusurlarını giderip takva nimetiyle rızıklanandır. Allah Teâlâ Hân bi-Düstûr diye meşhur olan Hüseyin oğlu Yahyâ'yı muvaffak kılsın. 886.

Baştanbaşa bütün deniz ve karaları gördüm. Şâh ve emirin kitabı defteri oldum. Cihandan arzu ettiğim hiçbir şey kalmadı. Sonunda burada başımı toprağa koydum.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Ayak taşı mevcut değildir. Kemerli formundaki baş taşının her iki yüzünde dörder sıra yazı panosu yer almaktadır. Taşın dış yüzü yanlardan içe doğru pahlanarak daraltılmış ve etrafı düz silme bordür kuşağı ile çerçevelenerek ikinci bir kemerli taş profili oluşturulmuştur. Pahlı kısımda kıvrık dallar ve rûmîlerden örülü bitkisel motifler yüzeyi doldurmuş durumdadır. Muasırı örneklerine göre taşın iç yüzü alınlığında kompozisyon için daha büyük bir alan bırakılmıştır. Alınlık kısmında tam simetrik sarmallar ve bunlara takılı rûmî motifleri çok ince ve sanatlıca çalışılmıştır. Daha altta yer alan dört sıra yazı panosu üzerindeki elif, lam ve kef gibi harflerin dikey karakterlerinin oluşturduğu istif yüzeyde dikine bir hareketlilik sağlamaktadır. Taş iç yüzü kemer alınlığında dışa taşkın belirgin konturlara sahip dilimli bir kompozisyon yer almaktadır. Merkezdeki bir hatâyî motifinden her iki yana simetrik açılım yapan saplar ile bu saplar üzerinde bulunan goncagül ve hatâyî motifleri girift bir yapıya sahiptir. Altta bulunan dört sıra yazı panosunun her iki yanında burmalı yivlere sahip iki sütunçe sade başlıklara oturmaktadır.

Katalog No : **24 (TİEM 9)**
Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.
İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : 17 Şevval 892 H. / 6 Ekim 1487 M.

Resim No : 69, 70.

Ölçüleri : **BŞ**: 112 x (55-21-64) x 9 cm. **AŞ**: 110 x (53-17-59) x 7 cm. **L**:

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d المتوفا يوم سابع عشر / في شهر شوال من شهور / في تاريخ سنة اثنى و تسعين و ثمانمائه

BŞ 892 yılı, aylardan Şevval ayının 17. günü vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanter kayıtlarında 83 numarayla kayıtlı bulunan mezarın baş ve ayak şâhideleri bulunmaktadır. Zeynî mezar taşı formundaki mezarın baş taşı dış yüzünde bulunan dikine dörtgen şeklindeki yazı panosu enine düz bir silme ile ikiye ayrılmıştır. Taşın alttaki konsol kısmında ise dikdörtgen pano içine köşebentlerle belirginleştirilmiş eliptik bir diğer yazı panosu yerleştirilmiştir. Bu yüzde yazı dışında hiçbir süsleme öğesi bulunmamaktadır. Baş taşı iç yüzünde yine üstteki dörtgen içine rûmî ve palmetlerin oluşturduğu ikiz münhani motifi yerleştirilmiştir. Ayak taşının iç yüzünde yazı veya süsleme için bir dörtgen pano yeri açılmış ise de tamamlanmamıştır. Her iki taşın konsollarında bugün mevcut olmayan lahdin bağlantı yerleri görülmektedir.

Katalog No : **25 (TİEM 10)**

Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.

İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.

Kimliği : Emir Şeref Seyyid Alaüddin el Hüseyni oğlu Seyyid Mecdüddin.

Vefat Tarihi : Rebiyülevvel ayı, 895 H. / Ocak – Şubat 1490 M.

Resim No : 71, 72, 73, 74.

Ölçüleri : **BŞ**: 150 x 49,5 x 12 cm. **AŞ**: 134 x 45,5 x 12 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d اللهم صل و سلم و بارك على محمد خاتم النبيين / و قائد الغر المحجلين و الائمة الهادين / المهديين

الامام علي المرتضى و الامام حسن الرضى / و الامام حسين الشهيد بكربلاء و الامام علي زين / العابدين و الامام محمد الباقر و الامام

BŞ i جعفر الصادق و الامام موسى الكاظم و الامام / علي الرضى و الامام محمد التقي و الامام / علي النقي و الامام حسن العسكري و الامام / حجة القائم المنتظر محمد المهدي عليه السلام

BŞ Allahım salât, selam ve bereketin, nebîlerin sonuncusu ve sekili atlar ordusunun komutanı Muhammed aleyhisselamın ve ümmete hidayet yollarını açan İmam Ali Murtezâ, İmam Hasan Rıza, Kerbelâ şehîdi İmam Hüseyin, İmam Zeynelabidin, İmam Mehmet Bâkır, İmam Caferi Sâdık, İmam Musa Kâzım, İmam er-Rızâ, İmam Mehdi et-Takî, İmam Ali en-Nakî, İmam Hasan el-Askerî ve kıyametin habercisi beklenen Mehmet Mehdî aleyhisselâm'ın üzerlerine olsun.

AŞ i الموت باب كل الناس داخله /الموت كأس كل الناس شاربه / عجبت لمن طلب الدنيا و الموت طلبه / عجبت لمن بنا القصور و القبر منزله

AŞ d الغفور السيد الحسيب النسيب / سيد مجد الدين بن امير شرف سيد علاء الدين / الحسيني طاب الله ثراه و مأواه / توفى يوم خميس في شهر ربيع الاول / سنة خمس و تسعين و ثمانمائه / هجرة النبوية

AŞ Ölüm bir kapıdır bütün insanlar da ondan geçecektir. Ölüm bir kâsedir, bütün insanlar ise onu içecektir. Ölüm onlara tâlip iken dünyayı talep edenlere hayret ederim. Kabirleri onların varacağı menzil iken, kasırlar inşa edenlere hayret ederim. Merhûm, Seyyid, hasebi ve nesebi belli olan Emir Şeref Seyyid Alâüddin oğlu Seyyid Mecdüddîn, Hicret-i Nebeviye'nin 895 yılı Rebiyülevvel ayında Perşembe günü vefat etmiştir. Allah toprağını güzel etsin, varacağı yer Cennet olsun.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanterinde 47 numara ile kayıtlı bulunan mezarın baş ve ayak taşları günümüze sağlam şekilde ulaşmıştır. Sivri kemerli forma sahip olan baş ve ayak taşlarının iç yüzlerinde yazı panolarının altında boşluklar bırakılması, mezarın orijinalinde tekne lahit şeklinde yapıldığını göstermektedir. Baş taşı dış yüzü kemer alınlığı normal taş etinden daha küçük ebatta ama daha yüksek tutulmuş kartuşlu bir yazı panosuna sahiptir. Yazı panolarının etrafı sade düz silmelerle çevrilidir. Yanlarda her iki yüze bakan ikişer adet sütunçe bulunur. Her iki uçta

mukarnaslı sütun başlığına oturan sütunçelerden dış yüzdekiler zikzaklı, içtekiler ise burmalı yivlere sahiptirler. Sütun başlıklarının üstünde ise ikişer kübik zar başlık yer almaktadır. Baş taşı iç yüzü kemer alınlığında, tepede taç oluşturan bir palmet motifi vardır. Aynı kartuşun altta kalan kısmı yine yazı panosu olarak değerlendirilmiş ve dış yüzde olduğu gibi dışa taşkın genel bir kartuş içinde taş etinden ayrılmıştır. Altta lahit için boş bırakılmış boş alan dikkat çekmektedir. Ayak taşı, baş taşının daha az işçiliğe sahip tekrarından ibarettir. Ayak taşının yalnızca iç yüzünde birer adet yan sütunçe kullanılmış, dış yüzde sütunçeye yer verilmemiştir. Üstelik burmalı bu sütunçelerin de oturduğu başlıkların üzeri işlenmemiş ve boş bırakılmıştır. Ayak taşı dış yüzünde yazı panoları sayısı altıya çıkmış ve kemer alınlığı içinde kartuşlu bir bölüm oluşturulmamıştır. En alt satırdaki yazı panosu tersine bir kemer kavsi ile bitirilmiştir. Taşın yanlarında ince bir oluk silme tüm yüzeyi dolanmaktadır.

Katalog No : **26 (TİEM 11)**
Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.
İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.
Kimliği : İsfendiyar Bey oğlu İbrahim Bey kızı Hatice Hanım.
Vefat Tarihi : Cemaziyelâhir ortalarında 908 H. / Aralık 1502 M.
Resim No : 75, 76.
Ölçüleri : **BŞ**: 126 x 40 x 8 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma, mail kesim.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d انتقلت المرحومة / المغفورة السعيدة / الشهيدة خديجة خاتون / بنت ابراهيم بك بن اسفنديار بك

BŞ i المحتاجة الى / رحمت الله تعالى / توفت في شهر اواسط / جماذي الاخر سنة ثمان و تسعماية

BŞ İsfendiyar Bey'in oğlu İbrahim Bey'in kızı merhûme, mağfûre, saîde, şehîde Allah Teâlâ'nın rahmetine muhtaç Hatice Hâtun Cemaziyelâhir ayının ortalarında 908 senesinde vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanterinde 41 numarayla kayıtlıdır. Ayak taşı mevcut değildir. Konsol kısmındaki bağlantı yerlerinden orijinalinde lahdinin olduğu

anlaşılmaktadır. Çelebi Sultan Mehmet'in kızı Selçuk Hâtun ile evlenmiş olan İsfendiyar Bey'in oğlu İbrahim Bey'in kızları Hatice Hâtun'un mezar taşıdır. Sivri kemerli taşın dış yüzü alınlığında rûmî ve palmetlerin simetrik olarak teşkil ettiği kompozisyon dışa doğru dilimli ve taşın ana bünyesinden taşkın vaziyettedir. Altta etrafı zencirekle çerçevelenmiş dört satırlık yazı kuşağı bulunmaktadır. En alttaki yazı kuşağı panosu diğerlerinden ince ve uzuncadır. Bu kısım önceleri var olduğu bağlantı yerlerinden anlaşılan lahit esas alınarak farklı yapılmış olmalıdır. Taşın yan taraflarında zikzaklı sütunçeler ve kum saatleri bulunmaktadır. Taşın iç yüzünde ise kemer alınlığı da kullanılmak üzere toplam dört satırlık yazı panosu yer alır. Yazıların etrafındaki zencirek dış yüzün tekrarı mahiyetindedir. Taşın alt kısımlarında lahit bağlantıları belli olmaktadır.

Katalog No : **27 (TİEM 12)**
Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.
İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.
Kimliği : Melik Mehmet Karamânî oğlu Mehmet.
Vefat Tarihi : Zilhicce 908 H. / Mayıs - Haziran 1503 M.
Resim No : 77, 78.
Ölçüleri : **BŞ**: 110 x 50 x 7 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma, mâil kesim.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d المتوفا في شهر ذي الحجة / في تاريخ سنة ثمان و تسعماية

BŞ i انتقل المرحوم المغفور / الشهيد ملك محمد بن محمد القرماني / المحتاج الى رحمة الله تعالى

BŞ Merhûm ve mağfûr, Allah Teâlâ'nın rahmetine muhtaç şehîd Melik Mehmet oğlu Mehmet Karamani 908 yılı Zilhicce ayında vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanterinde 239 numara ile kayıtlıdır. Ayak taşı mevcut değildir. İki parçaya ayrılmış, önceki tamiratlarda demir kelepçe ile tutturulmuş ise de şimdi kelepçe olmaksızın yalnızca yapıştırıcı ile durmaktadır. Üstte kemerle nihayetlenen taşın kemer alınlığında, merkezdeki bir palmetten her iki yana simetrik

dağılan rûmî örgüsü dışa taşkın dilimli konturlarla kemer kavsi içine oturur. Taşın ana bünyesinde etrafı zencirekle çevrili iki satır yazı panosu yer alır. Taşın yanlarında burmalı sütunçe ve kum saati bulunmaktadır. İç yüzde ise taşın daha küçük ölçeklerinde tekrarından ibaret olan dışa taşkın yükseltilmiş bir kademelenme mevcuttur. Kemer alınlığından başlamak üzere üç sıra yazı panosunun etrafı düz silmelerle çevrilmiştir. Taşın bu kısmında herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Katalog No	:	**28 (TİEM 13)**
Bulunduğu Yer	:	Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.
İnceleme Tarihi	:	24. 07. 2008.
Kimliği	:	Belli değil.
Vefat Tarihi	:	Rebiyülevvel ayının başları 946 H. / Temmuz 1539 M.
Resim No	:	79, 80, 81.
Ölçüleri	:	**BŞ**: 150 x 50,5 x 8,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	:	Mermer, alçak kabartma, mail kesim.
Yazı Dili ve Türü	:	Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe	:	

BŞ d سنة ست و اربعين و تسعماية

BŞ i فى اوائل شهر ربيع الاخر

BŞ Sene 946 Rebiyülevvel ayının başı

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanter kayıtlarında 264 numara ile kayıtlıdır. İki parça halinde kırık olup, parçalar demir kelepçe ile tutturulmuştur. Konsol kısmındaki bağlantı yerlerinden, orijinalinde lahitli olduğu anlaşılmaktadır. Ayak taşı mevcut değildir. Kemerli forma sahip taşın her iki yüzü arabesk tarzda bitki motifleriyle tamamen doldurulmuştur. Dış yüzünde kemer alınlığı içi asıl taş yüzeyinden dışa taşkın vaziyette dilimli olarak simetrik palmet ve bu palmetten çıkan rûmîler ile doldurulmuştur. Kemer altında yer alan dikdörtgen ana bünye, içleri yaprak motifleriyle doldurulmuş bordür ile bu bordür içinde yer alan şemse biçimli yazı panosundan oluşur. Yazı panosu ile bordür arasında kalan boşluklar kontur çizgileriyle çalışılmış yüzeysel hatâyî, rûmî ve penç motifleriyle tamamen doldurulmuştur. Yanlarda iki adet üzeri yine

yaprak motifleriyle süslü sütunçe ve bu sütunçelerin yaslandığı ikişer kum saati bulunmaktadır. Taşın alt kısmında lahitin bağlantı yerleri belli olmaktadır. Taşın bağlantı yerlerindeki şekli lahit mezarların yapımıyla alakalı net bilgiler sunmaktadır. Taşın arka yüzü iç yüzünün yakın bir benzeri şeklindedir. Değişiklikler yalnızca bitkisel motiflerin düzeniyle alakalıdır.

Katalog No : **29 (TİEM 14)**
Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.
İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.
Kimliği : Âhî Ali oğlu Âhî Mehmet.
Vefat Tarihi : Bilgi yok. (Müze kayıtlarında 15. yüzyıl olarak geçmektedir).
Resim No : 82, 83.
Ölçüleri : **BŞ**: 125 x 111 cm. **AŞ**: 125 x 113 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma, mail kesim.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ قال النبي صلى الله عليه و سلم المؤمنون لا يموتون بل ينقلون من دار الفناء الى دار البقاء / الدنيا مزرعة الاخرة الدنيا جيفة و طالبها كلاب الدنيا فان و الاخرة باقي الدنيا اولها بكاء و اوسطها عناء و اخرها فناء

BŞ Nebî aleyhi's-selâm buyurdu ki, Mü'minler ölmezler bilakis fânî âlemden bâki âleme nakledilirler. Dünya âhiretin tarlasıdır. Dünya bir leş onu isteyenler ise köpeklerdir. Dünya fâni, âhiret ise bâkîdir. Dünyanın evveli gözyaşı, ortası sıkıntı, sonu yokluktur.

AŞ i انتقل من دار الفناء الى دار البقاء المرحوم المغفور الشهيد اخي محمد بن اخي علي طاب ثراهما في اواسط شهر صفر الجنة دار الاسخياء

AŞ Merhûm, mağfûr, şehîd Âhî Ali oğlu Âhî Mehmet Safer ayının ortalarında fâni âlemden bâki âleme göçtü.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanterinde 116 a ve b numaralarıyla kayıtlıdır. Silindir formlu baş ve ayak taşının her ikisinde bulunan düşey yivler, taşların arkaik

malzemelerden devşirme olarak alınıp kullanıldığını göstermektedir. Taşlar üstte kavisli bir daralma ile kademelenmiş böylece ikişerli yazı satırı oluşmuştur. Taşların özellikle üst kısımlarında yıpranmaya bağlı silinmeler meydana geldiği için bazı yerler okunamamıştır. Envanter kayıtlarında 15. yüzyıl'a tarihlenmiştir. Taşların üzerindeki yivler dışında süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Katalog No : **30 (TİEM 15)**
Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.
İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.
Kimliği : Hoca İlyas oğlu Mehmet oğlu Mustafa Çelebi.
Vefat Tarihi : Bilgi yok. (Müze envanterinde 15. yüzyıl sonu olarak kaydedilmiştir).
Resim No : 84, 85.
Ölçüleri : **BŞ**: 175 x 65 x 10,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d قال النبي عليه السلام / المؤمنون لا يموتون بل / ينقلون من دار الفناء / الي دار البقا المرحوم

BŞ i المغفور الشهيد السعيد مصطفى / چلبي بن خواجة محمد / بن خواجة الياس / نور الله قبرهم

BŞ Hz. Peygamber buyurdu ki: Mü'minler ölmezler, bilakis fani âlemden bâkî âleme nakledilirler. Merhûm mağfûr, şehîd ve saîd Hoca İlyas oğlu Hoca Mehmet oğlu Mustafa Çelebi. Allah kabirlerini nurlandırsın.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanterinde 261 numara ile kayıtlıdır. Ayak taşı mevcut değildir. Kemerli şâhidenin dış yüzü alınlığında rûmî ve palmetlerin simetrik kurgusundan oluşan kompozisyon yer alır. Kemer kavsaralarında dilimli ve dışa taşkın konturlar oluşturulmuştur. Altta kalan dikdörtgen ana bünyede dört yazı panosu bulunur. Panoları çevreleyen düz silmeler ile dış hatlardaki ana silme arasında altıgenlerin birleşimiyle oluşturulmuş ince ve sık geometrik yüzey süslemesi yer alır. Taşın iki yanında her bir yivi farklı tarzda motifle zenginleştirilmiş yivli sütunçeler ile bunları iki uçta kavrayan kum saatleri bulunmaktadır. Taşın iç yüzü kemer alınlığını

dolduran yazı panosu alttaki panolarda küçülmüş ve etrafları dış yüzde olduğu gibi geometrik desenlerle doldurulmuştur. Süslemelerin bitiminde iki sıra düz silme ile taşın yanlarında içe doğru pahlanmış ve üzeri baklava dilimli motiflerle tezyin edilmiş silme dikkatleri çeker.

Katalog No : **31 (TİEM 16)**
Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.
İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.
Kimliği : Hoca Fahreddin oğlu Hoca Saîd oğlu Hoca Arapşâh.
Vefat Tarihi : Belli değil. (Müze envanterinde 15. yüzyıl olarak belirtilmiştir).
Resim No : 86, 87, 88.
Ölçüleri : **BŞ**: 165 x 71 x 14 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d كل من عليها فان و يبقى وجه ربك ذو الجلال و الاكرام / كل شئ هالك الا وجهه له الحكم و اليه ترجعون / انما هذه الحيواة الدنيا متاع و ان الاخرة هي دار القرار / نعيمك في الدنيا قرور و حسرة و عيشك في الدنيا محال و باطلا / الا انما الدنيا كمنزل راكب اراح في عبسا و هو الصبح راحلا

BŞ i قد توفى المرحوم المغفور السعيد / الشهيد الغريق رحمة ربه الحميد المجيد / خواجه عربشاه بن خواجه سعيد بن خواجه فحرالدين نور الله ضريحهما الى يوم المديد

BŞ Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacak.[10] O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz.[11] Şüphesiz bu dünya hayatı geçici, geçici bir eğlencedir. Ama âhiret, gerçekten kalınacak yurttur. [12]

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanter kayıtlarında 81 numara ile geçen mezarın ayak taşı mevcut değildir. Sivri kemerli baş taşının kemer alınlığında çok ince

---

[10] Kur'ân-ı Kerîm, Rahman 55/26.
[11] Kur'ân-ı Kerîm Kasas 28/88.
[12] Kur'ân-ı Kerîm, Mü'min 40/39.

ve derin oyma düz kesim simetrik bir palmet-rûmî motif kompozisyonu yer alır. Kompozisyon kemer kavsine uygun ve dışa taşkın olarak nihayetlenir. Altta etrafı düz ve sade silmelerle çevrili beş satırlık yazı panosu vardır. Yazı istifi oldukça karışık oluşturulmuştur. Yanlarda kaba yontu şekliyle bırakılmış iki sade sütunçe doğrudan kemer konsollarına oturmaktadır. Taşın iç yüzünde ise dış sınırları boyunca uzanan düz silme içinde niş oluşturulmuştur. Nişin kemer alınlığı kısmı biraz küçük tutulmuştur. Ve buraya da yine simetrik palmet-rûmî kompozisyon yerleştirilmiştir. Nişin geri kalan kısmı, araları düz silme bordürlerle ayrılmış dört satırlık yazı panolarıyla doldurulmuştur. Taşın en alt kesiminde ise şimdi mevcut olmayan lahdin bağlantı noktaları görülebilmektedir.

Katalog No : **32 (TİEM 17)**
Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.
İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.
Kimliği : İbrahim Usta oğlu Ömer Usta.
Vefat Tarihi : Belli değil. (Müze envanterinde 15. yüzyıl olarak kaydedilmiştir).
Resim No : 89, 90.
Ölçüleri : **BŞ**: 125 x 50 x 5,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ i الدنيا ساعة / قد انتقل المرحوم / المغفور السعيد / عمر استا بن ابراهيم استا

BŞ Dünya bir saatliktir. Merhûm, mağfûr, saîd İbrahim usta oğlu Ömer usta vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme : Müzede 66 envanter numarasıyla kayıtlı mezarın ayak taşı mevcut değildir. Sivri kemerli taşın iç yüzü tâç kısmı devrinin diğer örneklerinden farklı bir kompozisyona sahiptir. En üst yazı panosunun tepeliğinden çıkan iki sapa bağlı rûmîler ile ortadaki palmetin yüksek kabartma tekniğiyle çalışılmış bir kompozisyon mevcuttur. Motifler ile taş zemini arasında kalan boşluklardaki

derinlik kuvvetli bir plastik etki oluşturmaktadır. Altta dört satırlık yazı kuşağının etrafı düz ve sade silmelerden oluşmaktadır. Yanlarda yüzeye uyumlu olarak köşeleri pahlanmış iki sütunçe üstlerde kübik başlıklara dayanmaktadır. Taşın dış yüzü bütünüyle motifle tezyin edilmiştir. Taşın kenarları boyunca düz bordür kuşağının içine yerleştirilen motif ikiz münhani örneğindedir. Rûmî ve palmetler ile sapların birbirine geçmesiyle oluşturulan bu kompozisyon da yüksek kabartma tekniğinin sonucu derin ışık gölge oyunlarıyla kuvvetli bir etki oluşturmaktadır.

Katalog No : **33 (TİEM 18)**
Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.
İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.
Kimliği : Şeyh Safiyyüddin oğlu Ahmed Çelebi.
Vefat Tarihi : Belli değil. (Müze envanterinde 15. yüzyıl olarak gösterilmektedir).
Resim No : 91, 92.
Ölçüleri : **BŞ**: 74 x (39-14-42) x 5 cm. **AŞ**: 70 x (44-15-) x 7 cm. **L**: - **S**:
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d المرحوم / المغفور / السعيد الشهيد / نورالله القبره

BŞ i احمد چلبي / بن شيخ صفي / الدين

BŞ Merhûm, mağfûr, saîd, şehîd Şeyh Safiyyüddîn oğlu Ahmed Çelebi. Allah kabrini nurlandırsın.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanter defterinde Zeynî tarikatından Şeyh Safiyüddin oğlu Ahmed Çelebi adına 87 numara ile kayıtlı bulunan mezarın baş ve ayak taşları sağlam olarak günümüze ulaşmıştır. Ancak ayak taşında herhangi bir yazı ve süsleme yoktur. Zeynî mezar taşı formundaki baş taşı konsola kadar üç sıra yazı panosuna ayrılmıştır. Panoların arası tek sıra zencirekle çevrelenmiştir. Konsol üzerinde ayrı bir eliptik pano içerisinde "Nevverallâhu kabrehû / Allah kabrini nurlandırsın" ibaresi yer almaktadır. Konsolların omuz başlarında lahdin yan pehleleriyle bağlantı

yerleri belli olmaktadır. Taşın iç yüzü de aynı şekilde zencirekle ve üç sıra yazı panosuyla tezyin edilmiştir.

Katalog No	:	**34 (TİEM 19)**
Bulunduğu Yer	:	Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.
İnceleme Tarihi	:	24. 07. 2008.
Kimliği	:	Saâtî oğlu Nakkaş Sinan Bey.
Vefat Tarihi	:	Belli değil. (Müze envanterinde 15. yüzyıl olarak belirtilmiştir).
Resim No	:	93, 94.
Ölçüleri	:	**BŞ**: 114 x 32 x 8 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	:	Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü	:	Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe	:	

BŞ d المرحوم / المغفور / صاحب القبر / السعيد / الشهيد / المحتاج / الى / رحمة / الله تعالى/ نقاش سلطان محمد سنان بك /ابن سعاتي نور / الله / المؤمنون / لا يموتون / بل ينقلون / من دار الفناء / الى دار البقاء

BŞ i صاحب القبر نقاش سنان

BŞ Bu kabrin sahibi merhûm, mağfûr, saîd, şehîd, Allah Teâlâ'nın rahmetine muhtaç Sultan Mehmet'in Nakkaşı Seâtî oğlu Sinan Bey'dir. Allah nurlandırsın. Mü'minler ölmezler bilakis fânî âlemden bâkî âleme nakledilirler.

Bu kabrin sahibi Nakkaş Sinan'dır.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanterine 46 numara ile kayıtlı bulunan taşın ayak taşı mevcut değildir. Sivri kemerli baş taşı dış yüzü merkezdeki bir şemse motifine bağlı olarak gelişen ve sonsuza uzanan sekizgenlerin devamıyla oluşmuş girift bir geometrik kompozisyona sahiptir. Motifler arasında kalan küçük parçaların her biri yazı panosu olarak değerlendirilmiş olduğundan çok hareketli bir yüzey meydana gelmiştir. Taşın konsolunda lahit bağlantı yerleri belli olmakta ise de bugün ne lahit ne ayak taşı mevcut değildir. Bu nedenle Sinan Bey'in vefat tarihi hakkında bilgi verilememektedir.

Taşın iç yüzünde ise taş etinden içeri girinti yapan ve "Bu kabir Nakkaş Sinan Bey'e aittir" anlamındaki yazı, bir şemse motifi içinde yer almaktadır. Bu yüz diğer yüzün aksine olabildiğine boş ve sadedir.

Katalog No	**: 35 (TİEM 20)**
Bulunduğu Yer	: Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.
İnceleme Tarihi	: 24. 07. 2008.
Kimliği	: Molla Yegân.
Vefat Tarihi	: Belli değil. (873 H. / 1474 M.).[13]
Resim No	: 95, 96.
Ölçüleri	: **BŞ**: 120 x 53 x 8 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	: Mermer / Yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü	: Farsça / Celî Sülüs.
Kitabe	:

BŞ d هم از خلقهء درویشان خلقه / بقوش انسان فقیر احسان / یکان منلاسي بتالي عصیان

BŞ i منینا بلاهي بناهي یقضان / خطا پوشا خداوندا الها / عطا باشا کریما پادشاها[14]

BŞ (Molla Yegân ismi geçen satırlarda dervişlik halkasından bahsedilmektedir. Farsça ifadelerden bir anlam bütünlüğü oluşturulamamıştır).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sultan II. Murad devrinin tanınmış âlimlerinden Molla Yegâna ait mezar taşıdır. Müze envanterinde 237 numara ile kayıtlı olan taşın ayak taşı ve lahit kısmı mevcut değildir. Taşın üst kısmı zülfeli tepeliklidir.[15] Dış yüzü taç kısmı, merkezde yer alan üst üste iki hatâyî motifi ile alttaki hatâyîden çıkan spiral saplara dizilmiş goncagüller ve rûmîlerin oluşturduğu bir kompozisyona sahiptir. Taşın omuz kısmından alta doğru üç satırlık yazı panosu yer alır. Panoların arası düz silmelerle

---

[13] Molla Yegan hakkında daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Mecdi Efendi, *Şakaik-ı Numaniye ve Zeyilleri*, (Hazırlayan: Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989, c. I, s. 99; Baldırzâde, *Ravza-i Evliya*, (haz. Mefail Hızlı – Murat Yurtsever), Bursa 2000, s. 238.

[14] Güven, taşın dış yüzü son satırında olan yazının bugün olmadığını ve eski kaynaklardan alınarak yazdığını söylemekte, halbuki bu satır bugün de net ve temiz bir şekilde okunmaktadır. Bkz. Güven, A. Alım, *XV. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1995, c. II, (BU. 36/2).

[15] Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, c. III, s. 160.

ayrılmıştır. Yanlarda, devrinin diğer örneklerine nazaran daha büyük ve altıgen şeklinde birer sütunçe bulunur. Sütunçelerin yüzeyi çapraz S biçimli sapların meydana getirdiği örgü ve bu örgü kartuşları arasında kalan boşluklara yerleştirilmiş goncagüllerle bezelidir. Sütunçeler her iki uçta dikey kübik zar başlıklara oturur. Kübik başlıklara dörtlü yonca motifi işlenmiştir. Lahdin bağlantı noktaları görülen konsol üzerinde de iri rûmîler yüzeyde farklılığıyla dikkati çekmektedir. Taşın iç yüzünde ise taç kısmı merkezdeki üst üste iki palmet ve bunlardan her iki yana simetrik olarak yayılan rûmî dalların oluşturduğu bir kompozisyona sahiptir. Alttaki yazı kuşağı ve sütunçelerin görünümünde farklılık yoktur. Ancak bu yüzün en alt kademesinde, tekne lahit nedeniyle rûmî örgüler bulunmamaktadır.

Katalog No : **36 (TİEM 21)**
Bulunduğu Yer : Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi.
İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008.
Kimliği : Şeyh Hasan oğlu Kadı Zeynüddin Zekeriya.
Vefat Tarihi : Belli değil.
Resim No : 97, 98.
Ölçüleri : **BŞ**: 90 x (32-40) x 6,7 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü : **Arapça / Celî Sülüs.**
Kitabe :

BŞ d مولانا قاضي القضاة زين / الدين زكريا / ابن شيخ حسن

BŞ i توفى المرحوم المغفور / السعيد الشهيد / الى رحمة الله تعالى

BŞ Merhûm, mağfûr, saîd, şehîd, Allah'ın rahmetine muhtaç Şeyh Hasan oğlu Mevlana kadı Zeynüddin Zekeriya vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Müze envanterinde 31 numara ile kayıtlı taşın ayak taşı mevcut değildir. Taşa belirgin şeklini veren yanlardaki iki ağır sütunçedir. Sade yüzeylere sahip sütunçeler altta konsola üstte alçak kabartma tekniğinde yapılmış iki sıra mukarnas frizlerine oturur. Sütunçeler arasında kalan üç satırlık yazı panolarından en üstteki dilimli olarak daralıp tepede taç oluşturan palmete birleşir. Taç kısmı kırık

iken tamirlerle yapıştırılmıştır. Taşın iki yüzü de birbirinin tekrarı biçiminde hazırlanmıştır. Sütunçelerin üstte bağlandıkları mukarnaslı sütun başlığı ile taç kısmını oluşturan palmet motifi dışında bir süs unsuru mevcut değildir.

Katalog No : **37 (İPT 1)**
Bulunduğu Yer : İvaz Paşa Türbesi. (İvaz Paşa Mahallesi, Osmangazi Bursa).
İnceleme Tarihi : 04. 10. 2008.
Kimliği. : Hacı İvaz Paşa.
Vefat Tarihi : 9 Zilkade 831 H. / 21 Ağustos 1428 M.
Resim No : 99, 100.
Ölçüleri : **BŞ**: 146 x 53 x 10,5 cm. **AŞ**: 137 x 51 x 10,5 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d قال النبى صلى الله عليه و سلم / المؤمنون لا يموتون بل ينقلون / من دار الفناء الى دار البقاء / الموت كأس و كل الناس شاربها.

BŞ i القبر باب و كل الناس داخلها / عجبت لمن طلب الدنيا و الموت طلبه / عجبت لمن بنى القصور والقبر منزله / عجبت لمن يفرح فى الدنيا و الحياة مركبه.

BŞ Peygamber sallâllahu aleyh-i ve sellem buyurdu ki: "Mü'minler ölmezler, bilakis fani âlemden bâkî âleme nakledilirler". Ölüm bir kadehtir ve bütün insanlar onun içicisidir.

Kabir bir kapıdır ve bütün insanlar giricisi. Ölüm kendisini ister olduğu halde dünyayı isteyene, menzili kabir olduğu halde saraylar bina edene, bineği hayat gibi inilecek bir şey olduğu halde dünyada ferahlanana şaşarım.

AŞ i خلاصة نوع الانسان ابو البركات / منبع الحسنات الحاج عوض پاشا / الصدر الكبير اخى بايزيد بن عوض طاب ثراهم / و جعل الجنة مثواهم فى تاسع من شهر ذى القعده سنة احدى و ثلاثين و ثمانمائه.

AŞ d توفى المرحوم المغفور السعيد الشهيد / الامير الكبير و القرم الخير الخطير / قدوة الوزراء فى العالم صاحب / السيف و القلم باسط الكف و الحسان.

AŞ Merhûm ve mağfûr, saîd ve şehîd, büyük emir, hayırlı ve hatırı sayılır, âlemde vezirlerin başı, kılıç ve kâlem sahibi, cömert ve iyi eserler meydana getiren.

İnsan türünün özü, bereketlerin babası, iyiliklerin kaynağı, İvaz oğlu büyük kalp sahibi Âhi Bâyezid oğlu Hacı İvaz Paşa, 831 yılı Zilkade ayının dokuzuncu günü vefat etti. O'nun, babasının ve dedesinin toprakları güzel, yerleri Cennet olsun.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Geçirdiği tamiratlar neticesinde bugün etrafı açık bir türbe içinde yer alan mezar kemerli bir forma sahip baş ve ayak taşları ile orijinali mevcut olmayan bir prizmatik sandukadan ibarettir. Baş taşı dış yüzü alınlığında kemer kavsini dolduran, merkezdeki bir hatâyi motifinden iki yana simetrik olarak açılım yapan kompozisyon mevcuttur. Kompozisyon, devrinin diğer benzerlerinde olduğu gibi dışa taşkın dilimli bir kartuş içinde normal taş etinden yüksekçedir. Dört satırlık yazı panolarından en alttaki, üstteki kemer kavsine simetrik olarak aşağıya doğru daralan bordür kuşağı ile kuşatılmıştır. Yanlardaki sütunçeler kaba bir işçiliğe sahiptir. Baş ve ayak taşlarının iç yüzleri kemer alınlıkları da dâhil olmak üzere tamamı dörder satırlık yazı panosu olarak kullanılmıştır. Yazı panolarının araları ve yanları sade düz bordür kuşağı ile çevrilidir. Ayak taşı dış yüzünün işçiliğine, oğul Âhi Çelebi'de olduğu gibi yola bakması nedeniyle daha fazla itina gösterilmiştir. Kemer kavsi içi simetrik rûmî ve palmetlerin oluşturduğu bir kompozisyondan oluşur. Bunun altında yer alan dört satırlık yazı panosundan en alttaki, baş şâhidesi dış yüzünde olduğu gibi tersine daralma göstererek nihayetlenir. Yanlardaki sütunçeler yine kaba işçilik örneği sergilerler. Taşların yan yüzleri sade ve boştur. Bugün mevcut sandukanın sonradan tamiratlarda buraya yerleştirildiği malzeme farkından anlaşılmaktadır.

Katalog No	**: 38 (İPT 2)**
Bulunduğu Yer	: İvaz Paşa Türbesi.
İnceleme Tarihi	: 04. 10. 2008.
Kimliği	: İvaz Paşa oğlu Ahi Çelebi.
Vefat Tarihi	: Muharrem 831 H. / Temmuz – Ağustos 1437 M.
Resim No	: 101, 102, 103.
Ölçüleri	: **BŞ**: 135 x 61 x 11 cm. **AŞ**: 135 x 57,5 x 10 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	: Mermer / Yüksek kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d ای برده زیر خاك تو بالای نازنین / وی کنج لطف انده بخاك روز دفین / نادیده دهردیده جزانستی از جهان / ذربر کجا کرفت وجود ترا زمین.

BŞ i قال النبی صلی الله علیه و سلم / المؤمنون لا یموتون بل ینقلون / من دار الی دار صدق رسول الله / المرحوم المغفور السعید الشهید.

BŞ Ey nazlı boyunu toprağın altına götüren insan / ey toprağa gömüldüğü gün gizlenen lütuf hazinesi / zaman görmüş, çok yaşamış insanlar cihandan yokluk cezasını çekmeden (yaşlılar henüz yaşarken) / senin vücudunu bu toprak nerede tuttu da sinesine çekti?

Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Mü'minler ölmezler, bilakis bir evden bir eve naklonulurlar. Allah'ın Resûlü doğru dedi. Merhûm ve mağfûr, saîd ve şehîd.

AŞ i المحتاج الی رحمت الله تعالی / اخی چلبی بن حاجی عوض پاشا / طاب ثراهما و جعل الجنة مثواهما / توفي فی اواخر محرم الحرام.

AŞ d سنه احدی و اربعین و ثمانمائه / تناجیك احداث وهن سکوت / و سکانها تحت التراب خفوت / ایا جامع الدنیا لغیر بلاغة / لمن تجمع الدنیا و انت تموت.

AŞ Allah Teâlâ'nın rahmetine muhtaç, Hacı İvaz Paşa oğlu Ahi Çelebi, Allah topraklarını güzel ve yerlerini Cennet kılsın, haram aylardan Muharremin sonlarında vefat etti.

Sakinleri toprak altında susmuş bulundukları halde sükût vaziyetinde olan kabirler sana: "Ey dünyayı toplayan! Sen de öleceğine göre, dünyayı kimin için toplarsın"? Diye fısıldar.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Günümüze kadar hazirede bazı tamiratlar yapılmıştır. Son tamir ile İvaz Paşa ve oğlu Âhi Paşaların mezarları üzerine, etrafı açık bir türbe inşa edilmiştir. Baş ve ayak taşları tamirler esnasında beton zemine tutturulmuştur. Kemerli forma sahip olan baş ve ayak taşları günümüze sağlam ulaşmıştır. Baş taşı dış yüzünde taşın dış hatlarına paralel içte biraz alçak zemin oluşturulmuştur. Bu galeri içinde alınlık kısmına merkezdeki bir noktadan başlayıp her iki yana simetrik dağılan rûmî ve

palmetlerin teşkil ettiği bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Kompozisyonun etrafı dilimli konturlarla belirginleştirilmiştir. Altta dört sıra yazı panosu bulunur. Yazıların üzeri farklı renkte birkaç kat yağlı boya ile boyanmıştır. Baş taşı iç yüzünde içteki panonun alınlık kısmı bordüründe basit geometrik motiflerin teşkil ettiği dendanlar ve yanlarda ana hatlarıyla belirginleşmiş ama geliştirilmemiş birer sütunçe bulunmaktadır. Alınlık kısmı da dâhil olmak üzere dört sıra yazı panosunun en altında içleri kıvrık dal rûmîlerle doldurulmuş birer köşebent kartuş yer almaktadır. Yazıların üzeri bugün siyah renkte yağlı boya ile boyanmış durumdadır. Ayak taşı iç yüzü baş taşı iç yüzünün tekrarı mahiyetinde olup, tek fark alınlık kavsinde herhangi bir süslemeye yer verilmemiş olmasıdır. Ayak taşı dış yüzü, mezarın en gösterişli ve süslü kısmını teşkil etmektedir. Mezarın yola bakan tarafını oluşturan bu yüz alınlığında kemer kavsi kademelenerek yükseldikten sonra, normal taş yüzeyinden dışa taşkın olarak dilimli taç motifi yerleştirildiği görülmektedir. Taç kısmının içi de yazı ile doldurulmuştur. Altta dört satırlık yazı panosu daha mevcuttur. Yazı panoları arasındaki sade düz bordürler ve yazıların kendisi siyah renkte yağlı boya ile boyanmıştır. Baş ve ayak taşlarının yan yüzleri boştur ve herhangi bir süsleme unsuru barındırmamaktadır.

Katalog No : **39 (İZÇ 1)**
Bulunduğu Yer : İznik Çandarlı Halil Hayreddin Türbesi.
İnceleme Tarihi : 31. 10. 2008.
Kimliği : Çandarlı Halil Hayrettin Paşa.
Vefat Tarihi : 6 Rebiyülevvel 789 H. / 27 Mart 1387 M.
Resim No : 104, 105, 106, 107, 108.
Ölçüleri : **BŞ**: 158 x 53 x 13,5 cm. **AŞ**: 141 x 46,5 x 12,5 cm. **L**: 250 x 90 cm. **S**: 239 x 18 cm.
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça, Farsça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d هل الدنيا و ما فيها جميعاً / سوى ظل يزول مع / النهار انفكر ان اصحاب / السريا و ارباب الصوافرو / العسار و اين القرار بعد الفرار / الخلفاء...الكبار

BŞ i كان لم يخلقو او لم يكونوا / و هل حي يصان عن البوار / وزير مشرق و مغرب / بزركوار جهان /

خير ملت وراء امر

BŞ Gündüzle birlikte kaybolan gölgenin dışında, dünya ve içindekilerinin hepsi yok olucudur. Yolcuları gözetenleri, açları ve darda kalanları koruyanları düşünmez misin? Karardan (mezara gömüldükten) sonra kaçış nereye?

Sanki onlar yaratılmadı veya var olmadı mı? Ölümden korunmuş bir canlı var mı? (o) doğunun ve batının veziri, dünyanın hükümranı, milletin hayırlısı ve yönetimin sahibidir.[16]

AŞ i خير الدين باشا / بسال هفتصد هشتاد / و نه بشهر سرز / رحيل كرد زدار فنا بدار بقا

AŞ d بوقت صبح چهارشنبه / سادس ماهي كه نقل/ كرد محمد بحضرت مولى / ربيع اول هم اول ربيع فصول / كه خون كريست براي وي ... اهل ارض و سما / روان او سوى جنت ميكفت ميكفت روان شد / له عمر عز قرانه و ان عليهم حقا

AŞ Hayrettin Paşa, 789 senesinde Serez şehrinde dâr-ı fenâdan dâr-ı bekâya göçtü.

Yer ve gök ehlinin onun için kan ağladığı bahar aylarının ilki ki, Hz. Muhammed (sav.)'in Hz. Mevlâ'ya (c.c.) gittiği Rebiyülevvel ayının yedisi Çarşamba günü sabah vaktinde onun ruhu Cennete doğru gidiyordu. Onun, dostları arasında şerefli bir ömrü vardı. Bu durumu Allah çok iyi bilmektedir.

S الهي انت جبا السماء حقيق بالمحامد والثناء و قد اذنبت جهلا فاعف عني فعفوك عن عبادك غيرنا الهي كم عصيتك في اموري / عليك بظلف نفسك عن هواها فما شي الدّم الصلاح تأهب للمنيه حين تغدو كانك لا تعيش الى الرواح / و لا تهتك بها علىّ ستوري ولكن زدت في الاحسان فضلا كذالك فعل منان غفور هو الملك الغفور الشكور / ... فينا صحيح نعته نعاته قبل الصباح و بادر بالانابه قبل موت على ما فيك من عظم الجناح فليس اخو الرزانه من توابي و لكن تشمر للفلاح

S Allahım sen göklerin Cebbârı, bütün övgü ve methe lâyık olansın. Ben bilmeyerek bir günah işledim, beni affeyle. Biz senin, kullarını bağışlamana muhtacız. Allahım, işlerimde sana ne kadar çok isyan ettim.

Kendini hevâdan uzak tutman gerekir. Zîra, iyilik ve hayırdan başka yararlı ne

---

[16] Tüfekçioğlu, Abdülhamit, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 61.

vardır? Yaşadığın sürece ölüme hazırlan. Sanki sen, ölüme gidici gibi yaşamıyorsun. Örtülerimi üzerime yırtıp atma (şeref ve haysiyetimi zedeleme). Ancak, iyilik konusunda faziletimi artır. Nitekim Mennân ve Gafûr olan Allah da böyle yapmıştır. O (Allah), şükürleri kabul edici, çok affedici ve her şeyin sahibidir.

… Sendeki büyük günahlar için, ölmeden önce tövbe etmeye gayret et. Seni öven kimseler iyi dost değildir. Ancak senin hayrın için çalışanlar, senin dostundur.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, ölçülerini yukarıda verdiğimiz yüksek bir seki üzerinde, ayağa doğru daralan iki kademeli prizmatik mermer bir sanduka ile bunun her iki ucunda sivri kemerle nihayetlenen baş ve ayak taşlarından oluşmaktadır. Baş taşı kemer alınlığı ile şâhidelerin sandukaya birleşme noktalarında kırıklar mevcuttur. Bu kırıklar yapıştırılmak suretiyle birbirine tutturulmuş vaziyettedir. Baş taşı dış yüzü, bütün kenarları boyunca düz bir silmenin çevrelediği içerlek bir zemin üzerindeki yazı ve süslemelerden oluşmaktadır. Kemer alınlığı, merkezdeki bir palmetten her iki yana simetrik olarak yayılan ve oluşturduğu spiraller üzerinde rûmî motiflerin geliştiği kompozisyona sahiptir. Bunun altında altı sıra yazı panosu bulunup, en alttaki pano kırılıp tamir edildiği için, yazı kolaylıkla okunamamaktadır. Baş taşı iç yüzü alınlığında merkezdeki bir noktadan her iki yana simetrik yayılan tek bir şakayık motifi bulunmaktadır. Bu motif kemer kavsarasını tamamen doldurmuş durumdadır. Bunun altında beş sıra yazı panosu bulunur. En alttaki yazı panosunda harfler arasına sıkıştırılmış bir hatâyî motifi dikkat çekicidir. Ayak taşı iç yüzü alınlık süslemesi, baş taşı dış yüzü alınlık süslemesine çok benzemekle birlikte aynısı değildir. Burada her iki yana spirallerle yayılan motiflerin merkezi, üstteki bir palmetin saplarından çıkmaktadır. Bunun altında dört satırlık yazı panosu yer almaktadır. Ayak taşı dış yüzünde kemer alınlığı yazı panosu olarak değerlendirilmiştir. Toplamda yedi sıra yazı panosu mevcuttur. İki şâhide arasında uzanan ve iki kademeyle yükselen sandukanın hem yan hem dik yüzeyleri tamamen yazı ile değerlendirilmiştir. Gerek şâhide gerekse sanduka üzerindeki yazılar arasında bulunan rûmî, palmet, hatâyî ve penç motifleri yazıya tezyini bir anlam da yüklemektedir.

Katalog No : **40 (İZÇ 2)**

Bulunduğu Yer : İznik Çandarlı Halil Hayreddin Paşa Türbesi.

İnceleme Tarihi : 31. 10. 2008.

Kimliği : Çandarlı Hayreddin Paşa oğlu Ali Paşa.

Vefat Tarihi : 7 Recep 809 H. / 18 Aralık 1406 M.

Resim No : 109, 110, 111, 112, 113, 114.

Ölçüleri : **BŞ**: 183 x 54,5 x 21,5 cm. **AŞ**: 181 x 54 x 22,5 cm. **K**: 221 x 90 cm. **S**: 248 x 18 cm.

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d قال النبي عليه السلام / المؤمنون لا يموتون / ولكن ينقلون / من دار الى دار صدق / رسول الله الكريم

BŞ i يا اليها الناس قد كان / لي امل قصر بي عن بلوغه / الاجل فليتق الله ربه رجل / امكنه في حياته العمل

BŞ Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Mü'minler ölmez, bilakis bir dünyadan diğerine nakledilirler". Cömert olan Allah'ın resûlü doğru söyledi.

Ey insanlar! Benim, ecelimin ulaşmamı engellediği bir arzum vardı. Bu yüzden herkes, hayatında yapabildiği kadar amel işleyerek Rabbi olan Allah'a kulluk yapsın.

AŞ i الهي انت تعلم ما مرادي / و تعلم ما في صدوري فوادي / الهي ليس بي عمل جميل / سوى ظني بعفوك للعباد / اغفر اللهم للعباد

AŞ d ارتحل سيد الوزرا مرجع / اشراف الورى علي باشا / بن خير الدين باشا جعل الله / الجنة مثواهما من دار / الفناء الى دار البقاء في ليلة / السبت السابع شهر رجب / لسنة تسع و ثمانمائه الهجريه

AŞ Allahım! sen muradımı biliyorsun. İçimdekini ve gönlümdekini de biliyorsun. Allahım! Senin kullarını bağışlayacağına dair umudum dışında benim hiçbir güzel amelim yoktur. Allahım! Kullarını bağışla.

Vezirlerin efendisi, takva ehlinin şereflilerinin kaynağı, Hayreddin Paşa'nın oğlu Ali Paşa –Allah her ikisinin makamını Cennet etsin- hicrî 809 senesinde, Recep ayının 7 sinde cumartesi gecesi vefat etti.

S yan الهي انت المطلع على سر كل بعيد و داني انت قلت و انا القابل لمن اتاني و المحير لمن طلب انابي انا الرحيم لمن وحدني انا المجيب لمن دعاني / انا اسمع كل ندا ودع اليه اذ انا جابي فعبدك العاصي اليك اسير عاجز محتاج عاني قبر حمتك الواسعة اغفر لي و ارحمني / الهي عبدك العاصي اتاكا امقر بالذنوب فقد دعاكا فان تغفر فانت لذاك اهل و ان تطرد فمن يرحم سواكا / يا نفس لا تقنطي من زلة عظمت ان الكبائر في الغفران كاللمم لعل رحمه ربي حين يقسمها يأتي على حسب العصيان في القسم يا رب فاجعل رجائي غير منعكس لديك واجعل حسابي غير منحرم

S yan Allahım! Sen en uzak ve en yakın olan herkesin sırrını bilensin. Sen şöyle dedin: "Ben bana geleni kabul ederim. Bana yönelmek isteyenin dostuyum. Beni birleyeni bağışlayanım. Bana dua edenin duasını kabul ederim.

Ben her çağrıyı ve dua edeni duyarım. Çünkü ben duaya icabet edenim". Sana âsî bu kulun, âciz, esir, muhtaç ve sıkıntılıdır. Öyleyse geniş rahmetinle beni bağışla ve affet.

Allahım! Âsî kulun sana geldi, günahlarını bağışla. Zira o, sana dua etti. Eğer bağışlarsan ancak sen bağışlayabilirsin. Eğer reddedersen, senden başka kim affedebilir?

Ey nefis! Ne kadar büyük olsa da günahtan dolayı ümitsizliğe düşme. Muhakkak ki büyük günahlar tevbe ile küçülür. Belki Rabbinin rahmeti, günahlara göre paylaştırılır. Ey Rabbim! Benim umudumu, senin katında boşa çıkarma ve hesabımı kolay eyle.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, dikdörtgen prizmatik bir kaide üzerinde beşken prizmatik bir mermer sanduka ile bu sandukanın iki ucunda yükselen baş ve ayak şâhidelerinden oluşur. Dikdörtgen prizmatik baş taşının üstteki kemer kısmı palmet şeklinde dilimlenmiş. Taşın dış yüzünde bir mihrap nişi bulunmaktadır. Mihrabın kavsarası altı dilimli mukarnas sırasıyla oluşturulmuştur. Kavsara ile taşın dış hatları arasında kalan boşluklar hatâyî ve yaprak motifleriyle tezyin edilmiştir. Kavsaranın zeminde kalan alınlığını bir şakayık ve hemen üzerinde hatâyî motifi doldurmuştur. Yanlarda kademelenme ile nişe geçiş yapan mihrap içini beş sıra yazı panosu doldurmuştur. Taşın yan yüzlerinde çapraz silmelerle oluşturulmuş kartuşlar bulunmaktadır. Bu kartuşlardan en üsttekinde daha sık çapraz silmelerin teşkil ettiği basit geometrik bir düzen, alttakinde ise üç sıra rûmî ve palmet zinciri yer alır. Taşın iç

yüzü alınlığı normal taş yüzeyinden daha taşkın olarak yontulmuştur. Taşın iç yüzünde dış yüzüne benzer bir tekrarı görülmektedir. Mihrap kavsarası yedi basamaklı bir kademelenme ile niş yüzeyine iner. Mihrap zemin alınlığındaki rûmî ve hatâyîlerin oluşturduğu kompozisyon dıştakine göre çok daha işçilikli ve zengin bir görünüm arz eder. Mihrap yüzeyi dört sıra yazı panosuyla doldurulmuştur.

Baş taşının başka bir versiyonu olarak ayak taşı kemer alınlığında bu defa daha sık ve zengin bir hatâyî süslemeli zemin görülmektedir. Mihrap kavsarası daha küçük ebatlı tutulmuş ve yine bir merkezden yanlara spirallerle yayılan rümi ve palmet kompozisyonla tamamlanmıştır. Altta beş sıra yazı panosu bulunmaktadır. Yazılar üzerinde çarpmaya bağlı küçük kırıklar bariz şekilde görülmektedir. Taşın sol ayna konsolu da kırılmıştır. Taşın yan yüzleri boş olmakla birlikte kemer konsoluna denk gelen kısımlarında palmetlerin gelişigüzel dizilişiyle oluşturulmuş bir münhani görülmektedir. Ayak taşının dış yüzü kemer alınlığında dış hatları belirleyen dilimli silmelerin arasında bir merkezden her iki yana simetrik açılım yapan hatâyî ve rûmîlerin oluşturduğu bir kompozisyon yer alır. Altta yedi sıra yazı panosu sıralanmaktadır. Sanduka iki kademeli beşken prizmatik bir yapıdadır. Sandukanın hem düşey hem dikey yüzlerinde çapraz bordürlerin birleşmesiyle meydana gelmiş kartuşlar arasında yazılar yer almaktadır. Bu sandukada yazı ara süslemeleri bu kartuşlar arasına yerleştirilmiştir. Bu süslemeler arasında rozetler ve rûmîler bulunmaktadır.

Katalog No	**:**	**41 (İZÇ 3)**
Bulunduğu Yer	:	İznik Çandarlı İbrahim Paşa Türbesi.
İnceleme Tarihi	:	31. 10. 2008.
Kimliği	:	Halil Paşa oğlu Ahmet.
Vefat Tarihi	:	Şevval ayı ortalarında 830 H. / Ağustos 1427 M.
Resim No	:	115, 116, 117, 118.
Ölçüleri	:	**BŞ**: 137 x 38 x 9,5 cm. **AŞ**: 112 x 38 x 9,5 cm. **K**: 172 x 90 cm. **S**: 164 cm.
Malzeme ve Teknik	:	Mermer / Yüksek ve alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü	:	Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe	:	

BŞ d قال النبي عليه السلام / المؤمنون لا يموتون / ولكن ينقلون من دار /الي دار قال اذكروا / ذكر هاذم للذات / الموت صدق رسول الله

BŞ Nebî aleyhi's-selâm şöyle buyurdu: "Mü'minler ölmezler, ancak bir evden başka bir eve nakledilirler. Dedi ki; lezzetleri gideren ölümü hatırlayınız. Allah'ın Rasûlü doğru söyledi.

AŞ d ارتحل مفحر قرة الانسان / العيون ... كبار / احمد بن حليل باشا طاب ثراه / في اواسط شهر شوال سنة ثلثين و ثمانمائه

AŞ İnsanların kendisiyle övündüğü ve büyüklerin (gözbebeği ?) olan Halil Paşa oğlu Ahmet 830 senesi şevval ayı ortalarında vefat etmiştir.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, yerden yüksekçe yapılmış bir seki üzerinde beşgen prizmatik bir mermer sanduka ile bunun her iki ucunda kemerli dikdörtgen prizmatik baş ve ayak şâhidelerden oluşur. Ayak taşı üç parça kırık vaziyettedir. Sanduka üzerindeki yazılar çok fazla deforme olduğundan okunamadı. Baş taşı dış yüzü yan kenarları pahlanmak suretiyle ileri çıkıntılı daha küçük bir yüzey oluşturulmuştur. Dış yüzün kemer alınlığında oluklu oyma tekniğiyle oluşturulmuş, merkezi bir noktadan iki yana simetrik bir açılımla yayılan rûmî ve palmet kompozisyon yer almaktadır. Altta altı satırlık yazı panolarının arasını sade düz silmeler ayırmaktadır. Baş taşı iç yüzünde taşın dış sınırları boyunca oluşturulan kademeli bordürlerle hafif bir niş meydana getirilmiştir. Niş yuvasının kemer alınlığında yine rûmî ve palmet kompozisyon ile bunun altında dört satırlık yazı panoları yer alır. Baş taşının beşgen prizmatik sandukaya birleştiği yerde oluşan üçgen köşelikler birer küçük rûmî ve palmet kompozisyonla doldurulmuştur. Ayak taşı iç yüzünde çok küçük tutulan kemer alınlığında sade bir simetrik rûmî kompozisyon ile bunun altında dört satırlık yazı panosu sıralanmıştır. Taşın bu yüzündeki panolarda yazıya ayrılan alan geniş tutulduğundan taşın yan sınırlarındaki bordürler çok ince kalmıştır. Bu taşın sandukaya birleşim yerlerinin yan aynalıklarındaki üçgenler de basit rûmî kompozisyonlarla tezyin edilmiştir. Ayak taşı dış yüzü, baş taşı iç yüzü gibi nişli hazırlanmıştır. Kemer alınlığındaki büyükçe bir palmet her iki yana birer rûmî yaprak vererek kompozisyon oluşturmuştur.

Katalog No : **42 (İZÇ 4)**

Bulunduğu Yer : İznik Çandarlı İbrahim Paşa Türbesi.

İnceleme Tarihi : 31. 10. 2008.

Kimliği : Hayrettin Paşa oğlu İbrahim.

Vefat Tarihi : 24 Zilkade 832 H. / 25 Ağustos 1429 M.

Resim No : 119, 120, 121, 122.

Ölçüleri : **BŞ**: 136 x 48,5 x 8 cm. **AŞ**: 127 x 41 x 13,5 cm. **K**: 218 x 116 cm. **S**: 235 cm.

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek ve alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d قال النبي صلى الله عليه و سلم / دعوة المرء المسلم لا

BŞ Nebî aleyhi's-selâm şöyle buyurdu: …

AŞ i يوم الخميس الرابع و العشرين من ذي القعدة في سنة / اثنين و ثلاثين و ثمانمائه من تاريخ الحجريه / ...

AŞ d انتقل مرجع اشراف الورى / مسند الوزرا صلاح الممالك امان / المهالك ابراهيم بن حير الدين باشا / طاب ثراهما الى الاخرة

AŞ Halkın ileri gelenlerinin müracaat ettiği, vezirlerin kendisine dayandığı, memleketin en önemli sulh yapıcısı, tehlikede kalanların sığınağı Hayrettin Paşa oğlu İbrahim 832 hicri senesinin 24 Zilkade günü vefat etmiştir. (Allah) haşr gününe kadar o ikisinin kabirlerini nurlandırsın.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, yüksek bir kaide üzerinde bulunan beşgen prizmatik mermer sanduka ile bu sandukanın her iki ucunda bulunan sivri kemerli dikdörtgen prizmatik baş ve ayak şâhidelerinden oluşmaktadır. Baş taşı dış yüzü alınlığında merkezden iki yana simetrik olarak dağılan sarmal rûmî ve palmetlerin oluşturduğu bir kompozisyona sahiptir. Bunun altında dört satırlık yazı panosu bulunur. Taşın iç yüzü alınlığı dış yüzünün tekrarı gibi olup, alınlık süslemesinin altında üç satırlık bir yazı bulunur. Hem iç hem dış yazı panolarının aralarını sade düz silmeler ayırmaktadır. Beşgen prizmatik sandukanın şâhide ile buluştuğu noktada meydana gelen

üçgen boşluklar bu mezarda boş bırakılmıştır. Baş taşı form ve kompozisyonuna sahip olan ayak taşı iç yüzünün tek farkı, taşın alt uçlarında kalan üçgen kartuşların yazı panosu olarak değerlendirilmiş olmasıdır. Ayak taşı dış yüzünde iki kademeli düz bordürler hafif bir niş oluşturmuşlardır. Niş içindeki alınlık ve yazı panoları, diğer taş yüzeyleri gibi çalışılmıştır. Sanduka yüzeyi, dış etkenlere bağlı olarak aşırı yıprandığından, üzerindeki yazılar okunamamıştır.

Katalog No : **43 (İZÇ 5)**
Bulunduğu Yer : İznik Çandarlı Halil Paşa Türbesi.
İnceleme Tarihi : 31. 10. 2008.
Kimliği : İbrahim Paşa oğlu Halil oğlu Yusuf.
Vefat Tarihi : 12 Rebiyülevvel 834 H. / 28 Kasım 1430 M.
Resim No : 123, 124, 125, 126.
Ölçüleri : **BŞ**: 149 x 46 x 13,5 cm. **AŞ**: 137 x 43 x 8,5 cm. **K**: 180 x 90 cm. **S**: 187 cm.
Malzeme ve Teknik : Mermer, Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d قال النبي صلى الله / عليه و سلم اكثروا ذكر هاذم / اللذات و الموت و قال كن في الدنيا غريب كانك

BŞ i عابر سبيل او عدّ بنفسك اصحاب / القبور كفى بالموت واعظا ... /

BŞ Nebî aleyhi's-selâm buyurdu ki: "Lezzetleri acılaştıran ölümü çok zikredin" ve dedi ki: "Dünya gurbetinde olduğunu unutma ve hep bir garip gibi davran ya da bir yolcu gibi yaşa, kendini kabir ehlinden say. Nasihat olarak ölüm yeter." …

AŞ d هذه الروضة المرحوم المبرور ... / انتقل من دار السرور الى دار السرور (؟) / يوسف بن حليل بن ابراهيم طاب ثرا... / ليلة الاربعاء الثاني عشر في ربيع الاول سنة اربع و ثلثين و ثمانمائه

AŞ Bu mezar, merhûm, hayırla yâd edilen… Âleminden sürur âlemine intikal eden İbrahim oğlu Halil oğlu Yusuf'un mezarıdır. (Allah) kabirlerini nurlandırsın. 834 yılında Rebiyülevvel ayının 12'sinde Çarşamba gecesi vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, yüksek bir kaide üzerinde beşgen prizmatik mermer bir sanduka ile bunun her iki ucunda üzerleri sivri kemerle nihayetlenen prizmatik dikdörtgen baş ve ayak şâhidelerinden oluşur. Baş şâhidesi iki parça kırılmış vaziyette yerde ayrı olarak durmaktadır. Ayak şâhidesi de kırılmış olmakla birlikte onarımla birbirine tutturulmuştur. Baş taşı dış yüzünde taşın dış sınırları boyunca uzanan iki kademeli bordür ve silmelerle hafif bir niş oluşturulmuştur. Alınlık kısmında oluklu oyma tekniğiyle yapılmış simetrik bir rûmî-palmet kompozisyon yer alır. Bunun altında ise dört sıra yazı panosu bulunur. Baş taşı yan yüzleri içe doğru pahlanmış, pah yüzeylerinde birbirini tekrar eden yaprak motifleriyle zencirek oluşturulmuştur. Taşın iç yüzü alınlığında merkezden iki yana eşit dağılım gösteren bir şakâyık motifi yer alır. Bunun altında ise üç sıra yazı panosu bulunur. Taşın sanduka ile buluştuğu noktada meydana gelen köşebentler birleştirilerek simetrik ve yüzeysel palmetlerle doldurulmuştur. Ayak taşının her iki yüzünde, baş taşı dış yüzünde olduğu gibi hafif niş oluşturularak, alınlık ve yazı panoları bu nişler içine yerleştirilmiştir. Sanduka üzerinde birbirine dolanan bordür kuşağının meydana getirdiği eliptik kartuşlar yazı panosu; arada kalan dairevi kartuşlar ise süsleme için ayrılmıştır. Bu süslemeler hatâyî ve palmetlerin oluşturduğu münhaniler şeklindedir.

Katalog No : **44 (İZÇ 6)**
Bulunduğu Yer : İznik Çandarlı İbrahim Paşa Türbesi.
İnceleme Tarihi : 31. 10. 2008.
Kimliği : İbrahim Paşa kızı Fatma Hâtun.
Vefat Tarihi : Rebiyülâhır 843 H. / Eylül – Ekim 1439 M.
Resim No : 127, 128, 129.
Ölçüleri : **BŞ**: 118 x 44,5 x 10,5 cm. **AŞ**: 102 x 34,5 x 7,5 cm. **K**: 200 x 90 cm. **S**: 210 cm.
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d قال النبي صلى الله عليه وسلم / المؤمنون لا يموتون ولكن ينقلون من دار / الفناء الى دار البقاء / و قال

... اذكر هاذم اللذات

BŞ i يا واقفا بقبري مفتكرا امري / كنت بامس مثلك غداً تصير مثلي / الدنيا جيفة و طالبها كلاب

BŞ Nebî aleyhi's-selâm şöyle buyurdu: "Mü'minler ölmezler, ancak fâni âlemden bâki âleme nakledilirler." Ve dedi ki, "lezzetleri gidereni hatırla". Ey kabrimin başında duran! Durumumu düşün. Dün ben senin gibiydim. Yarın da sen benim gibi olacaksın. Dünya bir leştir, onu isteyenler ise köpeklerdir.

AŞ i كن في الدنيا كانك غريب / او عابرُ سبيلٍ و عُدّ نفسك من صحاب / القبور قد انتقلت المرحومة

AŞ d المغفورة الشهيدة السعيدة فاطمة / خاتون بنت ابراهيم باشا طاب ثراهما / و جعل الجنة مثواهما في شهر / ربيع الاخر ثلاث و اربعين و ثمانمائه

AŞ Dünya gurbetinde olduğunu unutma ve hep bir garip gibi davran, ya da bir yolcu gibi yaşa ve kendini ölülerden say. Merhûme, mağfûre, şehîde, saîde İbrahim Paşa kızı Fatma Hâtun 843 yılında Rebiyülâhır ayında vefat etmiştir. (Allah o ikisinin) topraklarını nurlandırsın ve cenneti onlara varılacak yer eylesin.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, yüksekçe bir kaide üzerinde bulunan beşgen prizmatik mermer sanduka ile bunun her iki ucunda yer alan ve üstleri sivri kemerle nihayetlenen dikdörtgen prizmatik baş ve ayak şâhidelerinden meydana gelmiştir. Baş şâhidesi dış yüzü kemer alınlığında oluklu oyma tekniğiyle hazırlanmış, simetrik rûmî ve palmet motiflerinin oluşturduğu bir kompozisyon yer alır. Altta bulunan dört sıra yazı panosunun aralarını ve etrafını sade düz silme bordürler kuşatmıştır. Taşın iç yüzünde ise daha iri yapraklı palmet ve rûmîler alınlığı teşkil etmekte ve alttaki üç sıra yazı panosunun sanduka köşelerinde kalan üçgen kartuşları yüzeysel palmetlerle doldurulmuş durumdadır. Ayak taşı iç ve dış yüzleri baş taşının ufak değişikliklerle tekrarından ibarettir.

Katalog No : **45 (İZÇ 7)**
Bulunduğu Yer : İznik Çandarlı İbrahim Paşa Türbesi.
İnceleme Tarihi : 31. 10. 2008.

Kimliği : (Merhûme) Belli değil..

Vefat Tarihi : 847 H. / Mayıs 1443 – Nisan 1444 M.

Resim No : 130, 131.

Ölçüleri : **BŞ**: - **AŞ**: 61 x 22 x 6 cm. **K**: 75 x 46 cm. **S**: 93,5 cm.

Malzeme ve Teknik : Mermer, alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d قال النبي صلى الله عليه ... / ... لا يموتون ... ينقلون ...

BŞ Nebî aleyhi's-selâm şöyle buyurdu: " (Mü'minler) ölmezler, (ancak fânî âlemden bâkî âleme) nakledilirler.

AŞ d المرحومة المغفورة السعيدة / ... ... / سنة سبع و اربعين و ثمانمائه

AŞ Merhûme, mağfûre, saîde … 847 tarihinde vefat etti.

AŞ i قال النبي صلى الله عليه و سلم الدنيا جيفة و طا / لبها كلاب و قال اذكر اكثر هاذم اللذات / و قال الدنيا مزرعة الاخرة كن في الدنا / كانك غريب او عابر سبيلٍ ...

AŞ Nebî aleyhi's-selâm buyurdu ki: "Dünya bir leştir, onu isteyenler ise köpeklerdir". Ve dedi: "lezzetlerin tadını alan (ölümü) çok hatırlayınız". Ve dedi: "Dünya âhiretin tarlasıdır. Dünyada sanki bir garip gibi yaşa ve …"

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, alçak bir kaide üzerinde beşgen prizmatik bir mermer sanduka ile bunun her iki ucunda üstleri sivri kemerle nihayetlenen prizmatik dikdörtgen baş ve ayak şâhidelerinden oluşmaktadır. Baş taşı kırık olup, bulduğumuz parça üzerindeki yazılar okunabilmiştir. Ayak taşı da kırılmış olup, taşın alt ve üst parçası bulunmakla birlikte arada kalanı bulunamadığından, mezarın kime ait olduğu tam tespit edilememiştir. Baş taşının genel karakteri hakkında fazla bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak ayak taşının sivri kemerli üst parçası durmaktadır. Anlaşıldığına gör ayak taşının iç yüzü yazısız olup üst kısmında simetrik bir rûmî palmet kompozisyon yer almaktadır. Ayak taşının dış yüzü alınlığında ise yine bir merkezden iki yana simetrik açılım yapan sade bir rûmî – palmet dizisi yer almaktadır. Sandukanın üzeri dünya ve ölümle ilgili Hadis-i Şerifler bulunmaktadır. Sandukanın

sadece eğimli yüzeylerinde açılan kartuşlar içinde yazı bulunmakta, dikey yüzeylerinde yan yana palmetlerle oluşturulmuş bir firiz yer almaktadır.

Katalog No : **46 (İZM 1)**
Bulunduğu Yer : İznik Müzesi.
İnceleme Tarihi : 28. 10. 2008
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : 914 H. / 1508 - 1509 M.
Resim No : 132, 133.
Ölçüleri : **BŞ**: 57 x 26 x 4,5 cm. **AŞ**: - **K**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ i رمضان المبارك / سنة اربعة عشر و سبعمائه

BŞ 714 senesi, mübarek Ramazan ayında (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemerli taşın bir yüzünde alınlıktan itibaren iki satırlık yazı mevcuttur. Arka yüzde, etrafı zencirekle çevrili iki sıra yazı panosu ile yanlarda zikzak burmalı iki sütunçe bulunmaktadır. Ancak panoların içi boş bırakılmış, bir yazı yazılmamıştır. Kemer alınlığında da süslemenin dilimleri yapılmış ama devamı gelmemiştir. Bu görüntü, mezar taşlarının genel süslemelerinin yapılıp, yazı ve teferruat süslemelerinin sonraya bırakıldığı fikrini akla getirmektedir. Taşın ayak taşı da bulunamamıştır.

Katalog No : **47 (İZM 2)**
Bulunduğu Yer : İznik Müzesi.
İnceleme Tarihi : 28. 10. 2008.
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : Ramazan 922 H. / Eylül – Ekim 1516 M.
Resim No : 134, 135.
Ölçüleri : **BŞ**: 90 x 26,5 x 5,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d رمضان المبارك / سنة اثنى عشرين و سبعمائه

BŞ 722 senesi Mübarek Ramazan ayında (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu ayak taşıdır. Taşın iç yüzünde alınlıkla birlikte iki yazı panosu oluşturulmuştur. Taşın dış yüzünde ise alınlık kompozisyonu için ön hazırlık yapılmış ve kartuşun dış hatları belli olmuş, ince işçiliğine devam edilmemiştir. Bunun altında, etrafı basit zencireklerle çevrili iki yazı panosu oluşturulmuş ama panoların içi boş bırakılmıştır.

Katalog No : **48 (İZM 3)**

Bulunduğu Yer : İznik Müzesi.

İnceleme Tarihi : 28. 10. 2008.

Kimliği : Hacı Hamza oğlu Ahmet oğlu Sinan.

Vefat Tarihi : Cemâziyelâhir ayı ortalarında 773 H. / Aralık 1371 M.

Resim No : 136, 137.

Ölçüleri : **BŞ**: 100 x 50 x 9 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d قال النبي عليه السلام / الدنيا ساعة / فجعلها طاعة / ... ...

BŞ i هو الباقي / انتقل من دار العبور الى دار السرور / المرحوم المغفور السعيد الشهيد سنان بن احمد بن حاجي حمزه / طابب الله ثراهم و جعل الجنة مثواهم / في تحرير اواسط جماذي الاخر سنة ثلث و سبعين و سبعمائه

BŞ Nebî aleyhisselâm buyurdu ki: ”Dünya bir saattir onu da itaatle geçir.” … Bâkî (kalıcı) olan yalnız O (Allah) dur. Merhûm, mağfûr, saîd, şehîd Hacı Hamza oğlu Ahmet oğlu Sinan 773 senesi Cemâziyelâhir ayı ortalarında Dertler dünyasında mutluluk dünyasına göçtü.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın yalnızca baş taşı bulunmaktadır. Taşın üst kısmı palmet motifi şeklinde dilimli düzenlenmiştir. İç yüzü alınlığında bir merkeze sahip rûmî motifinin oluşturduğu kompozisyon mevcuttur. Hemen altında dört sıra yazı panosu ile yanlarda birer sütünçe yer alır. Taşın gövde kısmı taç kısmına göre daha dar düzenlenmiştir. Sütunçeler oldukça kalın ve hantal durmaktadır. Sütunçelerin oturduğu başlıklarda birer rozet yer almaktadır. Taşın dış yüzünde ise alınlık kısmı da yazı panosu olarak değerlendirilmiştir ve bu panoyla birlikte altı sıra yazı panosu vardır. Panoların etrafı sade düz silmelerle çevrilidir. Taşın bu yüzünde sütunçe başlıklarındaki rozetler farklı düzenlenmiştir.

Katalog No : **49 (İZM 4)**
Bulunduğu Yer : İznik Müzesi.
İnceleme Tarihi : 28. 10. 2008.
Kimliği : Polat kızı Melik.
Vefat Tarihi : 774 H. / 1372 – 1373 M.
Resim No : 138, 139.
Ölçüleri : **BŞ**: 62 x 38 x 11 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ i هذه القبر / المرحومة المغفوره / مليك بنت پولاد/ سنة اربع و سبعين و سبعمائه

BŞ Bu mezar Polat kızı Melik'e aittir. Sene 774.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemerli forma sahip baş taşının iç yüzünde kemer alınlığı dâhil dört sıra yazı panosu oluşturulmuştur. Yazı karakter itibariyle oldukça eski bir görüntü vermektedir. Yazı panolarının araları ve dış kenarları düz silme ile kuşatılmıştır. Taşın arka yüzünde bir kandil motifi ana hatlarıyla çizilmişse de kabartma yapılmadan ve ince işçiliğe başlanmadan bırakılmıştır. Taşın yan yüzleri ve diğer alanlar boş bırakılmıştır.

Katalog No : **50 (İZM 5)**

Bulunduğu Yer : İznik Müzesi.

İnceleme Tarihi : 28. 10. 2008.

Kimliği : Belli değil.

Vefat Tarihi : Zilkade ayı ortaları 798 H. / Ağustos 1396 M.

Resim No : 140, 141.

Ölçüleri : **BŞ**: 55 x 33 x 8,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ i ارتحاله من دار السرور / و الغبور الى دار السرور في غرة / ذي القعده سنة ثمان و تسعين و سبعمائه

BŞ Sürur ve elem dünyasından sürur dünyasına geçişi, Zilkade ayının başında 798 senesinde olmuştur.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formuna sahip bulunan taşın iç yüzü kemer alınlığında simetrik olarak iki yana yayılan rûmî motiflerinin oluşturduğu sade bir kompozisyon bulunmaktadır. Bu süslemenin altında tek bir pano içinde üç sıra yazı yerleştirilmiştir. Taşın arka yüzünde ise yüksek kabartma tekniğiyle ortada bir kandil motifi yanlarda iki şamdan motifi işlenmiştir. Kandilin göbek kısmında basit üçgen geçmeler motife derinlik kazandırmışlardır. Gerek kandilin gerekse şamdanın üstünden mumların alevleri bile işlenmiştir. Şamdanların altında bulunan birer rozetin neyi temsil ettiği anlaşılamamaktadır.

Katalog No : **51 (İZM 6)**

Bulunduğu Yer : İznik Müzesi.

İnceleme Tarihi : 28. 10. 2008.

Kimliği : Kutlu Bey (Subaşı).

Vefat Tarihi : 798 H. / Ekim 1395 – 1396 M.

Resim No : 142, 143, 144, 145.

Ölçüleri : **BŞ**: 113 x 46 x 15 cm. **AŞ**: 87 x 36 x 15 cm **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d هذا ... المرحوم / المغفور قتلو بك / سو باشي طاب ثراه

BŞ Bu (kabir ?) Merhûm, mağfûr Subaşı Kutlu Bey'in kabridir. (Allah) toprağını nurlandırsın.

AŞ i ارتحاله من / العاجل الى الاجل / سنة ثمان و تسعين و سبعمائه

AŞ Fâni âlemden bâki âleme 798 yılında göçtü.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Bu mezarın baş ve ayak taşları müzenin ayrı envanter kayıtlarına sahiptir ve birbirinden ayrı yerlerde sergilenmektedir. Form, yazı ve süsleme itibariyle birbirini tamamlayan bu taşlar devrinin en güzel örneklerinden birini teşkil etmektedir. Sivri kemerli baş şâhidesinin alttaki bağlantı yerlerinden lahdinin olduğu da tahmin edilmektedir. Baş taşı dış yüzü alınlığında yarı stilize penç motifi ile bu motiften her iki yana ve üste ayrılan birer sap bulunmaktadır. Oluklu oyma tekniğiyle hazırlanan bu kompozisyon devrine göre oldukça orijinaldir. Yazı stili erken devir özellikleri taşımaktadır. Alttaki üç sıra yazı panosunun araları sade düz silmelerle ayrılmıştır. Taşın arka yüzü ortasında sembolik bir kandil motifi bulunur. Motifin ortasındaki dairevi panoda, merkezdeki gonca yapraklı penç motifinin yaprak aralarında, çarkıfelek tarzında eğilerek devam eden beş adet yaprak motifi bulunur. Taş üzerinde başka bir süsleme unsuruna rastlanmamaktadır. Ayak taşı iç yüzünde kemer alınlığı baş taşına göre daha dairevi hazırlanmış ise de, kemer alınlığında bulunan motif, hem teknik hem motif benzerliği yönüyle baş taşının tekrarı niteliğindedir. Alttaki üç panoda yer alan yazı karakteri de baş taşındaki yazı karakterinin aynısıdır. Taşın arka yüzünde bütün taş yüzeyini kapsayan bir pano içinde üst üste sıralanmış yarı stilize gonca hatâyî ve yonca motifleri yer almaktadır. Çok enli tutulmuş olan taş yan yüzleri boş ve sadedir.

Katalog No : **52 (İZM 7)**

Bulunduğu Yer : İznik Müzesi.

İnceleme Tarihi : 28. 10. 2008.

Kimliği : Belli değil.

Vefat Tarihi : Şevval ayı başları 802 H. / Mayıs – Haziran 1400 M.

Resim No : 146.

Ölçüleri : **BŞ**: 112 x 27,5 x 8,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d عجبت لمن طلب / انتقلت المرحومة / المغفورة ... / طاب الله ثرها لمغفرة في تحرير اوايل / شول سنة اثنا و ثمانمائه

BŞ i و الدنيا الموت / يا واقفا بقبري / مفتكرا بامري / بالامس كنت مثلك / غدا تصير مثلي

BŞ Dünyayı isteyene şaşarım, ölüm (onu bekliyorken). Merhûme, mağfûre Allah mağfiretiyle onun toprağını güzel eylesin. 802 yılında Şevval ayı başlarında (vefat etti).

Ey kabrimin başında duran! Durumumu bir düşün, dün ben senin gibi idim, yarın da sen benim gibi olacaksın.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu taşın dış yüzünde altı, iç yüzünde beş satırlık yazı panosu bulunmaktadır. Şâhide üzerinde herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir.

Katalog No : **53 (İZM 8)**

Bulunduğu Yer : İznik Müzesi.

İnceleme Tarihi : 28. 10. 2008.

Kimliği : Hamza oğlu Hacı Ahmed oğlu Hatice.

Vefat Tarihi : Cemâziyelâhir ortaları 805 H. / Ocak 1403 M.

Resim No : 147, 148.

Ölçüleri : **BŞ**: 124 x 54 x 9 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d تاهب للميت تغدو حين كانك / لا تعيش الي الرواح / انتقلت المغفورة خديجه بنت حاج احمد بن حمزه / من دار الفناء الى دار البقاء في اواسط جماذي الاخر سنة خمس و ثمانمائه

العمر **BŞ i**

BŞ Ölüm için hazırlan. Sınırsız rahatlık içinde yaşamadığını bil. Mağfûre Hamza oğlu Hacı Ahmed kızı Hatice 805 senesi Cemâziyelâhir ayı ortalarında fani âlemden bâki âleme göçtü.
Ömür…

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemerli bir forma sahip olan taşın ayak taşı mevcut değildir. Baş taşının iç yüzünde alınlık kısmında çok küçük bir bitkisel motif görülür. Ama taç kısmının çoğu yazı alanı olarak kullanılmıştır. Burada alanlık dâhil dört sıra yazı panosu yer alır. Taşın her iki yüzü alt kısımlarında yüksek kabartma haç işareti belli olmaktadır. Bu durum taşın devşirme olduğunu ortaya koymaktadır. Üstelik haçı silmeyi veya kırmayı bile gerekli görmemişlerdir. Taşın dış yüzü ortasında bir kandil motifi bulunmaktadır. Zincirle asılı bulunan kandilin alt kısmında bir de püskül yer alır. Yine taşın alt kısımlarında başka bir haç resmi yer almaktadır. Kandil içinde istif şeklinde bir yazı yer almaktadır.

Katalog No : **54 (İZM 9)**
Bulunduğu Yer : İznik Müzesi.
İnceleme Tarihi : 28. 10. 2008.
Kimliği : Hasan Bey kızı Hunde Hâtun.
Vefat Tarihi : Cemâziyelevvel 844 H. / Ekim 1440 M.
Resim No : 149.
Ölçüleri : **BŞ**: 118 x 38 x 10 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

ارتحلت من دار الفناء الى دار / البقاء صاحبة الغر و التمكين / المرحومة المبرورة خونده خاتون بنت حسن بك / في شهر جماذي الاول سنة اربع و اربعين و ثمانمائه **BŞ d**

يا عامرا لِخرَاب مجتهداً بالله / هل لخراب العُمرَ عمرَني / يا حريصا على الاموال تجمعها **BŞ i**

BŞ Bu yerin ve aydınlığın sahibi merhûme, mebrûre Hasan Bey kızı Hunde Hâtun 844 senesinde Cemâziyelevvel ayında fenâ âleminden bekâ âlemine

göçtü.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu taşın dış yüzü alınlığında merkezdeki bir palmet motifinden çıkıp iki yana simetrik yayılan rûmî ve palmet kompozisyon yer alır. Altta ise dört satırlık yazı panosu bulunur. Yazıların araları ve etrafları düz silme bordürle kuşatılmış durumdadır. Taşın iç yüzü alınlığı, dış yüzünün bir benzeri ise de yazı panoları, lahde rastgelen yerin darlığı nedeniyle üç satır tutulmuştur. Taşın yan yüzlerinde ve başka yerlerinde herhangi bir süsleme unsuru mevcut değildir.

Katalog No : **55 (İZM 10)**
Bulunduğu Yer : İznik Müzesi.
İnceleme Tarihi : 28. 10. 2008.
Kimliği : İvaz kızı Selçuk Hâtun
Vefat Tarihi : 902 H. / 1496 M.
Resim No : 150.
Ölçüleri : **BŞ**: 63 x 36 x 8 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma, eğri kesim.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d ...سلجوق حاتون بنت عوض / سنة ثانية و تسعمائه

BŞ i ...طاب ثراها و جعل الجنة مثواها

BŞ İvaz kızı Selçuk Hatun 902 senesinde…
(Allah Teâlâ) toprağını güzel etsin ve varacağı yeri (Cennet etsin).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Üst tarafı kırılmış olan dikdörtgen prizmatik taşın her iki yüzünde yazı panoları olmakla birlikte kırık olduğu için tam okunamamaktadır. Taşın alt kısımlarında türü belli olmayan süslemelerden, devşirme bir taş olduğu anlaşılmaktadır. Taş yüzeyinde başka bir süsleme unsuru yoktur.

Katalog No : **56 (İZM 11)**
Bulunduğu Yer : İznik Müzesi.
İnceleme Tarihi : 28. 10. 2008.
Kimliği : Mehmet oğlu Yusuf.
Vefat Tarihi : 902 H. / 1496 – 1497 M.
Resim No : 151, 152.
Ölçüleri : **BŞ**: 81 x 22 x 6 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ i المؤمنون لا يموتون بل ينقلون / من دار الفناء الى دار البقاء المرحوم / يوسف بن محمد بطق / تاريخ سنة اثنا و تسعمائه

BŞ Mü'minler ölmezler bilakis fâni âlemden bâkî âleme nakledilirler. Merhûm Mehmet Batak (?) oğlu Yusuf. 902 senesinde (vefat etmiştir).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemerli forma sahip olan prizmatik dikdörtgen taşın alt kısmı genişleyerek orijinalinde var olduğunu sandığımız lahdin baş kısmına kapaklık yapmaktadır. Taşın iç yüzünde alınlık kısmında çok az bir boşluk bırakılarak dört satırlık yazı panosuna geçilmiştir. Yazının üçüncü satırında "oğlu" anlamına gelen "bin" ifadesi müsennâ yazılmak suretiyle yazıya ahenk verilmiş ve aynı zamanda bir tezyinat oluşturulmuştur. Taş üzerinde başka bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Katalog No : **57 (İZM 12)**
Bulunduğu Yer : İznik Müzesi.
İnceleme Tarihi : 28. 10. 2008.
Kimliği : İbrahim Bey kızı Nefîse Kadın.
Vefat Tarihi : 909 H. / Haziran 1503 M.
Resim No : 153, 154.
Ölçüleri : **BŞ**: 109 x 36,5 x 7,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça, Türkçe / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d قد انتقلت فخر محدرث نفيسه قاطن بنت ابراهيم بك في تسع و تسعمائه

BŞ i اه من الموت / بوني يازديلر مزارم طاشنه / ديلر كم روحيچون فاتحة

BŞ Ah bu ölüm var ya! Bu yazıyı, ruhu için Fâtiha dilemek maksadıyla mezar taşına yazdılar. İbrahim Bey kızı Nefîse Kadın 909 senesinde vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemerli baş şâhidesinin alt bağlantı noktalarından lahdinin olduğu anlaşılmaktadır. Taşın iç yüzü alınlık kısmı ve alttaki iki pano yazı alanı olarak kullanılmıştır. Taşın en alt ucunda kaş kemer şeklinde bir motif bırakılmıştır. Yazıların etrafında düz silmeler yer almaktadır. Taşın arka yüzü kemer alınlığı dilimli palmet motifini andırır biçimde, dilimli ve normal taş etinden dışarı taşkın vaziyette düzenlenmiştir. Taşın ortasında bir şemse motifi içinde yine yazı panosu oluşturulmuş, yanlarda ise, uçlarda kum saatlerine bağlanan birer sade sütunçe yer almaktadır. Taşın yan yüzleri boş bırakılmıştır.

Katalog No : **58 (İZM 13)**
Bulunduğu Yer : İznik Müzesi.
İnceleme Tarihi : 28. 10. 2008.
Kimliği : Mevlana Tâcî oğlu Kemal Çelebi oğlu Haydar Çelebi.
Vefat Tarihi : Ramazan 910 H. / Şubat – Mart 1505 M.
Resim No : 155.
Ölçüleri : **BŞ**: 60 x 67 x 12 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer, Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ المرحوم حيدر چلبي / بن كمال چلبي بن / مولانا تاجي / شهر رمضان / سنة عشر و تسعمائه

BŞ Mevlânâ Tâcî oğlu Kemal Çelebi oğlu merhûm Haydar Çelebi 910 yılı Ramazan ayında vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Yalnızca baş taşı bulunmaktadır. Baş şâhidesi, dikdörtgen prizmatik bir gövde ile bunun üstünde incelen bir boyun ve sarıktan

oluşmaktadır. Gövdenin her bir yüzü yazı panosu olarak kullanılmıştır. Panoların üst köşeleri pahlanma neticesi içe meyilli kavisler oluşturmuştur. Boyun kısmı sarığa doğru incelir ve dilimli, sorguçlu bir sarık ile nihayet erer. Sarık dilimleri üzerinde bir adet rozet yer almaktadır.

Katalog No : **59 (KC 1)**
Bulunduğu Yer : Bursa Kayhan Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi : 02. 11. 2008.
Kimliği : Hacı Musa Kayağân oğlu Hacı Mehmet.
Vefat Tarihi : Recep ayının sonları 903 H. / Mart 1498 M.
Resim No : 156, 157.
Ölçüleri : **BŞ**: 127 x 47 x 10 cm. **AŞ**: 132 x 50 x 10 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma, mail kesim.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d انتقل المرحوم المغفور / السعيد الشهيد الحاج محمد بن / المرحوم حاج موسى قياغان
BŞ i المحتاج الى رحمة الله تعالى / الدنيا اولها بكاء / و اوسطها عناء و اخرها فناء

BŞ Merhûm, mağfûr, saîd, şehîd Hacı Musa Kayağân oğlu Allah Teâlâ'nın rahmetine muhtaç Hacı Mehmet vefat etti. Dünyanın, başlangıcı ağlama, ortası sıkıntı, sonu fâniliktir.

AŞ i ا ليس ... غدًا الى التراب / المتوفى في اواخر شهر رجب / في تاريخ سنة ثلث و تسعمائه هجرية
AŞ d ايهاالناس و هو الموة الذي / يفرق الجماعات و الاخواة / و الاخوات اين الانبياء

AŞ … / 903 Hicri senesinde Recep ayının sonlarında vefat etti. Ey insanlar! Ölüm öyle bir şeydir ki, dostları ve kardeşleri birbirinden ayırır. Nebîler hani neredeler?

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın baş ve ayak taşları sivri kemer formundadır. İki parça halinde kırılmış olan ayak taşı yapılan tamirlerde yapıştırılıp demir kelepçelerle birbirine bağlanmıştır. Ancak yan pehle ve kapak taşının olup olmadığı Belli değil.dir. Baş ve ayak şâhidelerinin dış yüzleri alınlıklarında üst üste iki palmet

motifinden yanlara simetrik açılım yapan rûmî ve palmet motiflerinin oluşturduğu birer kompozisyon yer alır. Dış ve iç yüzlerde üçer satır yazı panosu bulunur. İç yüzlerde alınlıklar da yazı alanı olarak kullanıldıkları için yazı satırları daha büyük tutulmuştur.

Katalog No	**:**	**60 (MDC 1)**
Bulunduğu Yer	:	Bursa Maksem (Düstürhan) Camii Haziresi. (Maksem Mahallesi, Osmangazi, Bursa)
İnceleme Tarihi	:	01. 11. 2008.
Kimliği	:	Yahya oğlu Hoca Ali Paşa.
Vefat Tarihi	:	Zilka'de ayının başları 909 H. / Nisan 1504 M.
Resim No	:	158, 159, 160.
Ölçüleri	:	**BŞ**: 148 x 60 x 13 cm. **AŞ**: 131 x 58 x 12,5 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	:	Mermer / Yüksek kabartma, mail kesim.
Yazı Dili ve Türü	:	Arapça, Farsça / Celî Sülüs.
Kitabe	:	

BŞ d قال النبي عليه السلام / المؤمنون لا يموتون بل / ينقلون من دار الفناء / الى دار البقاء

BŞ i المرحوم المغفور / السعيد الشهيد خواجه / علي باشا بن يحيى / المحتاج الى رحمة الله

BŞ Nebî Aleyhisselâm buyurdu ki, "Mü'minler ölmezler, bilakis fânî âlemden bâki âleme nakledilirler."

Merhûm, mağfûr, saîd, şehîd Yahya oğlu Allah'ın rahmetine muhtaç Hoca Ali Paşa.

AŞ i المتوفى في اوايل / في شهر ذي القعده في / تاريخ سنة تسع و تسعمائه

AŞ d هر كه امد بجهان / اهل فنا خوهد بود / انكه بايندە باقيست / خدا خوهد بود

AŞ 909 senesinde Zilkade ayının başlarında vefat etti.

S و هوالموت الذي يفرق الجماعات/ والاخوة و الاخواة اين الانبياء

S Ölüm öyle bir şey ki! Dostları ve kardeşleri birbirinden ayırır. Hani Nebîler neredeler?

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, iki kademeli mermer bir kaide üzerinde bir lahit ile lahdin iki ucunda sivri kemerli baş ve ayak şâhidelerinden müteşekkildir. Baş taşı dört parça kırılmış ve tamirlerde demir kelepçelerle birbirine tutturulmuştur. Yine tamirlerde yazı panoları sarı yaldız boya ile boyanmış durumdadır. Baş ve ayak taşları dış yüzleri alınlıklarında rûmî ve palmetlerden simetrik olarak kurgulanmış birer kompozisyon yer alır. Yine bu yüzlere mahsus olarak taşın yan sınırları boyunca, üzerleri zikzak motifli birer sütunçe kum saatleriyle yüzeyi zenginleştirmiştir. Dış yüzlerde ayrıca dört satırlık yazı panolarının etrafında önce sade düz silme sonra birer zencirekle kuşatılmış durumdadır. Baş taşı iç yüzünde taşın dış sınırları boyunca farklı silme ve bordürlerin sıralanmasıyla taş içinde sunî bir niş oluşturulmuş, dört satırlık yazı panosu da bu niş içine alınlıktan itibaren yerleştirilmiştir. Ayak taşı iç yüzü kemer alınlığından itibaren üç satırlık yazı panolarıyla doldurulmuş, panoların etrafı sade düz bordürlerle çerçevelenmiştir. Taşın bu yüzü içe doğru pahlanmış ama pah yüzeyi boş bırakılarak yazının gücü ön plana çıkarılmıştır. Ayak taşı dış yüzü baş taşı dış yüzünün bir tekrarı niteliğindedir. Lahdin yan pehle taşlarında oluşturulan sade birer eliptik panoların içleri yazı panosu olarak kullanılmış ama herhangi bir süs unsuruyla zenginleştirilmemiştir.

Katalog No : **61 (MDC 2)**
Bulunduğu Yer : Bursa Maksem (Düstürhan) Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi : 01. 11. 2008.
Kimliği : Mevlânâ Muslihiddin Çelebi kızı Zeynep.
Vefat Tarihi : Zilhicce ayının ortaları 931 H. / Ekim 1525 M.
Resim No : 161.
Ölçüleri : **BŞ**: 40 x 25 x 5,5 cm. **AŞ**: 38 x 25 x 5,5 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d ... ... / زينب بنت مولانا

BŞ i مصلح الدين / چلبي في اواسط

BŞ Mevlânâ Muslihiddin Çelebi'nin kızı Zeynep (vefat etti ?)

AŞ i سنة احدى و ثلثين / و تسعمائه هجريه

AŞ d شهر ذي / الحجة تاريخه

AŞ 931 Hicri yılında Zilhicce ayının ortalarında.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sonraki tamirlerde etrafı mermerlerle çevrilip yenilenmiş olan mezarın baş ve ayak şâhideleri durmaktadır. Sivri kemerli ve küçük boyutlardaki taşlardan baş taşı taç kısmı kırılmış olduğundan baştaki ilk satır okunamamaktadır. Baş ve ayak şâhidelerinin bütün yüzlerinde ikişer satırlık yazı panoları yer alır. Panoların etrafı sade düz silmelerle çevrilmiştir. Ayak taşı iç yüzü son satırında tarih ibaresinin yanında bulunan basit bir palmet motifinden başkaca bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Katalog No : **62 (MFC 1)**

Bulunduğu Yer : Molla Fenâri Camii Haziresi.[17]

İnceleme Tarihi : 04. 10. 2008.

Kimliği : Ahmed Çelebi kızı Hatice Hâtun.

Vefat Tarihi : Zilkade 828 H. / Eylül – Ekim 1425 M.

Resim No : 162, 163, 164, 165.

Ölçüleri : **BŞ**: 68 x 37 x 5,5 cm. **AŞ**: 82 x 36 x 6 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak ve yüksek kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d اه من الموت و سكراته

BŞ i ايها الناس الموت الذي / يفرق الجماعات اين الانبياء / و المرسلون و اين الاولياء / ~~~

---

[17] Yıldırım Bâyezid ve Çelebi Sultan Mehmed dönemi kadılarından Molla Şemsüddin Mehmed Fenârî'nin XV. yüzyıl başlarında yaptırdığı camiin haziresidir. Aynı adla bulunan semttedir. Gerek cami gerekse hazire birçok tamirler görmüştür. Başta Fenâri'nin olmak üzere burada medfun oldukları bilinen birçok önemli şahisiyetin mezar taşları bugün mevcut değildir. Kaynaklar Molla Fenâri'nin kabir taşının zeyni formlu olduğunu belirtirler. Daha fazla bilgi için bkz. Baykal, Kâzım, *Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumunun 1967- 1970 Yılları Çalışmaları*, Bursa 1971, s. 30-32; Kurul, *Türkiyede Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, c. III, s. 127- 128; Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, İstanbul 1966, s. 399.

BŞ Ah bu ölüm ve sekerât ânı!

Ey insanlar! Bu ölüm var ya, dostları birbirinden ayırır. Hani Nebîler, Resuller ve evliyalar neredeler?

AŞ i انتقلت المرحومة المغفورة / السعيدة الشهيدة خديجة خاتون بنت / احمد چلبي طاب ثراها في

AŞ d ذي القعدة سنة ثمان و اسنين و ثمانمائه

AŞ Ahmet Çelebi'nin kızı merhûme, mağfûre, saîde, şehîde Hatice Hâtun 828 senesinde Zilkade ayında vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formuna sahip bulunan baş ve ayak taşlarının oluşturduğu bu mezarda şâhidelerin yazı ve süslemeleri farklılıklar ortaya koyar. Baş taşı dış yüzü alınlığında, içerlek bir zemin üzerinde kabartma olarak işlenmiş basit geometrik tezyinat yer alır. Bu süslemenin yan boşluklarına ise tam karakteri belli olmayan birer yaprak motifi yerleştirilmiştir. Taş gövdesinin ortasında dairevi bir pano içinde yazı istifi bulunur. İstifin üst tarafı birer yaprak motifi ile zenginleştirilmiştir. Baş taşı iç yüzü alınlıktan itibaren dört sıra yazı panosuna sahipse de, en alttaki pano beton içine gömülü olduğundan okunamamıştır. Alınlıkta bulunan yazı panosu kemer kavsi boyunca dilimli olarak dışa taşkın bir kartuş içine yerleştirilmiştir. Yazı panolarını yanlarında enine zikzaklı ve uçlarda konsol başlarına oturan birer sütunçe yer alır. Ayak taşı iç yüzü oldukça sadedir. Sivri kemer alınlığından itibaren üç satırlık yazı panosunun aralarını düz sade silmeler kuşatır. Ayak taşı dış yüzü kemer alınlığında yine kemer kavsi boyunca dilimli ve içi rûmî – palmet birlikteliğinin oluşturduğu bir kompozisyon bulunur. Taş yüzeyinde, uç kısımları kavislerle daraltılıp kemer görüntüsü veren uzunlamasına dikdörtgen bir oyma zemin içinde yazı istifi yer alır. Taşın dış yüzünün iki yanında yine enlemesine zikzaklı birer sütunçe yer almaktadır.

Katalog No	**:**	**63 (MFC 2)**
Bulunduğu Yer	:	Molla Fenâri Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi	:	04. 10. 2008.
Kimliği	:	Mehmet Fenârî oğlu Hüseyin Paşa oğlu Ahmet Çelebi.
Vefat Tarihi	:	Cemaziyelevvel ayı ortaları 841 H. / Kasım 1437 M.

Resim No : 166, 167, 168.

Ölçüleri : **BŞ**: 117 x 45 x 10,5 cm. **AŞ**: 112 x 43 x 10 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d قال النبي عليه السلام / المؤمنون لا يموتون بل / ينقلون من دار الى دار / صدق رسول الله / و قال عليه السلام / الدنيا مزرعة الاخرة

BŞ i انتقل من دار الفناء الى / دار البقاء المرحوم / المغفور السعيد الشهيد / المحتاج الى رحمة الله تعالى / احمد چلبي بن حسين باشا بن / محمد الفناري طاب ثراهم

BŞ Nebî Aleyhisselam buyurdu ki, "Mü'minler ölmezler, bilakis bir evden başka bir eve nakledilirler." Allah'ın rasûlü doğru söyledi. Ve dedi ki, "Dünya âhiretin tarlasıdır."

Mehmet Fenârî oğlu Hüseyin Paşa oğlu merhûm, mağfûr, saîd, şehîd, Allah Teâlâ'nın rahmetine muhtaç Ahmet Çelebi vefat etti. Allah onların topraklarını nurlandırsın.

AŞ i تاريخ في نصف جماذي الاولى / سنة احدى و اربعين و ثمانمائه / كم أخرس الموت في قبر وقفت به / عن الجواب لسانا ما به خرسُ / قد كان قصرك معمورا له شـرف / فقبرُك اليوم في الأجداث مندَرِسُ

AŞ d الدنيا اولها بكاء / و اوسطها غناء / و اخرها فناء يا وا / قفاً بقبري متفكراً بامري / بالامس كنت مثلك غداً تصير مثلي

AŞ 841 senesinde Cemaziyelevvel ayının ortalarında (vefat etti). Nice kabrin başında durdum ki, dilsiz olmadığı halde, ölüm kabirdekini dilsiz yapmış. Senin sarayın bir zamanlar ma'mur ve şerefliydi, şimdi ise senin kabrin diğer cesetler arasında toz toprak olmuş.

Dünya başlangıcı göz yaşı, ortası sıkıntı, sonu ise faniliktir. Ey kabrimin başında duran! Durumumu bir düşün. Ben dün senin gibiydim, yarın ise sen benim gibi olacaksın.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Bu mezarın da baş ve ayak taşları sivri kemer formuna sahip olmakla birlikte, taşların genel tasarımı, yazıları ve süslemeleri farklı üsluplar içermektedir. Baş taşının kemer kavsi çok sivri olup, at nalı kemer formuna

yaklaşmıştır. Kemer alınlığında dışa taşkın ve kavsara boyunca uzanan dilimli kartuşlar içinde yazı istifi yer alır. Toplam altı sıra olan yazı panosunun yanlarında uç kısımlarından kertik açılmış sade birer sütunçe bulunur. Sütunçeler iri kum saatlerine oturur. Yazı panolarını araları düz sade silmelerle çevrilidir. Baş taşı iç yüzü yan yana dişi erkek kaval silmelerin oluşturduğu bir pahla öne doğru çıkıntı yapmıştır. Kemer alınlığı içinde palmet motifinin dış konturlarının oluşturduğu bir niş içinde yazı istifi yer alır. Altta ise onu takip eden beş satırlık diğer yazı panoları sıralanır. Ayak taşı iç yüzü baş taşı iç yüzünün bir tekrarı mahiyetindedir. Ayak taşı dış yüzünde bu kez, normal taş etinden dışa taşkın ve hatâyî motifinin dış hatlarını veren dilimler şeklindeki bir kartuş içinde merkezdeki bir hatâyî motifinden sağa ve sola spiraller açan dallar ve bu dallara tutunmuş rûmîlerin oluşturduğu bir kompozisyon bulunur. Burada da yazı panolarının iki yanında, uç kısımlarından kertikler açılmış sade düz iki sütunçe dikkatlerden kaçmıyor. Baş ve ayak taşlarının dış yüzlerindeki süsleme ve yazı farklılığı, taş ustasının değiştiği fikrini akla getirmektedir.

Katalog No : **64 (MFC 3)**
Bulunduğu Yer : Molla Fenâri Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi : 04. 10. 2008.
Kimliği : Fenârî'nin oğlu… (Belli değil.).
Vefat Tarihi : 845 H. / 1441 – 1442 M.
Resim No : 169.
Ölçüleri : **BŞ**: 79 x 37,5 x 4,5 cm. **AŞ**: 78 x 33 x 7 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

AŞ i ابن الفناري الى رحمة الله / تعالى و اسكنها في دار الجنان / لسنة خمس و اربعين و ثمانمائه

AŞ Allah'ın rahmetine ve onu cennetinde iskan etmesine muhtaç Fenârî'nin oğlu… 845 senesinde vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın yalnızca sivri kemerli ayak şâhidesi bulunmaktadır. Baş şâhidesi olmadığından mezarın Fenâri'nin hangi oğluna ait bilgi de

mevcut değildir. Taşın kemer alınlığından itibaren üç satırlık yazı kuşağına sahip olduğu görülmektedir. Panoların arasında düz sade silmeler mevcuttur. Taşın arka ve yan yüzlerinde yazı ve süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Katalog No : **65 (MFC 4)**
Bulunduğu Yer : Molla Fenâri Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi : 04. 10. 2008.
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : 4 Ramazan 856 H. / 18 Eylül 1452 M.
Resim No : 170, 171.
Ölçüleri : **BŞ**: 68 x 33 x 6 cm. **AŞ**: 84 x 30,5 x 5,5 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

AŞ i في ليلة السبت يوم الرابع / من الرمضان المبارك سنة ستة / و خمسين و ثمانمائه هجرية
AŞ d قال النبي عليه السلام / الدنيا ساعة فجعلها / طاعة صدق

AŞ Nebî Aleyhisselâm buyurdu ki, " Dünya bir saattir, onu da itaatle geçir. (Hz. Peygamber) doğru söyledi.
856 Hicri yılında Ramazan ayının 4ünde Cumartesi gecesi (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formundaki ayak taşı iç yüzü alınlığında bütün yüzeyi kaplayan, merkezdeki bir palmetten her iki yana simetrik yayılan rûmî ve palmet motifli kompozisyon yer alır. Altında üç satırlık yazı kitabesi ve kitabenin etrafında sade düz silme bordürler yer alır. Alınlık süslemesi iç yüzün tekrarı olan dış yüzün tek farkı alttaki yazı satırının aşağıya doğru daralan bir pano oluşturulmak suretiyle taş yüzeyinde bir bütünlük oluşturulmuştur.

Katalog No : **66 (MFC 5)**
Bulunduğu Yer : Molla Fenâri Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi : 04. 10. 2008.

Kimliği : İbrahim Paşa kızı Hatice Hâtun.

Vefat Tarihi : 855 H. / 1451 – 1452 M.

Resim No : 172, 173.

Ölçüleri : **BŞ**: 95 x 42 x 6 cm. **AŞ**: 85 x 41 x 6 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d انتقلت المرحومة / المغفورة السعيدة / الشهيدة الراجي

AŞ d الى رحمة ربه خديجة حاتون / بنت ابراهيم باشا تاريخ لسنة / خمس و خمسين و ثمانمائه

BŞ-AŞ Merhûme, mağfûre, saîde, şehîde, Rabbinin rahmetine dönücü İbrahim Paşa kızı Hatice Hâtun 855 senesinde vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemerli baş ve ayak şâhidelerinin yalnızca birer yüzleri yazılı olup, diğer yüzleri boş bırakılmıştır. Her iki taşın kemer alınlığında rûmî ve palmetlerin simetrik dağılışıyla meydana gelmiş birer kompozisyon ile bunun altında üç satırlık yazı panosu bulunur. Panoların etrafı sade düz silmelerle kuşatılmıştır. Taşların yan ve arka yüzlerinde yazı veya süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Katalog No : **67 (MFC 6)**

Bulunduğu Yer : Molla Fenâri Camii Haziresi.

İnceleme Tarihi : 04. 10. 2008.

Kimliği : Mehmet Bey kızı Esleme (Hanım).

Vefat Tarihi : Rebiyülevvel 866 H. / Aralık 1461 M.

Resim No : 174, 175.

Ölçüleri : **BŞ**: 79 x 39 x 5,5 cm. **AŞ**: 79 x 37 x 5,5 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma, mail kesim.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d قد انتقلت المرحومة المغفورة / السعيدة الشهيدة المحتاجة / الى رحمة الله تعالى

BŞ i قال النبي عليه السلام / الدنيا ... النائم

BŞ Merhûme, mağfûre, saîde, şehîde, Allah Teâlâ'nın rahmetine muhtaç,

Nebî Aleyhisselam buyurdu ki, “Dünya… Uyku”.

AŞ i او تسكنها في دار الجنان / اسلمه بنت شاه (؟) محمد بك في / شهر ربيع الاول

AŞ d لتاريخ السنة النبية ست / و ستين و ثمانمائه

AŞ “Yahut onları Cennetlerde oturtursun” (?). Şah Mehmet Bey kızı Esleme 866 Hicri senesinin Rebiyülevvel ayında vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarda baş ve ayak şâhideleri doğrudan toprağa gömülüdür. Baş ve ayak taşları sağlamdır ve günümüze orijinal halleriyle ulaşmıştır. Sivri kemer formlu taşların her iki yüzü kemer alınlıklarında simetrik palmet ve rûmî motiflerinin birlikteliğiyle meydana getirilmiş kompozisyon bulunur. Taşların dış yüzleri yan kenarlarında üzerleri sade bırakılmış birer sütunçe yer alır. Her iki yüzde ikişer satırlık yazı panolarından altlardakiler aşağıya doğru daralarak tersine bir kemer kavsi çizen şekle sahiptir. bu şekil üstteki taç kısmıyla bir bütünlük teşkil ederek, taş yüzeyinde şekilsel bütünlüğü temin eder. Taşların yan yüzleri boş bırakılmış, herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir.

Katalog No : **68 (MFC 7)**
Bulunduğu Yer : Molla Fenâri Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi : 04. 10. 2008.
Kimliği : Molla Fenârî oğlu Yusuf Bâlî kızı Fatma Hanım.
Vefat Tarihi : Cemâziyelâhir 877 H. / Kasım 1472 M.
Resim No : 176, 177, 178, 179, 180.
Ölçüleri : **BŞ**: 104 x 38 x 9 cm. **AŞ**: 98 x 38,5 x 8,5 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma, mail kesim.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d قال النبي صلى الله عليه و سلم / كن في الدنيا كأنك غريب و عابر سبيل / و عد نفسك من اصحاب القبور

BŞ i قد توفت من دار الفناء الى دار البقاء / المرحومة المغفورة السعيدة الشهيدة المحتاجة الى رحمة ربه / فاطمة بنت يوسف بالي بك العالم الفاضل / ابن فناري طاب الله ثراهما يا رب العالمين

BŞ Nebî Aleyhisselam buyurdu ki, “ Dünyada bir garip gibi yaşa ve kendini kabir ehlinden biri say.

Fenârî’nin oğlu Âlim ve fâzıl Yusuf Bâli kızı Merhûme, mağfûre, saîde, şehîde, Rabbinin rahmetine muhtaç Fatma (Hanım) vefat etti. Allah onların topraklarını nurlandırsın. Ey âlemlerin Rabbi!

AŞ i نور الله مرقدها و طيب مضجعها / الهي رسائيده بجور بد كردنكان (؟) / يأتين من كل فج عميق و اسكنها / في دار الخلد و الجنان بفضلك

AŞ d و كرمك يا ارحم الراحمين يا رب من / العالين في شهر جماذي الاخر سنة / سبع و سبعين و ثمانمائه

AŞ Allah O’nun kabrini ve yattığı yeri nurlandırsın. Ey Allahım! … “… Uzak yerlerden sana gelsinler ve fazlınla O’nu Huld Cennetine koy”.

Ey Merhametlilerin en merhametlisi Kereminle, 877 senesinde Cemâziyelâhir ayında (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Dikdörtgen mermer bir kapak taşı ile bunun baş ve ayak taraflarında birer şâhideli mezardır. Şâhideler sivri kemer formludur. Baş ve ayak taşlarının dış yüzleri kemer alınlıklarında rûmî ve palmetlerle oluşturulmuş ama sade kompozisyonlar bulunur. Kompozisyonu kemer kavsi boyunca konturlaşan dilimli kartuşlar sınırı da teşkil ederler. Altta üç sıra yazı panosu bulunur ve en alttaki pano aşağıya doğru daralmak suretiyle, kemerle simetrik bir bütün oluştururlar. Baş şâhidesinin yanlarında bulunan sütunçeler sade yüzeylidir. Hâlbuki ayak şâhidesinin sütunçeleri burmalı yivlidirler. Baş taşı iç yüzü kemer alınlığından itibaren dört satırlık yazı panosunu oluşturmuştur. Buradaki yazılar karakter itibariyle farklılık arz eder. Bundan iki ayrı ustanın çalışmış olduğu fikrini elde ediyoruz. Ayak taşı iç yüzü de baş taşı iç yüzü gibi sade ve dört sıra yazı panosundan oluşmaktadır. Her iki iç yüzde de yazı panoları daha taşkın bir iç yüzeye çalışılmıştır. Ayak taşı kemer alınlığındaki tezyinat baş taşından farklı olmakla birlikte aynı üsluptandır. Alttaki üç satırlık yazı panosu ve alttaki ters kemer biçimli son pano baş taşının bir tekrarı niteliğini hatırlatır. Yanlarda burmalı birer sütunçe doğrudan başlıklara oturur.

Katalog No : **69 (MFC 8)**
Bulunduğu Yer : Molla Fenâri Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi : 04. 10. 2008.
Kimliği : Fenârî Şemsi Bey oğlu Mehmet Bey.
Vefat Tarihi : Belli değil. (15. yüzyıl).
Resim No : 181, 182.
Ölçüleri : **BŞ**: 38 x 42 cm. **AŞ**: 38 x 41 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ انتقل المرحوم محمد بك / بن شمس بك فناري الى

AŞ في شهر ربيع / الاول تاريخ---

BŞ-AŞ Fenâri Şemsi Bey oğlu Mehmet Bey Rebiyülevvel ayında vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Camiin güney bahçe duvarlarının karşısında bir duvar sekisi üzerinde bulunmaktadır. Silindirik formlu baş ve ayak taşları üzerindeki yazılar dış şartlara bağlı olarak silinmiş ve çok zor okunmaktadır. Taşlar üzerinde her hangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Katalog No : **70 (MFC 9)**
Bulunduğu Yer : Molla Fenâri Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi : 04. 10. 2008.
Kimliği : Yusuf Bâlî kızı Hunde Hatun.
Vefat Tarihi : Belli değil.
Resim No : 183, 184.
Ölçüleri : **BŞ**: 55 x 28,5 x 5 cm. **AŞ**: 78 x 33,5 x 5,5 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

AŞ i يا واقفا بقبري مفتكرً / بامري بالامس كنت مثلك / غدا تصير مثلي

AŞ d قد توفت مفخر الخواتين خندي / خاتون الملقبة بفخر النساء مفخر / العلماء بنت يوسف بالي

AŞ Ey kabrimin başında duran! Durumumu bir düşün. Dün ben senin gibiydim. Yarın da sen benim gibi olacaksın.

Âlimlerin övüncü Yusuf Bâlî'nin kızı Fahrünnisa diye lakab verilen Hundi Hâtun vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formundaki ayak taşının dış ve iç yüzleri alınlıkları simetrik rûmî ve palmetlerden oluşan birer kompozisyona sahiptir. Altta üçer satırlık yazı kuşağının etrafı düz silmelerle kuşatılmıştır. Kemer alınlıklarında yer alan süslemeler normal taş etinden daha yüksek ve dilimli birer kartuş oluşturmuşlardır.

Katalog No : **71 (MTT 1)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu. (Muradiye Mahallesi, Osmangazi Bursa).
İnceleme Tarihi : 31. 07. 2008.
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : Rebiyülevvel 808 H. / Ağustos- Eylül 1405 M.
Resim No : 185.
Ölçüleri : **BŞ**: 50 x 47 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs
Kitabe :

BŞ شهر ربيع الاول / تاريخ سنه ٨٠٨

BŞ 808 senesi Rebiyülevvel ayında (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Silindirik formlu taşın üzerinde iki ayrı yönde birer yazı panosu oluşturulmuştur. Herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Katalog No : **72 (MTT 2)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi : 28. 07. 2008.

Kimliği : Seyyid Bahaeddin oğlu Seyyid Alâeddin oğlu Seyyid Şemseddin oğlu Seyyid Şerefeddin.

Vefat Tarihi : Rebiyülevvel ayı sonları 828 H. / Şubat 1425 M.

Resim No : 186, 187, 188.

Ölçüleri : **BŞ**: 147 x 49 x 12 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

AŞ i الموت باب كل الناس داخله و الموت / كأس كل الناس شاربه انتقل الى روضة / الرضوان و جوار ملك الديان / المرتضى المجتبى المكرم

AŞ d فخر التجار و زين الكبار المحتاج الى رحمة الله / الرحيم الغفار السيد شرف الدين بن علا / المعظم السيد شمس الدين بن السيد علاء الدين بن السيد الا / جلّ السيد بهاء الدين علا الاملى تغمد هم الله / في اواخر ربيع الاول لسنة ٨٢٨ بغفرانه

AŞ Ölüm bir kapıdır, bütün insanlar ise o kapıdan girici; ölüm bir kâsedir, bütün insanlar ise o kâseden içici.

Tüccarların övüncü ve büyüklerin yanında değerli olan Allah'ın rahmetine muhtaç Seyyid Bahaeddin oğlu Seyyid Alâeddin oğlu Seyyid Şemseddin oğlu Seyyid Şerefeddin 828 senesi Rebiyülevvel ayının sonlarında cennet bahçesine göçtü.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu ayak şâhidesinin alınlığında normal taş etinden dışa taşkın ve kemer kavsi boyunca yayılmış dilimli bir kartuş oluşturulmuştur. Alınlık kısmından itibaren beş satırlık yazı panosundan en alttaki, alınlıktaki kartuşun tersine aşağı doğru daralan bir şekil içerir. Yazı panolarının araları sade düz silmelerle çevrilidir. Yazıların yan kenarlarında birer sade sütunçe uçlarda kaba konturları olan birer kum saatine oturur. Taşın iç yüzünde, taşın kenar hatları boyunca uzanan dişi erkek silmelerle oluşturulmuş bir niş yer alır. Nişin içinde kemer alınlığından itibaren dört satırlık yazı panosu bulunur ve en alttaki pano dış yüzde olduğu gibi aşağı doğru daralan bir kemer kavsi görüntüsü verir. En alttaki panonun köşebentleri iri rûmî yapraklarıyla tezyin edilmiştir. Taşın yan yüzleri boş ve sadedir.

Katalog No : **73 (MTT 3)**

Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.

İnceleme Tarihi : 30. 07. 2008.

Kimliği : Hoca Arapşâh oğlu Hoca Mehmet.

Vefat Tarihi : Belli değil.[18] (30 Temmuz 1429 M.)

Resim No : 189.

Ölçüleri : **BŞ**: 128 x 55 x 10,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d قال النبي عليه السلام / كن في الدنيا كأنك / غريب او عابر سبيل و عد / نفسك من اصحاب القبور / سلام و غفران على ذالك الثري / و روح و رضوان على ذالك المثوى

BŞ i انتقل من دار الفناء / الى دار البقاء المرحوم / المغفور خواجه محمد / بن خواجه عربشاه طاب / الله / ثراه

BŞ Nebî aleyhisselam buyurdu ki, "Dünyada bir garip gibi yaşa veya bir yolcu gibi ol ve kendini kabir ehlinden say". Selam ve bağışlama bu toprağın üzerine olsun. Rahat ve huzur bu mezara olsun.

Hoca Arapşah oğlu merhûm, mağfûr Hoca Mehmet fâni âlemden bâki âleme göçtü. Allah toprağını güzel eylesin.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu baş taşı dış yüzü alınlığında dışa taşkın ve etrafı dilimli bir kartuş oluşturulmuştur. Kartuş yarı seviyesine kadar merkezdeki rûmî-palmet karışımı bir kompozisyona sahiptir. Bunun hemen altında altı sıra yazı panosu yer alır. Etrafı kartuşun dilimleriyle çevrili en üstteki yazı panosu hariç, diğerleri sade düz bordürlerle kuşatılmış durumdadır. Yanlarda birer sade sütunçe yer alır. Taşın iç yüzünde ise dört sıra yazı panosu olup, bunlardan en üstteki yazı panosunun içinde kilit taşı seviyesinde, içi basit bitkisel süslemeyle doldurulmuş üçgen bir alınlık yer alır. Taşın alt kısmındaki bağlantı yerlerinden, mezarın orijinalinde taş

---

[18] Kepecioğlu, bu zatın 27 Şevval 832 (30 Temmuz 1429) tarihinde vefat ettiğini söylemektedir. Bkz. Kepecioğlu, a.g.e, c. I, s. 176.

sandukasının da olduğu anlaşılmaktadır. Sandukanın her iki yanında kalan köşebentler de birer kelimelik yazı panosu olarak değerlendirilmiştir. Panoların etrafı önce sade ve düz birer bordür kuşağıyla sonra bir dişi bir erkek kaval silme ile çevrilmiştir. Bu silmeler normal taş etinden dışarı yükselti meydana getirmişlerdir.

Katalog No : **74 (MTT 4)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi : 31. 07. 2008.
Kimliği : Saîd kızı Fatıma Hâtun.
Vefat Tarihi : Zilkade ayının ilk günü 830'lar H. / 1427 – 1436 M.[19]
Resim No : 190.
Ölçüleri : **BŞ**: 57 x 38 x 5,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs
Kitabe :

BŞ d فاطمه خاتون بنت سعيد / في غرة شهر ذي القعده / ... و ثلثين و ثمانمائه

BŞ Saîd kızı Fatıma Hâtun 83.. senesi Zilkade ayının ilik günü (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu baş taşının dış yüzü alınlığında rûmî ve palmetlerden oluşan bir kompozisyon yer almaktadır. Taşın alt kısmı kırık olduğundan ve parçası bulunamadığından bir kısmı okunamamıştır. Üstte üç satırlık yazı panosu görülebilmektedir. Taşın arka yüzü boştur.

Katalog No : **75 (MTT 5)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi : 28. 07. 2008.
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : Safer ayının sonları 842 H. / Ağustos 1438 M.
Resim No : 191, 192, 193.

---

[19] Mezar taşında vefat tarihi kaydının bulunduğu yerde son onluk rakam dilimi taştaki kırık nedeniyle okunamamıştır. Okunabilen kısımlardan hareketle Hicri 830'lu yıllar olduğu kesindir.

Ölçüleri : **BŞ**: 118 x 53 x 10 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d يا واقفا بقبري مفتكرا بامري / كنت بالامس مثلك غدا تصير مثلي / نزلنا ههنا ثم ارتحلنا / كذا بنا نزول و الرتحال

BŞ i طاب ثراها و جعل الفرا / ديس مربعها و مثواها في اوا / خر شهر صفر في سنة اثنان و اربعين و ثمانمائه

BŞ Ey kabrimin başında duran, durumumu bir düşün! Ben dün senin gibiydim, yarın da sen benim gibi olacaksın. Buraya geldik ve göçtük. Böylece bizim için geliş ve gidiş vardır.

(Allah) toprağını güzel etsin, Firdevs Cennetini onun için bir mekân ve varılacak yer etsin. 842 senesinde Safer ayının sonlarında (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Kemer formlu baş taşının dışı yüzü alınlığında normal taş etinden yüksekçe bir kartuş oluşturulmuştur. Kartuşun dış hatları kemer kavsi boyunca dilimli yapılmıştır. Kartuşun kilit taşına rastgelen yerine bir palmet çalışılmıştır. Alınlık içine yerleştirilen panoda geometrik motiflerin teşkil ettiği simetrik bir kompozisyon yer alır. Altta dört satırlık yazı panosunun yazı istifi yüksek kabartma tekniğinde yapılmış ise de, aradan geçen zamana bağlı olarak yıpranmalar belli olmaktadır. Yazıların etrafı sade düz silmelerle kuşatılmıştır. Yanlarda sade birer sütunçe bulunur ve bunlar uçlarda kaba hatlarla işlenmiş kum saatlerine oturmaktadır. Taşın iç yüzünde alınlıktan itibaren oluşturulmuş üç satırlık yazı panosu, bütün panoyu kuşatan ve taşın dış hatları boyunca uzanan, üzeri basit yaprak motifleriyle tezyin edilmiş bir firizle kuşatılmıştır. Alttaki bağlantılardan mezarın lahit mezar tipinde olduğu anlaşılmaktadır. Taşın yan yüzleri sade ve boş bırakılmıştır.

Katalog No : **76 (MTT 6)**

Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.

İnceleme Tarihi : 31. 07. 2008.

Kimliği : Hacı Ömer kızı Zeliha.

Vefat Tarihi : Belli değil. (1438 M.)[20]

Resim No : 194, 195.

Ölçüleri : **BŞ**: 122 x 60 x 8,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d قال الله صلى الله عليه و سلم / المؤمنون لا يموتون بل ينقلون من دار / الى دار صدق رسول الله الدنيا / اولها بكاء و اوسطها عناء و اخرها فناء / اه الموت اه الموت اه الموت اه

BŞ i انتقلت من دار الغرور الى / جوار الملك الغفور النست (؟) / الجليلة المرحومة المغفورة السعيدة / الشهيدة زليخا خاتون بنت حاجي عمر

BŞ Nebi aleyhisselam buyurdu ki, "Mü'minler ölmezler, bilakis bir evden başka bir eve nakledilirler". Allah Rasulü doğru söyledi. Dünya, başlangıcı ağlama, ortası meşakkat ve sonu fenâ olan bir yerdir. Ah bu ölüm, ah bu ölüm, ah bu ölüm ah!

Merhûme, mağfûre, saîde, şehîde Hacı Ömer kızı Zeliha böbürlenme dünyasından affedici yüce Melik (C.C.)'in yanına intikal etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu baş taşı dış yüzü alınlığında, dışa taşkın ve etrafı dilimli bir kartuş oluşturulmuştur. Alınlık dâhil, beş satırlık yazı panolarının arası sade ve düz bordürlerle kuşatılmıştır. En üstteki panoda yazının taç noktasında palmet bir tezyinat yerleştirilmiştir. Yanlarda kabaca çalışılmış birer sütunçe bulunmaktadır. Taşın iç yüzünde alınlıktan itibaren dört satırlık yazı panosu meydana getirilmiştir. En üstteki panoda yazı arasına altı köşeli bir yıldız motifi çalışılmıştır. Panoların etrafını düz ve sade bir bordür kuşağı dolanmaktadır. Taşın alt taraflarındaki bağlantı noktalarından, mezarın orijinalinde yan taşlarına sahip lahit mezar tipinde yapıldığı anlaşılmaktadır.

Katalog No : **77 (MTT 7)**

Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.

---

[20] Kepecioğlu, 1438 M. de vefat ettiğini yazmaktadır. Bkz. Kepecioğlu, a.g.e, c. I, s. 176.

İnceleme Tarihi : 28. 07. 2008.

Kimliği : Şerefüddin el-Hüseynî oğlu İzzüddin.

Vefat Tarihi : Ramazan ayı başları 844 H. / Ocak 1441 M.

Resim No : 196, 197, 198, 199, 200.

Ölçüleri : **BŞ**: 134 x 47,5 x 13 cm. **AŞ**: 145 x 50,5 x 10,5 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça, Farsça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d اللهم صل و سلم و بارك على محمد خاتم النبيين / و قائد الغرّ المحجلين و الائمة الهادين / المهديين الامام علي المرتضى و الامام حسن الرضى / و الامام حسين الشهيد بكربلاء و الامام علي زين / العابدين و الامام محمد الباقر و الامام

BŞ i جعفر الصادق و الامام موسى الكاظم و الامام / علي الرضى و الامام محمد التقي و الامام / علي النقي و الامام حسن العسكري و الامام / حجة القائم المنتظر محمد المهدي عليه السلام

BŞ Ey Allahım! Senin salât, selâm ve bereketin, kıyamete kadar Nebîlerin sonuncusu ve güçlü atlardan oluşan orduların komutanı Muhammed (sav.) ve hidayet imamları olan İmam Ali Mürtezâ, İmam Hasen el-Rıza, İmam Hüseyin eş-Şehîd bi Kerbelâ, İmam Ali Zeynelâbidîn, İmam Mehmet Bâkır, İmam Cafer es-Sâdık, İmam Musa Kâzım, İmam Ali Rıza, İmam Mehmet Takî, İmam Ali Nakî, İmam Hasan Askerî,

AŞ i الغفور السيد الحسيب النسيب الاديب اللبيب / السيد عز الدين بن شرف الدين الحسيني طاب ثرهما / و جعل الجنة مثواهما في غرة شهر رمضان اربع و اربعين و ثمانمائه / جاويد بهشت جاي بادت جا در حرم خداي بادت / افروخته باد جاوراني قنديل روانت از رواني

AŞ d و الامام حجة القائم المنتظر محمد المهدي / صلوة دائمة الى يوم الدين شفعهم الله و افاض / علينا من انوارهم امين توفى السعيد الشهيد المرحوم / المغفور المحتاج الى رحمة غافر الغفار

AŞ Ve kıyametin habercisi beklenen Muhammed Mehdi aleyhisselamın üzerlerine olsun, ve şefaatleri bizim üzerimize olsun. Amin. Saîd, şehîd, merhûm, mağfûr, Allah'ın rahmetine muhtaç Seyyid, nesebi belli, edepli, akıllı Şerefüddin Hüseyni oğlu İzzüddin Ramazan ayı başlarında 844 senesinde vefat etti. Toprakları nurlansın, varacakları yer cennet olsun. Senin yerin ebediyen Cennet, Allah'ın haremi olsun. Ruhunun kandili ebediyen

yanık dursun.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın sivri kemer formlu baş ve ayak şâhideleri bulunmaktadır. Baş şâhidesi dış yüzü kemer alınlığında normal taş etinden daha taşkın ve etrafı kemer kavsi boyunca yaprak dilimli bir kartuş bulunur. Kartuşun içi üst üste üç hatâyînin merkez teşkil ettiği ve her iki yana simetrik açılım yapan rûmîlerin oluşturduğu bir kompozisyon bulunur. Altta dört satırlık yazı panosunun etrafı sade düz silmelerle çevrilidir. Yazı panolarının iki yanında üzerleri enine zikzaklı, oldukça kalın birer sütunçe bulunur. Sütunçeler her iki uçta mukarnas başlıklı birer başlığa oturur. Başlıkların üzerine birer tane küp başlık eklenmiştir. Taşın iç yüzü alınlığı, dış yüzünün bir nevi tekrarı şeklinde yapılmıştır. Burada ise üç satırlık yazı panosu olup, en altta boş bırakılan panodaki köşebent süslemelerinden mezarın orijinalinde beş kenarlı prizmatik bir sandukasının olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzdeki sütunçeler ise burmalı yivle süslenmiştir.

Ayak taşı iç yüzü alınlığında oluşturulmuş yazı panosunun kenarlarında kalan boşluklar rûmî motifleriyle doldurulmuştur. Alınlıktaki pano dâhil toplam dört satırlık yazı panosu vardır. Yazı panolarının yanlarında birer burma yivli sütunçe olup, bunlar yine önce mukarnaslı birer başlığa sonra zar başlığa otururlar. En alttaki panoda yer alan köşebent süslemeler yine sanduka izlerini taşımaktadır.

Katalog No	:	**78 (MTT 8)**
Bulunduğu Yer	:	Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi	:	30. 07. 2008.
Kimliği	:	Belli değil.
Vefat Tarihi	:	Muharrem ayı başları 852 H. / Mart 1448 M.
Resim No	:	201, 202.
Ölçüleri	:	**BŞ**: - **AŞ**: 71 x 25 x 7,5 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	:	Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü	:	Arapça / Celî Sülüs
Kitabe	:	

AŞ d ... و جعل الجنة مثواه قد توفي / في اوائل محرم الحرام / سنة اثنين و خمسين و ثمانمائه

AŞ (Allah) O'nu Cennetine ulaştırsın. 852 senesi Muharrem ayı başlarında vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu ayak taşının dış yüzünde alttaki iki satır okunabilmektedir. Taşın üst kısımları tamamen erimiş durumda olduğu için yazı ve süslemeye ait bir iz kalmamıştır. Yazı panoları arasında kalan düz bordürler ile taşın iç yüzünde zor seçilebilen ve içinin boş bırakıldığı anlaşılan şemse motifi dışında herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Katalog No : **79 (MTT 9)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi : 30. 07. 2008.
Kimliği : Mehmet Çelebi et-Tevkıî.
Vefat Tarihi : Rebiyülâhır 880 H. / Ağustos 1475 M.
Resim No : 203, 204.
Ölçüleri : **BŞ**: 138 x 55 x 13 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs
Kitabe :

BŞ d صدر الامرا العظام ... / الفحام المتوكل على الله في عموم الاحوال / و كل الامور و المفتقر الى منشور / شفاعة رسوله في يوم الحشر و النشور

BŞ i محمد چلبي التوقعي سلمه الله / في الدارين بحرمة سيد الكونين و الثقلين / في شهر ... / شهور سنة ثمانين و ثمانمائه الهجريه

BŞ Emirlerin başı büyük … Bütün işlerinde ve hallerde Allah'a tevekkül eden, Haşr ve diriliş gününde Allah'ın neşrettiklerine ve O'nun resûlü'nün şefaatine muhtaç Mehmed Çelebi et-Tevkiî (Allah Peygamberi Hz. Muhammed hürmetine iki cihanda selamet versin) 880 hicri senesi.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu baş taşı üst kısmından kırılmıştır ve bazı kelimeler okunamamıştır. Dış yüzünde alınlıktan itibaren beş sıra yazı panosu mevcuttur. Panoların araları ve etrafları düz sade bordürlerle çevrilidir. Taşın iç yüzü de

beş sıra yazı panosuna sahiptir. Ancak taşın bu yüzü yan kenarlarında, üzerleri sade birer sütunçe yer almaktadır.

Katalog No : **80 (MTT 10)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi : 31. 07. 2008.
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : Şevval ayı ortaları 888 H. / Kasım 1483 M.
Resim No : 205, 206.
Ölçüleri : **BŞ**: 88 x 49,5 x 13,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs
Kitabe :

BŞ d ايها الناس و هو الموت / الذي يفرق الجماعات ~

BŞ i المتوفا اواسط / شهر شوال تاريخ سنه ثمان / و ثمانين و ثمانمائه

BŞ Ey insanlar! Bu ölüm var ya, toplulukları birbirinden ayırır.
888 senesinde Şevval ayı ortalarında vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu baş taşının dış yüzü alınlığında, dışa taşkın ve etrafı dilimli bir kartuş içinde, rûmî ve palmetlerden bir kompozisyon oluşturulmuştur. Alttaki yazı panolarından üstteki iki tanesi durmakta, diğerleri kırık olduğu için okunamamaktadır. Yanlarda, üzeri sade birer sütunçe bulunmaktadır. Taşın iç yüzünde ise alınlıktan itibaren üç yazı panosu bulunmaktadır. Taş yüzeyinde hafif bir niş oluşturulmak suretiyle yazılar bu zemine çalışılmıştır. Panoların etrafı düz sade silmelerle kuşatılmıştır.

Katalog No : **81 (MTT 11)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi : 31. 07. 2008.
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : 11 Şevval 891 H. / 10 Ekim 1486 M.

Resim No : 207, 208.

Ölçüleri : **BŞ**: 107 x (52-21-65) x 7 cm. **AŞ**: 87 x (54-21-61) x 7 cm. **L**:

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

AŞ d ...في يوم حادي عشر / في شهر شوال تاريخ / سنه احدى و تسعين و ثمانمائه هجرية نبوية

AŞ Hicretin 891. Senesi 11 Şevval ayında (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Zeynî formlu ayak şâhidesi boyun kısmından iki parça kırılmış vaziyettedir. Taşın dış yüzü baş kısmında iki, kaide kısmında bir yazı panosu yer almaktadır. Kaidedeki yazı dikdörtgen bir pano içine eliptik bir ikinci panonun yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Köşebentlerinde birer küçük yaprak motifi bulunmaktadır. Taşın iç yüzü başlık kısmında münhani tarzında rûmî ve palmetlerden oluşturulmuş bir kompozisyon yer almaktadır. Mezarın baş taşı mevcut değildir.

Katalog No : **82 (MTT 12)**

Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.

İnceleme Tarihi : 31. 07. 2008.

Kimliği : Hamza Bey oğlu Bâlî Bey oğlu Mahmud Bey.

Vefat Tarihi : Belli değil. (1495 M.)[21]

Resim No : 209, 210.

Ölçüleri : **BŞ**: 143 x 53,5 x 12 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça, Türkçe / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d نه وفا وار جهانده نه قرار / ...ل الله يا اولى الابصار / اي وفا ايستين بو دنياده / ليس في الدار غيركم ديار / محمود بكاد قالمز اشبو جهان / عاقل ايسك ايرمه ... زينهار

BŞ i انتقل المرحوم المغفور اشهيد / محمود بك ابن بالي بك ابن حمزه بك / المحتاج الى رحمة الله تعالى

---

[21] Kepecioğlu'na göre 1495 M. yılında vefat etmiş, Zeynîler Camii'nin doğu tarafına defnedilmiştir. Bkz. Kepecioğlu, a.g.e, c. III, s. 181.

BŞ Bu dünyada ne vefa ne de sabit bir şey var. … Ey göz sahipleri... Ey bu dünyada vefa bekleyen, sizden başka bu evde oturan yok. Mahmud bana da kalmaz bu cihan, akıllı isen aman elini uzatma…

Merhûm, mağfûr, şehîd, Allah Teâlâ'nın rahmetine muhtaç Hamza bey oğlu Bâlî bey oğlu Mahmud Bey vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu baş taşı dış yüzü alınlığında, dışa taşkın ve etrafı dilimli bir kartuş içinde rûmî ve palmetlerin simetrik dizilişleriyle oluşturulmuş bir kompozisyon bulunmaktadır. Altta üç yazı panosu olup, her pano içinde iki satırlık yazı yerleştirilmiştir. Panoların etrafı zencirekle çevrilidir. Yanlarda birer sade sütunçe bulunmaktadır. Taşın iç yüzünde alınlıktan itibaren üç yazı panosu yerleştirilmiştir. Pano içinde yazılar diğer yüzde olduğu gibi satır şeklinde değil, istif biçimindedir. Burada da panoların etrafı zencirekle çevrilidir.

Katalog No : **83 (MTT 13)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi : 30. 07. 2008.
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : Zilhicce ayı sonları 901 H. / Eylül 1496 M.
Resim No : 211, 212.
Ölçüleri : **BŞ**: - **AŞ**: 140 x 50 x 10 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma
Yazı Dili ve Türü : Arapça, Farsça / Celî Sülüs
Kitabe :

AŞ i هر كه امد بجهان اهل / فنا خواهد بود انكه پاينده / باقيست خدا خواهد بود

AŞ d المتوفى في اواخر شهر / ذي الحجة في تاريخ النبية / سنة احدى و تسعمائة هجرية

AŞ Her kim ki dünyaya geldi, yok olacaktır. Ebediyen kalıcı olan ise yalnızca Allah'tır (cc.).

901 Hicri senesi Zilhicce ayının sonlarında (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu ayak taşı dış yüzü alınlığında, dışa taşkın ve etrafı dilimli bir kartuş içinde rûmî ve palmetlerin simetrik dizilişleriyle oluşturulmuş bir kompozisyon yer alır. Bunun altında üç sıra yazı panosu vardır. Panoların etrafı birer sıra düz ve sade bordür ve zencirekle çevrelenmiştir. Yanlarda ise, üzerleri boş birer sütunçe bulunmaktadır. Taşın iç yüzünde alınlıktan itibaren yer alan üç sıra yazı panosunun etrafı sade bordür ve onun dışında zencirekle kuşatılmıştır. Yanlardaki sade sütunçeler kemerin kilit taşında birleşerek taşı dışta kuşatmışlardır.

Katalog No : **84 (MTT 14)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi : 31. 07. 2008.
Kimliği : Kasım Subaşı oğlu Mustafa Çelebi.
Vefat Tarihi : Rebiyülahır 903 H. / Aralık 1497 M.
Resim No : 213, 214.
Ölçüleri : **BŞ**: 68 x (35-15-37) x 6,5 cm. **AŞ**: 63 x (51-21-57) x 7 cm. **L**:
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs
Kitabe :

AŞ i مصطفى چلبي / بن قاسم سو / باشي
AŞ d عن تاريخ شهر / ربيع الاخر سنه / ثلث و تسعمائه

AŞ Kasım Subaşı oğlu Mustafa Çelebi 903 senesi Rebiyülahır ayında (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Zeynî formlu mezar taşlarından baş taşının her iki yüzü boştur. Ayak taşı baş kısmından iki parça kırılmış vaziyettedir. Yazı dışında herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir.

Katalog No : **85 (MTT 15)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi : 28. 07. 2008.
Kimliği : Hacı Musa oğlu Hoca İbrahim.
Vefat Tarihi : Ramazan ayı başları 909 H. / Şubat 1504 M.

Resim No : 215, 216.

Ölçüleri : **BŞ**: 134 x 49 x 8,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.

Kitabe :

BŞ d قال النبي عليه السلام / المؤمنون لا يموتون / بل ينقلون من دار الفناء / الى دار البقاء المرحوم / المغفور السعيد

BŞ i الشهيد خواجه / ابراهيم بن حاج موسى / المحتاج الى رحمة الله تعالى

BŞ Hz. Peygamber buyurdu ki, "Mü'minler ölmezler bilakis fâni âlemden bâkî âleme nakledilirler." Merhûm, mağfûr, saîd, şehîd, Allah'ın rahmetine muhtaç olan Hacı Musa oğlu Hoca İbrahim

AŞ i المتوفى في اول / شهر رمضان المبارك / في تاريخ تسع / و تسعمائه هجريه

AŞ d ايها الناس و هو الموت / الذي يفرق الجماعات / و الاخوة و الاخوات

AŞ 909 Hicri senesinde Mübarek Ramazan ayı başlarında vefat etti. Ey İnsanlar! Ölüm öyle bir şeydir ki, dostları ve kardeşleri birbirinden ayırır.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Baş ve ayak taşları sivri kemer formludur. Baş taşı dış yüzü kemer alınlığında rûmî - palmet motiflerinin oluşturduğu bir kompozisyon dışa taşkın dilimli olarak kemer kavsi boyunca yer alır. Altta beş satırlık yazı panolarının etrafı, basit altıgen geometrik motiflerin oluşturduğu bir bordür kuşağı ile çevrilidir. İki yanda, üzerleri dendanlı iki zarif sütunçe yer alır. Baş taşı iç yüzünde dört sıra mukarnas dizisinin oluşturduğu kavisli bir mihrap nişi bulunur. Nişin kemer kavsi üzerinde rûmî ve palmetlerle tamamen doldurulmuş bir yüzey karşımıza çıkmaktadır. Nişin iki yanında bulunan zikzaklı sütunçeler önce kum saatlerine sonra mukarnas başlıklara oturur. Sütunçeler nişin alt kenarını da dolanarak birbiriyle birleşirler. Taşın alt kısmında lahit bağlantı yerleri belli olmaktadır. Taşın yan yüzleri içe doğru pahlanmış ve üzerleri baklava dilimleriyle tezyin edilmiştir. Ayak taşı dış yüzü baş taşının bir tekrarı gibidir. İç yüzünde ise daha kemer alınlığından itibaren yazı panosu olarak kullanılmış ve panoların etrafı önce zencirekle sonra dış sınırlar boyunca da zikzaklı kaval silmelerle çevrilmiştir.

Katalog No	**: 86 (MTT 16)**
Bulunduğu Yer	: Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi	: 30. 07. 2008.
Kimliği	: Hoca İlyas oğlu Hoca Mehmet.
Vefat Tarihi	: Belli değil. (1507 M.' den sonra).[22]
Resim No	: 217, 218.
Ölçüleri	: **BŞ**: 165 x 67 x 12 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	: Mermer / Yüksek kabartma
Yazı Dili ve Türü	: Arapça / Celî Sülüs
Kitabe	:

BŞ d قال النبي عليه السلام / المؤمنون لا يموتون بل / ينقلون من دار الفناء الى

BŞ i دار البقاء المرحوم المغفور / السعيد الشهيد خواجه محمد بن خواجه الياس / المحتاج الي رحمة الله تعالى

BŞ Nebi Aleyhi's-selâm buyurdu ki, "Mü'minler ölmezler bilakis fani âlemden bâkî âleme nakledilirler".

Merhûm, mağfûr, saîd, şehîd ve Allah'ın rahmetine muhtaç Hoca İlyas oğlu Hoca Mehmet (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu baş taşı dış yüzü alınlığında, dışa taşkın ve etrafı dilimli bir kartuş oluşturulmuştur. Kartuşun içinde rûmî ve palmetlerden meydana gelen simetrik bir kompozisyon yer alır. Bunun altında üç sıra yazı panosu sıralanmıştır. Panoların etrafı sırayla sade ve düz bir bordürle, sonra iki sıra ve farklı sitilde zencirekle ve tekrar sade ve düz bir bordürle çevrilmiştir. Yanlarda ise burmalı birer sütunçe kum saatleriyle konsollara oturur. Taşın iç yüzünde alınlıktan itibaren üç sıra yazı panosu yer alır. Panolardan en alttaki, üsttekinin tersine aşağıya doğru daralmak suretiyle simetri meydana getirmiştir. Panoların etrafı sade ve düz bordürle çevrilidir. Yanlardaki sade sütunçeler, kemer kilit taşında birleşmekte ve ilk bakışta kaval silme görüntüsü vermektedirler.

---

[22] Kepecioğlu'nda geçtiğine göre bu zat 1507 M. tarihinde yaşamaktaydı. Bkz. Kepecioğlu, a.g.e, c. IV, s. 142.

Katalog No : **87 (MTT 17)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi : 28. 07. 2008.
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : 17 Zilhicce 921 H. / 22 Ocak 1516 M.
Resim No : 219, 220.
Ölçüleri : **BŞ**: 159 x 60 x 13 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak ve yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

AŞ i المتوفا من سابع عشر يوماً في شهر / ذي الحجة في تاريخ / سنة اثنى عشرين / و تسعمائه هجريه النبويه

AŞ d يا واقفا بقبري / متفكرا بامري / بالامس كنت مثلك / غدا تصير مثلي

AŞ 921 Hicri senesinin 17 Zilhicce ayında vefat etti. Ey kabrimin başında duran! Hâlimi bir düşün. Dün ben senin gibiydim, yarın ise sen benim gibi olacaksın.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu ayak taşının dış yüzü alınlığında merkezdeki bir hatâyî motifinden simetrik olarak iki yana yayılan rûmîlerden oluşan bir kompozisyon dilimli ve dışa taşkın vaziyette bulunur. Altta dört satırlık yazı panolarının etrafını önce düz sonra ise içini basit altıgenlerin oluşturduğu bordür kuşakları dolanır. İki yanda uçları iki kum saatine oturan burmalı yivlere sahip iki sütunçe türünün nadir güzellikteki örneklerinden birini teşkil eder.

Katalog No : **88 (MTT 18)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi : 30. 07. 2008.
Kimliği : İlyas Çelebi oğlu Mehmet Çelebi oğlu Ömer Çelebi.
Vefat Tarihi : Rebiyülâhır ayı başları 932 H. / Ocak 1526 M.
Resim No : 221, 222.
Ölçüleri : **BŞ**: 128 x 63 x 11 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d المحتاج الى رحمة الله تعالى نور الله قبره / المتوفي اوائل شهر ربيع الاخر / تاريخ سنه اثني و ثلاثين و تسعمائه

BŞ i انتقل المرحوم المغفور / السعيد الشهيد عمر چلبي بن محمد چلبي / بن الشهير حاجي الياس

BŞ Meşhur İlyas Çelebi'nin oğlu Mehmet Çelebi oğlu merhûm, mağfûr, saîd, şehîd ve Allah'ın rahmetine muhtaç Ömer Çelebi 932 senesi Rebiyülâhır ayının başlarında vefat etti. Allah kabrini nurlandırsın.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu baş taşı dış yüzünün alınlık kısmında bir pano içinde rûmî ve palmetlerden oluşan bir kompozisyon yer alır. Bunun altında ise üç sıra yazı panosu bulunur. Panoların etrafı sade ve boştur. Taşın iç yüzünde sığ bir mihrap nişi yer alır. Üç basamaklı kavsara zeminden üç kademeli bir yükselişle derinlik kazanmıştır. Mihrap nişinin içinde üç sıra yazı satırı bulunur. Mihrabın dışı da iç yüz gibi sade ve boştur.

Katalog No : **89 (MTT 19)**

Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.

İnceleme Tarihi : 30. 07. 2008.

Kimliği : Belli değil.

Vefat Tarihi : Rebiyülevvel ayı başları 936 H. / Kasım 1529 M.

Resim No : 223, 224.

Ölçüleri : **BŞ**: - **AŞ**: 72 x 32,5 x 6 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

AŞ i توفت في اوايل / شهر ربيع الاول

AŞ d في تاريخ سنه / ست و ثلاثين / و تسعمائه هجريه

AŞ 936 Hicri senesinde Rebiyülevvel ayı başlarında vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu ayak taşının dış yüzü alınlığında dışa taşkın dilimli bir kartuş içinde rûmî ve palmetlerden müteşekkil basit bir kompozisyon yer almaktadır. Altta konsoldakiyle birlikte üç sıra yazı panosu bulunmakta bunlardan ilk ikisinin etrafı önce sade silmelerle sonra zencireklerle çevrilmiş bulunmaktadır. Konsolun yan uzantıları her iki yanda kırılmış durumdadır. Yanlarda üzeri zikzak motifli iki kısa sütunçe yer almıştır. Taşın iç yüzünde ise alınlıktan itibaren iki yazı panosu bulunmakta ve bunların etrafı sade bordürlerle kuşatılmış durumdadır. Yanlarda başlayan burmalı sütunçeler kemerin kilit taşında birleşmektedirler. Taşın alt kısmından yan taş bağlantıları belli olmaktadır.

Katalog No : **90 (MTT 20)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi : 28. 07. 2008.
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : Muharrem ayının sonları 937 H. / Eylül 1530 M.
Resim No : 225, 226, 227.
Ölçüleri : **BŞ**: - **AŞ**: 121 x 40 x 8 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe :

AŞ i من دار الفناء و الاخرة باقي / المتوفى في اواخر شهر محرم الحرام / سنة سبع و ثلاثين و تسعمائه

AŞ d قال النبي عليه السلام / عزّ الدنيا بالمال / و عزّ الاخرة بالاعمال / مكن تكيه بر ملك دنيا و پشت كه بسيار كس چون تو پرورد و كشت

AŞ Taşın iç yüzü ilk satırında yazım hatası yapılmıştır. Doğrusu şu şekilde olmalıdır: "الدنيا دار الفناء و الاخرة باقي" olmalıdır. Dünya hayatı fâni, âhiret ise bâki'dir. 937 senesinde Muharrem ayı sonlarında vefat etti.

Nebî aleyhisselâm buyurdu ki " Dünyanın izzeti mal ile, âhiretin izzeti amel iledir." Dünya mülküne yaslanıp ona dayanma, çünkü senin gibi pek çok kimseyi besleyip öldürmüştür.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın yalnız ayak taşı bulunmaktadır. Taşın iç yüzünde yan taşları bağlantı yuvaları görülmektedir. Sivri kemer formlu ayak taşı dış yüzü alınlığında taş etinden dışarı taşkın vaziyette yapılan kartuş içinde yazı bulunmaktadır. Bunun altında üç satır halindeki yazılardan en alttaki konsol genişlemesine bağlı olarak diğerlerinden daha büyük bir pano oluşturmaktadır. Yazı panolarının etrafı zencirekle çevrilmiştir. Her iki yanda üzerleri zikzak motifli, uçlarda kum saatlerine oturan birer sütunçe yer alır. Dikdörtgen taş bloğunun altta konsola geçişleri dilimli bingilerle yumuşatılmıştır. Taşın iç yüzünde alınlıktan itibaren oluşturulan üç adet yazı panosunu önce zencirekler sonra bütün dış yüzeyi dolaşan burmalı sütunçe kuşatmıştır. Taşın yan yüzleri boştur.

Katalog No	**:**	**91 (MTT 21)**
Bulunduğu Yer	:	Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi	:	28. 07. 2008.
Kimliği	:	Belli değil.
Vefat Tarihi	:	Recep ayı başları 937 H. / Şubat 1531 M.
Resim No	:	228, 229.
Ölçüleri	:	**BŞ**: - **AŞ**: 94 x 31 x 6,5 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	:	Mermer / Alçak kabartma.
Yazı Dili ve Türü	:	Arapça / Celî Sülüs.
Kitabe	:	

AŞ i توفت اول شهر / رجب المبارك

AŞ d في تاريخ سنة / سبع و ثلاثين / و تسعمائه / هجرية نبوية

AŞ Mübarek Recep ayı başlarında, 937 Hicri yılında vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın sadece ayak taşı bulunmaktadır. Sivri kemer formlu taşın alınlığında dışa taşkın ve dilimli bir kartuş içinde sade bir hatâyî motifi yer almaktadır. Altta yer alan dört yazı panosundan üstte bulunan ilk üçünün etrafı önce sade bir silme sonra zencirekle kuşatılmıştır. En alttaki yazı panosunun sonradan ilave edildiği tahmin edilmektedir. Yanlarda yer alan üzerleri zikzak motifli sütunçeler taş bünyesine göre oldukça kısa tutulmuştur. Taşın iç yüzünde kemer alınlığından itibaren

yer alan iki sıra yazı panosu içerlek bir zemine kabartma tekniğinde yapılmış ve etrafı sade bırakılmıştır. Taşın iç yüzü alt ucundan, mezarın orijinalinde yan taşlarının olduğu anlaşılmaktadır.

Katalog No : **92 (MTT 22)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi : 28. 07. 2008.
Kimliği : Pir Hasan oğlu Hacı Sinan.
Vefat Tarihi : Muharrem 940 H. / Temmuz – Ağustos 1533 M.
Resim No : 230, 231.
Ölçüleri : **BŞ**: 84 x 40 x 8 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs
Kitabe :

BŞ i المرحوم حاجي / سنان بن پر حسن / في شهر محرم سنة ٩٤٠

BŞ Pir Hasan oğlu Hacı Sinan 940 senesi Muharrem ayında vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın yalnız baş taşı bulunmaktadır. Sivri kemer formlu taşın iç yüzünde iki sıra kavsara dilimleri olan sade bir mihrap yer alır. Mihrap içinde kavsaradan itibaren oluşturulan üç sıra yazı panosunun etrafı sade silmelerle çevrilmiştir. Mihrap kavsarasındaki sıralarda meydana getirilmiş bulunan katmanlar ve taşın dış sınırları boyunca uzanan ince kaval silme, taşın yegâne süsleme unsurudur. İki parça halinde kırılmış bulunan taşın yekdiğerini uzun aramalarımız sonunda bulduk. Taşın arka yüzü boş ve sadedir.

Katalog No : **93 (MTT 23)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi : 28. 07. 2008.
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : Zilhicce 942 H. / Mayıs – Haziran 1536 M.
Resim No : 232.

Ölçüleri : **BŞ**: - **AŞ**: 92 x 33 x 7,5 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma.

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

AŞ i في شهر ذي الحجة / سنة اثنى و اربعين و تسعمائه

AŞ d انتقل المرحوم المغفور / السعيد الشهيد ...

AŞ Merhûm, mağfûr, saîd, şehîd … 942 senesi Zilhicce ayında vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın yalnızca ayak taşı günümüze ulaşmıştır. Sivri kemer formlu ayak taşı birkaç parça halinde kırılmış olup, tamirlerde yapıştırılarak birbirine tutturulmuş vaziyettedir. Taşın dış yüzü kemer alınlığında dışa taşkın dilimli bir kartuş içinde rûmî ve hatâyî motifi yer almaktadır. Bunun hemen altında iki sıra halinde yazı panosu bulunmaktadır. Panoların etrafı sade düz silmelerle kuşatılmıştır. Her iki yanda, uçlarda kum saatiyle nihayetlenen ve üzerleri zikzak motifli iki sütunçe bulunmaktadır. Taşın iç yüzünde kemer alınlığından itibaren iki sıra yazı panosu yer alır ve bunların etrafı boş bırakılmıştır. Taşın iç yüzünde ayrıca yan taşlarıyla bağlantı yerleri belli olmaktadır.

Katalog No : **94 (MTT 24)**

Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.

İnceleme Tarihi : 28. 07. 2008.

Kimliği : Şeyh Mevlânâ Muhyiddin oğlu Mustafa Çelebi.

Vefat Tarihi : Cemâziyelâhir ayında 951 H. / Eylül 1544 M.

Resim No : 233.

Ölçüleri : **BŞ**: 109 x 46 x 8,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d توفى المرحوم السعيد الشهيد المحتاج / الى رحمة الله المعين مصطفى چلبي بن مولانا / المكرم الشيه محي الدين في يوم الثاني

BŞ i من شهر جماذي الاخرة اسنة احدى و خمسين و تسعمائه

BŞ Merhûm, saîd, şehîd, Muîn olan Allah'ın rahmetine muhtaç, Şeyh Mevlânâ Muhyiddin oğlu Mustafa Çelebi 951 yılı Cemâziyelâhir ayında Pazartesi günü vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın yalnızca baş taşı bulunmaktadır. İki parça halindeki taşın yekdiğeri ayrı bir yerde bulunmaktadır. Sivri kemer formlu taşın dış yüzünde kemer alınlığından itibaren üç sıra yazı panosu bulunmaktadır. Yazı karakteri itibariyle oldukça gelişmiş bir örnek teşkil etmektedir. Taşın kemer üzengilerinde kavisli birer dilim oluşturulmuştur. Yazı araları boş ve sade silmelerle kuşatılmıştır. Taşın arka yüzünde bir satırlık yazı bulunmaktadır. Taşın her iki yüzünde de herhangi bir süsleme unsuruna rastlanmamıştır.

Katalog No : **95 (MTT 25)**
Bulunduğu Yer : Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi : 28. 07. 2008.
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : Şaban ayı başları 953 H. / Eylül – Ekim 1546 M.
Resim No : 234, 235.
Ölçüleri : **BŞ**: 135 x 36 x 7,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Farsça, Türkçe / Ta'lik, Celî Sülüs.
Kitabe :

BŞ d چون ... شاهك مشام روحنه / اردي گلزار عدمدن رايحه / قلدي ... ٩٥٣ اول شعبانده / ايليوب نيجه فعال صالحه / بلمك استرسك ندر تاريخني / اوقي اي دل روحيچون فاتحه

BŞ i هو قال النبي عليه السلام المؤمنون لا يموتون

BŞ Yokluk bahçesinin kokusu şâhın ruhunun menfezlerine erişince, (… ?) kıldı. Nice güzel işler yapıp (gitti). Vefat tarihini bilmek istersen, "Oku ey dil rûhu için Fâtiha.".[23]

---

[23] Son beyitteki ebced hesabı 939 tarihini vermektedir.

Peygamber (sav) buyurdu ki: "Mü'minler ölmezler … ".

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın yalnızca baş taşı mevcuttur. İki parça halinde olan sivri kemer formlu taşın dış yüzü kemer alınlığında, rûmîlerin meydana getirdiği simetrik bir kompozisyon yer almaktadır. Altta altı satırlık yazı panosunun etrafı düz silmelerle çevrilidir. Dördüncü yazı panosunda "Sad" harfinden çıkan bir sap iki yana açılmakta ve yarı stilize lâle motifi ile sona ermektedir. Taşın arka yüzünde etrafı dilimli bir şemse motifinin içi Celî Sülüs yazı ile değerlendirilmiş ve şemsenin alt – üst uçlarına birer gonca gül konularak kompozisyon tamamlanmıştır.

Katalog No	**:**	**96 (MTT 26)**
Bulunduğu Yer	:	Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi	:	30. 07. 2008.
Kimliği	:	Mevlânâ Abdullah Efendi kızı Fatma Hunde Hâtun.
Vefat Tarihi	:	Ramazan 955 H. / Nisan – Mayıs 1548 M.
Resim No	:	236.
Ölçüleri	:	**BŞ**: 91 x 31 x 4,8 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	:	Mermer / Yüksek kabartma
Yazı Dili ve Türü	:	Arapça / Celî Sülüs
Kitabe	:	

BŞ d انتقلت المرحومة المحتاجه الى رحمة ربها فاطمة خونده خاتون بنت مولانا عبد الله افندي

BŞ Mevlâna Abdullah Efendi kızı Merhûmu ve Allah'ın rahmetine muhtaç Fatma Hunde Hâtun (öbür âleme) intikal etti.

AŞ i تاريخ في سنه ٩٥٥

AŞ d في شهر رمضان المبارك

AŞ 955 senesi

Mübarek Ramazan ayı

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu baş ve ayak şâhideleri bulunan mezarın her iki taşı da oldukça sade düzenlenmiştir. Baş taşının yalnızca dış yüzünde,

ayak taşının ise hem dış hem iç yüzünde şemse biçimli panoların içi yazı alanı olarak kullanılmıştır. Baş taşı dış yüzündeki dilimli ve diğerlerine göre daha büyük yapılmıştır. Taşın diğer kısımlarında başka bir yazı ve süsleme unsuruna rastlanmamaktadır.

Katalog No	**:**	**97 (MTT 27)**
Bulunduğu Yer	:	Muradiye Türbeler Topluluğu.
İnceleme Tarihi	:	30. 07. 2008.
Kimliği	:	Belli değil.
Vefat Tarihi	:	Zilhicce 956 H. / Aralık 1549 – Ocak 1550 M.
Resim No	:	237, 238.
Ölçüleri	:	**BŞ**: - **AŞ**: 110 x 34,5 x 7 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	:	Mermer / Yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü	:	Türkçe / Celî Sülüs.
Kitabe	:	

AŞ i وفاتنه دنلدي تاريخ انوك / رحيمي رحمت اگا ايده ابدا / سنه ٩٥٦

AŞ d شهر ذي الحجة الحرام / مرحومك سمعنه ايرشدي ندا / امر يزدانه اطاعت ايده سن خوب / حق يولنه جانني اتدي فدا

AŞ O'nun vefatına tarih olarak "Rahîm-i rahmet ana ide ebedâ" denildi. Sene 956 Zilhicce ayında merhûmun kulağına nidâ erişti. Yezdân olan Allah'ın emrine itaat etmelisin. Hak yoluna canını feda etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu ayak taşının dış yüzü alınlığında dışa taşkın ve dilimli olarak yerleştirilmiş kartuştan itibaren dört sıra yazı panosu bulunmaktadır. Panoların etrafı sade ve düz silmelerle kuşatılmış bulunmaktadır. Yanlarda birer adet zikzak motifli sütunçe kum saatleriyle konsollara oturmaktadır. Taşın iç yüzü alınlığı ve onun altındaki satır tamamen erimiş bulunduğundan okunamamış ve tezyinatı hakkında malumat edinilememiştir. Altta, etrafı düz sade silmelerle çevrili iki yazı panosunun altında daha küçük ebatta bir pano içinde rakamla vefat tarihi verilmiştir. Ayak şâhidesinin iç yüzünde ikinci satır yazı panosunda yer alan "Rahîmî rahmet ana ide ebedâ" ibaresi ebced hesabıyla 956 etmektedir. Bu rakam ise vefat tarihini vermektedir.

Katalog No : **98 (NAC 1)**

Bulunduğu Yer : Nakkaş Ali Camii Haziresi.

İnceleme Tarihi : 17. 05. 2008.

Kimliği : Nakkaş Ali oğlu Defterdar Osman Çelebi.

Vefat Tarihi : Safer ayı sonları 907 H. / Eylül 1501 M.

Resim No : 239, 240, 241.

Ölçüleri : **BŞ**: 95 x 41 x 11,5 cm. **AŞ**: 69 x 37 x 9 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça, Farsça / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d المؤمنون لا يموتون / بل ينقلون من دار / الفناء الى دار البقاء

BŞ i توفى المرحوم المغفور / المحتاج الى رحمت الله / عثمان چلبى بن نقاش على الدفترى

BŞ Müminler ölmezler, bilakis dâr-ı fenâ'dan dâr-ı bekâ'ya nakledilirler. Merhûm, mağfûr, Allah'ın rahmetine muhtaç Nakkaş Ali'nin oğlu Defterdar Osman Çelebi vefat etti.

AŞ i اواخر شهر صفر

AŞ d في تاريخ سنه سبع و تسعمائه / اكر صد بماني كر صد هزار / نماند جهانر ... پايدار

AŞ 907 senesi Safer ayının sonlarında (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, sivri kemer formlu baş ve ayak taşlarına sahiptir. Baş taşı sağlam ve tekparçadır. Ayak taşı ise birkaç yerinden kırılmış, sonradan yapışkanla tutturulmuştur. Baş taşı dış yüzü alınlığında simetrik rûmî ve palmetlerden oluşan bir kompozisyon yer almakta, bunun da altında üç yazı panosuna sahip bulunmaktadır. Taşın iç yüzünde alınlıktan itibaren üç sıra yazı panosu kullanılmıştır. Yazı dışında herhangi bir süsleme unsuruna rastlanılmamaktadır. Ayak taşı dış yüzünde üç sıra, iç yüzünde ise en alttaki tek sıra yazı panosu okunabilmektedir. Dış yüzünde yazıların bulunduğu yüzey, normal taş yüzeyinden yüksek tutulmuş, taşın alt kısmında iki pano arasında boğum meydana getirilmiştir.

Katalog No : **99 (NAC 2)**

Bulunduğu Yer : Nakkaş Ali Camii Haziresi.

İnceleme Tarihi : 17. 05. 2008.

Kimliği : Osman Çelebi oğlu Lâmiî Çelebi.

Vefat Tarihi : Belli değil. (1531)[24]

Resim No : 242.

Ölçüleri : **BŞ**: 107 x 40 x 7 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d المرحوم شيخ لامعى بن عثمان

BŞ Osman'ın oğlu merhûm Şeyh Lâmiî.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu baş taşı dış yüzünde bir şemse motifi içinde istif halinde mezkûr yazı çalışılmıştır. Taşın arka yüzü boştur. Mezarın ayak taşı mevcut değildir.

Katalog No : **100 (NAC 3)**

Bulunduğu Yer : Nakkaş Ali Camii Haziresi.

İnceleme Tarihi : 17. 05. 2008.

Kimliği : Osman Çelebi kızı Hafsa Hâtun.

Vefat Tarihi : Belli değil. (1550'ler).[25]

Resim No : 243, 244.

Ölçüleri : **BŞ**: 93 x 30 x 7 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

---

[24] Bu zat Yeşil Camiinin nakışlarını yapan Nakkaş Ali Paşa'nın oğlu Defterdar Osman Çelebi'nin oğludur. Tasavvuf yolunda ilerleyip Nakşibendî tarikatında şeyhliğe kadar yükselen Lâmii Çelebi'nin asıl adı Mahmud Çelebi'dir. "Gûy-ı Çevgân" ve "Şehrengiz-i Bursa" adlı eserleri, O'nun en bilinen çalışmalarıdır. Bkz. Kepecioğlu, a.g.e, c. III, s. 146.

[25] Mezar taşı üzerinde vefat tarihi bulunmamaktadır. Ancak Lamii Çelebi'nin kardeşi olması hasebiyle en geç XVI. yüzyılın ilk iki yarısında vefat etmiş olmalıdır.

Kitabe :

BŞ d انتقلت المرحومة

BŞ i المغفوره حفصه خاتون / بنت المرحوم عثمان چلبی / المحتاجة الی رحمة الله

BŞ Merhûm Osman Çelebi kızı merhûme, mağfûre, Allah'ın rahmetine muhtaç Hafsa Hâtun vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Sivri kemer formlu baş taşı dış yüzünde daire biçimli şemse motifi içinde yazı istifi yer almaktadır. Şemsenin iki ucunda birer tığ bulunmaktadır. Taşın iç yüzünde alınlıktan itibaren üç satırlık yazı panosu bulunmaktadır. Taş üzerinde başka bir süsleme unsuruna rastlanılmamaktadır.

Katalog No : **101 (PM 1)**
Bulunduğu Yer : Bursa Pınarbaşı Mezarlığı.
İnceleme Tarihi : 25. 08. 2008.
Kimliği : Filiboz oğlu Kasım.
Vefat Tarihi : 840 H. / 1436 – 1437 M.
Resim No : 245, 246.
Ölçüleri : **BŞ**: - **AŞ**: - **L**: 204 x 90 cm. **S**: (34-35) x 137 x (21-21) cm.
Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma
Yazı Dili ve Türü : Arapça, Farsça / Celî Sülüs
Kitabe :

S توفي المرحوم قاسم / بن فلبوز الی رحمة

S سنه اربعین و ثمان مائه

S Filiboz oğlu Kasım 840 senesinde vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, tuğlalardan örülü bir kaide üzerinde iki kademeli mermer bir seki ile bunun da üzerinde beş kenarlı mermer bir sandukadan oluşmaktadır. Sanduka başucu, ayakucu ve zemine temas eden kenarları boyunca profilli silmelerle kuşatılmıştır. Yan yüzlerde tek satırda ikişer pano ile bu panolar arasında birer madalyon yerleştirilmiştir. Panolar ile baş ve ayakucu yüzleri yazı alanı olarak değerlendirilmiştir. Panoların dış uçları dilimli, iç uçları ise oval şekilde

sınırlandırılmıştır. Madalyonlarda palmetlerin simetrik dizilişleriyle meydana getirilmiş basit münhaniler yer alır.

Katalog No : **102 (PM 2)**
Bulunduğu Yer : Bursa Pınarbaşı Mezarlığı.
İnceleme Tarihi : 25. 08. 2008.
Kimliği : Filiboz oğlu Hayreddin.[26]
Vefat Tarihi : Safer ayı sonu 844 H. / Temmuz 1440 M.
Resim No : 247, 248, 249, 250, 251, 252.
Ölçüleri : **BŞ**: 177 x 61,5 x 17 cm. **AŞ**: 175 x 59 x 17 cm. **S**: 230 x 105 cm.
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma
Yazı Dili ve Türü : Arapça, Farsça / Celî Sülüs
Kitabe :

BŞ d انتقل من دار الفناء الى / دار البقاء المرحوم المغفور / السعيد الشهيد المحتاج / الى رحمة الله تعالى

BŞ i خيرالدين ابن فلبوز / التاريخ في اواخر شهر / صفر سنة اربع و اربعين و ثمانمايه / الدنيا مزرعة الاخرة

BŞ Merhûm, mağfûr, Allah'ın rahmetine muhtaç Filiboz oğlu Hayreddin 844 senesinde Safer ayı sonlarında fani âlemden bâkî âleme göçtü. Dünya âhiretin tarlasıdır.[27]

AŞ i عجبت لمن طلب الدنيا / و الموت طالبه / عجبت لمن بني القصور / و القبر منزله

AŞ Ölüm onu bekliyorken dünyayı isteyene şaşarım. Kabir onun varacağı yer iken saraylar inşa edene şaşarım.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Tuğlalarla örülü bir kaide üzerine dikdörtgen prizmatik bir kapak yerleştirilmiştir. Kapağın her iki ucunda baş ve ayak şâhideleri yükselir.

---

[26] Filiboz ailesi hakkında sağlam kayıtlar bulunamamıştır. Katalogumuz arasında Filiboz'un oğullarından Kasım ve Hayrettin'e ait mezarlar yer almıştır. Yine Filiboz'un evlatlarından Rüstem ve Fatma'ya ait mezarlara rastlanmamıştır. Haklarında bilgi için Bkz. Kepecioğlu, a.g.e, c. II, s. 121.

[27] Kâzım Baykal mezar kitabesini eksik okumuştur. Bkz. Baykal, Kâzım, *Bursa ve Anıtları*, Aysan Matbaası, Bursa 1950, s. 180.

Şâhidelerin birbirine bakan alt ucundaki ve kapak taşının üzerindeki izler, kapak taşı üzerinde bugün mevcut olmayan bir sandukanın varlığını göstermektedir. Devrinin nadide örneklerinden olan mezar orijinal fakat oldukça bakımsız haldedir.

Mezarın her iki şâhidesi de sivri kemer formludur. Baş taşı dış yüzü alınlığında, dışa taşkın ve etrafı dilimli bir kartuş içinde rûmî ve palmetlerin simetrik dizilişleriyle meydana getirilmiş bir kompozisyon yer alır. Bunun altında dört yazı panosu sıralanır. Yazı panolarından en alttaki tersine bir taç oluşturacak biçimde çalışılarak, taş yüzeyinde bütünlüğü tesis etmiştir. Yanlardaki iki sütunçenin alt uçları normal taş yüzeyinde kaybolurken, üstte kum saatleriyle konsola oturmaktadır. Birbirinin tekrarı biçimindeki baş ve ayak taşlarının iç yüzlerinde, alınlıktan itibaren aşağı doğru sıralanan dört yazı panosunun etrafı iki sıra dişi ve erkek silme bordürlerle çerçevelenmiştir. Panoların arası düz silme bordürlerle ayrılmıştır. Ayak taşı dış yüzü alınlığındaki kompozisyon, baş taşına göre daha sık ve dolgulu çalışılmıştır. Yine dört satırlık yazı panosunun en altındaki satırda tersine bir taç çalışılmışsa da bu motifin üst köşelerinde birer köşebent meydana getirilmiştir.

Katalog No	:	**103 (SUT 1)**
Bulunduğu Yer	:	Seyyid Usul Tekkesi Haziresi.
İnceleme Tarihi	:	20. 09. 2008.
Kimliği	:	Emir Hüseyin oğlu Seyyid Ahmed.
Vefat Tarihi	:	Rebiyülevvel ayı başı 880 H. / Temmuz 1475 M.
Resim No	:	253, 254.
Ölçüleri	:	**BŞ**: 80 x (15-15) x 82 cm. **AŞ**: 68 x (10,5-10,5) x 60 cm. **L**: -
Malzeme ve Teknik	:	Mermer / alçak kabartma
Yazı Dili ve Türü	:	Arapça / Celî Sülüs
Kitabe	:	

BŞ سيد احمد ابن / امير حسين / غرة ربيع الاول / سنه ثمانين و ثمانمائه

BŞ Emir Hüseyin oğlu Seyyid Ahmed 880 senesi Rebiyülevvel ayı başında (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın baş ve ayak taşı dikdörtgen prizmatik bir kaide ile bunun üzerine yerleştirilmiş bir sarıktan oluşmaktadır. Ancak bugün baş taşı yerinde bulunan (gerçekte ayak taşı olan) şâhide üzerinde herhangi bir yazı bulunmamaktadır. Taşların sarıklarının aynı tarzda yapılması, ayak taşının işlenmeden bırakıldığı fikrini ortaya koymaktadır. Diğer taşın dört yüzüne birer satırlık yazı yerleştirilmiştir. Taşın boyun kısmına geçiş baklava dilimli bingilerle sağlanmıştır. Boyun kısmının üzerinde bulunan sarık, klasik dönem şâhidelerinde gördüğümüz sarıklara göre oldukça basit durmaktadır.

Katalog No	**: 104 (SUT 2)**
Bulunduğu Yer	: Seyyid Usûl Tekkesi Haziresi.
İnceleme Tarihi	: 20. 09. 2008.
Kimliği	: Nakkaş Mu'samî.
Vefat Tarihi	: 894 H. / 1488 – 1489 M.
Resim No	: 255, 256, 257.
Ölçüleri	: **BŞ**: 131 x 49 x 10,5 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	: Mermer / Yüksek kabartma
Yazı Dili ve Türü	: Arapça, Farsça / Celî Sülüs
Kitabe	:

BŞ d في تاريخ سنة اربع و تسعين و ثمانمائه / يا واقفاً بقبري متفكراً بامري / بالامس كنت مثلك غداً تصير مثلي

BŞ i خدانك رحم تيله اولدي مغفور / اولر نقشيله احر بروسا مشهور / شهيد اولدي انك چون معصمي پاك / سنبلي قضا سرندن اولمدي دور

BŞ Allah'ın rahmetiyle affedildi. Onun nakışlarıyla sonunda Bursa meşhur oldu. Bu yolda temiz Mu'samî şehîd oldu. Sünbüli Kaza sırrından ayrı kalmadı. 894 senesinde vefat etti. Ey kabrimi ziyaret eden! Durumumu bir düşün! Dün ben senin gibi idim, yarın da sen benim gibi olacaksın.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın baş ve ayak taşları tamirlerde karıştırılmıştır. Son haliyle sivri kemer formlu baş taşı dış yüzü alınlığında dışa taşkın ve etrafı dilimli bir kartuş içinde rûmî ve palmetlerin simetrik iki yana açılımıyla oluşturulmuş bir

kompozisyon yer almaktadır. Altta üç satırlık yazı panosunun iki yanında, üzerleri yivli birer sütunçe bulunmaktadır. Taşın iç yüzünde alınlıktan itibaren dört satırlık yazı panosu, etraflarının çevreleyen düz silmeler arasına yerleştirilmiştir. Taşın üzerinde başka bir yazı veya süsleme yoktur.

Katalog No : **105 (SUT 3)**
Bulunduğu Yer : Seyyid Usul Tekkesi Haziresi.
İnceleme Tarihi : 20. 09. 2008.
Kimliği : Mevlana Abdülkadir Gazâli.
Vefat Tarihi : Safer ayı 897 H. / Aralık 1491 M.
Resim No : 258, 259.
Ölçüleri : **BŞ**: 121 x 40 x 11 cm. **AŞ**: 114 x 33 x 6 cm. **L**: 186 x 56 x 31 cm.
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü : Arapça, Farsça / Celî Sülüs
Kitabe :

BŞ d المتوفا اوائل / في شهر صفر الاصم / في تاريخ سنه سبع / و تسعين و ثمانمائه

BŞ i اكر صد بماني / و كر صد هزار بحاك / اندر ايدم سرانجكار / اه من يوم القيمة

BŞ 897 senesinde Safer ayı başlarında vefat etti.

AŞ i من دار الفناء الى دار البقاء

AŞ d المتوفي المحتاج / الي رحمة الله الوالي / مولانا عبد القادر غزالي / رحمة اله عليه

AŞ Allah'ın rahmetine muhtaç Mevlana Abdülkadir Gazali fani âlemden bâkî âleme göçtü. Allah rahmet eylesin.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar yakın tarihli bir onarımda korunmaya alınmakla birlikte, taşların yerleri karıştırılmış, mezarların kaide ve temelleriyle ilgili deliller yok edilmiştir. Bu mezarın da bir kaide üzerine oturuyor olması akla gelmektedir. Bugünkü kaide sonradan yapılmıştır. Sivri kemer formlu baş ve ayak taşları aynı zamanda yan kapakları tutan bir özelliğe de sahiptir. baş taşı ayak taşına göre oldukça sanatlı

yapılmış, ayak taşına önem verilmemiştir. Baş taşı dış yüzü alınlığında, dışa taşkın ve etrafı dilimli bir kartuş içinde rûmî ve palmetlerden oluşan bir kompozisyon yer almaktadır. Bunun altında üçü ana gövdede biri konsolda kalan dört yazı panosu bulunmaktadır. En üstteki pano üstte bir kemerle sınırlandırılmıştır. Bu durum mihrap fikrini uyandırmaktadır. Kemerin köşebentlerine birer rozet ve yıldız motifi çalışılmıştır. Bordürlerin etrafı önce sade düz silmelerle sonra zencirekle kuşatılmıştır. Yanlardaki yivli sütunçeler kum saatleriyle zar başlıklara oturmaktadır. Taşın iç yüzünde alınlıktan itibaren dört yazı panosu bulunmakta, bunlar da önce sade silme sonra zencirekle çevrilmiştir. Yanlarda bulunan yivli sütunçeler kemerin kilit taşında birleşirler.

Ayak taşı dış yüzü alınlığında rûmî ve palmet kompozisyon ile bunun altında ise konsoldaki yazıyla birlikte dört sıra yazı panosu çalışılmıştır. Taşın iç yüzünde ise dairevi bir pano içine yazı istif edilmiştir. Taşın diğer kısımları boş ve sade bırakılmıştır. Mezarın bugünkü yan kapakları tamire bağlı olarak okunamamaktadır.

Katalog No	:	**106 (SUT 4)**
Bulunduğu Yer	:	Seyyid Usul Tekkesi Haziresi.
İnceleme Tarihi	:	20. 09. 2008.
Kimliği	:	Emir Beyi oğlu Hacı Ahmed.
Vefat Tarihi	:	Rebiyülevvel ayı 900 H. / Kasım 1494 M.
Resim No	:	260, 261.
Ölçüleri	:	**BŞ**: 79 x 102 cm. **AŞ**: 79 x 89 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	:	Mermer / Alçak kabartma
Yazı Dili ve Türü	:	Arapça / Celî Sülüs
Kitabe	:	

BŞ المرحوم المغفور / حاج احمد بن / امير بكي نور اله قبره

BŞ Merhûm, mağfûr Emir Beyi oğlu Hacı Ahmed. Allah kabrini nurlandırsın.

AŞ تحريراً في / شهر ربيع الاول / تاريخ سنه تسع مائه

AŞ 900 senesi Rebiyülevvel ayı civarında (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın baş ve ayak taşları silindirik formdadır. Her ikisinin de yüzeyinde açılan üçer satırlık yazı panosu içine çalışılmıştır. Taşların genel durumlarından devşirme sütunlardan elde edildikleri anlaşılmaktadır. Taşların üzerinde başka bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Katalog No	**:**	**107 (SUT 5)**
Bulunduğu Yer	:	Seyyid Usûl Tekkesi Haziresi.
İnceleme Tarihi	:	20. 09. 2008.
Kimliği	:	Belli değil.
Vefat Tarihi	:	Safer ayı 904 H. / Eylül – Ekim 1498 M.
Resim No	:	262, 263.
Ölçüleri	:	**BŞ**: - **AŞ**: 138 x 46 x 12 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	:	Mermer / Yüksek kabartma
Yazı Dili ve Türü	:	Arapça, Farsça / Celî Sülüs
Kitabe	:	

BŞ d في تحرير شهر صفر سنه اربع و تسعمائه / …

BŞ Safer ayı sınırlarında 904 yılında (vefat etti). / …

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın baş ve ayak taşları tamirlerde karıştırılmıştır. Son haliyle ayak taşı yerinde olan bu taş, sivri kemer formludur. Taşın dış yüzü alınlığında, normal taş yüzeyinden dışa taşkın ve etrafı dilimli bir kartuş içinde başarılı bir rûmî palmet kompozisyon yer alır. Altta dört satırlık yazı panosunun etrafını önce sade düz silmeler, sonra zencirek kuşağı çevrelemektedir. Yanlarda, üzerleri zikzak motifli birer sütunçe yer alır. Taşın iç yüzünde ise devrinin diğer örneklerinde görmediğimiz bir bezeme görülmektedir. Taşın alınlığından itibaren tüm yüzeyi kaplayan bu bezemede alttan üste kadar "S" kıvrımlarla birbirini keserek ilerleyen rûmî dallar ile bu dalları çapraz kesen ikinci bir sarmaşık kuşak yer almıştır. Dalların birbirini kesmesiyle oluşmuş panoların içi ve dışları farklı hatâyîlerle ve en üstte penç motifleriyle tezyin edilmiştir. Bu çalışma, devrine göre oldukça ileri bir sanat anlayışını ortaya koymaktadır.

Katalog No : **108 (TPC 1)**

Bulunduğu Yer : Bursa Timurtaş Paşa Camii Haziresi.

İnceleme Tarihi : 26. 07. 2008.

Kimliği : Mehmet oğlu Şemseddin Çelebi.

Vefat Tarihi : Şevval ayı başları 802 H. / Mayıs – Haziran 1400 M.

Resim No : 264, 265, 266.

Ölçüleri : **BŞ**: 65 x 32,5 x 6,5 cm. **AŞ**: 60 x 28,5 x 7 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d قد توفي المرحوم / المغفور السعيد الشهيد / المحتاج الى رحمة الله تعالى

BŞ i قال الله تعالى كل من عليها / فان و يبقى وجه ربك ذو الجلال / و الاكرام صدق الله العظيم

BŞ Allah Teâlâ buyurdu ki, "Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacak." Yüce Allah doğru söyledi. Merhûm, mağfûr, saîd, şehîd, Allah Teâlâ'nın rahmetine muhtaç,

AŞ i ... / في اوائل شوال لسنة اثنى / و ثمانمائه هجريه

AŞ d الامير الكبير امير شمس / الدين چلبي بن محمد ... / ...

AŞ Mehmet oğlu büyük emir Şemseddin Çelebi, 802 Hicri senesi Şevval ayı başlarında vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, sivri kemer formlu baş ve ayak taşlarına sahiptir. Şâhidelerin her iki yüzünde alınlıktan itibaren üçer satırlık yazı panoları içinde oldukça sık istiflenmiş yazılar yer alır. Tamirlerde taşların alt uçları betona gömülmüş olduğundan bazı iç yüzlerdeki alt satırlar tam okunamamaktadır. Taşlar üzerinde başka bir süsleme unsuruna yer verilmemiştir.

Katalog No : **109 (TPC 2)**

Bulunduğu Yer : Bursa Timurtaş Paşa Camii Haziresi.

İnceleme Tarihi : 26. 07. 2008.

Kimliği : Ali Bey oğlu Timurtaş Paşa.

Vefat Tarihi : Ramazan 806 H. / 1403 – 1404 M.

Resim No : 267, 268, 269, 270.

Ölçüleri : **BŞ**: 122 x 58 x 7,5 cm. **AŞ**: 122 x 61 x 8 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartama

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d قال النبي عليه / السلام الدنيا / اولها بكاء و اوا / سطها عناء و / اخرها فناء

BŞ i و الاخرة اولها / بقاء و اواسطها / غناء و اخرها / لقاء صدق / نبي المختار

BŞ Peygamber Aleyhisselâm buyurdu ki: "Dünya'nın evveli ağlama, ortası meşakkat ve sonu yok olmaktır".

Âhirete gelince, evveli bekâ, ortası ihtiyaçtan vâreste olmak, sonu da Allah'a kavuşmaktır. Seçilmiş olan Nebi (sav) doğru söyledi.

AŞ i توفى فى شهر رمضان / المعظم لسنه ست / و ثمانمائه هجريه / هلاليه نبويه

AŞ d هذا قبر المرحوم / السعيد الشهيد / ملك الامراء تمورتاش / بن على بك

AŞ Hz. Peygamber'in hicretinin sekiz yüz altı senesi yüce Ramazan ayında vefat etti.

Bu, merhûm saîd ve şehîd Beylerbeyi, Ali Bey'in oğlu Timurtaş'ın kabridir.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, sivri kemer formlu baş ve ayak taşları ile bunları yanlarda kavrayan iki pehleden oluşmaktadır. Baş şâhidesi dış yüzünde, taşı dış hatları boyunca uzanan bir bordür kuşağı çevrelemektedir. Bordürün içi, kıvrılarak giden bir sap üzerine yerleştirilmiş basit rûmî motifleri oluşturmaktadır. Kemerin alınlık kısmında ve bordür kuşağının hemen altında yine rûmî ve palmetlerin oluşturduğu bir kompozisyon yer almaktadır. Bunun altında beş satırlık yazı panosu sıralanır. Taşın iç yüzünde dış yüzü dolanan sade bir bordür kuşağının içinde dışa taşkın bir bir pano oluşturulmuş. Alınlık kısmında penç motifini anımsatan çok basit bitkisel motifler çalışılmıştır. Altta yine beş satırlık yazı panosu sıralanmıştır. Ayak taşı iç yüzünde bordür kuşağı iptal edilmiş ve alınlıktaki rûmî – palmet kompozisyon ile yazıya daha çok alan tahsis edilmiştir. Ayak taşı dış yüzü baş taşı dış yüzünün bir nevi tekrarı ise de, burada bordür içindeki bitkisel motifler daha stilize bir görünüm arz ederler.

Mezarın yola bakan baş taşı dış yüzü siyah renkte yağlı boya ile boyanmıştır. Devrinin diğer örneklerine göre dikkat çekici bir özellik olarak, yazılar arasına daha fazla serpiştirilmiş olan bitkisel motifler gösterilebilir. Yanlardaki pehleler üzerinde birbirini benzemeyen, yarı geometrik, yarı bitkisel kurs ve rozetler yer almaktadır.[28]

Katalog No	**: 110 (TPC 3)**
Bulunduğu Yer	: Bursa Timurtaş Paşa Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi	: 27. 07. 2008.
Kimliği	: Belli değil.
Vefat Tarihi	: Cemaziyelevvel 853 H. / Haziran – Temmuz 1449 M.
Resim No	: 271, 272.
Ölçüleri	: **BŞ**: 90 x 35 x 6,5 cm. **AŞ**: 97 x 41 x 10 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	: Mermer / Yüksek kabartma
Yazı Dili ve Türü	: Arapça / Celî Sülüs
Kitabe	:

BŞ d قال النبي عليه السلام / فاذا تحيرتم في الامور فاستعينوا / من اهل القبور صدق النبي

BŞ i نور الله مرقدها و / مضجعها في شهر جماذي / الاول سنه ثلث و خمسين و ثمانمائه

BŞ Hz. Peygamber buyurdu ki, "Başınız dara düştüğünde kabir ehlinden yardım isteyiniz." Allah kabrini nurlandırsın. 853 senesi Cemaziyelevvel ayında (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Cami haziresindeki tamirlerde birçok mezarın baş ve ayak taşları birbirine karıştırılmıştır. Bu mezardaki baş ve ayak taşları da iki ayrı mezara aittirler. Üzerinde tarih kaydının bulunduğu, sivri kemer formlu taşın alınlığında, dışa taşkın ve etrafı dilimli rûmî palmet bir kompozisyon yer almaktadır. Üç satırlık yazı panosundan en alttaki pano aşağıya doğru dilimlerle daralma kaydetmiş, böylece üstteki kemerin simetrisi temin edilmiştir. Yanlarda, üzerleri işlenmemiş sütunçeler kum saatleriyle konsollara oturmaktadır. Taşın iç yüzünde silme profillerle taşın dış

---

[28] Kunter, Hâlim Bâkî, "Kitabelerimiz I", *Vakıflar Dergisi*, sa: 2, Ankara 1942, s. 444.

çerçevesi çizilmiş, sonra düz silmelerle üç satırlık yazıya çerçeve elde edilmiştir. Alınlık kısmı da yazı panosu olarak kullanılmıştır.

Katalog No : **111 (TPC 4)**
Bulunduğu Yer : Bursa Timurtaş Paşa Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi : 26. 07. 2008.
Kimliği : Timurtaş Bey oğlu Ali Bey oğlu Mahmud Çelebi oğlu Mustafa Çelebi.
Vefat Tarihi : Muharrem 870 H. / Mart – Nisan 1466 M.
Resim No : 273, 274, 275, 276.
Ölçüleri : **BŞ**: 105 x 40 x 8,5 cm. **AŞ**: 108 x 40 x 8 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs
Kitabe :

BŞ d ايها الناس و هو الموت / الذي يفرق الجماعات / اين الانبياء و المرسلون / اين العلماء و الصالحون
BŞ i قد انتقل من دار الفناء / الى دار البقاء / الدنيا اولها بكاء / و اوسطها عناء و اخرها فناء

BŞ Ey insanlar! Ölüm öyle bir şeydir ki, toplulukları birbirinden ayırır. Hani Nebiler ve Resuller neredeler? Âlimler ve Sâlih kullar neredeler? Dünyanın başı ağlama, ortası sıkıntı ve sonu fenâdır.

AŞ i اين الاولياء و اين / الزاهدون العابدون / الشهيد المرحوم السعيد / في شهر محرم الحرام من شهور
AŞ d مصطفى چلبي بن محمود چلبي بن / علي بك بن تمرتاش بك / ... / تاريخ سبعين و ثمانمائه

AŞ Evliyalar, zahitler ve abitler hani neredeler? Şehîd, merhûm, saîd Timurtaş Bey oğlu Ali Bey oğlu Mahmud Çelebi oğlu Mustafa Çelebi 870 senesi Muharrem ayında fani âlemden bâkî âleme göçtü.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın sivri kemer formlu baş ve ayak taşları durmaktadır. Tamirlerde ayak taşının iç ve dış yüzleri yanlışlıkla yer değiştirmiştir. Baş taşı dış yüzü alınlığında, dışa taşkın ve etrafı dilimli bir kartuş içinde rûmî ve palmetlerden meydana gelen bir kompozisyon yer almaktadır. Altta dört satırlık yazı panosunun araları düz silmelerle ayrılmıştır. Yanlarda, üzerleri zikzak motifli iki

sütunçe her iki uçta küp biçimli başlıklara oturmaktadır. Taşın iç yüzünde, taşın genel görünümüne paralel bir niş oluşturulmuş, normal taş seviyesinden bir pahla nişe inilmiştir. Bu niş içinde dört satırlık yazı panosu yer almaktadır. Ayak taşı baş taşının bir tekrarından ibarettir. Baş ve ayak taşındaki satırlarda yazı cümleleri karıştırılmış, bir satırdaki cümle başka satırda bitmiştir.

Katalog No	**: 112 (TPC 5)**
Bulunduğu Yer	: Bursa Timurtaş Paşa Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi	: 26. 07. 2008.
Kimliği	: Timurtaş Bey oğlu Ali Bey oğlu Ahmed Çelebi.
Vefat Tarihi	: Belli değil..
Resim No	: 277, 278.
Ölçüleri	: **BŞ**: 93 x 36,5 x 7 cm. **AŞ**: - **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik	: Mermer / Yüksek kabartma
Yazı Dili ve Türü	: Arapça / Celî Sülüs
Kitabe	:

BŞ d قال الله تعالى / كل من عليها / فان و يبقى وجه / ربك ذو الجلال / و الاكرام

BŞ i هذا المرحوم / احمد چلبي بن / علي بك بن امير / تمورتاش بك / طاب الله ثراه

BŞ Allah Teâlâ buyurdu ki, "Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacak." [29]

Bu merhûm Emir Timurtaş Bey oğlu Ali Bey oğlu Ahmed Çelebi'dir. Allah toprağını bol etsin.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Bugün mezarın ayakucunda bulunan taş orijinalinde baş taşı olup, tamirlerde yeri karıştırılmıştır. Başında bulunan taş ise sonradan konmuş olmalıdır. Sivri kemer formlu taşın dış yüzü alınlığında, ortada palmetlerin teşkil ettiği bir kompozisyon ile bunu üstte kemer kavsi boyunca çevreleyen ve içinde basit bitkisel motiflerin yer aldığı bir bordür bulunmaktadır. Altta beş satırlık yazı panolarını yanlarda yer alan ve üzerlerinde iri baklava dilimlerinin yüksek kesimle çalışıldığı

[29] Kur'ân-ı Kerîm, Rahman 26/ 27.

sütunçeler sınırlamaktadır. Taşın iç yüzü, dış yüzünün tekrarı olmakla birlikte, tek fark, alınlıktaki tezyinatın daha iri palmetlerden meydana gelmiş olmasıdır.

Katalog No : **113 (TPC 6)**
Bulunduğu Yer : Bursa Timurtaş Paşa Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi : 27. 07. 2008.
Kimliği : Timurtaş Paşa oğlu Oruç Bey kızı İklime Hâtun
Vefat Tarihi : Belli değil. (15. yüzyıl'ın ikinci yarısı).
Resim No : 279, 280, 281.
Ölçüleri : **BŞ**: 135 x 51 x 10 cm. **AŞ**: 105 x 39,5 x 8,5 cm. **L**: - S: 178 cm.
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs
Kitabe :

BŞ d قال النبي صلى الله عليه و سلم / الدنيا قنطرة فاعبروها / ولا تعمروها

BŞ i قد انتقلت المرحومه / المغفوره الشهيده السعيده / اقلمه خاتون بنت اروج بك

BŞ Peygamber Sallallâhu Aleyhi ve Sellem buyurdu ki: "Dünya bir köprüdür geçin, onu onartmayın."
Merhûme, Mağfûre, şehîde, saîde Oruç Bey'in kızı İklime Hâtun vefat etti.

S الا كل شئ ما خلا الله باطل / و كل نعيم لا مجالة زائل

S يا واقفا لقبرى مفتكرا بامرى بالامس كنت مثلك غدا تصير مثلى

S Bilin ki Allah'tan başka her şey bâtıldır. Ve nimetlerin hepsi şüphesiz zeval bulucudur.
Ey (benim hâlimi düşünüp) kabrimin başında duran ziyaretçi! Dün ben senin gibi idim, yarın da sen benim gibi olacaksın.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, iki kademeli mermer bir kaide üzerinde, sivri kemer alınlıklı baş ve ayak taşları ile bunlar arasında uzanan beşgen prizmatik taş sandukadan meydana gelmiştir. Ancak yazı ve malzemedeki tutarsızlıktan dolayı ayak taşının başka bir mezara ait olduğu anlaşılmaktadır. Baş taşı dış yüzü alınlığında dışa

taşkın ve etrafı dilimli bir kartuş içinde rûmî palmet kompozisyon yer almaktadır. Gerek bu kompozisyon gerekse alttaki üç satırlık yazı panoları normal taş yüzeyi içinde sahte bir zemin oluşturularak erkek oyma olarak çalışılmıştır. Bu teknik, çalışılması zor olmakla birlikte yazı ve süslemelerin daha uzun ömürlü olmasını temin etmiştir. Yanlarda, üzerleri boş bırakılmış sütunçeler konsollara bağlanır. Taşın iç yüzünde yanlar pahlanarak dışa taşkın bir zemin oluşturulup, dış yüzde kullanılan teknikle ve yine üç satırlık yazı panosuyla zemin değerlendirilmiştir.

Sandukanın bütün kenarları boyunca dişi ve erkek silmeler kuşağı dolanmıştır. Sandukanın yan yüzleri boş bırakılırken, üst yüzleri birer satırlık yazı panosu ile değerlendirilmiştir. Panoların uçları dilimlidir. Ayak taşı gerek üzerindeki yazı, gerek stil ve gerekse süsleme bakımından İklime hatuna ait değildir. Sonraki devirlerde buraya eklendiği anlaşılmaktadır. Kazı çalışmalarıyla belki bu hazirede bulunabilir. Sanduka yazılarının yönünü karıştırmış olan Hâlim Bâkî Kunter de aynı görüştedir.[30]

Katalog No	:	**114 (UC 1)**
Bulunduğu Yer	:	Bursa Ulu Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi	:	07. 11. 2008.
Kimliği	:	Arslan oğlu Hacı Bey oğlu Hacı İva(z).
Vefat Tarihi	:	Zilhicce ayı başı 843 H. / Mayıs 1440 M.
Resim No	:	282, 283, 284, 285, 286, 287, 288.
Ölçüleri	:	**BŞ**: 175 x 66 x 12 cm. **AŞ**: 170 x 64 x 9 cm. **K**: 200 x 60 cm.
Malzeme ve Teknik	:	Mermer / Yüksek kabartma
Yazı Dili ve Türü	:	Arapça / Celî Sülüs
Kitabe	:	

BŞ d الدنيا ساعة فاجعلها طاعة / قد انتقا المرحوم المغفور / السعيد الشهيد المحتاج الى رحمة ربه / الغفور

BŞ i حاجي عوا بن حا / جي بك بن ارسلان / طاب ثرهما و جعل / الجنة مأواهما

BŞ Dünya bir saatliktir, onu da (Allah'a) itaatle geçir. Merhûm, mağfûr, saîd, şehîd, affedici Allah'ın rahmetine muhtaç olan Arslan oğlu Hacı Bey oğlu Hacı İva(z) vefat etti. Allah onların topraklarını güzel etsin, varacakları yeri

[30] Kunter, a.g.m, s. 444.

Cennet etsin.

AŞ i من تاريخ الهجرية / المصطفوية في / اوايل ذي الحجة سنة / ثلث و اربعين و ثمانمائه

AŞ d نزلنا ها هنا ثم ارتحلنا هكذا / الدنيا نزول و ارتحال الموت الموت / الحكم لله

AŞ (Hz. Mehmet) Mustafa'nın hicretinin 843 senesi Zilhicce ayı başlarında. Buraya geliriz sonra irtihal ederiz, böylece dünya bir geliş ve gidiş yeridir. Ölüm ölüm. Hüküm Allah'ındır.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, yaklaşık bir metre yüksekliğindeki moloz taşlarla örülmüş bir kaide üzerinde bulunmaktadır. Sivri kemer formlu baş ve ayak taşları ile bu iki taş arasında bulunan yan kapak taşlarından oluşmaktadır. Mezarın üzeri açıktır. Baş taşı dış yüzü alınlığında dışa taşkın ve etrafı dilimli bir silme ile çevrili kartuş yer alır. Kartuş üzerinde içerlek ikinci bir zemin oluşturulmuş ve bu zemin üzerinde rûmî ve palmetlerin teşkil ettiği simetrik bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Bunun altında dört sıra yazı panosu var ise de, alttaki son üç pano ayrı bir kompozisyon oluşturmaktadır. İkinci panoda silmelerle oluşturulan köşebentler ile en alttaki satırın aşağıya dilimli olarak inen ve küçülerek genel kompozisyonu tamamlayan şekli, bir kompozisyon bütünlüğü teşkil eder. Yanlarda üzeri boş bırakılmış sütunçeler önce zar başlıklara, sonra kum saatleriyle konsollara oturmaktadır. Taşın iç yüzünde dış hatları boyunca devam eden düz silmenin her iki tarafında yapılan pahlarla, taş dışa taşmış ama içte de bir niş oluşturmuştur. Niş içi alınlığında sade bir palmet ile bunun altında dört yazı panosu yer almaktadır. Aynı tarzın tekrarı olan ayak taşı iç yüzü, baş taşına göre daha zengindir. Baş taşı dış yüzünün tekrarlandığı ayak taşı dış yüzü ise alınlık hariç daha az işçiliğe sahiptir. Baykal, Ulu Cami kitabında bu mezar hakkında bilgi vermiş ama bazı yanlış okumalar yapmıştır.[31]

Katalog No : **115 (UBC 1)**

Bulunduğu Yer : Bursa Umur Bey Camii Haziresi.

İnceleme Tarihi : 02. 08. 2008.

---

[31] Kazım Baykal, Mezardaki bazı kelimeleri yanlış okumuştur. İnteka yerine intekale, ivaz yerine iva ve Bekir yerine Bey ifadeleri olmalıdır. Bkz. Baykal, Kâzım, *Bursa'da Ulu Cami*, Bursa 1989, s. 17-18.

Kimliği : Timurtaş Bey oğlu Umur Bey.

Vefat Tarihi : Zilkade ayı başları 865 H. / Ağustos 1461 M.

Resim No : 289, 290, 291, 292, 293, 294.

Ölçüleri : **BŞ**: 226 x 69 x 8 cm. **AŞ**: 190 x 57,5 x 8,5 cm. **L**: 227 x 90 x 40 cm. **S**: 190 cm.

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d المؤمنون لا يموتون بل ينقلون من دار الفناء الى دار البقاء / الدنيا اولها بكاء و اوسطها عناء و اخرها فناء الدنيا مزرعة الاخرة / لو بقى ساكنها ما خربت مساكنها فان كنت لا تدرى مبنى / الموت فاعلم بانك لا تبقى الى اخر الدهر روي ان داود عليه السلام رأى على رأس قبر

BŞ i مكتوب فيه ملكت الف سنة و فتحت الف مدينة / و هزمت الف جيش و افتضضت الف بكر ثم صرت الى ما رئى / رأيت الدهر مختلفا يدور لا خزنا يدوم و لا سرور

BŞ Müminler ölmezler, bilakis dâr-ı fenâ'dan dâr-ı bekâ'ya nakledilirler. Dünyanın başlangıcı ağlamak, ortası mihnet ve meşakkat, sonu yok olmaktır. Dünya âhiretin çiftliğidir. Eğer dünyanın halkı ölmeselerdi yerleri yurtları harap olmazdı. Eğer ölümün ne zaman geleceğini bilmezsek şunu bilmiş ol ki, sen dünyanın sonuna kadar kalamazsın. Davud Aleyhisselam'ın bir mezarın başında (şunların yazılı olduğunu) gördüğü rivayet edilmiştir.

Şöyle yazıldığını (gördü): Bin sene saltanat sürdüm; bin memleket fethettim; bin orduyu hezimete uğrattım, bin bâkire kız bozdum sonra şu neticeye ulaştım ve gördüm ki zaman karışık dönüyor. Ne keder devam ediyor ne sevinç.

AŞ i بها الملوك قصور فما بقي الملوك / ولا القصور ليس ...

AŞ d اعزة ذو الاحسان امور بك بن تمورتاش / بك سقى الله ثراها بالرحمة و الرضوان و كساه / حلل المغفورة و الغفران قد توفى هجرته / النبي عليه السلام فى الاوايل شهر ذى / القعده سنة خمس و ستين و ثمانمايه

AŞ Aziz ve ihsan sahibi Timurtaş Bey oğlu Umur Bey, Cenâb-ı Hak onun toprağını rahmet ve rızasıyla sulasın ve O'na mağfiret ve ğufrân elbiselerini giydirsin. Peygamber Aleyhisselâm'ın hicretinin 865 inci yılında zilkade

ayının başlarında vefat etti.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Umur Bey Camii kıble tarafındaki hazirede bulunan mezar, 4.60 ebatlarında kare plan üzerine kurulu, tek kubbeli bir yapı içindedir. Tuğla örgülü dört ayak üzerine yükselen bina, altta zeminden bir metre yükseklikte seki oluşturmakta, üstte ise üçgen pandantiflerle geçiş yapmaktadır. Yüksekçe kadameli mermer bir seki üzerinde iki ucunda iki şâhide ve arada beşgen prizmatik mermer sanduka, mezarın genel siluetini oluşturmaktadır. Sivri kemer formlu baş ve ayak taşları ile sanduka tamirlerde yeşil ve siyah renkte yağlı boya ile boyanmış ve ayak taşı tamir görmüştür. Bu tamirde taş iki yanından demir kelepçelerle sağlama alınmıştır. Baş ve ayak taşlarının her iki yüzünde alınlıktan itibaren yazı panoları oluşturulmuş ve süslemeye yer verilmemiştir. Hâlim Bâkî Kunter, bu mezar taşlarının okunamadığını beyan etmiştir. Başka bir mezarla karıştırmış olabilir.[32]

Katalog No	**:**	**116 (UBC 2)**
Bulunduğu Yer	:	Bursa Umur Bey Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi	:	02. 08. 2008.
Kimliği	:	Hacı Hoş Kadem'in oğlu…
Vefat Tarihi	:	Muharrem ayı başı 893 H. / Aralık 1487 M.
Resim No	:	295, 296.
Ölçüleri	:	**BŞ**: 58 x (39-15,5-) x 7,5 cm. **AŞ**: 80 x (52-22-) x 12 cm. **L**: -
Malzeme ve Teknik	:	Mermer / Yüksek kabartma
Yazı Dili ve Türü	:	Arapça / Celî Sülüs
Kitabe	:	

BŞ d ابن حاجي حوش قدم / في اول شهر محرم / تاريخه سنه ٨٩٣

BŞ Hacı Hoş Kadem'in oğlu Muharrem ayı başlarında 893 yılında (vefat etti).

---

[32] Kunter, a.g.m, s. 447.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Zeynî mezar taşı formundaki baş taşının ayak taşı bulunamamıştır. Taşın bir yüzünde üç satırlık yazı panosu yer alırken, diğer yüzünde palmetlerden meydana getirilmiş bir münhani yer almaktadır.

Katalog No : **117 (UBC 3)**
Bulunduğu Yer : Bursa Umur Bey Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi : 02. 08. 2008.
Kimliği : Belli değil.
Vefat Tarihi : Cemaziyelahir 901 H. / Şubat – Mart 1496 M.
Resim No : 297, 298.
Ölçüleri : **BŞ**: 44 x 25 x 4,6 cm. **AŞ**: 43 x (33,5-16,5-) x 4 cm. **L**: - **S**: -
Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma
Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs
Kitabe :

BŞ d سنه احدى و تسعمائه

BŞ Sene 901

AŞ d في شهر جماذي الاخر

AŞ Cemaziyelahir ayı

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın Zeynî mezar taşı formundaki baş ve ayak taşları günümüze sağlam ulaşmıştır. Taşların iç yüzleri yazısız olduğundan kimlik bilgileri bulunmamaktadır. Taşların başlık kısımlarında oluşturulan dikey kartuşlar içinde yazılar yer almakta, süsleme bulunmamaktadır.

Katalog No : **118 (YT 1)**
Bulunduğu Yer : Yeşil Türbe Bahçesi.
İnceleme Tarihi : 24. 07. 2008
Kimliği : Mahmud Bey oğlu Süleyman Çelebi.
Vefat Tarihi : 860 H. / 1455 – 1456 M.
Resim No : 299, 300.

Ölçüleri : **BŞ**: - **AŞ**: - **L**: - **S**: 181 cm.

Malzeme ve Teknik : Mermer / Alçak kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

S انتقل من دار الفناء الى دار البقاء / المرحوم المغفور المبرور ... القلوب / اجمعين المحتاج الى رحمة ربه

S سليمان چلبي بن محمود بك طاب / ثراه و جعل الجنة متقلبه و مثواه و تاريخ / هجرة نبي سنه ستون و ثمانمائه

S Merhûm, mağfûr, mebrûr Rabbinin rahmetine muhtaç olan Mahmud Bey oğlu Süleyman Çelebi fani âlemden bâkî âleme göçtü. (Allah) toprağını güzel etsin, Cenneti varacağı yer etsin. Vefat tarihi Hicri 860.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, mermer plakalarla yerden yarım metre yükseltilmiş bir kaide üzerinde bulunmaktadır. Malzeme farkından bu sekinin sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır. Seki üzerinde, dörtkenarı pahlanmış bir kaide ile bunun üzerinde prizmatik beşgen taş sanduka yer alır. Sanduka iki parça halinde kırıktır. Kırık, sanduka üzerinde bulunan yazılardan bir kısmının okunmasına mani olmaktadır. Taşın dış kenarları boyunca uzanan düz sade silmeler dışında herhangi bir süsleme unsuru bulanmamaktadır.

Katalog No : **119 (YKC 1)**

Bulunduğu Yer : Bursa Yiğit Köhne Camii Haziresi.

İnceleme Tarihi : 02. 11. 2008.

Kimliği : Pir Mengi oğlu Hacı Ali.

Vefat Tarihi : Şevval ayı ortaları 855 H. / Kasım 1451 M.

Resim No : 301, 302, 303, 304.

Ölçüleri : **BŞ**: 164 x 56,5 x 12,5 cm. **AŞ**: 150 x 57 x 10,5 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d قد انتقل من دار الفناء و الغرور / الى دار البقاء و السرور المرحوم / المغفور السعيد الشهيد المحتاج

BŞ i قال النبي صلى الله عليه و سلم / المؤمنون لا يموتون بل ينقلون / من دار الفناء الى دار البقاء

BŞ Merhûm, mağfûr, saîd, şehîd, Allah'ın rahmetine muhtaç olan (mevta) fani âlemden, bâkî ve mutluluk âlemine göçtü.

Hz. Peygamber buyurdu ki, "Mü'minler ölmezler, bilakis fani âlemden bâkî âleme nakledilirler."

AŞ i و اسكنه في فرادس الجنان / حاجي علي ابن پير منكي الشهير بابن يكد / في اواسط شول لسنة ثلث و خمسين و ثمانمائه

AŞ d قال الله تبارك و تعالى جل جلاله / كل شئ هالك الا وجهه له الحكم و اليه ترجعون

AŞ (Allah onun) mekânını Cennet bahçeleri eylesin. Yiğid'in oğlu diye meşhur olan Pir Mengi oğlu Hacı Ali 855 senesi Şevval ayı ortalarında (vefat etti).

Allah Teâlâ buyurdu ki, "Her şey yok olucudur, sadece O kalıcıdır. Hüküm O'nundur ve O'na döndürüleceksiniz."[33]

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, dörtgen bir mermer kaide üzerinde sivri kemer formlu baş ve ayak taşları ile iki yan kapak taşlarından oluşmaktadır. Baş taşı dış yüzü alınlığında dışa taşkın ve etrafı dilimli bir kartuş içinde iri rûmî ve palmetlerin simetrik olarak meydana getirdikleri bir kompozisyon bulunur. Bu kompozisyon ayak taşı dış yüzünde ve baş taşı iç yüzü alınlığında da tekrar edilmiştir. Bunun altında üç satırlık yazı panosu ile alınlıktaki kompozisyonun tersine çalışılmış küçük bir benzeri bulunur. Yanlarda, üzerleri sade iki sütunçenin alt sınırlarında taşlar genişleme yaparak, lahdin baş ve ayak taraflarını tamamlar. Ayak taşı iç yüzü alınlığı da yazı panosu olarak kullanılmak suretiyle simetri bozulmuştur. Lahdi oluşturan yan taşlar tamir görmüşler ve kelepçelerle şâhidelere tutturulmuştur.

Katalog No : **120 (ZC 1)**
Bulunduğu Yer : Zeynîler Camii Haziresi.
İnceleme Tarihi : 03. 08. 2008.
Kimliği : Veliyyüddin oğlu Ebu Bekir.

---

[33] Kur'ân-ı Kerîm, Rahman 55/26-27.

Vefat Tarihi : Muharrem ayı 872 H. / Ağustos 1467 M.

Resim No : 305, 306, 307.

Ölçüleri : **BŞ**: 124,5 x 48,5 x 5 cm. **AŞ**: 114 x 48 x 6,5 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d الشهيد المحتاج الى رحمة القهار / المؤمنون لا يموتون بل ينقلون / الدنيا اولها بكاء و اوسطها / عناء و اخرها فناء الدنيا فاني

BŞ i قد انتقل من دار الفناء الى دار / البقاء المرحوم المغفور السعيد

BŞ Merhûm, mağfûr, saîd, şehîd, Kahhar olan Allah'ın rahmetine muhtaç vefat etti. Mü'minler ölmezler, bilakis nakledilirler. Dünya, başlangıcı gözyaşı, ortası meşakkat ve sonu fanilik olan (bir yerdir).

AŞ i الدنيا مزرعة الاخرة / الدنيا فاني و ... باقي / الدنيا سجن المؤمن و الموت سكراته

AŞ d ابو بكر بن ولي الدين طاب ثراه و جعل / الجنة مثواه في شهر محرم سنه اثنان و سبعين و ثمانمائه

AŞ Dünya âhiretin tarlasıdır. Dünya fani (âhiret) bâkîdir. Dünya müminin hapsidir, ölüm kurtuluşudur.

Alâeddin oğlu Ebu Bekir (vefat etti). (Allah) toprağını güzel etsin, Cenneti onun için varılacak yer etsin. 872 senesi Muharrem ayı.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, sivri kemer formlu baş ve ayak taşlarından oluşmaktadır. Bugünkü yan taşları orijinal değildir. Bu mezarda genel örfün aksine baş taşı dış yüzü alınlığı yazı ile iç yüzü alınlığı ise rûmî palmet kompozisyon ile değerlendirilmiştir. Baş taşı dış yüzünde ikinci satırda kimlik bilgileri olması gerekirken, bir Hadis-i Şerife yer verilmiştir. Hem tezyinattaki hem de yazıdaki yer değişikliği, ustanın acemiliğini ortaya koymaktadır. Yazı kalitesi de bu acemiliğin bir başka göstergesidir. Baş ve ayak taşları iç yüzleri alınlıklarında aynı kompozisyon sade bir kartuş içinde çalışılmıştır. Şâhidelerde başka bir süsleme unsuru mevcut değildir.

Katalog No : **121 (ZC 2)**

Bulunduğu Yer : Zeynîler Camii Haziresi.

İnceleme Tarihi : 03. 08. 2008.

Kimliği : Mevlâna Hızır Şah oğlu Derviş Efendi.

Vefat Tarihi : 8 Zilhicce 884 H. / 20 Şubat 1480 M.

Resim No : 308, 309.

Ölçüleri : **BŞ**: 100 x (48,5-21-49) x 13,5 cm. **AŞ**: 100 x (48-19-55) x 13,5 cm. **L**: - **S**: -

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d هذا قبر / ... مولانا / درويش افندي / بن مولانا المغفور حضير شاه / قد وصل الى رحمة ربه

BŞ i في اليوم / الثامن من شهر ذي الحجه / في سنة حجرة اربع / و ثمانين و ثمانمائه

BŞ Bu kabir… Affedilmiş olması umulan Mevlana Hızır Şah oğlu Mevlana Derviş efendi'nin kabridir. Rabbinin rahmetine kavuştu. 884 Hicri senesinde Zilhicce ayının 8. günü.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezarın yalnızca Zeynî formlu baş taşı durmaktadır. Taşın alt kısmının bir yarısı ile iç yüzü üst kısmı kırılmıştır. Taşın dış yüzünde beş, iç yüzünde dört satırlık yazı panosu oluşturulmuştur. Panolar arası düz sade silmelerle ayrılmıştır. Taş üzerinde başka bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Katalog No : **122 (ZC 3)**

Bulunduğu Yer : Zeynîler Camii Haziresi.

İnceleme Tarihi : 03. 08. 2008.

Kimliği : Ferâmuz oğlu Mehmet (Molla Hüsrev).[34]

Vefat Tarihi : 886 H. / 1481 M.

Resim No : 310, 311, 312.

Ölçüleri : **BŞ**: 133 x 43 x 13 cm. **AŞ**: 135 x 40,5 x 5 cm. **L**: 203 x 23 cm.

---

[34] Baldırzâde, Molla Hüsrev hakkında bilgi verdikten sonra, kendi medresesi haziresine defnedildiğini bildirmektedir. Zeynîler Camiinin güneyinde olduğu bilinen medresenin haziresinin bugün Zeynîler haziresiyle birleştiği anlaşılmaktadır. Vefat tarihi olarak 885 H. veren Baldırzâde, aynı zamanda Molla Hüsrev'in vefatına ait düşülen tarihlerden de bahseder ama mezar kitabesi üzerinde bu ebced kayıtları mevcut değildir. Bkz. Baldırzâde, a.g.e, s. 233, 234.

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça, Farsça / Ta'lik, Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d منبع الم و هنر وارث / علوم حضرت خير البشر / فاضل حرشيد اثر / صاحب الدرر و الغرر / مولانا محمد خسرو / ۸۸۶[35]

BŞ i مولانا محمد بن فرامز الشهير مولانا خسرو / سنه ۸۸۶

BŞ İlim ve hüner kaynağı, Hz. Peygamberin (ilmiyle) varisi, faziletli, Dürer ve Ğurer (eserlerinin) sahibi, Mevlana Mehmet Hüsrev, 886.

Mevlana Hüsrev diye meşhur olan Ferâmuz oğlu Mevlâna Mehmet. Sene 886

Genel Özellikleri ve Süsleme: Mezar, iki kademeli dörtgen bir mermer seki üzerinde bulunmaktadır. Sivri kemer formlu baş ve ayak taşlarının iki yanında yan taşları bulunmaktadır. Yalnızca baş taşı dış ve iç yüzlerinde yazı bulunmaktadır. Ayak taşı boştur. Baş taşı dış yüzünde hafif çıkıntı teşkil edilerek bunun üzerinde altı satırlık yazı panosu oluşturulmuştur. Bu yüzdeki yazılar Ta'lik hattıyla yazılmış olup, yakın zamanda siyah renkte yağlı boya ile boyanmıştır. Taşın iç yüzünde ise dörtgen bir yazı panosu içinde istif halinde tekrar kimlik bilgileri verilmiştir. Kanaatimizce içteki yazı orijinal, dıştaki ise sonraki bir zaman ilave edilmiştir.

Katalog No : **123 (UBK 1)**

Bulunduğu Yer : Umur Bey İlçesi Beyler Mezarlığı.

İnceleme Tarihi : 17. 06. 2009.

Kimliği : Hacı Lala oğlu Musa Bey oğlu Umur Bey.

Vefat Tarihi : Şa'ban ayı başları 874 H. / Şubat 1470 M.

Resim No : 313, 314, 315, 316.

Ölçüleri : **BŞ**: 85 x 55 x 9 cm. **AŞ**: 30 x 56 x 9 cm. **L**: 185 x 80 x 30 cm.

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça / Celî Sülüs

Kitabe :

---

[35] Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e, c. I, s. 340.

BŞ d ... لا يموتون بل ينقلون من دار / الفناء الى دار البقاء صدق

BŞ i ... امور بك بن موسى بك بن حاجي لاله / المحتاج الى رحمة الله تعالى

BŞ (Müminler) ölmezler bilakis fâni dünyadan bâki dünyaya nakledilirler. (Hz. Peygamber) doğru söyledi.

Hacı Lala oğlu Musa Bey oğlu Umur Bey (vefat etti).

AŞ i ... اين الانبياء و المرسلون ... الى التي ...

AŞ d ... في تحرير اوائل من شهر شعبان / في اريخ سنة اربعة و سبعين و ثمانمائه

AŞ (Hani) Nebîler ve Resuller neredeler.

874 senesinde Şa'ban ayının başlarında (vefat etti).

Genel Özellikleri ve Süsleme: Gemlik ilçesine 5 km uzaklıktaki Umur Bey ilçesinin merkezinde Beyler Mezarlığı'nda etrafı demir parmaklıklarla ayrılmış bir sofada iki mezar bulunur. Bunlardan kuzeyde bulunan Umur Bey'e, güneydeki Umur Bey'in oğullarından birine aittir. Umur Bey'in mezarının baş ve ayak taşları üst taraflarından kırılmıştır. Mezarlık yakınında bulunan kırık parçalardan birinin ayak taşının bir parçası olduğu anlaşılmıştır. Baş ve ayak taşlarının yan bağlantı menfezlerinden orijinalinde lahit tarzı tekne mezar biçiminde inşa edildiği anlaşılmaktadır. Kapak taşı hâlen durmaktadır. Yan taşları tamirlerde değiştirilmiş olmalıdır. Baş ve ayak taşlarının sivri kemer formlu olması kuvvetle muhtemeldir. Baş ve ayak taşlarının iki yanında ikişerli sütunçeler olduğu ve bu sütunçelerin yivli olduğu anlaşılmaktadır. Baş ve ayak taşları dış yüzlerinin alt uçlarında uçları aşağıya bakan rûmî palmet karışımı birer kompozisyon bulunması, simetrik olarak aynı veya benzer motiflerin taşların üst kısımlarındaki kemer alınlığı içinde de olduğu fikrini ortaya çıkartmaktadır. Kırık vaziyetteki taşlar üzerinde tamir izleri görülmektedir. Baş ve ayak taşlarının her iki yüzünde yazı panoları yer almakta ve bu panoların arasında sade düz silmeler uzanmaktadır.

Katalog No : **124 (UBK 2)**

Bulunduğu Yer : Umur Bey İlçesi Beyler Mezarlığı.

İnceleme Tarihi : 17. 06. 2009.

Kimliği : Umur Bey oğlu…

Vefat Tarihi : Şevval ayı başları 911 H. / Şubat – Mart 1506 M.

Resim No : 317, 318, 319.

Ölçüleri : **BŞ**: 59 x 54 x 9 cm. **AŞ**: 106 x 54 x 8 cm. **L**: 160 x 74 x 28 cm.

Malzeme ve Teknik : Mermer / Yüksek kabartma

Yazı Dili ve Türü : Arapça - Türkçe / Celî Sülüs

Kitabe :

BŞ d … ينقلون من دار الفناء / الى دار البقاء

BŞ i … المحتاج الى رحمة الله

BŞ (Mü'minler) fânî âlemden bâki âleme nakledilirler.
Allah'ın rahmetine muhtaç.

AŞ i المتوفا في اوائل / شهر شوال المبارك / تاريخ سنة احدى عشر و تسعمائه

AŞ d … يا ناظرا بقبري مفتكرا بامري / بامث كنت مثلك / غداً تصير مثلي

AŞ 911 senesinde Mübarek Şevval ayının başlarında vefat etti.
Ey kabrimi ziyaret eden! Hâlimi bir düşün. Dün ben senin gibiydim, yarın da sen benim gibi olacaksın.

L شفيع اولسون اكا محشرده احمد / ايچرسون حوض كوثردن محمد

L بو قبر ... يا رب رحمت ايله / ... جنت ايله

L Ahmed (sav.) mahşerde ona şefaatçi olsun, ve Kevser havuzundan ona içirsin.
Ya Rabbi! Bu kabir (de yatana) rahmet eyle. Ve (varacağı yeri) Cennet eyle.

Genel Özellikleri ve Süsleme: Baş ve ayak şâhideleri kırılmış olup, üst yarıları mevcut değildir. Ayak taşı üst yarısı mezarlığın bir kenarında bulunmuş ise de, aradaki kısımlar mevcut değildir. Genel yapısından ve ayak taşının bulunan üst ucundan hareketle, şâhidelerin sivri kemer formlu olduğu anlaşılmaktadır. Taşların dış yüzleri tezyinat bakımından daha zengindir. Dış yüzlerdeki yazı panolarının etrafı ince oluk silmelerin bir araya gelmesiyle oluşturulmuş bordürlerle tezyin edilmiştir. İç yüzlerde ise panoların

etrafı sade düz silmelerle kuşatılmıştır. İki şâhidenin yan yüzlerinde, üzerlerinde zikzak motifli ikişer sütunçe yer almaktadır. Şâhidelerin iki yanında bulunan yan pehle taşları üzerinde Türkçe dualar bulunmaktadır. Pehleler üzerindeki yazı panolarının aralarında gülçe motifleri ile bütün yüzeyi kuşatan bordürler yer almaktadır. Taşlar üzerinde tamirlerden kalan beton kalıntıları bazı kelimelerin okunmasına mani olmaktadır.

Katalog No	**:**	**125 (KB 1)**
Bulunduğu Yer	:	Karacabey İlçesi Karaca Bey İmareti.
İnceleme Tarihi	:	17. 05. 2009
Kimliği	:	Abdullah oğlu Karaca Bey.
Vefat Tarihi	:	Şa'ban 866 H. / Mayıs 1462 M.
Resim No	:	320, 321, 322.
Ölçüleri	:	**BŞ**: 187 x 67 x 12 cm. - **AŞ**: 171 x 67 x 12,5 cm. – **L**: 243 x 54 x 12 cm.
Malzeme ve Teknik	:	Mermer / Yüksek kabartma.
Yazı Dili ve Türü	:	Arapça, Farsça / Celi Sülüs.
Kitabe	:	

BŞ d قال رسولالله عليه السلام / المؤمنون لا يموتون / بل ينقلون من دار الى دار / لا اله الاالله محمد رسول الله

BŞ i قال رسول الله صلى الله عليه و سلم / عجلوا بالصلاة قبل الفوت / و عجلوا بالتوبة قبل الموت

BŞ Allah'ın Resulü buyurdu ki: "Müminler ölmezler, bilakis bir evden bir eve nakledilirler." Allah'tan başka tanrı yoktur, Muhammed Allah'ın Resulüdür. Allah'ın Resulü (sav.) buyurdu ki: "Vakti geçmeden evvel namaz kılmada, ölüm gelmeden evvel tevbe etmede acele ediniz."

AŞ d هذا قبر الامير الكبير و هو قرجه / ابن عبد الله المرحوم المغفور السعيد / الشهيد في غزوات قلعة بلغراد في زمان / خلافت سلطان محمد بن مراد خان في / اواسط شعبان سنت[36] ستين و ثمانمائه

AŞ

Bu kabir, büyük emir, Abdullah oğlu merhûm, mağfûr, saîd ve Sultan Murad

[36] Sene ibaresi yanlış yazılmıştır.

oğlu Sultan Mehmet'in hilafeti zamanında Belgrad kalesinde şehîd olan Karaca Bey'e aittir. Şa'ban ayının ortaları sene 860.

L يرحم الله ... اذا مر على قبري ...

L Allah merhamet etsin… Kabrimin üzerinden zaman geçince…

Genel Özellikleri ve Süsleme : Karaca Bey İmareti diye bilinen camiin son cemaat yerinde sağdaki son revakın altında bulunan mezar, imareti yaptıran Karaca Bey'e aittir. Ziyaretçilerin batıl inançları nedeniyle mezar taşlarına verdikleri zarardan dolayı, mezarın etrafı demir parmaklıklarla çevrilmiş durumdadır. Baş ve ayak şâhideleri ile bunları yanlardan tutan iki yan pehlesi bulunan mezarın, kıble tarafındaki pehlenin sonraki tamirlerde değiştirildiği anlaşılmaktadır.[37] Sivri kemerli baş taşı alınlığında rûmî ve palmetlerin teşkil ettiği bir kompozisyon normal taş yüzeyinden dışa taşkın bir kartuş içinde yer almaktadır. Altta üç satırlık yazı panosu ve altta kaide üzerinde ilaveten bir yazı panosu bulunmaktadır. Yanlarda çok sade birer sütunçe yer almaktadır. Taşın iç yüzü alınlığında yine benzer bir rûmî palmet kompozisyon ile bunun altında üç satırlık bir yazı panosu bulunmaktadır. Ayak taşı iç yüzünde alınlıktaki kompozisyonun altında iki satırlık yazı panosu ve her panoda iki satır yazı bulunmaktadır. Farsça beyitlerin olduğu pano mezardaki yegane Farsça yazılardır. Taşın dış yüzünde ise beş satırlık yazı panosu ile bunun altında basit rûmî ve palmetlerin meydana getirdiği bir münhani kompozisyon yer almaktadır. Şemse biçimli bu kompozisyonun köşelerine köşebent yerleştirilmiştir. Mezarı çevreleyen demir parmaklıkların çok sık oluşları nedeniyle yazı ve süslemelerin çalışılması oldukça

---

[37] Ayverdi, her iki yanlık üzerinde tamamen yazılar bulunduğunu söylemektedir. Halbuki kıbleye bakan yan pehle üzerinde yazı bulunmamaktadır. Bu da tamir olunduğuna işaret etmektedir. Bkz. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, c. IV, s. 776.

İKİNCİ BÖLÜM
MEZAR TAŞLARININ FORM, İÇERİK, HAT SANATI VE SÜSLEME BAKIMINIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

I. Mezar Taşlarının Form Bakımından Değerlendirilmesi

Ahlat mezar taşları, Türklerin Anadolu ile anayurtları Orta Asya arasında kültürel köprüler kuran özelliklere sahiptir. Ahlât'taki bazı mezar taşları, Kültigin ile Bilge Kağan'ın Orkun vadisindeki anıtlarıyla büyük benzerlikler gösterir.[1] Bu benzerlikler, göçebe Türk topluluklarının bir takım sanat unsurlarıyla beraber, eski inanç ve adetlerini de Anadolu'ya taşıdıklarının kanıtıdır. Türkler zaman içerisinde Anadolu'nun farklı coğrafya ve zaman dilimlerinde tabii ve tarihi faktörlerin tesiriyle bir takım mahalli mezar taşı tipleri meydana getirmişlerdir.[2] Bu mahalli farklılıkların oluşmasında siyasi hareketliliğin ve sosyo-kültürel gelişmelerin etkili olduğu tahmin edilmektedir.[3] Yöresel farklılıklara rağmen tüm Anadolu Türk mezar taşı örnekleri genel karakteristikleri itibariyle ortak bir kaynaktan beslendiklerinin işaretlerini de verirler.

İlhamını Anadolu Selçuklu mezar taşı geleneğinden alan erken devir Osmanlı mezar taşları, XIV. yüzyılın başlarından XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar kendine özgü bazı tipolojiler geliştirmiştir.[4] İlk devir Osmanlı mimarisiyle klasik Osmanlı mimarisi çağlarının, mezar taşlarındaki değişim tarihlerine denk düştüğünün görülmesi, aynı bölge ve kültür havzasında aynı zaman dilimi içinde meydana getirilen mimari eserler ile mezar taşlarının çağdaş devir özellikleri gösterdiği görüşünü doğrular mahiyettedir.[5] Bursa ve İznik'te başlayıp, Edirne ve İstanbul'da devam eden bu tipolojiler, her ne kadar İstanbul'un fethiyle form, dil ve içerik yönünden değişimin işaretlerini verseler de, Osmanlı mezar taşlarının klasik biçimine ulaşması elli yılı almıştır. Hatta bu erken devir tipolojilerinin XX. yüzyıla kadar örnekler vererek geldiği de görülmektedir. Aşağıda kendi içinde gruplamaların görüleceği bu örneklerin tarihlendirmesinde tipoloji yoğunluğundaki değişim esas alınmış ve çalışmamız XVI. yüzyılın ikinci yarısıyla sınırlı tutulmuştur.

---

1 Haseki, Metin, *Plastik Açıdan Türk Mezar Taşları*, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul 1977, s. 8.

2 Karamağaralı, Beyhan, *Ahlat Mezar Taşları*, Ankara 1992, s. 2.

3 Haseki, Metin, a.g.e, s. 8.

4 Karamağaralı, Batı Anadolu bölgesinde Selçuklulara ait XI. yüzyıla tarihlenen ilk mezar taşlarının İznik'te olduğunu ve bugün İznik Müzesinde sergilendiğini söylemekteyse de, İznik Müzesinde böyle bir bilgi ve belge mevcut değildir. Bkz. Karamağaralı, a.g.e, s. 21.

5 Haseki, Metin, a.g.e, s. 43-44.

Bursa kent merkezi ve ilçeleri ile tarihi geçmişi XIV-XVI. yüzyıllara giden köylerin mezarlıklarını kapsayan bu çalışma sonucu, devrin mezar taşı tipolojileri ana hatlarıyla aşağıdaki gibi tasnif edilebilir:

A. Sandukalı Mezarlar:
  1. Şâhidesiz sandukalı mezarlar
  2. Şâhideli sandukalı mezarlar
    a. Şâhideleri küçük ve sandukayla bitişik olanlar
    b. Şâhideleri büyük olanlar.
B. Pehleli (Lahit Görünümlü) Mezarlar:
  1. Tekneli, kapaksız ve şâhideli mezarlar.
  2. Tekneli, kapaklı ve şâhideli mezarlar.
C. Zeynî Mezar Taşları.
D. Palmet Dilimli Mezar Taşları.
E. Klasik Osmanlı Mezar Taşlarının İlk Örnekleri.
  1. Silindirik formlu mezar taşları.
  2. Dikdörtgen prizmatik sütun üzerine sarıklı mezar taşları.

A. Sandukalı Mezarlar

1. Şâhidesiz Sandukalı Mezarlar

Şâhidesiz prizmatik sandukalara İslam coğrafyasının birçok bölgesinde rastlanmaktadır. Bulundukları bölgeye ve tarihi döneme göre farklı form, malzeme ve tezyinata sahip olan bu taşların Anadolu'daki ilk örnekleriyle yine Ahlat'ta karşılaşılmaktadır. Ahlat'taki bu örnekler kendi içlerinde şekil, süsleme ve yekpare olup olmaması bakımından kısımlara ayrılırlar.[6] Erken örneklerinde ölenin kimliği ve bazı ayetlerin arkaik kûfi ile yazılmış bulunduğu bu mezar taşlarının geç örneklerinde ise rûmiler görülmeye başlar.[7] Mermerden yapılmış bu sandukalar, mezarın üzerini örten bir kapak üzerine yerleştirilirdi. Önceleri ölenin künyesi yer almazken, sonraki

---

[6] Detaylı bilgi için Bkz. Şeref, Abdürrahim, *Ahlat Kitabeleri*, İstanbul 1932, s. 70; Karamağaralı, a.g.e, s. 51-56.
[7] Karamağaralı, a.g.e, s. 45.

örneklerde bu bilgiler sandukanın baş ve ayakucuna yazılmaya başlanmıştır.[8] Bu sandukalardan şâhideli olan sonraki örneklerde ise ölenin künyesi baş ve ayak taşlarına yazılmıştır. Anadolu'nun farklı şehirlerinde Ahlat'takilere benzer özellikler taşıyan şâhideler olsa da bunlar hiçbir zaman sanat değeri bakımından Ahlat ve Osmanlı mezar taşlarıyla kıyaslanabilecek bir seviyeye ulaşmamışlardır. Osmanlı Devleti'nin daha ilk döneminde böyle şâhidesiz sanduka örneklerine rastlanılmaktadır. Bursa'da örnekleri bulunan bu taşlar üzerinde rûmi tezyinatın bulunması ve yazı stilinin sülüs olarak değişmiş olması, Ahlat ile bağlantıları kadar yeniliklerin ortaya konması bakımından da önemlidir. Şüphesiz şâhidesiz sanduka tipinin erken Osmanlıdaki en dikkat çeken örneği, Yeşil Türbe'de bulunan başta Çelebi Mehmed'in (ö. 1421) çinilerle kaplı sandukasıdır (res. 339). Dikdörtgen bir kaide üzerinde çinilerden oluşturulmuş mihrapçıklar beyaz, mavi, sarı ve laciverd renklidir. Sandukanın sarı renkte hazırlanmış kabartma yazıları devrinin en güzel yazı örneklerindendir.[9] Bu sandukanın ayak ucu kuzey başında bulunan Selçuk Hatun'un (ö. 1486) üzeri alçı kabartma yazılı sandukası da yine dönemin bir diğer özgün sandukasıdır (res. 340). Dikdörtgen kaidesi üzerinde oniki kenarlı yıldızların devamıyla oluşan geometrik bir motif dizisi yer almaktadır. Yıldızların ortasına birer gülçe çalışılmıştır. Çinileri ve yazılarıyla bu türbe sandukaları dönemine göre ileri bir sanat anlayışının ürünleridir. XV. Yüzyıla gelindiğinde ise sandukaların boyutlarının küçüldüğü ve yeni tipolojilerin daha çok tercih edildikleri görülecektir.[10]

Katalogda bulunan 9, 17, 18, 20, 101 ve 118 numaralı mezarlar şâhidesiz sandukalı mezar tipine örnek olarak gösterilebilir. 1390 M. tarihli ilk örnekte (Kat. No. 17) baş ve ayakuçları boş bırakılmış olan sandukanın eğimli ve dik yüzleri tamamen celî sülüs yazılarla doldurulmuş, sandukanın kaideyle bitiştiği alt ucu boyunca bir sap dizisi yer almıştır. Yazı aralarında nadiren yaprak ve sapların boşlukları doldurduğu görülmektedir. (res. 55). Bu tip sandukaların büyük çoğunluğu XV. Yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir. 20 katalog numaralı sanduka mezarın ise başucu müsennâ bir

---

[8] Ayanoğlu, İsmail F., "Fatih Devri Ricali Mezar Taşları ve Kitâbeleri", *Vakıflar Dergisi*, c. IV, Ankara 1958, s. 193.

[9] Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri*, c. II, s. 113, 114.

[10] Bkz. Karamağaralı, a.g.e, s. 2

yazı ile girift bir şekilde doldurulmuş, ayakucunda ise basit rûmî tezyinat yer almıştır (res. 59, 60). XV. Yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Mahmut oğlu Süleyman Çelebi'nin sanduka mezarı ise en geç örneğimizi oluşturmaktadır (Kat. No. 118). Baş ve ayakuçlarının boş bırakıldığı gözlemlenen bu örnekte yan yüzlerde oluşturulan kartuşların içleri sülüs yazı ile doldurulmuştur. Sanduka yüzeyinde herhangi bir süsleme unsuruna rastlanmamaktadır.

2. Şâhideli Sandukalı Mezarlar

a. Küçük Şâhideli Sandukalı Mezarlar

Anadolu'nun birçok şehrinde Selçuklu geleneğindeki prizmatik beşgen sanduka ve bu sandukalara baş ve ayakucundan bağlanmış şâhidelerden oluşmuş mezarlar bulunmaktadır. Bu tür prizmatik beşgen sandukanın dört yüzü üzerinde "Selçukî Sülüsü" ile yazılmış yazılar ve tezyinat bulunur. Taşın baş ve ayak ucunda boyları 40-70 cm. arasında değişen ama genellikle baş taşı biraz daha yüksek yapılmış şâhideler yer alır. Bu şâhideler düz ve mihrablı olarak iki türlüdür ve genellikle sanduka taşıyla yekpare bir taştan yapılmışlardır. Sandukaya bitişik bu şâhidelerden bazılarının sütun biçiminde olanları da vardır. Amasya'da XIV. yüzyıla ait Şadgeldi Paşa Türbesi içinde bu tip sanduka örneği görülmektedir (res. 323). Genellikle sivri kemerli birer baş ve ayak şâhidesi ile bunlar arasında uzanan taş bir sandukanın bir ya da birkaç kademeli kaide üzerine yerleştirilmesiyle oluşturulurdu. Bursa'da bu tipin bulunmuş tek örneği 24 Kasım 1447 tarihli Hüseyin kızı Hatice'ye ait mezardır.[11]

Osmanlı devletinin kuruluş yıllarında bu mezar tiplerinin Anadolu'nun diğer yörelerinde olduğu gibi Bursa'da da yapıldığı görülmektedir. Amasya'da Halkalı Evliyası, iki ucunda dikmeleri bulunan prizmatik beşgen taş sandukasıyla bu tipin Anadolu'daki örnekleri arasında yer alır.[12] Ayverdi bu tür mezar yapılarını "Selçuk ve

---

[11] Bu mezar, Bursa Büyükşehir Belediyesi'nce Mezarlıklar Müdürlüğü'nde bulunan fakat basımı yapılmamış bir çalışmada yer almaktadır. Maalesef bütün aramalarımıza rağmen bu mezarı bulmamız mümkün olmadı. Bkz. Ülker, Nemci, *Bursa Şehir Mezarlıkları'nda Bulunan Tarihi Mezar Kitabeleri*, ts., ys., s. 110.

[12] Önkal, Hakkı, *Selçuklular Devri Amasya Türbeleri*, Ankara 1980, s.

İlk Osmanlı Tarzı" şeklinde tarif etmektedir.[13] Bu örneklerde genellikle sandukanın ayak ucuna doğru meyil verilmiştir.

b. Büyük Şâhideli Sandukalı Mezarlar

Tamamen Selçuklu etkisinde olan küçük şâhideli bu taşların şâhideleri zaman içinde büyümüş ve Bursa'da yarı Selçuklu yarı Osmanlı bir forma kavuşmuştur.[14] Ancak, Osmanlı mezar taşlarını Anadolu Selçuklu ve Beylikler devri mezar taşlarından ayıran en bariz özellik ise daha sade ve yalın olmalarıdır.[15] Yukarıda anlatılan şâhidesiz sanduka örneklerinde de görüldüğü gibi, Ahlat ve İç Anadolu bölgesindeki sandukalar üzerinde, yazılar yanında rûmî geometrik tezyinat veya en azından çiçekli kûfî tarzında süslemeler varken, erken Osmanlı örneklerinde bu tezyinatın neredeyse sandukalardan tamamen kalktığı görülmektedir.

Katalogda yer alan mezarlardan 13 adedi büyük şâhideli ve sandukalı mezar tipindedir (Kat. No. 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 73, 102, 113 ve 115). Bu tipolojinin ilk örneklerinde Selçuklu küçük şâhideli ve sandukalı mezar geleneğinin yansıması olarak şâhidelerin ince uzun olduğu görülür. Bu ince uzun şâhideli mezarlardan biri 1387 M. tarihli Çandarlı Halil Hayrettin Paşa'nın mezarıdır (Kat. No. 39). Yüksek bir seki üzerinde iki kademeli beşgen prizmatik taş sanduka ile bunun iki yanında sivri kemerli baş ve ayak şâhideleri bulunur. Tokat, Konya, Amasya gibi Selçuklu şehirlerinde karşılaşılan, başlarında küçük dikme şâhideleri olan mezarlardan farklı olarak bu mezarlarda şâhideler daha yüksekçe yapılmıştır. Yazı nev'i Selçuklu sülüsünü andıran bu mezarlarda süslemeye fazlaca yer verilmemiştir. Yazı aralarına serpiştirilmiş olan hatâyî, penç, goncagül ve rûmî filizlerinden başka, şâhidelerin kemer alınlıklarında yer alan simetrik rûmî kompozisyon yegâne süsleme unsurlarıdır (res. 105, 106, 107). Daha ilk bakışta yüksek kabartma tekniğinde çalışılan yazılar dikkatlerden kaçmamaktadır. (res. 106, 108). İnce uzun şâhideli bu tipolojinin bazılarında şâhidelerin üst tarafları dilimli yapılmıştır. İznik'te babasıyla aynı türbede

---

[13] Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, c. III, İstanbul 1973, s. 32.

[14] Karamağaralı, bu tip mezarları Bursa'ya has yeni bir üslup olarak değerlendirmektedir. Bkz.:Karamağaralı, a.g.e, s. 22. Oysaki Selçuklu geleneğini devam ettiren ancak şâhideler ve sandukada boyut farklılığı kazanan bir yenilikle karşı karşıyayız..

[15] Sevim, Nidayi, *Medeneyitimizin Sessiz Tanıkları*", İstanbul 2007, s. 48.

medfun bulunan Çandarlı Hayrettin Paşa'nın oğlu Ali Paşa'nın mezarı dilimli şâhideleri olan türdendir (Kat. No. 40). Ayak şâhidesi dış yüzü hariç tüm şâhide yüzeylerinin mihraplı çalışıldığı bu taşlarda, şâhidelerin üstleri dilimlenerek nihayetlenmiştir. Bu dilimler lotus çiçeğinin konturlarına da benzetilebilir (res. 109-112). Sade dilimli mukarnaslarla inilen mihrabın alınlık ve kavsara yaşmaklarında hatâyî motifi ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Bu mezarın yazı aralarında bitkisel süslemelere değil, basit geometrik süslemelere yer verilmiştir. Sanduka üzerindeki yazı panoları da geometrik bölümlemelerle birbirinden ayrılmıştır. Yazı panoları arasına basit rozetler çalışılmıştır.

Bu tipolojinin katalogdaki en geç örneği Timurtaş Paşa Camii haziresinde bulunan Oruç Bey'in kızı İklime Hatun'a ait XV. Yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen mezarıdır (Kat. No. 113). Aradan geçen bir asırda prizmatik taş sandukanın iki ucunda yükselen şâhidelerin Selçuklu etkisinden kurtulup, Osmanlı zevkine ulaştığı görülmektedir (res. 279, 280). Artık şâhideler göze batacak kadar ince ve uzun değildir. Çağdaşı olan ve sandukasız yapılan diğer şâhideler gibi en olarak 50 cm. civarında bir şâhide büyüklüğüne ulaşılmıştır. Taş yüzeyindeki bu değişim üç gelişmeyi beraberinde getirmiştir:

1. Yazı *"alan"*ında rahatlama sağlanmıştır. Bundan böyle taşın her iki yüzeyinde büyük yazı panoları oluşturulabilecek bir imkân doğmuştur. Artık üzerine yazı yazılan sandukaya ihtiyaç kalmadığından, sandukalar bundan böyle kaldırılmıştır. Bu ise taş israfını önlemiştir.

2. Taşın her iki yüzeyinde, özellikle alışılageldiği üzere alınlıkta daha büyük tezyînî kompozisyonlara gidilebilmiştir.

3. Yazı ve süsleme için elde edilen rahatlık, hem yazı hem de süslemede yeni arayışlara neden olmuş ve bu arayışlar erken devir Osmanlı mezar taşlarının kendine özgü ilk tipini ortaya çıkarmıştır.

Enine ve boyuna genişleyen bu şâhidelerin dış yüzleri iç yüzlerine göre daha süslüdür ve genellikle yan yüzlerinde sütunçeler yer almaktadır. Bu sütunçeler bundan sonraki bütün erken dönem şâhidelerinde görülmektedir. Üstte taç kısmı veya kemer alınlığının içi yoğun bir şekilde rûmî, hatâyî ve lotuslarla doldurulmuştur. Yazı

panolarının çalışıldığı alanlardaki rahatlama, aynı zamanda panoların arasında geometrik süslemelerin veya bordür kuşaklarının gelişmesine de katkı sağlamıştır. Karamağaralı, Bursa'daki bu büyük şâhideli mezarlar ile Ahlat'taki mezarların Orta Anadolu'daki benzerlerinden daha yüksek yapılmış olmasını ortak bir kaynaktan beslenmelerine bağlar.[16] Şâhidelerin büyümesi sandukalardan ayrı yapılmalarını gerektirmiş olmalı ki, önceleri sandukayla yekpare olan şâhideler ayrı ayrı çalışılıp sandukanın başına dikilmişlerdir. Katalog çalışmalarımız esnasında karşılaştığımız problemlerden biri de, aradan geçen zaman içinde böyle mezarlardan kiminin şâhidelerinin kiminin de sandukalarının günümüze ulaşmamış olmasıdır. Hoca Arapşah oğlu Hoca Muhammed'in mezarında olduğu gibi (Kat. No. 73), yalnızca baş şâhidesi günümüze ulaşmış olan mezar taşının alt ucundaki boşlukta, mezarın orijinalinde olan beşgen prizmatik sanduka izi belli olmaktadır (res. 189).

B. Pehleli (Lahit Görünümlü) Mezarlar

Diğer Türk boylarına göre daha Batı'ya yerleşen Osmanlı Beyliği, burada yeni kültürlerle karşılaşmış, bu etkileşimin ve yeni coğrafyanın bir sonucu olarak, mimariden mezar taşına kadar bir takım yenilikler ortaya koymuştur. Mezar taşı yapımında Anadolu Selçuklu ve Beylikler devri geleneğine dayanan ama aldığı mirası çağına göre yeniden yorumlayan Osmanlı taş ustaları, kendine ait kimliği olan farklı karakterde yeni bir üslubun yolunu açacak hamleler yapmaya başlamıştır.[17] Başta Bursa ve İznik'te karşılaşılan bur tip mezarlarda dikkati çeken ilk farklılık, baş ve ayak şâhideleri arasında Selçuklulardan devralınan prizmatik sandukanın kaldırılması olmuştur (şekil 5). Yukarıda da belirtildiği üzere, şâhidelerin enine ve boyuna büyümesi, erken Osmanlı mezar taşlarında birçok sahada yeniliklerin ortaya çıkışını hızlandırmıştır. Bu yenilikler yalnızca şâhidelerin işlenişinde değil aynı zamanda mezarın genel tipolojik formu bakımından da yenilikler getirmiştir. Bu yeni tip mezarlar hem malzeme temini hem de yapılma kolaylığı avantajları taşımaktaydı. Osmanlı mezar taşlarındaki gelişimi mimari

---

[16] Karamağaralı, a.g.e s. 22.
[17] Haseki, a.g.e, s. 25.

üsluplara ve toplumsal yapıya paralel bir gelişmenin ürünü olarak gören düşünce[18] kabul edilirse bu yeni tipolojideki mezar tipine "Bursa Tarzı / Bursa Üslûbu" denilebilir.

Selçukluların çok kubbeli, çok paye ve sütunlu camileri yerine Bursa'da kanatlı cami tipini geliştiren Osmanlı dehası; mimarideki bu atılıma eş zamanlı olarak mezar taşlarında da bir atılım yapmıştır. Selçukluların taş sandukaları yerine üzerine daha fazla yazı yazabilme ve tezyinat yapabilme imkânı veren şâhideli mezar tipini ortaya koymuşlardır. Bu yeni mezar tipi Bursa'da ilk örneklerini verdikten sonra Edirne ve İstanbul'da da yapılmaya devam etmiş ve nihayet XVII. Yüzyılın başlarından itibaren tercih edilen klasik tip şâhidelerle ömrünü tamamlamıştır. Gerçi katalog içindeki taşların büyük çoğunluğunu teşkil eden bu tipolojinin Akşehir, Bergama, Manisa, Milas, Tire ve çevresinde benzer örnekleriyle karşılaşılmaktadır.[19] Ancak buradaki şâhidelerde üslup birliği görülmez.

1. Tekneli, Kapaksız ve Şâhideli Mezarlar

Bu yeni tip mezarda, enine ve boyuna büyüme göstermiş olan baş ve ayak şâhideleri, yan pehle taşlarıyla birleşince arada bir tekne lahit oluşmaktadır. Şayet şâhidelerin eni lahit oluşturamayacak kadar darsa, taşların alt kısımlarından genişleme yaptıkları görülmektedir. Aynı şekilde Zeynî mezar taşlarında da, şâhidelerin alt uçlarda genişlediği ve böylece tekne-lahit yapmaya müsait hale geldikleri görülmektedir (res. 62, 70, 134). Şâhide ve pehleler birbirlerine karşılıklı dişili-erkekli açılmış yuva ve başlıklarla tutturulmuştur. Şâhidelerin baş ve ayak taşlarına rastgelen yeri hafifçe oyulur ve bu oyuk içine açılan ikili yuvaya yan pehle taşlarının uçlarında oluşturulan başlıklar geçirilmek suretiyle tekne teşkil edilirdi (res. 79, 87). Bazı örneklerde şâhideler ile yan pehleler arasında metal bağlantılar bulunduğu da görülmektedir (res. 191, 194). Şâhidelerin tekneye bakan iç yüzlerinde ortadaki toprak dolgu nedeniyle daha az yazı panosu oluşturulmakta ve taşın alt kısımları boş bırakılmaktaydı (res. 249, 251). Bu şâhidelerin dış yüzü alınlıklarında oluşturulan süslemeler, taşın iç yüzünde yapılmıyor,

---

[18] Haseki, a.g.e, s. 8.

[19] İşcan, Nejat, *Anadolu Mezartaşları Süslemeciliği*, Eskişehir 1980, s. 23; Meriç, Rıfkı Melûl, "Akşehir Türbe ve Mezarları", *Türkiyat Mecmuası*, c. V, İstanbul 1936, s. 158-159; Balata, Refet Yalçın – Nilgün Ustura, Bergama Müzesi Osmanlı Dönemi Mezar Taşları, ts., ys., s. 25 – 28.

böylece şahidenin alt kısmında kaybedilen yazı yeri alınlıkta kazanılmış oluyordu. Şâhidelerin dış yüzleri daha fazla görüldüğünden, taş işçiliğinin en güzel örnekleri de dış yüzde sergilenmekteydi. Mezar taşlarının daha fazla görünebilmesi gayreti klasik devirde hem taşların yönünün gelen geçenlerin görebilmesi için yola doğru dönmesini sağlayacak; hem de mezarlıklarda yola yakın yerlerin daha fazla kıymetlenmesini temin edecektir.[20]

Bu tipolojideki şâhidelerin en boy ve taş kalınlılarının birbirleriyle aynı veya yakın ölçülerde olduğu görülmektedir. Baş şâhidesinin daha uzun, kalın ve enli olduğu örnekler var ise de, ayak taşının daha büyük olduğu örnekler mevcut değildir. (Kat. No. 3, 4, 5, 59). Taşların dış yüzleri alınlıklarında her zaman, iç yüzleri alınlıklarında ise zaman zaman rûmî, hatâyî ve palmetlerden meydana gelmiş simetrik bir kompozisyon bulunur (res. 255, 275). Dış yüzlerin alınlıklarındaki bu kompozisyonlar bazen, yazı panolarının altında aşağıya doğru ikinci kez çalışılarak konu bütünlüğü sağlanmıştır (res. 301, 314). Ulu Camii haziresinde bulunan Hacı Bey oğlu Hacı İvaz'ın ayak şâhidesi alt ucunda ve Pınarbaşı Mezarlığı'nda Filboz oğlu Hayretin'in ayak şâhidesi alt ucunda konu bütünlüğünü temin etmek için yazı ve süslemenin bir arada kullanıldığı görülmektedir (res. 252, 288). Çoğu örnekte ise bu bütünlük en alt satırdaki yazı panosuna tersine bir kemer biçimi verilmek suretiyle temin edilmiştir (res. 13, 17, 73). Şâhidelerin alınlıklarındaki kompozisyonlar genellikle normal taş etinden dışa taşkın ve kemer kavsine uygun bir biçimde dilimli olarak çalışılmıştır. Bu dilimler üzerindeki ışık gölge oyunu taşa kuvvet ve hareket gücü kazandırmaktadır (res. 88, 154, 160). Alınlıktaki bu süslemenin altında etrafı genellikle sade silmelerle, nadiren geometrik veya zencirek bordürlerle çevrili yazı panoları bulunur. Taşın dış yüzünde 2-5 adet, iç yüzünde 2-3 adet yazı panosu yer alır. Panoların içinde yazı dışında bir süsleme unsuru bulunmamakta, yazıdan arta kalan ve panoda dengesizlik oluşturan boşluklara zaman zaman sap, yaprak, rûmî, gülçe motiflerinin yerleştirildiği gözlenmektedir (res. 7, 13, 17, 28, 135).

---

[20] Jean-Louıs Bacque-Grammont, "Osmanlı Mezarlıklarının İncelenmesi: Yöntemler ve Geleceğe Dönük Düşünceler", *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996, s. 138,139.

Baş ve ayak şâhideleri dikey dikdörtgen biçimli olup, üstte sivri kemerle nihayetlenirler. Şâhideler ortalama olarak 1.20-2.00 metre yüksekliğe; 0.30-080 metre genişliğe ve 0.05-0.20 metre kalınlığa sahiptirler. Bu taşlardan bazılarının devşirme oldukları arkaik dönemden kalma süslemeleriyle açıkça belli olmaktadır. Hatta bu süslemeler içinde Haç işaretlerinin olması da çok ilginçtir (res. 147, 148). Ne taş işçileri ne de mezarı yaptıranlar bu eski süslemelerden hiçbir şekilde rahatsız olmamışlar, taşı olduğu gibi kullanmaya devam etmişlerdir. Anadolu Selçuklu mezar taşlarında örnekleri görüldüğü gibi[21] çoğu erken Osmanlı şâhidelerinin iki yanında birer sütunçe yer alır. Bazı örneklerde sütunçelerin taşın yan yüzlerinde ikişerli (res. 74, 315), bazılarında tek ve büyük (res. 95, 97) çalışıldığı görülmektedir. Nişli veya mihraplı olarak tasarlanan şâhidelerde ise nişin normal taş yüzeyi ile birleştiği yerlere de birer sütunçe konulduğu görülür (res. 47). Sütunçelerin üzeri bazen boş bırakılmış ama genellikle zikzak, baklava dilimi veya burmalı şekillerde işlenmiştir. Uçlara doğru düz biçimde veya kum saatleriyle bağlanan sütunçelerin doğrudan taşın ana bünyesiyle buluştuğu basit işçilik örnekleri olduğu gibi, üzerleri işlenmiş küp biçimli zar başlıklar ile altta konsola, üstte ise kemer alınlığına bağlanan ince işçilikli olan örnekler de vardır.

Şâhidelerin her iki yüzü yazı ve süsleme için kullanılabildiği gibi, bazen bir yüzleri yazı diğer yüzleri süsleme ile değerlendirilmiştir (res. 262, 263). Enine yerleştirilmiş yazı panolarının araları genellikle sade düz silmelerle ayrılmıştır (res. 22, 281, 309). Bazı örneklerde ise, basit geometrik, bitkisel düzenlemeler yapılmış, yüzeye hareket kazandırılmıştır (res. 20, 75, 85, 223, 269). Şâhidelerin toprak altında kalan kısımlarının kaba yontuyla toprak üstünde kalan kısımları ise düzgün taş işçiliği ile çalışılmıştır (res. 134, 146, 151).

Yan pehle taşlarına fazla özen gösterilmez ve çok sade yapılırlardı. Pehlelerin dış yüzlerinde yan yana sıralanmış içlerinde sülüs yazıların yer aldığı birkaç pano veya rozete de rastlanmaktadır (res. 42, 158, 301). Hoca Muslihiddin Efendi'ye ait mezar, bu dikkat çeken tipin örneklerinden birdir. Bu mezarın yan pehle taşları ile şâhideleri dış sınırları boyunca stalaktitli bir friz dolanmaktadır ki bu, daha başlangıçta mezarın bir bütün olarak planlanıp çalışıldığı ifade eder (res. 35). Daha ileri örneklerde ise

---

[21] Süslü, Özden, *Tasvirlere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri*, Ankara 1989, s. 129.

pehlelerin de şâhideler gibi usta işçilik örnekleri verdiği görülür. Musa Bey oğlu Umur Bey'in oğluna ait mezarda, yan pehle taşları, yazı panoları ve bu panoların etrafı bordür oluşturan zencireklerle süslenmiş, böylece bu mezar türünün en güzel örneklerinden biri olarak günümüze kadar gelmiştir (res. 319).

Yukarıda anlatılan genel karakterlerden de anlaşılacağı gibi erken devir Osmanlı şâhidelerinde iki farklı plastik eleman bir arada kullanılmıştır. Bunlar:

1. Statik etki: Dikey dikdörtgen ana yapı, buna yanlarda eklenen iki sütunçe, etrafı düz silmelerle çevrili bulunan ve taşın her iki yüzünde sıralanan yazı panoları bu gurupta yer alır.

2. Dinamik etki: Taş bünyesinde hareketi temin eden dinamik unsurlar.

Dinamik unsur olarak ilk hareketin meydana geldiği yer taşın üst kesiminde normal taş etinden dışa taşkın ve üste doğru kavis oluşturan sivri kemer kavsinin içini dolduran kartuştur. Kartuşun içindeki helezoni ve kıvrımlı rumi motifi ve dilimli lotuslar bu etkiyi bir kat daha artırırlar. Bazı örneklerde taşın yüzeyinde daha küçük ölçekli ve dışa taşkın ikinci bir yüzey meydana getirilerek kademeli bir yükseliş sağlanmış; böylece statik yüzeyde farklı hareketler elde edilerek patlama meydana getirilmiştir. Yine bu hareketli unsurlardan bir diğeri, taşın duruşunda sağlamlık hissini oluşturan ve her iki yanda statik olarak yer alan sütunlar üzerindeki burmalı, zikzaklı veya baklava dilimli tezyinattır (res. 96, 164, 220). Dikey taşın üzerindeki enine yazı panoları ile bunun içini dolduran enine harflerin meydana getirdiği etki de dinamik etki alanlarından bir diğeri olarak gösterilebilir (res. 235). Dik harfler ve yatay harflerin bir arada bulunması ise yazıların ön plana çıkmasını sağlamıştır.[22] Bu ayrıntılar arasındaki uyum ve birlik ise kütle üzerinde bütünlüğü oluşturmuş, taşlarda eşsiz bir dengenin ortaya çıkmasına imkan vermiştir. Bu çeşitliliğin son derece sade ve bir düzen içinde aktarılması ancak güçlü bir sanat anlayışı ve köklü bir kültürel gelenekle izah edilebilir.

Klasik ve geç devir Osmanlı mezar taşlarında yazı ve işaretler dışında kalan kısımların ördekbaşı yeşili, şarap kırmızısı, mavi gibi renklere boyandığı, yazılı

---

[22] Haseki, a.g.e, s. 55-56.

kısımların ise altın varak ile kaplandığı ileri sürülmektedir.[23] 1913 yılında Bursa'da çekilmiş bir kartpostalda boyalı mezar taşı örneği görülmektedir (res. 324).[24] Erken devir taşları üzerinde ise bu konuda kanaat oluşturabilecek belirtiler mevcut değildir. Ancak yapılan bir çalışmada erken Osmanlı mezar taşlarıyla muasır olan ve genel karakterlerinde ortak özellikler gösteren Karakoyunlu mezar taşlarının sarı renkli bir tür reçine ile kaplandığı anlaşılmıştır.[25] Katalogun oluşturulduğu alan araştırmaları esnasında yeşil renge boyanmış erken devir Bursa mezar taşlarına rastlanmış ise de bunların yakın bir tarihe ait olduklarında şüphe yoktur.

Tekne lahitli ve şâhideli bu mezar taşlarını Anadolu Selçuklu ve Beylikler devrinin benzer örneklerinden ayıran bir diğer farklı yönü ise, figüratif süs unsurlarına hiç rastlanmaması ve kaliteli işçiliğidir.[26] Selçuklu örneklerinde karşılaşılan ve kökenleri itibariyle Orta Asya Türk uygarlıklarına dayanan figüratif süslemelerin, ya inançlara yönelik olduğu, ya da günlük hayatı anlatan anlamları bulunduğu tahmin edilmektedir. İç Anadolu'da Afyon, Akşehir, Konya, Kırşehir, Tokat ve Mardin yöresinde üzerinde insan ve hayvan figürleri bulunan birçok mezar taşı vardır. Bu taşların Moğol istilaları sırasında Anadolu'ya sürülen Türk boylarıyla geldiği düşünülmektedir.[27] Zira sonradan gelen bu boyların Orta Asya inanç ve geleneklerini henüz unutmadıkları tahmin edilmektedir.

---

[23] Derman, Uğur, "Mezar Kitabelerinde Yazı Sanatımız", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, sa: 49/328, ys. 1975, s. 36-38; Sevim, Nidayi, a.g.e, s. 56; Mezar taşlarının boyanmasıyla ilgili olarak bkz. Yetkin, Şerare, "Boyalı İki Mermer Lâhit ve Osmanlı Süsleme Sanatındaki Yeri", *İlgi*, sayı: 43, İstanbul 1985; Gülersoy, Çelik, "İstanbul Tarihinin Mezar Taşları", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, Sayı: 49/328, ys. 1975, s. 2; XIX. yüzyılın sonlarında İstanbula seyahat eden Theophile Gautier, Üskadar'daki Karacaahmet mezarlığında mavi ve sarı renkli mezar taşları olduğundan bahseder. Bkz. Gautier, Theophile, *İstanbul,* (çev: Nuriye Yiğitler), Profil Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 149.

[24] Fotoğraf için Bkz. Dostoğlu, Neslihan Türkün, *Osmanlı Döneminde Bursa*, ys. 2001, c. I, s. 143.

[25] Uluçam, Abdüsselam, "Erciş Çelebibağı Tarihi Mezarlığı'ndaki Mezar Şâhideleri Hakkında", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999, s. 119.

[26] Haseki, Metin, a.g.e, s. 8.

[27] Kara, Hacer – Şerife Danışık, *Konya Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Konya 2005, s. 13-14; Karamağaralı, a.g.e, s. 9-12.

2. Tekneli, Kapaklı ve Şâhideli Mezarlar

Osmanlı Bursa'sına ait bir tipoloji olan tekne lahitli ve şâhideli mezarların bazılarında kapak kullanılmıştır. Elimizde XIV. yüzyıla ait yalnızca bir örneği bulunsa da, klasik devirde bu tipolojinin pek çok örnek verdiği görülmüştür. Bu mezar tipinde pehlelerin meydana getirdiği teknenin üstü yekpare bloktan mermer bir kapakla kapatılmış, bir nevi lahit görünümü elde edilmiştir (şek. 11). Katalogda 16 numara ile yer alan Emir Mehmet oğlu Emir Üveys'in kapaklı lahit mezarı XIV. yüzyılın güzel bir örneğini teşkil etmektedir (res. 50, 51, 52, 53 ve 54). Bu örnekte de olduğu gibi kapak taşı üzerinde çiçek yetiştirmek veya toprağın su alması için açıklıklar bırakılmıştır. Kapak taşının üzeri yazısız ve süslemesizdir. Ancak yan kenarları boyunca oluşturulan pah üzerindeki ıstalaktitler kapağın lahitle bütünlüğünü sağlamaktadır. Kapak taşı üzerinde ise devrine göre oldukça ileri bir aşama sayılabilecek sarıklı bir şâhide bulunmaktadır. Klasik dönemde zenginler için kapaklı lahit mezarlar, fakirler için ise lahitsiz sade kapak üzerine şâhidelerin yerleştirildiği mezarlar gelişmiştir.[28]

C. Zeynî Mezar Taşları

Zeynüddin Hâfî tarafından XV. Yüzyılda Herat'ta kurulan ve Abdüllatif Kudsî (öl. 856 / 1452) ile yine aynı asrın ikinci çeyreğinde Bursa'ya getirilen Zeyniyye tarikatına[29] mensup kişilerin mezar taşları devrin bir başka mezar tipolojisidir. Bu mezarların baş ve ayak uçlarında bir köşesi üste gelecek şekilde çalışılan dörtgen bölüm ile bunun altında bir boyun ve tekrar genişleyen konsolun oluşturduğu bir şâhide tipi bulunur (şek. 6). Baş ve ayak şâhideleri yanlarda pehlelere bağlanır. Şâhidelerin dış yüzleri her zaman, iç yüzleri ise, bazen yazı alanı olarak kullanılmıştır. Taşın genişlediği ve daraldığı uçlar boyunca uzanan enine silme – bordür kuşakları arasında yazı panoları bulunur. Panoların arası sade veya zencirek bordürlerle çevrilidir. Taşın alt ucu yan pehle taşlarıyla birleşip bir tekne oluşturabilmesi için genişletilmiştir. Genişleyen konsol kısmının dış yüzü de ayrı bir kompozisyon içinde yazı alanı olarak

---

[28] Laqueur, Hans Peter, *Hüve'l-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, İstanbul 1997, s. 132.

[29] Tek, Abdürrezzak, "Zeyniyye Kültürü'nün Bursa'daki Mirası", *Uluslar Arası Bursa Tasavvuf Kültürü Sempozyumu 4*, Bursa 2005, s. 81.

değerlendirilmiştir. Bu mezar taşlarının Zeyniyye Kültürünün Anadolu'ya gelişinden itibaren kullanılmaya başlandığı düşünülmektedir. Bursa'daki örneklerinde lahitler kaybolmuştur. İstanbul Eyüb Mezarlığı'nda Mevlânâ Yakup oğlu Mevlâna Muslihiddin'in 894 H. / 1488 M. tarihli mezarı bu tipolojinin bir bütün olarak örneğini sergilemektedir (res. 325). Bu şâhidelerde bazen taşın bir yüzünün alınlığı tamamen süsleme için ayrılmıştır. Rûmî ve palmetlerin merkezi bir noktadan hareketle iki ya da dört uca doğru simetrik açılım yaparak oluşturdukları kompozisyonlar, taşın genel sınırları içine oturtulmuş ve çapraz olarak yerleştirilmiştir (res. 70). Bazı örneklerde ise panonun içi tamamen boş bırakılmış yazı ve motife yer verilmemiştir (res. 69). Zeynî mezar taşları Bursa'dan başka İznik, İstanbul ve Konya'da da bolca örnekler vermiştir. Zeyniyye tarikatı XVI. yüzyılın başlarında siyasi olaylarla da irtibatlı olabileceği düşünülen bazı sebeplerle saray nezdinde önemini yitirmeye başlamıştır. Tarikattaki bu küçülmeye bağlı olarak mezar taşlarında da azalma görülmektedir. Bundan dolayı XVI. yüzyıldan sonra bu formun kullanılmadığı anlaşılmaktadır.[30]

D. Palmet Dilimli Mezar Taşları

Alan araştırmalarında genel tipolojilerin dışında ama aynı tarihi sınırlar içinde yer alan mezar tipleriyle de karşılaşılmıştır. Bu tipolojilerin benzer örnekleri ya kaybolduğu için ya da tek oldukları için ayrı bir kategoride değerlendirilmeleri gerekmiştir. Anadolu Selçuklu mezar taşları arasında da bu tipin örnekleri görülmektedir. Akşehir Taş Medrese Müzesindeki Mehmet kızı Rânâ Hâtun'un mezar taşı üstte dilimli bir palmetle sonuçlanan dikdörtgen prizmatik bir şâhidedir (res. 333).[31] Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenmekte olan biri Molla Yegan'a (Kat. No. 35; res. 95, 96) diğeri ise Zeynüddin Zekeriya'ya ait (Kat. No. 36; res. 97, 98) mezar taşları, nadir bulunan bu örneklerdendir. Bu mezarlarda şâhidenin kemer kısmı dilimli bir palmeti andırmaktadır (şek. 12). Bu tipin benzer örnekleri olmakla birlikte üst sınırı belirleyen dilimlerin şekli ve taşların hacimleri farklıdır. Çandarlı Hayrettin Paşa'nın oğlu Ali Paşa'ya ait şâhidelerin üst kısımları da bu tipolojide olduğu gibi dilimli olmakla birlikte, genel

---

[30] Sürün, Mustafa, *İstanbul Şeyh Vefa Camii Haziresi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 31, 32.

[31] Süslü, Özden, a.g.e, s. 126.

karakteri dikdörtgen prizmatik bir taş üzerine sivri kemerle nihayetlenen örneklere daha çok benzemektedir (res. 109, 110, 111, 112). Bu şâhidelerde dilimli dış konturlar taşın dış yüzünde oluşturulan mihrap nişinin mukarnaslı kavsarasını kuşatmış bulunmaktadır.

E. Klasik Osmanlı Mezar Taşlarının İlk Örnekleri

Söğüt'ten yola çıkan Osman Bey'in Karacahisar'ı 1299 M.'de fethiyle başlayan devlet olma serüveni, Orhan Bey'in 1326 M. tarihinde Bursa'yı fethetmesiyle[32] ilk büyük hamlesini yapmış oluyordu. Orhan Bey zamanında Bursa'daki ilk siyasi, ekonomik ve askeri yapılanma, her ne kadar bundan sonraki tüm Osmanlı teşkilatlanmasını ve şehir planlamacılığını etkileyecek olsa da,[33] ilk yüzyılın siyasi ve askeri hareketliliği, sosyal hayatın yansımaları olan sanat ve mimari gibi alanlarda orijinal yeniliklerin oluşumunu geciktirmiştir. Bu zorunluluk başlangıçta mimaride olduğu gibi mezar taşları yapımında da Selçuklu geleneğini devam ettirmeyi gerektirmişti. Sultan II. Murat dahil ilk Osmanlı padişahlarının türbelerini bağrında saklayan Bursa sultanların şuur altlarında öyle derin bir etki bırakmıştı ki, Edirne'yi başkent yapsalar bile mezarlarının kendi köyleri gördükleri Bursa'ya yapılmalarını arzu etmekteydiler.[34] Ancak XV. Yüzyılın başlarından itibaren gerek devlet gerekse halk nezdinde devlet kurumlarının yetkinlik düzeyine ulaşması ve oluşan güven ortamı sosyal ve kültürel yeniliklere fırsat tanımış ve imkân hazırlamıştır. Bu gelişmede askeri güç yanında, sultanların yeni bir zihniyetle siyasi, ekonomik ve sosyal hayatı düzenleme gayretleri önem taşımaktadır. Bunun sonucudur ki bir toplum beylikten devlet olma seviyesine yükselmiştir. Bu değişimler ise pek tabiî ki sancılı olmuştur. [35]

Sosyal ve kültürel gelişmelere paralel olarak toplumun beğenileri de değişmiş ve moda diye ifadelendirilebilen[36] bu ortak tutum ve yaklaşım biçimleri, mimariden mezar taşına kadar çevremizdeki eşyanın şekli üzerinde insanları farklı düzenlemelere

---

[32] Âşık Paşazâde, Âşık Paşaoğlu Tarihi (Tevârih-i Âl-i Osman), (Haz. Nihal Atsız), İstanbul 1970, s. 33-35.

[33] Ortaylı, İlber, "Bursa'nın Önemi", *Bursa Şehrinin Gelişmesi ve Kentsel Planlama Kültürü* (Haz. Yusuf Oğuzoğlu), Bursa 2008, s. 9.

[34] Ortaylı, a.g.m, s. 10.

[35] Çetin, Osman, "Süleyman Çelebi Devrinde Siyasi Hayat", *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslar arası Mevlid Sempozyumu*, 16-18 Nisan 2009, Bursa.

[36] Sözen, Metin-Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1992, s. 164.

yöneltmiştir. Daha Orhan Bey zamanında kurulan askeri ve mülki teşkilat sarayda muhafız ve hizmetkârların kıyafetlerine sınırlama getiriyor ve eyaletler de hesaba katılarak bir kıyafet düzenlemesi yapılıyordu.[37] XV. Yüzyılın ikinci yarısında ise Fatih Sultan Mehmed'in teşkilat kanunnamesiyle protokolün kıyafetleri de belirlenmeye başlamıştı.[38] Zaten Osmanlı toplumunda giysiler, bilhassa unvan ve asalet göstergesi olan başlıklar gündelik hayatta çok önemli bir anlam ifade etmekteydi. Her bir başlık kişinin mesleğini, tarikatını, sosyal tabakasını temsil ediyordu.[39] Kıyafete yönelik bu anlayışla Osmanlı Devletinin XVI. asırdan itibaren farklı kesimler için sistemli olarak kıyafet düzenlemeleri yaptığı bilinmektedir. Sosyal hayattaki bu düzenlemeler mezar taşlarına da aksetmiş ve ilk defa sarıklı şâhideler görülmeye başlanmış ve XV. Yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren yeni birtakım tipolojiler karşımıza çıkmıştır. Bunlar zaman içinde gelişecek ve klasik Osmanlı mezar taşlarını oluşturacaklardır. Mezar taşı yapımındaki bu farklılıklar geç devirde toplumsal statü, paye ve kişisel ihtişamın sergilendiği araçlara dönüşecektir.[40]

1. Silindirik Formlu Mezar Taşları

Sütun şeklindeki silindirik formlu mezar taşları (şek. 7), Doğu Anadolu bölgesi hariç, tüm Anadoluda görülür. Erken devir Osmanlı Bursası'nda da silindirik formlu bu mezar taşlarının örnekleriyle karşılaşılmaktadır. Katalogdaki mezarlardan beş adedi silindirik formludur (Kat. No. 19, 29, 69, 71 ve 106). Bunlardan 29 ve 106 numaralı katalogda yer alanların devşirme taşlar olduğu üzerindeki süsleme ve işaretlerden anlaşılmaktadır. Âhi Ali oğlu Âhi Mehmed'in XV. yüzyıla ait olduğu tahmin edilen şâhideleri kaliteli işçilik ürünüdür (Kat. No. 29). Ancak dış etkenlere bağlı olarak yazı metninin bazı kısımları okunamamıştır. Seyyid Usûl Tekkesi haziresinde bulunan Emir Bey oğlu Hacı Ahmed'in silindirik formlu mezarı bu tipolojinin diğer bir örneğidir (Kat. No. 106; res. 260, 261). Birbirine yakın ebatlardaki baş ve ayak şâhidelerinin üzerindeki oyuklar ve silmelerden devşirme taşlar olduğu anlaşılmaktadır. Taşlar üzerindeki üçer

---

37 Sevin, Nurettin, *Onüç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış*, Ankara 1990, s. 53.
38 İpşirli, Mehmet, "Kıyafet (Osmanlı Dönemi)", *DİA*, c. XXV, s. 510.
39 Laqueur, Hans Peter, a.g.e, s. 139.
40 Eldem, Edhem, *İstanbul'da Ölüm – Osmanlı İslam Kültüründe Ölüm ve Ritüelleri*, İstanbul 2005, s. 52-54.

satırlık yazı panolarından başka herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Bu tipolojideki mezar taşları Osmanlı klasik devrinde de yapılmaya devam etmiş ve ayrı bir ekol oluşturmuştur. Klasik devirde bu silindirik formlu bu taşların hem ölçülerinin büyüdüğü, hem de üzerindeki tezyinatın çoğaldığı görülmektedir. Sultan I. Selim'in nedîmi Hasan Can'ın oğlu tarihçi ve şeyhü'l-İslam Hoca Sâdeddin Efendi'nin (ö. 1599 M.) İstanbul Eyüp semtinde Dâru'l-Kurra haziresinde bulunan silindirik formlu mezarı bu türün ölçüleri itibariyle en gelişmiş örneklerinden birini teşkil eder (res. 326). Yine aynı şekilde XVII. Yüzyıldan Hattat Hafız Mehmed Paşa'nın (ö. 1650 M.) İstanbu Eyüp'te Saçlı Abdülkâdir Camii haziresindeki mezarı da geç dönem örnekleri arasında zikredilebilir (res. 327). Sonuç itibariyle bu taşlar özellikle XV. Yüzyılın başında geniş bir kullanım sahası bulan bu taşlar XX. yüzyıla kadar bazı değişikliklerle kullanılmaya devam etmiştir.[41] Diğer formlara göre daha az kullanılmış bulunan silindir formlu bu taşların, hem tedarik edilmelerinin zorluğu hem de üzerlerindeki eğri yüzeylerde çalışılma zorluğundan taş ustalarınca daha az tercih edildikleri tahmin edilmektedir.

2. Prizmatik Dörtgen Üzerine Sarıklı Mezar Taşları

Bu yeni tipolojilerden en önemlisi dikey konumdaki dikdörtgen prizmatik bir taş ile bunun üstüne yerleştirilen sarıktan oluşmaktadır. Bazen lahit mezar bazen sade kapak taşı üzerine yerleştirilen bu tipolojiden maksat, balballardaki gibi öleni tasvir etmek değil, ölenin kimliği hakkında bilgi vermektir. Zira istense idi, kare kesitli bir sütun yerine tasvire daha uygun olan yuvarlak bir taş tercih edilebilirdi.[42] Gövdenin üst kısmında genellikle baklava dilimleriyle bir daralma meydana getirilerek boyun oluşturulmuş ve bunun üzerine basit bir sarık ilave edilmiştir. Bu formun Bursa örnekleri oldukça azdır (Kat. No. 16, 58 ve 103). 1475 tarihli Emir Hüseyin oğlu Seyyid Ahmed'in baş ve ayak taşı bu tipolojinin ilk örneklerindendir (Kat. No. 103). Baş ve ayak şâhidelerinin farklı kalitede taş malzemlerden yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Baş taşının yazısız olmasına rağmen, sarıkların form ve stilizasyonundaki benzerlik, aynı mezara ait oldukları fikrini vermektedir. Sarıklardaki kaba stilizasyon bu şâhidelerin türünün ilk örnekleri olduğunu gösterir niteliktedir (res. 253, 254). Yazı,

---

41 Karamağaralı, a.g.e, s. 33.
42 Sevim, a.g.e, s. 48-49.

süsleme ve form yönüyle devrine göre ileri bir özellik gösteren 1377 tarihli Emir Mehmed oğlu Emir Üveys'in lahit mezarının baş şâhidesi bu formun en güzel örneğidir (Kat. No. 16). Benzerlerinden farklı olarak, mezarın kapak taşı üzerinde açılan yuvaya yerleştirilmeyip, ana gövdenin altında, gövdeyi tutması için bir kaideyle birlikte yekpare taştan çıkartılmıştır. Kaide konsolunun her yüzü yazılar, bitkisel motifler ve zencirekle tezyin edilmiştir. Ana gövdenin mezara bakan yüzünde bir de küçük bir mihrapcık oluşturulmuştur. Yine çağdaşlarında görülmeyen sarık üzerine işlenmiş gülçeler ileri bir sanat anlayışının ürünleridir (res. 53, 54). Bu tipolojinin kadınlara ait ilk örneklerinde ise sarık yerine hotoz denilen başlık kullanılmıştır. Hotoz ileriki zamanlarda yerini çiçek, kolye, bitki ve meyve süslemelerine bırakacaktır.[43] Bu taşların yekpâre olanları olsa da çoğunlukla sarık ile sarığın bağlandığı ana gövdenin ayrı ayrı taşlar olup birbirine geçme olduğu görülmektedir. Bunun için ana gövdenin boyun kısmı üzerinde sivri bir çivi oluşturulur sarık içine açılan yuvaya bu çivi yerleştirilmek suretiyle taş bütünlük kazanırdı. Dikdörtgen prizmatik gövdenin her bir yüzünde yukarıdan aşağıya doğru yazı levhaları oluşturulmuştur. Ancak alanın dar olmasından dolayı panolara ancak birer veya ikişer kelimelik yazılar sığdırılabilmiştir. İlerleyen zamanlarda bu taşların yazı yazılacak boş alanların büyütülebilmesi için enine ve boyuna genişleme gösterdiği ve büyütüldüğü görülmektedir. Dikey kesitli prizmatik dörtgen gövde üzerinde yazı yazmaya mahsus bir alan meydana getirilmiş, taş bu bölümde genişletilmiştir (şek. 9). Daha fazla yazı yazma arzusu taşın dikey olarak uzatılmasını zaruri kılmıştır. Klasiğin ilk örneklerinde ki bu kararsız taş nispetlerine İstanbul kabristanlarında bolca tesadüf edilebilir. Eyüp Mezarlığı'nda uzunlamasına genişleme yapan bu taşların farklı örnekleri mevcuttur (res. 328). Bunlardan biri Eyüp'te Dâru'l-Kurra haziresinde bulunan Şeyh Şaban efendinin (ö. 1677 M.) mezar taşıdır. Prizmatik dörtgen kesitli taş üzerinde yazı alanı oluşturmak zor olduğu için, ölen kişi hakkında bilgi prizmatik dikdörtgen kesitli ayak taşı üzerine çalışılmıştır (res. 329). Böylece klasik tarzın dikdörtgen ve düşey karakterli tipolojisi ortaya çıkmıştır. Geçiş özelliği taşıyan şâhideler arasında silindirik ve prizmatik dörtgen taşların bir arada bulunduğu örnekler de vardır. Bunlardan birisi İstanbul Üsküdar'da Mihrimah Sultan Camii son

---

[43] Sevim, a.g.e, s. 49-50.

cemaat yeri yan girişinde yer alan Rüstem Paşa'nın oğlu Osman Bey'in (ö. 1576) mezarıdır. Tekne lahit üzerindeki baş taşı üzerinde yazı yazmaya müsait yer olmadığından ayak tarafına silindirik formlu ikinci bir taş yerleştirilmiş ve yazı bu taş üzerine çalışılmıştır (res. 330).

Sonuç olarak Osmanlılar, kuruluş devirlerinde şâhideli ve şâhidesiz sandukalı mezar tipolojilerini Selçuklulardan gördükleri şekilde yapmaya başlamışlardır. Kısa bir süre sonra tevarüs ettikleri bu sanduka tiplerinden şâhideli olanı daha fazla tercih etmişler ve bu tür üzerinde bazı yenilikler yapmışlardır. Bu yeniliklerden ilki sandukaların baş ve ayakuçlarındaki taşların boyunu yükseltmek olmuştur. Bu yenilik arkasından şâhidelerin enine de genişlemesini getirmiştir. Şâhidelerin enine ve boyuna genişlemesi ilerleyen zamanlarda üzeri yazı alanı olarak kullanılan sandukaları gereksiz hale getirmiş ve sandukalar kalkmıştır. Fakat baş ve ayak şâhidelerini birbirine bağlayacak ve mezar yerini belirginleştirecek bir yapı unsuru olarak tekne lahit oluşturmuşlardır. Tekne lahit ve şâhideler erken Osmanlı mezar tipolojisinin başkarakteri olarak Bursa'da kullanılmıştır. Bu tipoloji süsleme ve yazıdaki bazı değişimlere rağmen XVI. yüzyıl sonlarına kadar yapılmaya devam etmiştir. Bursa'yı fethettiklerinde ilk yüzyılı şehre alışıp-yerleşmek, devlet kurumlarını oluşturmak, dış tehlikelere karşı dikkatli olmak gibi problemlerle geçirdiler. Fetihten yüzyıl sonra artık şehri kaybetme korkusuyla yaşayan ilk nesil kalmamış, kendine güvenen dördüncü beşinci nesil hayat sürmekteydi. Aradan geçen yüzyılda hem insanların güvenleri gelmiş hem de devlet kurumları kendi iç sistematiklerini oluşturmuşlardı. Bu güven ortamı ekonomik gelişmelere de paralel olarak yeni mezar taşı tipolojilerinin ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Bu yeni tipolojiler arasında silindirik formlu, üstü palmet çiçeği gibi dilimli, Zeynî tipi ve dikey prizmatik dörtgen gövdeli ve sarıklı tipoloji sayılabilir. Ama asıl büyük buluş ana gövdeyi oluşturan düşey prizmatik gövde üzerine sarıklı şâhide tipinde gerçekleşmiştir. Zira bu form klasik dönemde Osmanlı kıyafet düzenlemelerinin toplum üzerindeki etkisine bağlı olarak daha fazla takdir görmüş ve beğenilmiştir. Bu yeni tipoloji ilk yüzyılını denemelerle tamamlayıp, XVI. yüzyılda yeni modelleriyle yapılmaya başlanmış, klasik Osmanlı mezar taşına esas form olma özelliğini kazanmıştır.

II. Mezar Taşlarının Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi

Anadolu Selçuklu devleti zamanında inşa edilmiş eserler üzerinde ma'kılî, tezyînî kûfî, muhakkak ve celî sülüs yazı türlerinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak bunlardan aletler yardımıyla çizilebilen ma'kılî yazı, sabit ve donuk duruşları sebebiyle mimari eserlerde büyük satıhların değerlendirilmesinde tercih edilmiştir. Tezyînî kûfî ise, terkiplerindeki zenginlik nedeniyle daha kolay kullanım alanı bulmuştur. Mimari yanında mezar taşlarında da örnekler vermiştir. Ahlat mezar taşlarında tezyînî kûfînin örgülü, çiçekli ve yapraklı çeşitleri görülebilir.[44] Fakat Anadolu Selçukluları yeni bir üslup ve terkip arayışıyla bazı değişiklikler yaparak celî sülüs yazısını Büyük Selçuklu yazısından ayırmışlar ve daha fazla kullanmışlardır. Üst tarafları kalın alt tarafları ince olan dik duruşlu harflerin başına zülfe konulması, alt uçlarının kıvrık yapılması ve bu harflerin gruplandırılması yenilikler arasında ilk dikkati çeken hususlardır. Bu yazılarda Kâf harfinin orta kolu elif gibi dik olur ve baş kısmı (ilk kolu) daha az meyillidir. Oluşan bu yeni karakter "Selçuklu Sülüsü" adıyla adlandırılabilir.[45] Bu yeni yazı türü gelişimini önce kitap yazısı olarak yapmış ve çok hızlı bir biçimde taş üzerinde de olgun eserler vermeye başlamıştır. Bu hızlı yükselişin sebebi sülüs yazısının anatomik yapısının kûfiye göre taşın karakterine daha uygun olması gösterilir.[46] Kûfi yazıda yazı alanının tamamı harflerle doldurulurken, sülüs yazıda yalnızca dikey harfler satırın üst taraflarına ulaşmaktadır. Dolayısıyla yazı panosunun üst ucundaki boşlukların doldurulması zemin süslemeleri ile temin edilmiştir. Hattatlar yazı sanatında "keşîde" adı verilen ve harfleri uzatmaya yarayan tekniği bulunca bu boşluklarda tezyinat kullanımına da gerek kalmamış ve zamanla yazı müstakil olarak kullanılmaya başlanmıştır.[47] Yazı zemini ve harf araları bazen tamamen süsle doldurulurken, bazen de harf sonlarında kıvrımdal, helezon, rumî ve geometrik desenler kullanılmıştır.[48] Her iki türün de erken Osmanlı eserlerinde örnekleriyle karşılaşılmaktadır. Muhakkak yazı

---

44 bkz. Karamağaralı, a.g.e, s. 44-85.
45 Serin, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 1999, s. 89-90.
46 Şahinoğlu, Metin, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazının Dekoratif Eleman Olarak Kullanılışı*, İstanbul 1977, s. 24.
47 Şahinoğlu, a.g.e, s. 14.
48 Tüfekçioğlu, Abdülhamit, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, Ankara 2001, s. 15.

ise Anadolu Selçuklularında çoğunlukla kitap istinsahında ve Kur'ân-ı Kerim yazımında tercih edilmiş, bir iki istisna dışında mimaride kullanılmamıştır.

XIV. yüzyılda Anadolu Beyleri ve diğer sivil askeri erkân, güçlerinin yettiği nispette kendi ülkelerinde ilim sanat ve kültür faliyetlerini devam ettirmişlerdir. Fütuhat hareketleriyle birlikte kültür ve sanat hamiliği de yapan beylerin her biri kendilerinin Selçuklu Devleti'nin devamı ve hakiki mirasçısı olarak görmüş ve göstermek istemişlerdir.[49] Bu dönemde Anadolu'da Anadolu Selçuklularının sülüs yazıda başlattıkları yenilik devam etmekteydi. Bununla birlikte yazı sanatında bazı değişimlerin yaşandığı da görülmektedir. Bu değişimlerden ilk dikkat çekeni ma'kılî ve tezyînî kûfînin kullanımı azalırken, celî sülüsün hem tezyinatlı olanı hem de sade olanı daha fazla kullanılmaya başlamasıdır. Aklâm-ı Sitte de devrine göre büyük bir reform yapan Yâkût el-Musta'sımî (ö. 1298) ile Fatih Sultan Mehmed arasında kalan birbuçuk asır Anadolu yazı sanatı Yâkût ekolünde devam etmiştir.[50] Bir XV. Yüzyıl yapısı olan Timurtaş Paşa'nın oğlu Umur Bey'in camiinde, son cemaat yerindeki vakfiye yazıları devrin yazı özelliklerin yansıtan güzel örneklerdendir (res. 334). Bu vakfiye taşa yazılarak korumaya alınmış nâdir vakfiyelerden biridir.

Erken Osmanlı döneminde ma'kılî, tezyînî kûfî, muhakkak ve sülüs yanında ta'lik yazının da kullanıldığı görülür. XV. yüzyılın başlarında hazırlanmış el yazması bir Kur'an üzerindeki yazı çeşitleri ve bu çeşitlerin hat sanatı bakımından bulundukları seviye devrin özelliklerini aksettirmesi bakımından önemlidir. Bursa Türk İslam Eserleri Müzesinde bulunan bu yazmada reyhânî, nesih, sülüs ve kûfi yazı türleri bir arada bulunmaktadır.[51] Mimari eserlerde ise rahatlıkla okunabilmesi maksadıyla bu yazıların celî tarzı tercih edilmiştir. Bursa Yeşil Camii (1419 M.) inşâ kitabesinde ilk devir celî sülüs örneklerinden biri yer almaktadır (res. 332). Burada Selçuklu yazı geleneğinde karşımıza çıkan rûmî bezemeli bir zemin üzerine yazılar çalışılmıştır. Beyliklerden itibaren zemindeki sadeleşme Osmanlılarda da devam edecek ve sade

---

[49] Aslanapa, Oktay, Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. Yüzyıl), Devlet Kitapları, ys., 1977, s. 30; Gündüz, Sema, "Tarihi Kaynaklarda Selçuklu – Osmanlı Bağlantısı", Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, sa: 17, Bursa 2009, s. 213.

[50] Alparslan, Ali, "Hat Sanatında Osmanlılar", Osmanlı Uygarlığı, c. II, s. 827, 828.

[51] Raby, Julian-Zeren Tanındı, Turkish Bookbinding in the 15.th Century, (ed. T. Stanley), London 1993, s. 148, 149.

zeminler tercih edilecektir. Yapma kûfî yazı örneklerine, erken Osmanlı mimarisinde rastlanmaktadır. Bursa Yeşil Camii pencere alınlığı (res. 331) ve mihrap kitabesi ile Bursa Ulu Camii minberinde bu örnekleri görmek mümkündür. Ma'kılî yazının mimarideki örneği olarak da, Yeşil Camii giriş koridoru tavanındaki yazı ve müezzin mahfilindeki panolar gösterilebilir. Muhakkak yazı ise erken Osmanlı döneminde az kullanılmıştır. Muhakkak yazının Bursa'da Osmanlı mimarisine ait en eski örneği Bursa Ulu Camii minber kapısı üzerinde bulunmaktadır.[52] Fakat Bursa'nın ismi bilinmeyen bu hattatları yazıda iyi olmakla birlikte mükemmel değildiler. Yazılarında harf aralıkları düzen birliği sağlamıyordu. Tam tersine harfleri satırlara sığdırabilmek için bazen uzatıyor, bazen kısaltıyorlardı. Bu karmaşayı ise yazının altında bulunan süsleme ve renkler izale ediyordu.[53]

Erken devir Osmanlı mimarisinde ve mezar taşlarında en fazla kullanılan yazı türü celî sülüs olmuştur. Hem farklı malzemelerde kullanılabilme hem de uygulanacak zemindeki hareket kabiliyetinin büyük olması bakımından bu yazı türü tercih edilmiştir. Mezar taşlarında ve diğer kitabelerde yazı panolarının sınırlı alanları içine istenilen metni sığdırma gayretinin sonucu olarak iki türlü yol izlenmiştir. Bunlardan ilki yazıdan arta kalan boşlukları yaprak, rumî, palmet ve benzeri motiflerle doldurarak hataları kapatma yolunun tercih edilmesidir. Başçı İbrahim Camii haziresinde bulunan Abdullah oğlu Hacı İbrahim'in (Kat. No. 3) ayak şâhidesi iç yüzünde üçüncü satır ile baş şâhidesi dış yüzü üçüncü satırda, kitabe metnini oluşturan celî sülüs yazıdan arta kalan boşluklar basit kıvrımdal ve rûmi yapraklarla doldurulmuştur (res. 7, 8). Aynı şekilde Ali Bey oğlu Timurtaş Paşa'nın ayak şâhidesi dış yüzünde celî sülüs yazıların aralarında kalan ve istif düzenlemesindeki eksikliklerden kaynaklanan boşluklar da kıvrıkdal ve palmet-hatâyîlerle kapatılmıştır (Kat. No. 109; res. 269). Ulu Camii haziresinde bulunan Hacı İvaz'ın baş şâhidesi dış yüzünde de en alt satırda "الغفور" ibaresi zemini oluşturan rûmi ve palmetlerin üzerine çalışılmış böylece zemindeki boşluk giderilmiştir (Kat. No. 114; res. 288).

---

[52] Gülgen, Hicabi, "Bursa Ulu Camii Yazıları", Bursa'nın Kalbi Ulucami, Ed: Mustafa Kara, Bilal Kemikli, Bursa 2009, s. 113-121.

[53] Blair, S. Sheila, Islamic Calligraphy, Edinburg University Pres, Edinburg 2006, s. 377.

Yazı metnini mevcut panoya sığdırma gayretinde elif, lâm, kef gibi dik harfleri bir arada gruplar halinde istifleyerek mekanı doldurmak ikinci bir yol olarak tercih edilmiştir. Molla Fenârî Camii haziresinde bulunan Yusuf Bâlî kızı Fatma Hanımın baş şâhidesi iç yüzünde "المرحومة المغفورة السعيدة الشهيدة المحتاجة الى رحمة ربه" ifadesinde Elif ve Lâm harfleri bir araya getirilerek grup halinde yazılmış, böylece panonun bir bölümü dikine harf sıralarıyla doldurulmuştur (res. 177, 178). Bunun benzer örneklerini (Kat. No. 15; res. 47), (Kat. No. 25; res. 71, 72), (Kat. No. 59; res. 157), (Kat. No. 72; res. 188) de görmek mümkündür. Zeynîler Camii haziresinde bulunan Veliyyüddin oğlu Ebû Bekir'in ayak şâhidesi dış yüzünde ise Elif ve Lam harflerinin aynı mesafe aralıklarıyla satıra dağıtıldığı böylece muvazenenin bir nevi temin edildiği görülmektedir (Kat. No. 120; res. 305, 306, 307). Bazı örnekler de var ki, bunlarda yazı aralarında boş kalan kısımlar ne dikey harflerin gruplandırılması ne de bitkisel motiflerle doldurulmuş, boş bırakılmıştır. İznik Müzesinde bulunan İbrahim Bey kızı Nefîse Kadın'ın baş şâhidesi iç yüzünde yazılar arasındaki boşluklar dikkat çekmektedir (Kat. No. 57; res. 153). Bu gruplamalara ek olarak yatay harflerde de keşîde çekme yolu açılmış ve ilerleyen zamanlarda karşılıklı çakışan bu harfler arasında geometrik düzenler oluşturma çabasına girilmiştir. Muradiye Türbeler topluluğunda bulunan ve katalogda 95 numarayla yer alan mezar taşında yazılar ta'lîk nev'inde yazılmıştır. Satırlarda yatay keşideler ve bu keşideler arasında yarı stilize çiçek motifleri dikkat çekmektedir (res. 234, 235). Yazı metninin bütün panoyu dengeli bir biçimde doldurabilmesi için yapılan gayretler, bilhassa mimari eserlerde müsenna yazılara kullanım imkânı sağlamıştır.

Erken devir Osmanlı mezar taşlarında ağırlıklı olarak celi sülüs ve ta'lik yazı türleri kullanılmıştır. Fatih devrine kadar yukarıda özellikleri belirtilen Selçuklu sülüsü kullanılmıştır. Katalogda yer alan mezarlardan özellikle XIV ve XV. Yüzyıla ait olanların yazıları Selçuklu sülüsünü çok bariz olarak ortaya koymaktadır (Kat. No. 16, 17, 39, 48, 49, 50 ve 51). Bu örneklerde görüldüğü gibi elif ve lam gibi dikey karakterli harflerin başında yuvarlak zülfeler bulunur ve bu harflerin altları sola doğru kıvrık dururlar (res. 63, 64); harf bünyelerinde kalınlık uzunluğa göre çok fazla tutulmuştur (res. 97, 98, 138, 265 ve 266). Yine bu yazılarda yukarıda da değinildiği gibi ya dikey

harfler bir araya getirilerek gruplamalar yapılmış, ya da henüz istif düzeninin oturmamasından kaynaklanan boşluklar motiflerle doldurulmaya çalışılmıştır.

Bazı Bursa mezarlarında şâhidelerin farklı yüzlerinde farklı karakterde yazılar yer almaktadır. Molla Fenârî Camii haziresinde bulunan Yusuf Bâlî kızı Fatma Hanım'a ait 1472 tarihli mezarın yazıları celî sülüs ile yazılmıştır (Kat. No. 68; res. 176, 177, 178, 179). Ancak baş ve ayak şâhidelerinde yazı karakteri değişimler göstermektedir. Bu farklılı insana, ilk etapta ya hattatın veya taş ustasının değiştiğini düşündürmektedir. Bazı mezarlarda ise iki farklı yazı türünün bir arada kullanıldığı görülür. Bursa Alaca Hırka Mezarlığı'ndaki Ümmühânî Hâtun'un 1539 tarihli mezarında baş ve ayak şâhideleri celî sülüs yazı ile yan pehle taşları ise ta'lik yazı ile yazılmıştır (Kat. No. 1; res. 1-4). XV. yüzyıl mezar taşı yazılarında dikkat çeken bir diğer husus ise, yine istif düzenini temin özellikle satır sonlarındaki çanaklı harflerin bitimine birer kıvrık dal veya başka bir bitkisel motif ilave edilmesidir. Timurtaş Paşa'nın torunu İklime Hatun'un Timurtaş Paşa Camii haziresindeki mezar yazıları buna örnek gösterilebilir (Kat. No. 113). Satır sonlarındaki harflerin bitiminde vav ve lam harflerine birer kıvrıkdal ilave edilerek mekan bütünlüğü temin edilmiştir (res. 281). Bu uygulamanın benzerleri 89, 113, 119, 120 ve 125 numaralı kataloglarda da görülebilir (res. 224, 281, 302, 306, 322).

XV. Yüzyılın ikinci yarısı ve XVI. yüzyıl başlarına tarihlenen mezar taşlarındaki celî sülüs yazılarda büyük değişimler görülür. Artık harf bünyeleri belli standartları yakalamıştır. Yazılarda harf boylarına göre nispetsiz duran kalem kalınlıkları gitmiş, fizîkî âhengi temin eden yeni harf bünyeleri kullanılmaya başlanmıştır. Harflerin kendi içindeki ölçüleri kemâle erdiği gibi birbirleriyle olan mesafelerinde yakınlık uzaklık gibi bir gelişim ve bütünlük göze çarpar. XV. Yüzyılın sonlarında vefat eden Sultan II. Mehmet'in hocası Hocazâde Muslihiddin Mustafa Efendi'nin Emir Sultan Camii haziresinde bulunan mezar taşı, yazıların tenâsüp ve terkibinde görülen bir asırlık farkı ortaya koymaktadır (Kat. No. 11; res. 31, 32, 33, 34). Baş taşı dış yüzündeki ilk satırda "ا" ve "ل" harflerinin meydana getirdiği gruplama Selçuklu etkisinde olsa da "تعالى" kelimesindeki "ى" harfi keşideli yazılarak, tekrarların meydana getirdiği kalıplaşmayı kırmıştır. Aynı şekilde baş taşı dış yüzü üçüncü satırda "برحان" kelimesinin "ن" harfi de

satırın üstünde kalan boşluğu doldurmuş, böylece satır aralarında kıvrıkdal veya başka bir süslemeye ihtiyaç kalmamıştır. Muradiye Türbeler Topluluğu bahçesinde bulunan ve nereden getirildiği bilinmeyen, XVI. yüzyılın ortalarına ait Mevlâna Muhyiddin oğlu Mustafa Çelebi'nin mezar taşı yazıları ise tenasüp ve terkipteki değişimin en iddialı örnekleri arasında yer alır (Kat. No. 94; res. 233). Bu yazılarda harflerin kalınlıkları ile boyları arasındaki tenasüp ve ve kompozisyonun oluşturulmasındaki usta terkip çarpıcı değişimi işaret etmektedir. Yazıdaki değişimin diğer tanıkları arasında Kat. No. 6 / res. 15; Kat. No. 13 / res. 37, 38, 41 ve Kat. No. 86 / res. 217, 218 sıralanabilir.

XII-XIII. asırlarda İran'da geliştirilmiş bir yazı çeşidi olan ta'lik yazının Fatih devrinde İranlı hattatlar tarafından yazıldığı bilinmektedir.[54] Bu yazı XIV. yüzyıl ortalarında yine İran'da yeni bir forma kavuşturulmuş ve nesta'lik adını almıştır. Osmanlılar'ın İran, Azerbeycan, Akkoyunlu ve Karakoyunlu devletleriyle olan münasebetlerinin bir sonucu olarak nesta'lik yazı İstanbul'da yazılmaya başlamıştır. Fakat İstanbul'da bu yazı ta'lik adıyla şöhret bulmuştur. Özellikle Sultan II. Mehmed'in İstanbulu fethi ve arkasından sanatkârlara gösterdiği özel ihtiram İslam yazısının da yükselişine zemin hazırlamıştır aynı dönemde nesta'lik yazı Osmanlı meşîhat dairesinin ve ilmiye sınıfının resmi yazısı olmuştur.[55] Celî nesta'lik yazı örneklerine erken devir mezar taşlarında da rastlanmaktadır. Ancak ta'lik yazının bu dönemdeki örneklerinin ibtidâî olduğu görülmektedir.[56] XIV. yüzyılın ikinci yarısında İran'da ta'lik yazının karışık ve düzensiz kısımları ta'dil edilerek, daha zarif ve sağlam nesta'lik yazı ortaya çıkmıştır. İstanbul'un fethinden sonra İstanbul'da kullanılmaya başlanan bu yazıya İstanbul'da ta'lik denilmeye devam edilmiştir.[57] Katalogda kitabesi ta'lik yazı ile yazılmış iki mezar bulunmaktadır. Bunlardan ilki Alaca Hırka Mezarlığı'ndaki Ümmühânî Hâtuna ait mezarın yan pehle taşları üzerinde bulunan yazılardır (Kat. No. 1). Arapça tevbe ve istiğfâr ile Hz. Peygamber'e (sav) salavat ifadelerinin bulunduğu metin, taş üzerinde birbirinden basit silmelerle ayrılmış dört pano içine yerleştirilmiştir (res. 3, 4). Diğer ta'lik yazı ise 95 nolu katalogdaki mezar taşında bulunur. Ölenin

---

[54] Serin, a.g.e, s. 211.
[55] Serin, a.g.e, s. 214, 240.
[56] Tüfekçioğlu, a.g.e, s. 461.
[57] Serin, a.g.e, s. 214.

kimliği belli olmayan 1546 M. tarihli bu taşta yazı dili Farsça ve Türkçe'dir. Farsça beyitte ölümle ilgili bir şiir yer almaktadır. XV. yüzyılın ikinci yarısından sonra Türkçenin mezar taşlarında kullanımı bu taşla da sabit olmaktadır. Yazı aralarında yarı stilize çiçek motiflerinin kullanılmış olması da dönemin süsleme özelliklerindeki değişimi göstermesi bakımından önemlidir (res. 234, 235).

Anadolu Selçuklu Devleti zamanında kullanımı başlayan ve kendine has karakteriyle Selçukî sülüsü adı verilen yazı, Beylikler devrinde de kullanılmaya devam etmiştir. XIV. yüzyılın başında kuruluşunu tamamlayan Osmanlılar da Selçukî sülüsünü gerek mimaride gerekse mezar taşlarında kullanmışlardır. Selçukî sülüsünün Osmanlılar tarafından kullanımında belirleyici farklılık ise yazıyı sade zemin üzerinde değerlendirmeleri olmuştur. Yeşil Camii inşâ kitabesi gibi bazı eserlerde tezyînî zemin üzerine celî sülüs örnekleri görülse de, bunlar istisnâ olmaktan öteye geçememiştir. Osmanlı hat ekolünün oluşmasında aynı zamanda diğer devletlerle olan siyasi ve askeri ilişkilerin beraberinde getirdiği kültür alışverişinin etkilerini de kabul etmek gerekmektedir. Meselâ XVI. yüzyıl başlarında Sultan II. Bâyezid zamanında başlayan Osmanlı Safevi ilişkileri XVII. Yüzyılın başlarına kadar etkili bir şekilde devam etmiştir. Bugün Topkapı Sarayı Kütüphanesinde bulunan minyatürlü ve tezhibli Safevi el yazmaları, Osmanlı sultanlarının kültürel ilgilerini de gösterir niteliktedir.[58] Devlet kurumlarının oturmasına, siyasi ve kültürel altyapının gelişmesine paralel olarak yazıda da ufak ama cesaret verici gelişmeler olmuş; İstanbul'un fethi bu gelişmenin doruğa çıkışının simgesi haline gelmiştir. Özellikle Sultan II. Bâyezid'in hat hocası Şeyh Hamdullah (ö. 1520 M.) saray himayesinde yaptığı çalışmalarla sülüs ve nesih başta olmak üzere Aklâm-ı Sitte'nin bütün nevilerinde yeni bir kapı açıp, bundan sonraki Osmanlı yazı sanatının kurucusu unvanını hakkıyla kazanmıştır.[59] Teşekkül eden bu yeni hat ekolü mezar taşlarındaki yazılara da sirayet etmiş ve XV. Yüzyıl ortalarından

---

[58] Çağman, Filiz-Zeren Tanındı, "Remarks on Some Manuscripts From The Topkapi Palace Treasury in the Context of Otoman Safevid Relations", Muqarnas, volume XIII, Leiden 1996, pp. 132; Osmanlı Safevi ilişkileri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Dedeyev, Bilal, "Çaldıran Savaşı'na Kadar Osmanlı – Safevi İlişkilerine Kısa Bir Bakış", The Journal of International Social Research, Volume 2/6, Winter 2009 (www.sosyalaraştırmalar.com/cilt2/sayi6pdf/dedeyev_bilal.pdf -Kasım 2009).

[59] Serin, a.g.e, s. 129; Çağman, Filiz – Şule Aksoy, *Osmanlı Sanatında Hat*, İstanbul 1998, s. 10; Blair, S. Sheila, *Islamic Calligraphy*, Edinburg 2006, s. 479.

itibaren yazıların fizîkî âhenginde gözle görülür ilerleme kaydedilmiştir. Özellikle XVI. yüzyıl mezar taşlarında bu ilerleme çok belirgindir. Erken devir mezar taşlarının tamamına yakınında celî sülüs yazı tercih edilirken, yine XVI. Yüzyılla birlikte celî nesta'lik yazı da mezar taşlarında kullanılmaya başlamıştır. Osmanlı Hat sanatı XVI. yüzyılda klasik devrini yaşarken, celî sülüs daha geç bir tarihte klasiği yakalamıştır. XVI. yüzyılın başlarında Ali b. Yahya es-Sufi'nin temellerini attığı Osmanlı celî sülüs yazısı XIX. Yüzyılın başlarında Mustafa Râkım'ın yazısı ile ancak klasik formunu yakaladığından, mimari ve mezar taşlarındaki tezahürü de geç olmuştur.

III. Mezar Taşlarının Yazı Dili ve İçerik Bakımından Değerlendirilmesi

A. Mezar Taşlarında Dil

Anadolu Selçukluları'nda resmi dil Arapça, edebiyat dili Farsça ve konuşma dili sade bir Türkçe idi.[60] İslâmi ilimlerde Arapça'nın ağırlığı hissedilirken, özellikle edebi eserler, İran etkisi altında Farsça ile söylenip yazılmaktaydı. Arapça ve Farsçanın bu kadar etkili olmasında hiç şüphesiz Anadolu'ya gelmeden evvel Oğuz Türkleri'nın yazılı edebiyatlarının teşekkül etmemesi mühim rol oynamıştır.

Türkçe'nin Arapça ve Farsça yanında varlığını kabul ettirmesi XIV. yüzyılda Anadolu Beylikleri sürecinde mümkün olabilmiştir. Bir tarafta Moğol istilasının Orta Asya'da meydana getirdiği korku, diğer yanda Anadolu Selçuklu sarayının sûfilere gösterdiği teveccüh, birçok sûfinin Anadoluya gelmesini sağlamıştır. Yüksek aydın kesimin rağbet ettiği bu dervişlerin büyük bir kısmı Arapça ve Farsça yazıp söylemekteydiler. Mevlâna Celâleddin-i Rûmi'nin (ö. 1273) Mesnevisi bu dönemin Farsça yazılmış en meşhur eserlerdendir. Böylece XIII. yüzyılın siyasi ve ekonomik karışıklıkları arasında Anadoluya has bir tasavvufî halk edebiyatı oluşmaktaydı. XIV. yüzyılın bağımsızlıklarını ilan etmiş bulunan beylikleri, siyasi ve ekonomik bakımdan güçlendikçe imar faaliyetleri yanında diğer kültür sanat alanlarında da kendilerini göstermeye başlamışlardır. Ama bu dönemdeki asıl yenilik Konya Selçuklularının

---

[60] Özkan, Mustafa, "Osmanlı Türkçesi", DİA, c. 33, İstanbul 2007, s. 484.

Arapça ve Farsça tercihlerine karşılık beylerin Türkçeyi tercih etmeleridir. Böylece bir taraftan Türkçe te'lif eserler yazılırken bir diğer taraftan, yeni kurulan ilim sanat merkezlerinde dînî ve ilmî eserler Türçeye çevrilmeye başlamıştır.[61] Türkçe yazılmış bulunan Âşık Paşa'nın Garipnâme adlı eseri, devrin halk üzerinde etki yapmış mühim eserlerindendir. Kullanılan dil bakımından erken devir Osmanlı mezar taşları da yukarıda açıklanan tarihi sürece paralel bir değişim seyri izlemiştir.

Erken devir Bursa mezar taşlarından Emir Mehmet oğlu Emir Üveys'in 1377 tarihli mezarı (Kat. No. 16) istisna tutulursa XV. Yüzyılın sonlarına kadar içinde Türkçe cümleler bulunan mezar taşına rastlanmamıştır. İlk yüz elli senelik bu mezar taşlarında çoğunlukla Arapçanın, nadir olarak da Farsçanın kullanıldığı görülmektedir. Bunun bir istisnası olmak üzere Emir Üveys'in mezar taşında Arapça, Farsça ve Türkçe birlikte kullanılmıştır. Katalogda yer alan XIV. yüzyıla ait yedi mezardan ikisinde Arapça ve Farsça birlikte kullanılırken, diğer beş eserde yalnızca Arapça kullanılmıştır. Farsçanın kullanıldığı her iki örnekte de, ölenin kimliği ve dua ifadeleri Arapça yazılırken, ölümü anlatan edebi ifadelerde Farsça kullanılmıştır (Kat. No. 16, 39). XV. Yüzyıla ait 82 mezardan, 71 adedi sadece Arapça, 10 adedi Arapça ve Farsça ve 1 tanesi de Arapça ve Türkçe olarak yazılmışlardır.

Arapça ve Türkçenin birlikte kullanıldığı 1495 M. tarihli Bâlî Bey oğlu Mahmud Bey'in mezar taşında (Kat. No. 82) yine ölenin kimlik bilgileri Arapça ile yazılmışken; ölüme ait beyit Türkçe olarak yer almıştır. Katalog kısmında XVI. yüzyılın ilk yarısına ait 33 mezar bulunmaktadır. Bunlardan 26 adedi yalnızca Arapça, 3 adedi Arapça ve Türkçe, 2 adedi Arapça ve Farsça, 1 adedi Farsça ve Türkçe ve 1 adedi de tamamı Türkçe ile yazılmışlardır. Bu dönemde ilk defa tamamı Türkçe bir mezar yazısı karşımıza çıkmış bulunmaktadır. Baş şâhidesi bulunmadığı için ölenin kimliği belli olmayan 1550 M. tarihli mezarın ayak taşında yazıların tamamı Türkçe ile yazılmıştır (Kat. No. 97). Vefat tarihinin erken devir mezar taşlarından farklı olarak rakamla gösterildiği bu mezar taşında aynı zamanda ebced hesabıyla tarih de düşülmüştür (res. 237, 238). Beylikler döneminde gelişen Tür Edebiyatı XV. yüzyılda gelişecek olan

---

[61] Tekin, Gönül, "Türk Edebiyatı: 13. – 15. Yüzyıllar", *Osmanlı Uygarlığı* (haz. Halil İnalcık, Günsel Renda), c. II, İstanbul 2002, s. 497 – 499.

Osmanlı edebiyatının biçimini ve muhtevasını belirlemiş, öncüsü olmuştur. Fatih Sultan Mehmed'le (ö. 1481) birçok alanda olduğu gibi dil ve edebiyat sahasında da büyük yenilikler görülür. İlim dili olarak Arapçayı kabul eden Fatih, Türkçe tercüme faaliyetlerinin kapsamını genişleterek aydınların da istifadesine açmıştır.[62] Böylece Türkçe Fatihle birlikte daha yaygın kullanılmaya başlanmıştır.[63] Edirne'de Türk İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan Mehmet Çelebi kızı Sitti Şâh'ın 1385 tarihli mezarının baş şâhidesi dış yüzünde Arapça iç yüzünde ise Türkçe kullanılmıştır (res. 345, 346). Yine Edirne'de Hâtuniye Camii haziresinde bulunan Sitti Hâtun'un[64] 1467 tarihli mezar taşı kitabesinde ise, bütün yazılar Arapça ile yazılmıştır (res. 347, 348). İsmail Ayanoğlu İstanbul'daki ilk Türkçe mezar taşı kitabesinin Üsküdar Kısıklı Camii haziresinde bulunan Fânî Baba'nın (ö. 1591 M.) tarihli mezarı olduğunu söylemektedir. Edirne'de XIV. yüzyılın sonlarına ait içinde Türkçe yazıların olduğu mezar, İstanbul'da erken örneklerinin olması gerektiği fikrini vermektedir.[65]

Bursa ve civarında ilk Osmanlı mezar taşlarında dil olarak sırasıyla Arapça, Arapça-Farsça, Arapça-Farsça-Türkçe, Farsça-Türkçe ve yalnız başına Türkçe dilinin kullanıldığı bir seyir izlenmiştir. Bu süreçte istisnalar da bulunmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi katalogda yer alan mezarlar içinde ilk Türkçe kelimeler 1377 M. tarihli Emir Mehmet oğlu Emir Üveys'in mezarında geçmektedir (Kat. No. 16). Türkçenin tek başına kullanıldığı ilk mezar ise 1550 M. tarihli olup, ölenin kimliği bilinmemektedir (Kat. No. 97). İçinde Arapçanın kullanıldığı mezar taşı yazılarında ölenin kimliği ile ayet ve hadisler Arapça ile ölümü anlatan nesir ve şiirler Farsça ya da Türkçe ile yazılmıştır. Arapçanın olmadığı taşlarda ise ölenin kimliği ve dualar Türkçe, şiirler Farsça ile yazılmıştır. İstanbul'un fethiyle diğer siyasi ve kültürel sahalarda olduğu gibi dil alanında da bir yenilik ve bu yeniliğe bağlı olarak Türkçenin daha fazla kullanımı söz konusu olmuşsa da, bu ivmenin Bursa'ya ulaşmasının yaklaşık bir asırlık gecikmeyle gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

---

62 Tekin, a.g.m, s. 514, 515.
63 Luqueur, a.g.e, s. 80
64 Sitti Hâtun, Dulkadir oğlu Süleyman Bey'in kızı ve Sultan II. Mehmed Fatih'in ilk zevcesidir.
65 Bkz. Ayanoğlu, a.g.m, s. 204.

B. Mezar Taşlarında Yazı İçeriği

Ahlat'ta XIII. asrın ortalarına kadar yapılmış bulunan mezarların hem ayak hem baş şâhideleri bulunmaktaydı. Çift şâhideli olmasına rağmen bu taşlardaki metinlerin kısa ve sade olduğu görülür. Bu tarihten sonra yalnızca baş şâhidesi kullanılmakla birlikte yazı metnine fazla yer verilmiştir. Bundan böyle taşlar üzerinde ölenin hüviyeti yanında ölüm tarihi, ölümle ilgili ayet ve hadisler, ölüyü öven ve ayrılığın getirdiği acıyı dillendiren Farsça şiirler, sanatkârın imzası niteliğindeki ketebe kaydı ve bazı hikmetli sözler yer almaya başlamıştır.[66] İslam dünyasının her yerinde Kur'an ayetleri dünyevi veya uhrevi mimari eserler ve sanat eserleri üzerinde kullanılmıştır. Âyet ve hadislere camiler, türbeler, çeşmeler yanında mezar taşları üzerinde de rastlanmaktadır. Bu bağlamda Ahlattaki şâhideler üzerinde de ayetler bulunmaktadır. Bu şâhideler üzerinde en çok "Âyete'l-Kürsî" ve Âl-i İmrân'dan "Her nefs ölümü tadacaktır"[67] anlamına gelen ayet yer almıştır.[68] Sanatkârın ketebe kaydında kendi adı, babasının adı ve künyesi sıralanmıştır.[69] Vefat tarihleri rakamlarla değil, Arapça veya Farsça yazıyla gösterilmiştir.

Osmanlı mezar taşlarının XIV. yüzyıl başından XVI. yüzyılın ilk yarısına kadar olan örneklerinde yazı içeriklerinde bazı istisnalar hariç tutulursa çok belirgin bir değişim yaşanmamıştır. Hatta bu yazı içeriğindeki birliktelik yazı alanı sınırlı olsa da sandukalarda da devam etmiştir. XV. yüzyıl mezar taşlarının ana tipolojisinin temelini oluşturan tekne lahitli, sivri kemerleri ve çift şâhideli mezarlarda yazı metni sırasıyla şu şekilde ilerler: Baş taşı dış yüzü, baş taşı iç yüzü, ayak taşı iç yüzü ve ayak taşı dış yüzü. Sandukalar ise şâhidelerdeki yazı içeriklerinden bağımsız ifadelerin yer aldığı müstakil alanlardır.

Ziyaretçiler ve yoldan geçenler için mezarın en çok görülen ve dolayısıyla en önemli kısmı baş şâhidesi dış yüzüdür. Taşın bu yüzünde yazılar genellikle ölümle ilgili

---

[66] Karamağaralı, a.g.e, s. 57.
[67] Kur'ân-ı Kerîm, Âl-i İmrân, 3/185.
[68] Behrens, Doris Abouseif, "Beyond the Secular and the Sacred: Qur'anic İnscriptions in Medieval Islamic Art and Material Culture", *Word of God Art of Man*, (Edited: Fahmida Suleman), Oxford University Pres, London 2007, pp. 41-44.
[69] Karamağaralı, a.g.e, s. 83.

bir hadis-i şerif, âyet-i kerîme veya hikmetli söz ile başlar. Mezar taşlarında kullanılan ve Hz. Peygamber'e (sav) atfedilen bu sözlerin çoğu hadis kaynaklarında ya hiç geçmemekte yada zayıf ve uydurma oldukları ifade edilmektedir.

En çok kullanılan âyetler ve bulundukları yerler şunlardır:

- Bakara 2 / 186: "Kullarım beni senden sorarlarsa, (bilsinler ki), gerçekten ben (onlara çok) yakınım. Bana dua edince dua edenin duasına cevap veririm. O halde doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler." (Kat. No. 40).
- Bakara 2 / 286: "Allah, bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Onun kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır. (Şöyle diyerek dua ediniz): 'Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme. Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et'." (Kat. No. 1).
- Âl-i İmrân 3 / 193: "Rabbimiz! Biz, 'Rabbinize iman edin' diye imana çağıran bir davetçi işittik, hemen iman ettik. Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla. Kötülüklerimizi ört. Canımızı iyilerle beraber al." (Kat. No. 1).
- Kasas 28 / 88: " … O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm yalnızca O'nundur ve kesinlikle O'na döndürüleceksiniz." (Kat. No. 31).
- Mü'min 40 / 39: "Ey kavmim! Şüphesiz bu dünya hayatı ancak (geçici) bir yararlanmadır. Ahiret ise ebedî olarak kalınacak yerdir." (Kat. No. 31).
- Rahman 55 / 26, 27: "Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâkî kalacaktır." (Kat. No. 31, 108, 112).

En çok kullanılan hadisler ve bulundukları yerler ise şöyle sıralanabilir:

- "Mü'minler ölmezler, bilakis fânî dünyadan bâkî dünyaya nakledilirler."[70] (Kat. No. 4, 29, 34, 44, 60, vb.).
- "Ölüm bir kapıdır, bütün insanlar da oradan girecektir, ölüm bir kâsedir bütün insanlar ondan içecektir." (Kat. No. 17, 25, 37, 72, vb.).[71]
- "Ölüm insanları istiyor iken, dünyayı isteyen (insanlara) hayret ederim, kabir insanı istiyorken, dünyada kasırlar yaptıranlara hayret ederim." (Kat. No. 25).[72]
- "Dünya bir saattir, (o halde) onu itaatle geçir."[73] (Kat. No. 3, 48, 65).
- "Dünyanın başlangıcı gözyaşı, ortası sıkıntı, sonu ise yokluktur. Âhirete gelince, evveli bekâ, ortası ihtiyaçtan vâreste olmak, sonu da Allah'a kavuşmaktır."[74] (Kat. No. 29, 59, 76, 109, 115, vb.).
- "Dünya bir leştir, onu isteyenler ise köpekler olabilir."[75] (Kat. No. 44, 45).
- "Dünya ahiretin tarlasıdır."[76] (Kat. No. 29, 45, 63, 102, 120).
- "Lezzetleri gideren ölümü hatırlayınız." [77](Kat. No. 41, 43, 44, 45).
- "Dünya gurbetinde olduğunu unutma ve hep bir garip gibi davran ya da bir yolcu gibi yaşa, kendini kabir ehlinden say."[78] (Kat. No. 43, 44, 45, 68, 73).
- " Dünyanın izzeti mal ile âhiretin izzeti amel iledir."[79] (Kat. No. 90).
- "Başınız dara düştüğünde kabir ehlinden yardım isteyiniz."[80] (Kat. No. 110).

---

70 Bu söz hadis kaynaklarında geçmemektedir.
71 Bu söz hadis kaynaklarında geçmemektedir.
72 İbn Adî, *El-Kâmil fî Du'âfâi'r-ricâl*, Beyrut 1985, c. I, s. 273.
73 Aclûnî bu sözün uydurma hadis olduğunu söylemektedir. Bkz. Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzilü'l-ilbâs Amme'ştehere Mine'l-ehâdîs alâ el-Sineti'n-nâs*, Beyrut 1351, c. I, s. 416.
74 Bu söz hadis kaynaklarında geçmemektedir.
75 Aclûnî bu sözün uydurma hadis olduğunu söylemektedir. Bkz. Aclûnî, a.g.e, s. 409.
76 Gazalî bunun hadis olduğunu, Aclûnî ise uydurma olduğunu söylemektedir. Bkz. Aclûnî, a.g.e, s. 412.
77 Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *El-Câmiu's-Sahîh*, (thk. Ahmed Muhammed Şâkir), Beyrut ts., Zühd 4.
78 Tirmizi, a.g.e, Zühd 25.
79 Bu söz hadis kaynaklarında geçmemektedir.
80 Aclûnî, a.g.e, c. I, s. 85.

- "Dünya bir köprüdür geçin, onu onartmayın."[81] (Kat. No. 113).
- "Vakti geçmeden evvel namaz kılmada, ölüm gelmeden evvel tevbe etmede acele ediniz."[82] (Kat. No. 125).
- "Nasihat olarak ölüm yeter."[83] (Kat. No. 43).

Bazı mezar taşlarında hikmetli sözlere de rastlanmaktadır:

- "Ey kabrimin başında duran! Dün ben senin gibiydim, yarın ise sen benim gibi olacaksın." (Kat. No. 44, 52, 63, 70, 75, 87, 103, vb.).
- "Ölüm insanı dostlarından kardeşlerinden ayırır. Nebiler, resuller, ârifler, zâhidler, hani neredeler?" (Kat. No. 5, 8, 59, 85, 111, vb.).
- "İster yüz ister yüz bin yıl yaşa, er geç başını toprağa koyacaksın." (Kat. No. 16, 37).

Yukarıda örnekleri verilen ve mezar taşlarında tekrarlandığı görülen sözlerin dışında bazı mezar taşlarında benzeri görülmeyen orijinal sözler, dualar ve yakarışlar bulunmaktadır. Bunların başında Çandarlı Hayrettin Paşanın ve oğlu Ali Paşa'nın mezar taşları gelmektedir (Kat. No. 39, 40). Bu mezar yazıları Allah Teâlâ'nın affediciliği, kulların günahkâr olabileceği; takvanın, tevbenin, hayırlı ve güzel işler yapmanın önemi vurgulanarak ziyaretçiye nasihatler vermektedir. Mezar taşlarının çoğunda klişeleşmiş sözler bulunurken, bazı örneklerde orijinal ifadelerin yer almasının ekonomik ve sosyal statü ile bağlantılı olması düşünülebilir.[84] Zira sıradan insanların mezarlarına, taş ustası tarafından önceden hazırlanmış bir şâhideye künye ilave edilerek dikilirdi. Zengin veya büyük devlet adamlarına sipariş usulü ile mezar yaptırılıyordu. Böylelerinde şâhidelerde neler yazılacağına mezarı yaptıran karar vermekteydi. Katalogda yer alan iki mezarda

---

[81] Aclûnî bu sözün hadis olmadığını söylemektedir. Bkz. Aclûnî, a.g.e, c. I, s. 412.

[82] Saganî bu sözün hadis olmadığını söylemektedir. Bkz. Saganî, Ebu'l-Fezâil Hasan b. Muhammed, *el-Mevzûât*, (thk. Necm Abdurrahman Halef), Dımaşk 1985, s. 4.

[83] Ammar b. Yasir'den rivayet edilen bu hadisin zayıf olduğu söylenmektedir. Bkz. Aclûnî, a.g.e, c. II, s. 112.

[84] Laqueur, Klasik devir Osmanlı mezar taşlarında kullanılan malzeme ve süslemenin, ölenin ekonomik durumu ve sosyal statüsüyle bağlantılı olarak kaliteli veya sıradan işler şeklinde yapıldığını ifade etmektedir. Bkz. Laqueur, Hans-Peter, a.g.e, s. 132.

(Kat. No. 25, 77) benzeri görülmedik şekilde baş şâhidesinin her iki yüzündeki panolar boyunca Allah'ın resulüne salavât ve on iki imam ile âhir zamanda beklenen Mehdî (as.) için selam duası yer almıştır. Bu duadan Osmanlı toplumunda Ehl-i Beyt sevgisi ve on iki imam inancının yaygın olduğu fikri ortaya çıkmaktadır.

Baş şâhidesi dış yüzünde yer alan bu âyet, hadis veya hikmetli sözden sonra çoğunlukla şâhidenin iç yüzünde ölenin kimliği yazılıdır. Bu kimlik bilgisi genellikle "intekale, hêze'l-kabr, nukile, tüvüffiye, vb." ifadelerle başlayan bir cümle içinde yer alır. Erken Osmanlı Tarih kronolojilerinden Aşıkpaşaoğlu Tarihinde de ölüm için "öldü, vefat etti, şehîd oldu", defin yeri için ise "mezar, kabir" ifadeleri kullanılmıştır.[85] Yine isimden önce o isme hem sıfat teşkil eden hem de ölen için dua niteliği taşıyan "Merhûm, mağfûr, saîd, şehîd, mebrûr, Allah'ın rahmetine muhtaç" ifadeleri sıralanır. Ahlat'ta ise bu ifadelere benzer bir şekilde "mazlûm – mazlûme" gibi isim önekleri bulunurdu. Yine bunlara ilaveten ölenlerin meslekleri veya onlara ait "ulemâ" gibi sıfatlar da kullanılmaktaydı.[86] Bursa'daki erken Osmanlı mezar taşlarında yer alan "şehîd" kelimesinin genel-geçer bir ifade olarak bütün mezarlarda kullanıldığı görülür. Zira aynı sıfatlar kadın mezarlarında da aynı sıra ile yer almaktadır. Ölenin adı çoğunlukla babasının adıyla yazılıdır. Erkek mezarlarında olduğu gibi kadın mezarlarında da ölenin ismi babasının ismiyle yazılıdır (Kat. No. 1, 7, 10, 14, 26, vb.). Bir kısım mezarlarda baba ismiyle birlikte dedenin ismi de yazılmıştır (Kat. No. 26, 30, 31, 43, 48, 53, vb.). Baba ve dede isimlerine ilaveten lakap veya künye isimlerinin yazılı olduğu mezarlar da bulunmaktadır (Kat. No. 70, 119). Sosyal statü itibariyle tanınmış bazı kişilerin mezarlarında isimlere ilaveten ölen kişinin önemini ve yararlılıklarını anlatan ifadelere de yer verilmiştir. Bunlar içinde Emir Sultan Mezarlığı'nda bulunan Sultan II. Mehmet'in hocası Hocazâde Muslihiddin Efendi'nin mezar taşı en dikkat çekenlerden biridir. Baş şâhidesinde Hocazâde için "Bu, Allah'ın rahmetine muhtaç, engin bir deniz, büyük bir âlim, âlimlerin sultanı, tahkik ehlinin burhânı, fâziletli ve müdekkik, furû' ve usul ilimlerinde mâhir (olan); aklî ve naklî

---

[85] Aşıkpaşazade, Aşıkpaşaoğlu Tarihi, (çev: Atsız), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970, s. 25.

[86] Rogers, J. M., "Calligraphy and Common Script: Epitaphs from Aswan and Akhlat", *Content and Context of Visual Arts in the Islamic World*, (Ed: Priscilla P. Soucek), The Pennsylvania State University Pres 1988, s. 110.

ilimlerde en önde giden, zamanının üstadı, herkes tarafından makbul sayılmış din ve milleti ıslah eden Hocazâde diye meşhur kişi" ifadeleri yazılmıştır (Kat. No. 11). Üzerinde övgü ifadelerinin yer aldığı diğer mezar taşları arasında 19, 37, 39, 41, 42, 72 ve 104 numaralı katalogler sıralanabilir. Klasik dönemde ölünün kimliği ile alakalı bilgiler ve onu metheden övgü sözlerinin arttığı görülür.

Ölenin kimlik bilgilerinin verildiği cümle sıfatlar ve soy bilgileriyle birleşince genellikle ayak taşı iç yüzüne kadar uzanır. Baş taşı iç yüzünde başlayan bu cümle ayak taşı iç yüzünde vefat tarihini de içine alarak tamamlanır. Sadece Osmanlı toplumunda değil, tüm İslam dünyasında özellikle dinî hayatla ilgili uygulamalarda hicri takvim kullanılmış ve dolayısıyla mezar taşlarında da tarihler hicri olarak verilmiştir. Hatta bazı mezar taşlarında tarih kaydından sonra "Hicriyye" veya "Hicreti'n-Nebî" ifadesi de yer almıştır. Vefat tarihi çoğunlukla ay ve yıl olarak yazılmıştır. Ancak istisna olarak gün ay yıl olarak verilenler de vardır. Fakat bütün bu tarihlendirmeler XV. yüzyılın ortalarına kadar yazıyla verilirken, bu tarihten sonra hem yazı hem rakam veya yalnızca rakamla verilmeye başlamıştır. 1432 M. tarihinde vefat etmiş Sultan II. Murad'ın müderrislerinden Şemseddin Ahmed'in mezar taşında (Kat. No. 19) vefat tarihi ilk defa rakamla verilmiştir. 1488 M. tarihinde vefat etmiş olan Hocazâde Muslihittin Mustafa'nın mezar taşında ise ilk defa yazı ve rakam bir arada kullanılmıştır (Kat. No. 11; res. 34). Katalogda yer alan mezarlar içinde yalnız birinde vefat tarihi yerine doğum tarihi verilmiş ama vefat tarihi verilmemiştir. Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan Emir Mehmet oğlu Emir Üveys'in mezar taşında vefat tarihi Türkçe ile "Emir Mehmet oğlu Emir Üveys 779 senesi Rebiyülâhir ayının altıncı günü gecesi yatsı vaktinde dünyaya geldi." İfadesiyle verilmiş ama vefat tarihi yazılmamıştır (Kat. No. 16). Bu istisna merhumun ölü doğmuş veya doğduğu gün ölmüş olabileceğini de akla getirmektedir.

Klasik dönemde sıkça karşılaşılan ebced hesabıyla tarih düşülmesine, üzerinde çalıştığımız erken devir mezar taşlarında rastlanmamıştır. Kataloglarımızda Ebced hesabıyla tarih düşürülen ilk mezar, sahibinin kimliği hakkında bilgi bulunmayan 1546 tarihli mezar taşıdır (Kat. No. 95). Taşın dış yüzündeki "Vefat tarihini bilmek istersen, "Oku ey dil rûhu için Fâtiha" ifadesi ebced hesabıyla 1546 tarihini vermektedir. Aynı

özelliğe sahip diğer taş ise 1550 tarihlidir (Kat. No. 97). Kitabelerde VIII – XIV. yüzyıllarda yazıyla gösterilen tarih kaydı, İstanbul'un fethinden sonra hem yazı hem rakamla gösterilmiştir. Mezar taşlarında Türkçenin kullanımından sonra da tarihlendirmelerin Arapça yapıldığı görülmektedir.[87] Bursa Emir Sultan Camii haziresindeki Hocazâde'ye ait mezar taşında tarih kaydının aynı zamanda rakamla gösterilmesi örnek teşkil eder. Edhem Eldem Osmanlı mezar taşlarına ebcedle düşürülmüş tarih beyitlerinin XVIII. Yüzyıldan itibaren başladığını söylese de XVI. yüzyıl ortalarında örnekleri mevcuttur.[88] Bununla birlikte mezar taşlarında ebced hesabıyla tarih düşülen en güzel ve zengin örnekler XIX. yüzyıla aittir.

Ayak taşı dış yüzünde ise ölen kişi için dua ve istiğfâr kısmı yer alır. Bu ifadeler içinde en yaygın olarak şunlar yazılıdır:

- "Toprağı güzel, mekânı cennet olsun." (Kat. No. 18, 25, 38, 52, 73, 112, vb).
- "Allah kabrini nurlandırsın." (Kat. No. 4, 5, 15, 30, 42, 110, vb).

Bu dua cümleleri yanında her bir mezara özel olan ifadeler de bulunmaktadır. Bunlar arasında dikkati çekenlerden birisi Başçı İbrahim Camii haziresinde bulunan İbrahim kızı Aynşâh Hâtun'un ayak şâhidesi dış yüzünde Türkçe ile yazılmış bulunan dua ifadeleridir (Kat. No. 7): "İlâhi cenneti O'na mesken eyle, makamını taze gülden gül bahçesi eyle. (kıyamet günü) ortalığı kasıp kavuran rüzgâr olduğunda onun kabrini harman eyle."[89] Yine tek ve orijinal olan ifadeler arasında Muradiye Türbeler Topluluğu içindeki Şerefüddin el-Hüseynî oğlu İzzüddin'in mezar taşı (Kat. No. 77) gösterilebilir. Mezar taşında yazılı bulunan "Toprakları nurlansın, varacakları yer cennet olsun. Senin

---

87 Tüfekçioğlu, Abdülhamit, "Türk İslam Dönemi Türbe ve Mezar Taşı Kitabelerinde Tarih İbareleri", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*", İstanbul 1999, s. 395-396.

88 Edhem Eldem, a.g.e, s. 136.

89 Bu dua cümlesi başka bir mezar yazısını hatırlatıyor: "Zeyniler Camii avlu duvarının üstüne eski bir mezardan alındığı belli olan ve tamamen geometrik motiflerle süslenmiş uzunca bir pehle taşı yer almaktadır. Üzerinde dikdörtgen kartuşlara alınmış iki mısralık bir yazı var. Muhtemelen bir mezarın yan duvarlarını çepeçevre kuşatan kitabeden bir parça. Kime ait olduğu belli değil. Aynen şöyle diyor:
"Yele virdikçe âlem rüzgârın / Ânın kabrin gülden harman eyle."
Bu güzel temenni, kim tarafından hangi sevgili için yapıldı, bilmiyoruz. Ancak bildiğimiz bir şey var, âlemin rüzgârı, gülleri savurmuş ve bu meçhul kabri tarumar etmiş! Bkz. Çetin, Osman, "Bursa Gezileri VIII Zeyniler", *Bursa Araştırmaları Dergisi*, sa. 16, Bursa 2007, s. 7-14.

yerin ebediyen Cennet, Allah'ın haremi olsun. Ruhunun kandili ebediyen yanık dursun." İfadesi, bazı erken devir mezar taşlarında çalışılmış olan kandil tasvirlerinin anlam ve içeriğinin anlaşılması bakımından önemlidir. Bir diğer farklı dua cümlesini barındıran mezar taşında ise "Ahmed (sav.) mahşerde ona şefaatçi olsun ve Kevser havuzundan ona içirsin." ifadeleri yer almaktadır (Kat. No. 124).

Çağdaşlarından farklı olan bir diğer örnek de, 1437 M. tarihinde vefat etmiş bulunan İvaz Paşa oğlu Âhi Çelebi'nin mezar taşındaki yazılardır (Kat. No. 38). Tamamı Arapça ile yazılı olan şâhidelerden baş taşı dış yüzünde ölümün genç yaşlı demeden aniden gelişini ifade için bir şiir yazılmıştır. Şiirin meâlen anlamı şöyledir: "Ey nazlı boyunu toprağın altına götüren insan / ey toprağa gömüldüğü gün gizlenen lütuf hazinesi / zaman görmüş, çok yaşamış insanlar cihandan yokluk cezasını çekmeden (yaşlılar henüz yaşayıp dururken) / senin vücudunu (genç yaşta) bu toprak nerede tuttu da sinesine çekti?" Yine Ahlat ve klasik Osmanlı mezar taşlarında yazı metninin sonunda bulunan, ziyaretçilerden "Fâtiha" isteme bölümü erken devir taşlarında da görülmemektedir. Ahlat'taki örneklerde " و غفر الله لمن حضر على هذه التربة و قرا له فاتحة الكتاب" ifadeleriyle gelenlerden "Fâtiha" okunması istenmekte ve mezar kitabesi son bulmaktaydı.[90] Klasik Osmanlı mezar taşlarında bu kısım tekrar canlanmış, bazen uzun cümlelerle, bazen yalnızca "Fatiha" kelimesi yazılmak suretiyle bu istek ifade edilmiştir.

İlk devir Osmanlı mezar taşlarında vefat sebebi hakkında bilgi yok denecek kadar azdır. Ancak birkaç örnekte ölen kişinin vefat sebebi belirtilmiştir. Bunlardan ilki 1390 M. tarihinde vefat etmiş olan Âhi Hasan oğlu Âhi Paşa'nın mezar taşıdır (Kat. No. 17). Sanduka üzerindeki yazıda ölüm sebebi için Arapça ile "792 yılı Şaban ayında tâûndan vefat etti" yazılıdır. Bir diğer örnek 1462 M. tarihinde vefat etmiş bulunan Abdullah oğlu Karaca Bey'in mezar taşıdır (Kat. No. 125). Mezarın ayak taşı dış yüzünde "Belgrad gazvesinde şehîd olan" ibaresi yer almaktadır.

Erken devir Osmanlı mezar taşlarında yazıları yazan hattatın veya o yazıları taşa işleyen ustanın ismi yazılı değildir. Hattatların ve taş ustalarının imzalarının mezar

---

[90] Rogers, J. M., "Calligraphy and Common Script: Epitaphs from Aswan and Akhlat", s. 111.

taşlarında yer alması XVIII. Asrın sonlarına doğru gerçekleşmiştir. Bunun ilk öncüsü de Yesârî Es'ad Efendi olmuştur. [91]

XVII. yüzyıldan itibaren mezar taşlarının form, yazı ve süslemelerindeki değişime paralel olarak yazı içerikleri de farklılaşır. Klasik dönem Osmanlı mezar taşlarında yazı içeriği olarak sırayla yakarış, dua, kimlik bilgileri, dua isteme ve tarih yer almıştır. Ancak bu bölümler bazılarında sade bazılarında ise oldukça abartılmış anlatımlar olarak yer alır.[92]

Özetle ifade etmek gerekirse, erken devir Osmanlı mezar taşlarında dil yapısı, ilk yüzelli yılda Selçuklu geleneğinin devamı şeklinde olmuştur. Bazı istisnalar olmakla birlikte Arapçanın ağırlıklı olarak kullanıldığı, bazı örneklerde ise, şiirler ve hikmetli sözlerin Farsça ile yazıldıkları görülmektedir. Arapça, Farsça ve Türkçenin hep birlikte yada ikili olarak kullanıldığı örneklerde ölenin kimlik bilgileriyle âyet ve hadisler daima Arapça ile geri kalan kısım Türkçe ile yazılmıştır. İçinde ilk Türkçe ibare geçen eser 1377 M. tarihlidir. Ancak Türkçenin mezar taşlarında asıl olarak XV. yüzyılın sonlarında kullanılmaya başlandığı fakat bunun XVI. yüzyılın ortalarına doğru yaygınlık kazandığı anlaşılmaktadır. Bu gecikmenin İstanbul merkezli siyasi, sosyal ve kültürel hareketlerin Anadolu'daki diğer yerleşim birimlerine ulaşmasıyla paralellik gösterdiği düşünülebilir.

Mezar taşlarının yazı düzeni ve içeriğinin, genel olarak XIV. yüzyılın sonlarında belirlenmiş olduğu söylenebilir. Buna göre; baş taşı dış yüzünde başlayan yazıların yerleştirme işlemi, baş taşı iç yüzü, ayak taşı iç yüzü ve ayak taşı dış yüzü ile tamamlanmaktadır. Şâhidelerin hangi yüzünde nelerin yazılı olacağı hususunda da ortak bir uzlaşma sağlanmıştır. Gerek yazı içeriğindeki gerekse yazıların yerleştirilmesindeki uzlaşının oluşmasında taş ustalarının etkisinin büyük olduğu düşünülebilir. Zira bazı mezar taşı örneklerinde şâhidelerin genel tasarımlarının ve süslemelerinin yapılıp, yazı panolarının hazır bekletildiği görülmektedir (res. 133). Buna göre taş ustası farklı birkaç formda mezar taşını süslemeleri ve genel dua cümleleri yazılmış olarak hazır beklettiği taşlara gelen siparişler üzerine ölen kişinin isim ve künyesini ekleyerek taşı

---

[91] Derman, a.g.m, s. 41.
[92] Laqueur, a.g.e, s. 81-83.

tamamlıyordu. Ancak özel siparişlerde taşın formu, süslemesi, yazısı ayrı ayrı planlanıyor ve sonunda taş ustası özel bir çalışma ortaya çıkartıyordu. Bundan da mezar taşlarındaki yazıların ustalığı, muhteva ve süsleme özellikleri, ölen kişinin ekonomik ve sosyal statüsüne bağlı olarak gösterişli ya da sade olarak yapıldığı anlaşılmaktadır.

IV. Mezar Taşlarının Süsleme Yönüyle Değerlendirilmesi

Ahlat mezar taşları, Anadolu Selçuklu döneminin en zengin süslemeli mezarları olması yönüyle önem taşırlar. Bu mezarların sanduka, lahit ve şahideleri, hem form yönüyle hem de üzerlerindeki süslemeler bakımından Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi, Erken Osmanlı mezar yapımına da örnek teşkil etmiştir. Prizmatik dikdörtgen şahidelerin ön yüzlerinde bordürlerin meydana getirdiği sivri kemerli panolar, XV. yüzyıl Osmanlı mezar taşlarının ana tipolojisini oluşturmuştur. Ahlat mezarlıklarında görülen, beşgen prizmatik taş sandukalar ve üstü açık tekne lahit mezarlar da Erken Osmanlı mezarlarına form yönüyle örnek teşkil etmiştir. Süslemede ise Ahlat'tan farklı olarak Osmanlılar, mezar taşlarında figüratif süslemeye yer vermemişlerdir. Bununla birlikte bitkisel ve geometrik süslemelerle, yazıdaki üslup benzerliği Osmanlı mezar taşlarının Ahlat örnekleriyle akrabalık ilişkisini belgeler niteliktedir.

Selçuklu sanatkârları Konya, Erzurum, Sivas, Amasya ve Tokat gibi önemli yerleşim merkezlerinde de farklı malzeme ve tipolojide mezarlar yapmışlardır. Yapılan bu mezarlar arasında ahşap ve taş işçiliği bakımından türünün nâdide örnekleri olan sanduka ve lahitler yer almaktadır. İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesine Konya'dan getirilmiş bulunan ve 1251 M. tarihli Necmeddin Ahmed'e ait ahşap sandukalı mezar bunlardandır.[93] Mezar, dikdörtgen prizma biçimli bir kaide ile buna üstte ilave edilen beşgen prizmatik sandukadan oluşmaktadır. Tamamı ceviz ağacından oyma tekniğinde hazırlanan kaide ve sandukanın üzerini celî sülüs yazılar ve bitkisel süslemeler doldurmuştur. Bu bezemelerden en çok dikkat çekeni yazı zeminini oluşturan stilize rûmi yapraklı spirallerin meydana getirdiği bitkisel arabesk kompozisyonlardır. Aynı müzede bulunan 1487 ve 1493 M. tarihli Halep valisi Özdemir ve eşine ait şahideli ve

---

[93] Kurul, *Türk ve İslam Eserleri Müzesi*, ys. 2002, s. 142.

kapaklı lahit mezarlar ise taş işçiliğinin nadir örneklerindendir.[94] Palmet dilimli baş ve ayak şahidesi ile bunların arasında yer alan, üzeri kapaklı lahit mezarın üzeri, celî sülüs yazı ve palmetlerin teşkil ettiği bordürlerle tezyin edilmiştir. Bu şahideli ve kapaklı lahit mezarlar dönemin taş işçiliğindeki seviyeyi göstermesi bakımından önemlidir. Anadolu'nun diğer yörelerindeki bu ve benzeri örnekler içinde çeşitli tipolojiler ve çok zengin süslemelere sahip örnekler olmakla birlikte, bunların Ahlat ve Bursa'da olduğu gibi üslup bütünlüğü kazanamadıkları ve şahsına münhasır kaldıkları gözlenmektedir.[95]

Karamağaralı, Ahlat mezarlıklarında yaptığı çalışmalar sonunda, farklı mezar tipolojilerinde ortak süsleme biçimlerinin uygulandığı sonucuna ulaşmıştır. Bu ortak süsleme biçimleri ise, içleri rûmilerle doldurulmuş madalyonlar, rûmi ile karışık yazılar, her türlü geometrik motifin kullanıldığı grift yıldız çalışmaları, kandil motifi, niş sıraları, örgülü kûfî gibi yazı merkezli süslemeler, özellikle nişlerde karşılaşılan rozetler, sembolik hayvan figürleri, mihrap çalışmaları ve son merhalede içleri rûmîlerle doldurulmuş celî sülüs yazılardan ibarettir.[96] En yaygın kullanım alanına sahip olan rûmi motifi bazen tek başına bazen de diğer motif ve yazılarla kullanılmakta idi. Bütün bu rûmî uygulamalarında ortak özellik ise, motifin ortada eksen oluşturup iki yana simetrik açılımlar yapmasıdır.[97] Ama bu süslemeler taş ustalarını çok zorlayan ve titizlik isteyen çalışmalardan oluşmuyordu. Zira zeminde kullanılan ve düzenli helezonlar oluşturan bezemelerde olduğu gibi birtakım süslemeler tekrarlardan oluşmaktaydı. Birçok mezar taşında ortak ya da birbirine çok benzeyen motifler tekrar edilerek kullanılmışlardı.[98]

Erken Osmanlı mimarisindeki plan tipi çeşitliliği ve bu çeşitlilik içinde gelişen üslup arayışı mezar taşlarında da devam etmiş, ilk yüzyıl içinde farklı form ve süsleme tarzına sahip mezar taşları yapılmıştır. Katalogda yer alan XIV. yüzyıla ait sanduka ve mezar taşları, süslemeleri itibariyle incelendiğinde Anadolu'nun çeşitli bölgelerindeki form ve motif özelliklerinin bir araya toplandığı örnekler olarak karşımıza çıkarlar.

---

[94] Bkz. Kurul, *Türk ve İslam Eserleri Müzesi*, s. 172 – 175.
[95] Haseki, a.g.e, s. 8.
[96] Karamağaralı, a.g.e, s. 51-56; Haseki, a.g.e, s. 22; Öney, *Anadolu Selçuklu Mimarisi Süslemesi ve El sanatları*, Ankara 1992, s. 11.
[97] Karamağaralı, a.g.e, s. 65-67.
[98] Rogers, J. M., "Calligraphy and Common Script: Epitaphs from Aswan and Akhlat", s. 114.

Tokat'ta Pir Ali Bey Türbesi'nde bulunan XV. yüzyıla ait lahit mezarlar ile XIV. yüzyıl sonunda Bursa'da yapılmış bulunan lahit mezarlar tipoloji ve süsleme yönüyle benzerlikler sergiler.[99] XIV. yüzyıl Bursa mezarlarındaki bu çeşitliliğin kuşkusuz sebepleri olmalıdır. Henüz kuruluş devri sıkıntılarını yaşayan bir toplumun böyle bir gelişme göstermesi ve adeta Anadolu'nun her bölgesine ait süsleme unsurlarını çok hızlı bir şekilde hayata geçirmesi kolay değildir. Bu durumu anlayabilmek için devrin sosyal şartlarının gözden geçirilmesi gerekir. Osmanlı Beyliği'nin teşekkül ettiği dönemde Anadolu'da bazı siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal sıkıntıların yaşandığını biliyoruz. Moğol istilasının sebep olduğu bu sıkıntılar sadece sıradan halk için değil; askerler, esnaf ve tüccar, ilim adamları ve sanatkârlar için de söz konusudur. Bu sebeple özellikle Doğu ve Orta Anadolu'da yaşayan bu insan grupları kendilerine daha güvenli bir hayat imkânı sunun "*uclara*" çekilmeyi uygun görmüş ve pek çoğu Batı Anadolu'da kurulan beyliklere sığınmışlardı. Meselâ, Aydın ve Germiyanoğulları beylikleri bunlar arasında yer almaktadır. İşte bu sıkıntılı dönemde Osmanlı Beyliği, Anadolu'nun kuzey-batı ucunda gösterdiği hızlı ve istikrarlı gelişme ve Bizans aleyhine ortaya koyduğu büyüme sonucu bir süre sonra adeta bir cazibe merkezi hâline gelmiş böylece Bursa bu yeni ve atak beyliğin başşehri olarak insan kitlelerini Anadolu'dan kendisine çekmeye başlamıştı. Bu gelişmeler zamanla Bursa'yı Anadolu'nun en önemli ticaret, sanayi ve kültür-sanat merkezi hâline getirdi. Bunun sonucu olarak erken bir devirde Anadolu hatta İran sanat birikimi Bursa'da uygulama alanı bulmuş olmalı. Ankara Savaşında Timura yenilen Osmanlı, bu tarihten sonra hızla imparatorluk olma yolunda büyük adımlar atmıştır. Özellikle İstanbul'un fethiyle beraber Osmanlı devleti gerek toprak bakımından gerekse devlet teşekkülleri olarak büyümüştür. Bu büyüme beraberinde imar faaliyetleri, sanat ve edebiyatta da zenginleşmeyi getirmiştir. Daha XIV. yüzyılda beylikler zamanında başlayan Orta Asya'dan Anadoluya olan ilim ve sanat adamlarının göçleri, Osmanlı devletinin büyümesine paralel olarak artmıştır. Bu hareketli siyasi ortamda bilgin, derviş ve sanatçıların Orta Asya ve Anadolu arasında karşılıklı gidiş gelişleri bilinmedir.[100] Timurun Anadoluya gelişi bu bağı güçlendirmişti. Zira Moğol

---

[99] Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Murad Devri*, s. 206-207.

[100] Tanındı, "Fetihlerin ve Ticaretin Sanata Yansıması: Göçer Bilginler, Dervişler ve Sanatçılar", s. 193-194.

şiiri ve Uygurca metinler Anadoluda bilinmekteydi.[101] Böylece Timur ve Osmanlı Devletleri arasında alim ve sanatkarların değiş tokuşuyla meydana gelen bir ilişki türü doğmuştur. Osmanlı sanatının gelişim sürecine etkili olan bu ilişki türünün bir meyvesi olarak Yeşil Cami gösterilebilir. XIV. yüzyıl sonlarında Semerkantta bilinen çini tekniği XV. yüzyıl başlarında Bursa'daki Yeşil Cami çinilerinde kullanılmıştır. Yeşil Camii çinilerini 1424 M. tarihinde yapan Nakkaş Ali'nin, Ankara Savaşından sonra Timur tarafından Orta Asyaya götürüldüğü ve daha sonra Bursa'ya döndüğü de bilinmektedir.[102] Bursa mezar taşlarında gördüğümüz ve Anadolu'nun değişik bölgelerine ait olduğunu bildiğimiz bezeme çeşitliliğini herhalde bu gelişmelerle bağlantılı düşünmek gerekecektir.[103]

İlk dönem Bursa mezar taşları incelendiğinde Selçukludan Osmanlıya geçiş devrinin çok çeşitliliği ve henüz üslup bütünlüğü oluşturamamış örnekler süslemelerde kendini gösterir. 1371 M. tarihli Ahmet oğlu Sinan'ın İznik Müzesinde bulunan mezar taşı, üstte palmet dilimli bir taç ile nihayetlenen dikdörtgen prizmatik şâhide örneklerindendir (Kat. No. 48). Selçuklu döneminde de bu tipolojiye uyan örneklerin bulunduğu, mezar taşlarının form yönüyle değerlendirildiği başlıklarda anlatılmış ve örnek verilmişti (res. 333). Yanlarda sade ve hantal iki sütuna dayanan alınlığın sadece üst ucunda süsleme için yer ayrılmıştır (res. 136). Etrafı sade silmelerle konturlanmış alınlık içinde, merkezdeki bir palmet motifinin alt ve üst uçlarından yanlara dâirevi açılım yapan dallar, oldukça sade rûmîlerle sonlanmaktadır. Şâhidenin yanlarında yer alan sütunçeler ise kaba birer işçilik sergilerler. Taşın arka yüzünde, yazı aralarına serpiştirilmiş yaprak motifleri dışında süs unsuru yoktur. Yüzyıl sonra yine palmet dilimli olarak yapılacak benzerlerde ise motif ve yazı zenginliği kendini göstermektedir (Bkz. Kat. No. 35). Sivri kemerle nihayetlenen şâhideler grubuna Kutlu Bey'in 1396 M. tarihli mezar taşı örnek olarak verilebilir (Kat. No. 51). Baş şâhidesinde oldukça küçük bir alınlık bırakılmıştır. Alınlık kompozisyonunda merkezdeki yarı stilize bir çiçek motifinin yanından çıkan ikişerli dallar, basit rûmi filizlerle üstte birbirine kavuşur (res. 142). Baş

---

[101] Lentz, Thomas W.- Glenn D. Lowry, *Timur and Princely Vision: Persian Art and Culture in the Fifteenth Century*, Los Angeles County Museum of Art, Los Angeles 1989, s. 315.

[102] Lentz, age, s. 317.

[103] Çetin, Osman, "Ulucami'nin İnşa Döneminde Bursa'da Sosyo-Kültürel Durum", *Bursa'nın Kalbi Ulucami*, Editör: Mustafa Kara – Bilal Kemikli, Bursa 2009, s.11-25.

şâhidesi arka yüzünde bir kandil motifi bulunmaktadır. Kandil göbeğini bir penç motifinden çıkarak çarkıfelek oluşturan yine yarı stilize yapraklar doldurmuştur. Kandilin üst ucunda küçük bir şakayık motifi çalışılmıştır (res. 143). Bu şakayık motifi XIV. yüzyılın son, XV. yüzyılın ilk çeyreğinde kullanılmaya devam etmiştir (Diğer örnekler için bkz. Kat. No. 39, 43). Mezarın ayak şâhidesi alınlığında daha gelişmiş rûmi bir kompozisyon vardır (res. 145; Şekil: 13). Taşın iç yüzünü tamamen kaplayan panoda ise aşağıdaki bir palmetten sağlı sollu yapraklar vererek yükselen ve tepede hatâyî ile taçlanan kompozisyon bulunmaktadır. Buradaki kabaca ve ana hatlarıyla çalışılmış olan hatâyî motifi XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren mezar taşlarında sıkça yer alan hatâyilerin başlangıcını temsil etmektedir (res. 144). Her iki mezar taşında da kompozisyonların panoyu dolduramamış olması önemli bir ayrıntıdır. Zira bir sonraki yüzyıl içinde yapılacak olan örneklerde yetenekli taş ustalarının elinde kompozisyonun alınlığı tamamen doldurulacak, dolayısıyla motiflerin zenginleştiği görülecektir.

XIV. yüzyılın süsleme yönüyle öne çıkan iki mezarı vardır. Bunlardan ilki tipolojisi ve kitabesinde kullanılan yazı dili yönüyle de özgün olan 1377 M. tarihli Emir Mehmet oğlu Emir Üveys'in mezarıdır (Kat. No. 16). Mezar, kapaklı bir lahit ile bunun üzerine yerleştirilmiş, sarıklı şâhideden oluşur. Katalog dikkate alındığında erken Osmanlı mezar tipolojisi içinde kapaklı lahit mezarların, sayıca az olduğu söylenebilir. İşte bu nadir örneklerden olan mezarın süs unsurları, lahdin dört yüzünde, kapak üstünde ve şahidesinde yer almaktadır. Bu süslemeler arasında rûmî, hatâyî ve penç motiflerinin içini doldurduğu bordür kuşakları, şemseler ve salbekler, şâhide üzerindeki burmalı sütunçe ve zencirekler, yazı panolarının etrafını çevreleyen rûmîler, şâhide boyun kısmında ve kapak taşı kenarlarında uzanan baklava dilimli geçişler ve pahlar ile sarık üzerine yerleştirilmiş gülçeler sıralanabilir. Bursa'daki çağdaşı mezar taşlarıyla kıyaslandığında, bünyesinde bu kadar farklı motifi barındıran başka bir örnek mevcut değildir. Kapak üzerinde bulunan dikey prizmatik dörtgen ile bunun üzerine yerleştirilmiş bulunan sarık tipi, yaklaşık yüz yıl sonra daha fazla kullanım alanı bulacak olan formun katalogda yer alan ilk ve en erken örneğidir. Ayrıca mezar kitabesinde Arapça yanında Farsça ve Türkçe dillerinin de kullanılmış olması önemlidir.

Zira üzerinde Türkçe ibarenin geçtiği ilk mezar bundan 120 sene sonrasına tarihlenmektedir.

Süsleme özellikleriyle XIV. yüzyılda öne çıkan ikinci eser ise, İznik'te bulunan Çandarlı Hayrettin Paşa'ya ait 1387 M. tarihli mezardır. Mezar, yüksekçe bir kaide üzerinde prizmatik beşgen sanduka ile buna baş ve ayakuçlarında ilave edilen şâhidelerden oluşmaktadır (Kat. No. 39). Sanduka üzerinde yazı aralarına yaprak filizi ve hatâyîler serpiştirilmiştir (res. 108). Anadolu Selçuklu taş işçiliğinde görülen zemin bezemeli yazılardan gelen hatıralar olarak, bu bitkisel motiflerin sonraki dönem Bursa taş sandukalarında benzerleri görülmemektedir. Mezarın ayak şâhidesi iç yüzü ile baş şâhidesi dış yüzünde tekrarlanmış bulunan rûmi kompozisyon, süsleme için ayrılan alanı doldurmuştur (Şekil: 14). Ama hâlâ mezar taşı üzerinde süslemeye ayrılan kısmın küçük olduğu bir gerçektir. Bu mezarın yanında 20 yıl sonra yapılan oğul Çandarlı Ali Paşa'nın mezarı ise süslemedeki zenginlik bakımından dikkat çekmektedir (Kat. No. 40). Palmet dilimli baş ve ayak şâhideleri, şâhideler üzerinde açılmış mihrap nişleri ve bu nişlerin alınlık ve yaşmaklarındaki rûmi, hatâyî, palmet ve penç motif dizileri çok erkenden bir devirde, ileri bir sanat anlayışının haberini vermektedir (res. 109 – 114). Baş şâhidesinin yan yüzleri ile sanduka üzerindeki yazı panolarının arasını bölen çapraz şeritler mezardan birkaç sene önce inşa edilmiş olan Bursa Yıldırım Camii (1400 M.) son cemaat yeri pencere bordürlerinde de görülmektedir (res. 338). Türbeler ve türbelerde bulunan sandukalar konumuzun niceliksel sınırları dışında olmakla birlikte erken Osmanlı sanduka tipolojisi ve süslemeleri bakımından Yeşil Türbenin ayrı bir önemi vardır. Çelebi Mehmed'in çini sandukası üzerinde bulunan yazı zeminlerindeki yarı stilize çiçek motifleri, A. Selçuklularında örneklerine sıkça rastlanılan zemin bezemeli yazıları andırmaktadır (res. 339). Çandarlı Hayrettin Paşa ve Oğlu Ali Paşa'nın mezarı üzerindeki yazı arası bitkisel süslemelerin, Çelebi Mehmed'in çini sandukası üzerindeki yazı altı bezemelerle mukayesesi, erken Osmanlı mezarlarındaki Selçuklu etkisini sergilemektedir.

Mezar taşlarının tipolojik değerlendirmesinde detaylı açıklandığı gibi, Anadolu Selçuklu geleneğinden gelen sandukalı ve dikme şâhideli mezarlar yerine Osmanlı ustaları daha XV. yüzyılın başından itibaren, sandukanın baş ve ayakucundaki dikmeleri

prizmatik dikdörtgenler şeklinde büyütmüştü. Bu büyüme önceleri dikey bir seyir izlediği için sandukayla aynı ene sahip ama ince uzun şâhide örneklerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. XV. yüzyılın ilk yarısı Bursa mezar taşı süslemeleri öncülü olmayan yepyeni tasarımlar olarak karşımıza çıkar. Bu yeniliği yaratan mezarlarda sanduka kullanımı yerine tekne lahit mezar tipinin kullanılması olduğu söylenebilir. Gerçi XV. yüzyılın ilk yarısında hem ince uzun şâhideler (Kat. No.40, 52) hem de enine genişleme yapmış şâhideler (Kat. No. 53, 109) görülmektedir. Ancak şâhidelerin enine gelişmesini sağlayan esas sebep lahdin sandukaya nispeten enine daha geniş olmasıdır. Timurtaş Paşa'nın 1404 M. tarihli mezarı hem tekne lahdi hem de enine ve boyuna genişlemiş şâhideleriyle dönemin tipik örneklerindendir (Kat. No. 109). Dolayısıyla şâhidelerin enine ve boyuna genişlemeleri yazı alanında bir rahatlama meydana getirdiği gibi sivri kemerli şâhidelerin alınlıkları geniş alanda süslemenin rahatlıkla uygulanmasını sağlamış olmalıdır. Geniş sivri kemer alınlıklarının süslemede kullanımında iki ayrı yol izlenmiştir. Bunlardan ilki alınlık panosunun tamamını dolduran daha girift kompozisyonların çalışılmasıdır. İkincisi ise alınlık ortasında rûmi palmet sarmallarından oluşan küçük bir kompozisyon çalışılıp, onun etrafında enli bordür kuşaklarının kullanılmasıdır. Timurtaş Paşa'nın mezarında bu iki uygulama bir arada bulunmaktadır. Mezarın baş taşının dış yüzünde, içi rûmilerle tezyin edilmiş geniş bir bordür kuşağı bütün bir yüzeyi dolanmaktadır (res 267). Alınlıkta ise bu bordür kuşağı içinde merkezdeki bir noktadan iki yana simetrik açılım yapan rûmi ve palmetlerin oluşturduğu bir kompozisyon bulunmaktadır (şekil: 15). Mezarın ayak taşı iç yüzü alınlığında ise benzer motifler daha iri bir şekilde çalışılarak tüm alanı doldurmuştur (res. 270; Şekil: 16).

Bu yüzyılın ortalarında nadiren şâhideli veya şâhidesiz mezar yapımı devam etse de (Kat. No. 45, 118) artık erken devir Osmanlı mezarlarının ana tipolojisi sayılabilecek olan tekne lahitli ve şâhideli mezarlar en fazla tercih edilen form olmuştur (Kat. No. 63, 75, 77, 102, 114, 119). Bu yüzden artık bundan sonra, süslemelerin nerelerde toplandığı değil, belli standartlara kavuşmuş şâhideler üzerinde bulunan süslerin çeşitliliği ve zenginliği önemlidir. Bu zenginliğin oluşmasında XV. yüzyılın başlarından itibaren Semerkant, Herat ve Şiraz'dan Bursa ve Edirne'ye gelen bilgin ve sanatçıların beraberlerinde getirdikleri yeni motif, üslup ve tasarımların sebep olduğu düşünülebilir.

Bu tasarımların bazılarının aynı dönemin farklı sanat ürünlerinde kullanıldığı görülmektedir.[104]

XV. yüzyılın ortalarına ait mezar taşı süslemelerinde genel özellikleri en güzel yansıtan örneklerden biri Ulu Camii haziresinde bulunan 1440 M. tarihli Hacı Bey oğlu Hacı İvaz'ın mezarıdır (Kat. No. 114; res. 282 – 288). Mezarın baş ve ayak şâhidelerinin bütün alınlıkları süsleme için ayrılmıştır. Şâhidelerin dış yüzü alınlıklarının daha özenle çalışıldığı görülmektedir. Özellikler baş taşı dış yüzü alınlığındaki kompozisyonun işleme tekniği ve pano alanına dağılımı ile titiz bir işçilik ürünüdür. Ortadaki bir palmetin alt ve üst ucundan iki yana doğru açılan dallar, rûmî sarmallar çizerek simetrik açılım yapmışlardır (şekil: 18). Dallar oluklu oyma tekniğinde yapılmış ve rûmiler detay vererek çalışılmış olduğundan ışık-gölge oyunları meydana gelmiştir. Bu ise motif yüzeyinde derinlik hissi uyandırarak yüzeye hareket kazandırmıştır. Pir Mengi oğlu Hacı Ali'nin 1451 tarihli mezarında (Kat. No. 119) ayak taşının iç yüzü hariç bütün alınlıklarda birbirinin aynı kompozisyonlar tekrar edilerek kullanılmıştır. Bu kompozisyonlarda merkezdeki bir noktadan iki yana açılım yapan rûmiler daire çizerek üstte taç oluşturan palmetin iki yanından çıkarlar (res. 304; şekil: 17). Şâhidelerin dış yüzleri alınlığında ve yazı panolarının altında aynı kompozisyonlar simetrik olarak yerleştirilmiştir. Böylece taş yüzeyinde bütünlük meydana getirilmiştir. (res. 301).Yine aynı kompozisyon 21 yıl sonra Yusuf Bâlî kızı Fatma Hanım'ın mezar taşı alınlığında da kullanılmıştır (res. 180). Bu durum her iki mezarın aynı ustanın işi olduğunu veya taş ustalarının ellerindeki kalıpları kullanarak ortak kompozisyonlar üzerinde çalıştıklarını göstermektedir. Hacı Ali'ye ait bu mezarda dikkati çeken ve bundan sonra kullanımı devam edecek olan bir diğer yenilik, şâhidelerin alınlıklarında kullanılan kompozisyonların, normal taş etinden dışa taşkın, etraflarının dilimli ve dilimler boyunca yükseltimiş konturların bulunmasıdır. Dilimli, dışa taşkın ve konturlarla belirginleştirilmiş kemar panoları alınlığın yazı ile değerlendirildiği durumlarda da kullanılmaya devam etmiştir (res. 303). Yan pehle taşlarında ise dualar ve hikmetli sözler ile bunlar arasında rozet ve gülçeler yer almıştır. Bursa'daki pehlelerde bütün yüzeyin motiflerle değerlendirildiği bir örnekle karşılaşılmamıştır.

---

[104] Tanındı, Zeren, "Kitap ve Tezhibi", *Osmanlı Uygarlığı*, c. II, s. 872-875.

XV. yüzyılda süslemenin en çok çalışıldığı yer olan alınlıkların hem büyüdüğü hem de kompozisyonların daha çeşitli ve girift süslemelerden oluştuğu görülmektedir. Şerefüddin el-Hüseynî oğlu İzzüddin'in 1441 M. tarihli mezar taşı süsleme için alınlığın ne denli büyütülmüş olduğuna delil teşkil eder (Kat. No. 77). Bu mezarın baş taşı dış yüzü alınlığı, daha büyük bir süsleme alanı temin edebilmek için uzatılmış, kemer kasnağı yüksek tutulmuştur (res. 199, 200). Panonun alt merkezinden çıkan üç ayrı dal sarmaşık oluşturmakta ve bu sarmallar ortadaki palmetleri kuşatmaktadır. Kat kat yükselen palmet ve rûmi sarmaşık en dışta taş etinden dışa taşkın ve etrafı dilimli olarak biçimlenmiş kartuşun kemer kavsi boyunca uzanan konturlarıyla birleşmiştir (Şekil: 19). XIV. yüzyıl örneklerinde sade veya kabaca yapılmış örnekleri görülen sütunçeler bundan böyle daha zengin süslemelere sahip olacaktır. İzzüddin'in bu mezarında şâhidenin her iki yanında çifterli olarak yerleştirilmiş sütunçelerin üstte birleştiği zar başlık asimetrik bir hareket oluşturmakta dolayısıyla izleyicinin dikkati alınlıktaki zengin ve büyük süslemeye çekilmektedir. Süslemedeki bu motif zenginliği devrin diğer eserlerinde de görülmektedir. Timurtaş Paşa oğlu Umur Bey'in vakfettiği yazma eserlerin ciltlerinde bulunan zengin motifler, çağdaşı olan Yeşil Cami'nin çini, kalemişi ve ahşap süslemelerinde ve İznik'te üretilen çinilerde de görülmektedir. Bu desenlerin birbirlerine olan yakınlığı XV. yüzyılda Bursa'da yaratıcı bir sanat etkinliğinin sürdürüldüğünü ve belki de özgün Türk bezemelerinin üretildiğini ortaya koymaktadır.[105]

XV. yüzyıl sonları ve XVI. yüzyıl başlarında, hiç sanduka kalmamış, yerini baş ve ayak şâhideleri olan tekne lahit mezarlar almıştır. Şâhideler en ve boy olarak ulaşacakları en büyük ölçülere kavuşmuştur. Dolayısıyla gerek şâhideler gerekse tekne lahdin yan pehleleri üzerinde süslemeye ayrılacak çok alan yaratılmışıtr. XV. yüzyılın ortalarından itibaren alın süslemelerindeki zenginlik devam etmekle kalmamış motifler de çeşitlenmiştir. Bunun güzel bir örneğini Sultan II. Mehmet'in hocası Muslihiddin Mustafa Efendi'nin Emir Sultan Mezarlığı'ndaki 1488 M. tarihli mezarında görüyoruz (Kat. No. 11). Bu örnekte baş ve ayak şâhidelirinin dış yüzleri kemer içlerinde rûmi –

---

[105] Tanındı, Zeren, "Kitap ve Cildi", *Osmanlı Uygarlığı*, (haz. Halil İnalcık, Günsel Renda), c. II, İstanbul 2002, s. 845, 846.

palmet kompozisyonlar yer alır. Taşın yanlarında ise burmalı sütunçeler bulunmaktadır. Ancak şâhidelerin iç yüzlerinde farklı bir çalışmaya gidilmiştir. Baş şâhidesi iç yüzünde hafif bir niş oluşturulmuştur. Taşın yan yüzü içe eğik bir şekilde pahlanmış ve bu pah üzerinde baklava dilimli üçgenlerden oluşan bir bordür yerleştirilmiştir (res. 32). Bu bordür kuşağı şâhidenin alt ucuna kadar inmiş, buradan pehle taşı boyunca ilerleyerek ayak taşı iç yüzünü de dolanmıştır (res. 35). Bu uygulamının yapıldığı benzer bir örnek görülmediğine göre, bu mezar özel olarak sipariş edilmiş ve özgün bir tasarım olarak çalışılmış olmalıdır. Ayak taşı iç yüzünde ise dıştaki sivri kemerden farklı olarak içte Bursa kemeri ile nihayetlenen bir yazı panosu oluşturulmuştur. Pano ile taşın yan yüzleri boyunca uzanan pah arasında ikinci bir bordür kuşağı yapılmış, içleri basit rûmi sıralarıyla doldurulmuştur (res. 33). Lahdin yan pehlelerinde üç dairevi yazı panosu seyredende rozet süslemesi izlenimi uyandırmaktadır.

XV. yüzyılın sonlarındaki mezar taşlarına ait bir diğer yenilik bu zamana kadar Bursa'da örneklerine rastlanılmayan geometrik motiflerle ilk defa karşılaşılmasıdır. Mehmet oğlu Mustafa Çelebi'nin Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan ve envanter kayıtlarında XV. yüzyıl sonu olarak tarihlenen mezarı geometrik süslemeye yer verilen mezarlardan biridir (Kat. No. 30). Mezar taşı üzerindeki celî sülüs yazının üslubundan ve taşın genel biçimine dayanarak taşı, XV. yüzyılın ikinci veya üçüncü çeyreğine tarihleyebiliriz. Bu eserin baş taşı dış yüzü alınlığında rûmi ve palmet dizelerinin süslediği levhanın hemen altında dört adet yazı panosu bulunmaktadır. Panoların etrafı sade düz silmelerle çerçevelenmiştir. Bunun dışında kalan bütün yüzey, karşılıklı köşelerin arasına hat çekilmiş altıgenlerin bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur (res. 85). Bu yüzün yan uçlarında burmalı birer zarif sütunçe yerleştirilmiştir. Sütunçe, burgular arasına dendanlar yerleştirilerek zenginleştirilmiştir. Taşın iç yüzü alınlığı yazı alanı olarak kullanılmış ve bunun altında sıralanan üç sıra yazı panosunun etrafı yine geometrik motiflerle tezyin edilmiştir. Buradaki motif ise bir merkezden dışa tekrar ederek açılan dört kollu yıldızların köşeleri arasında düz hatlar çekilerek oluşturulmuştur (res. 84). Altıgenlerin birleşimiyle meydana getirilmiş bir diğer geometrik bezeme örneği 1516 M. tarihli bir mezarda görülür (Kat. No. 87). Ancak burada köşeler arasında kalan boşluklar eğri kesim tekniğinde çalışıldığından

konturlardan daha çok içerlek kısım göze çarpmaktadır. Bu ise taş yüzeyinde yazıları ön plana taşımaktadır (res. 219, 220).

XV. yüzyıl sonlarına ait mezar taşı süslemelerinde dikkat çeken özelliklerinden diğeri şâhidelerin bir yüzünün tamamen tezyin edilmesidir. Bu gruba giren ve tarihi bilinen ilk eser kimliği belli olmayan 1498 M. tarihli bir mezar taşıdır (Kat. No. 107). Üzerindeki Farsça beyitlerin ölümü anlattığı taşın diğer yüzünde birbirlerini sararak yükselen üç adet hatâyî sıralanır. En tepedeki küçük bir palmet motifinin etrafı iri rûmi yapraklarıyla çevrilmiştir. Ara panoların da hatâyîlerle doldurulduğu kompozisyonda yarı stilize yaprak motiflerinin de bulunması dikkatten kaçmamaktadır. Ayak şâhidesinin dış yüzü bilindik şekilde alınlık süslemeli ve etrafı zencireklerle kuşatılmış bir yazı panosundan meydana gelmiştir (res. 262, 263). Bütün bir şâhide yüzünün tamamen süslendiği mezar taşlarına Anadolu'da da rastlanmaktadır. Amasya'da Abdullah Paşa (Sofular) Camii avlusunda yer alan Abdullah Paşa oğlu Abdülganî'nin mezar taşı (1498 M) bunlardandır (res. 342). Rûmilerin ortadaki palmetleri sararak yükseldiği bu çalışmada motiflerin çok iri çalışılmıştır. Bursa'daki bir diğer örnek ise Hoca Ali oğlu Hoca Ömer'in 1508 M. tarihli mezar taşıdır (Kat. No. 13). Tekne lahit mezarın baş ve ayakucundaki şâhidelerin iç yüzleri tamamen tek ve büyük bir kompozisyonla tezyin edilmiştir (res. 39, 40). Birbirini tekrar eden süslemede 107 no'lu katalogda kullanılmış olan süslemenin aynısı kabaca bir işçilikle çalışılmıştır. Mezarın yan pehle taşlarında ise dairevi rozetler ve yazı panoları bulunmaktadır (res. 42). İbrahim Usta oğlu Ömer Usta'nın tarihi bilinmeyen mezarı da bu grup içinde zikredilebilir (Kat. 32). Baş şâhidesi dış yüzündeki yazı panolarından en üstteki taç biçiminde normal taş zemininden yükseltilmiştir. Tâcın üstündeki palmet motifi ile iki yanda açılım yapan iri rûmi dal da normal taş zemininden daha yüksek tutulmuş ve derinliğe bağlı olarak bir ışık – gölge kontrastı sağlanmıştır. Taşın iç yüzünde sağlı sollu simetrik bir rûmi kompozisyon çalışması tüm yüzeyi kaplamıştır. Bu kompozisyonda hatâyînin kullanılmamış olması, türünün ilk örneklerinden olduğu kanaatini uyandırmaktadır. XV. yüzyıl sonu ile XVI. yüzyıl başına ait mezarlar katalogumuzun çoğunluğunu oluşturmaktadır. Süslemeye ayrılan alanların büyüklüğüyle ön plana çıkan bu dönem eserleri arasında Kat. No. 35, 57, 59, 60, 87 de yer alanlar da vardır.

XV. yüzyıl sonunda başlayan Osmanlı Safevi ilişkileri, XVI yüzyılda her iki devlet için önemli siyasi gelişmeleri sonuç vermişti. Özellikle Tebriz seferi sonunda pek çok Timurlu sanat eserinin İstanbula getirildiği, müze envanter kayıtlarından anlaşılmaktadır. Bu eserlerin de Osmanlı sanatını motif ve biçim yönünden etkilediği düşünülebilir. Mesela XVI. yüzyılın ikinci çeyreğinde Sultan Süleyman için yapılmış olan fildişinden yapılmış oyma ayna mahfazası, bir yüzyıl önce Timurlu bir prens için yapılmış olan ahşap aynayla oyma teknikleri ve süsleme yönünden çok benzerlikler taşımaktadır.[106] Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan 950 H. Tarihli fildişinden yapılmış ayna mahfazası, ovale yakın bir biçimde ve iki kademeli olarak yapılmıştır. Dış hatları dilimli olan tasarımın yüzey bezemeleri olarak, üstteki panoda kıvrım dallar, hatâyi ve rûmiler oldukça sık çalışılmıştır. Alttaki panoda ise celî sülüs yazı ile yazılmış bir Türkçe şiirin zeminini kıvrım dal ve çiçekli zemin doldurmuştur. Bu süslemelerin devrin mezar taşı süslemelerinde kullanılan motiflerle benzerliği de dikkatlerden kaçmamaktadır. [107]

XVI. yüzyıl başlarında sivri kemer şâhideli mezar taşı süslemelerinde bazı yeniliklerin ortaya çıktığı görülür. Bunlardan ilki dikdörtgen prizmatik baş şâhidesi iç yüzüne yapılan mihrap nişidir. Üstte sivri kemerle nihayetlenen taşın alınlığından aşağıya doğru ıstalaktit sırasıyla veya bingi vazifesi gören herhangi bir süslemeyle mihrap nişine inilmektedir. Bazı örneklerde mihrap kavsarasıyla taşın üst kemeri arası alışılageldik şekilde rûmi ve palmet dizileriyle doldurulmuş ama çoğunlukla da boş bırakılmıştır. Ahlat mezarlıklarında da bazı şâhidelerde sathi olarak çalışılmış ve iki yanında sütunçeler olan mihrap motifi yapılmışsa da, Osmanlı ürünlerinin farkı, nişlerin sathi değil derin olmasıdır.[108] Amasya'da XVI. yüzyıla tarihlenen mihrap nişli Mehmet el-Kadı'ya ait mezar taşı[109] bu tarz süslemeciliğin Anadolu'da da karşılık bulduğunu gösterir mahiyettedir (res.335). Bu örneğin alınlığında, Ahlat'taki mihrap çalışmalarında olduğu gibi rozetler bulunmaktadır. Bursa'da mihraplı ilk örnek 1520 M. tarihli Abdullah kızı Mihriban'ın mezar taşıdır (Kat. No. 14). Üç basamaklı ıstalaktit

---

[106] Lentz, age., s. 316.
[107] *Sultanların Aynaları*, Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul 1998, s. 108.
[108] Karamağaralı, a.g.e, s. 56.
[109] Mehmet el-Kadı'ya ait bu mezar taşı Amasya Müzesi'nde F-45/4.2 envanter numarası ile kayıtlıdır.

köşelikleriyle inilen mihrap nişinin zemininde üç sıra yazı panosu oluşturulmuştur. Şâhidenin üzerinde başka bir süsleme unsuru yoktur. Baş ve ayak şâhidelerinin dış yüzlerinde şemse biçimli yazı panosu meydana getirilmiş ama motifin dışı yine sade ve boş bırakılmıştır (res. 44, 45). Hoca Ali zâde Camii haziresinde bulunan 1537 tarihli bir mezar taşında mihrap nişli örneklerin Bursa'daki en zengin süslemeli olanı bulunmaktadır (Kat. No. 15). Haziredeki bir tamirde mezar taşı beton şebekeye gereğinden fazla gömülmüş olduğundan merhumun ismi okunamamıştır. Ancak metnin başındaki ifadelerden Hoca Ali'nin oğullarından birisi olması gerekmektedir. Mezarın baş şâhidesi dış yüzü ve ayak şâhidesinin her iki yüzü çağdaşları gibi alınlık süslemelidir. Baş şâhidesi iç yüzünde ise mihrap nişi yer almıştır. Üç kademeli ıstalaktit sırası mihrap kavsarasını teşkil etmiştir. Baş ve ayak şâhideleri tamirlerde beton şebeke içine yarıya kadar gömüldüklerinden yazı ve süslemelerin tamamı görülememektedir (res. 46, 47, 48, 49). Mihrap kavsarasını üç basamaklı ıstalaktit sırasının şekillendirdiği nişin içinde iki sıra yazı panosu okunabilmektedir. Nişin normal taş yüzeyine ulaştığı yerde ve taşın yan uçlarında ikişerden dört sütunçe bulunmaktadır. İçteki ve dıştaki sütunçeler farklı tarzda çalışılmıştır. Sivri kemerli şâhide alınlığının içinde başlayan simetrik rûmi süslemeler, iki sütunçe arasından geçerek taşın alt uçlarına ulaşır. Mezarın diğer alınlıklarında da aynı kompozisyonlar tekrar edilmiştir. 1526 M. tarihli Ömer Çelebi'nin (Kat. No. 88) ve 1533 M. tarihli Hacı Sinan'ın (Kat. No. 92) baş şâhideleri iç yüzündeki mihraplar ise daha sathi ve sade örneklerdir (res. 222, 230). Edirne'de ise 1384 tarihli Mehmet Çelebi kızı Sitti Şâh'ın mezar taşının mihraplı olduğu görülmektedir (res. 345, 346). Bu örnek, mihraplı şâhidelerin XIV. yüzyıl örnekleri olduğunu ama XVI. yüzyıl başlarında tekrar kullanılmaya başladığını göstermektedir.

Osmanlı cilt sanatının en parlak devresini XV ve XVI. yüzyıl ciltleri oluşturur. Kullanılan motifler bakımından tezhib sanatıyla benzerlik gösteren cilt sanatında bilhassa XVI. yüzyılda hem malzeme hem motif bakımından büyük bir atılım yapılmıştır. Sultan II. Mehmed'in kütüphanesi için hazırlatılan çeşitli ilim dallarına ait müellif veya müstensih nüshaların ciltleri XV. yüzyılın ikinci yarısına ait cilt sanatı hakkında önemli bilgiler verirler. Bu dönem saray mücellitlerinin hazırladıkları ciltlerin genel tasarımında dış yüzlerde iri ve kenarları dilimli şemse ve köşebentler görülür. Salbekli bu oval şemselerin içleri yine iri hatayîler, rûmiler ve dallarla bezenmiştir.

Yüzyılın sonlarına doğru yapılan ciltlerin bordür kuşakları genişlemiş ama asıl belirgin yenilikler XVI. yüzyılın ilk yarısında görülmüştür. 1520 – 30 lu yıllara tarihlenen bu yeni tarz ciltlerde içleri saz üslubunda bezemeli gömme yıldız şemse ve köşebentler görülür. Etrafı dilimli ve oval biçimli şemse ve köşebentlerde, bir dal kıvrılarak uzar. Uzanan dallar üzerinde hançerî yapraklar, tomurcuk halinde veya açmış hatayîler sıralanır. Ve bu motifler arasında zaman zaman bulut motifi de yerleştirilmeye başlanmıştır.[110] Topkapı Sarayı Müzesinde Bulunan 1560 M. tarihli bir ciltte ovalleşmeye başlamış şemseli ve köşebentli cilt (res. 336) ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki 1566 M. tarihli hattat Muhammed el-Şerîf imzalı Muhibbi Divânı'ndan bir sayfa (res. 337) dönemin kullanılan motif çeşitlerini sergilemektedirler.[111] XVI. yüzyılın başlarında özellikle saray mücellitlerinin yaptığı deri ciltler üzerindeki dilimli şemseler ve bunların içini tezyin eden motifler mezar taşlarında da kullanılmaya başlamıştır. Şâhidelerin dış yüzleri bir el yazması cildin kapağı gibi şemseli, salbekli ve köşebentlidir. Genellikle şemselerin içleri yazı panosu olarak kullanılmıştır. Şemselerin dışı köşebentler, salbek ve bordürler ise tamamen rûmi, hatayî, kıvrık dal, yarı sitilize çiçek motifleriyle doldurulmuştur. Şemselerin etrafı boş bırakılan, tezyinatca fakir örneklere de rastlanmaktadır.

Şâhideler üzerinde yazı panolarının şemse biçimini alması aynı zamanda bu yüzeylerde kullanılan süslemeler ve kompozisyonları da etkilemiştir. Şâhidenin bütün bir dış yüzünün pano olarak kullanıldığı bu uygulamada, şemse yüzeyi böldüğü için, simetrik bezemelerin kullanılması mümkün değildir. Bu nedenle sarmaşık veya saz üslubu bezemelerin yapılması daha uygun düşmektedir. Bu çeşit süslemenin yapıldığı mezar taşlarından birisi kimliği belli olmayan 1539 M. tarihli bir mezara aittir (Kat. No. 28). Sivri kemerli ayak taşının her iki yüzü alınlığında rûmi ve hatâyîlerin bir arada kullanılmalarıyla meydana getirilmiş bir kompozisyon bulunmaktadır. Ancak motifler yüzeysel ve ayrıntıları verilmeden çalışılmıştır (res. 79, 80). Alınlığın altındaki dikdörtgen panonun etrafında içi kıvrılarak uzanan rûmi ve hatayîlerle oluşturulmuş bir bordür kuşağı dolanmaktadır. Yazı, panonun tam ortasında bulunan etrafı dilimli oval

---

[110] Tanındı, Zeren, "Kitap ve Cildi", s. 845-847; Aslanapa, Oktay, *Türk Sanatı*, İstanbul 1989, s. 393.
[111] Rogers, J. M., R. M. Ward, *Süleyman the Magnificent*, London 1988, s. 88, 89.

bir şemse motifi içine yazılmıştır. Şemsenin iki ucundaki salbetler palmet motifini andırır şekildedir. Şemse ile bordür kuşağı arasında kalan kısım ise tamamen rûmi, hatayî ve yarı stilize yaprak motifleriyle doldurulmuştur. Bütün motifler dış hatları boyunca çalışılmış, iç detayları verilmemiştir. Bu uygulama, yüzeyde bütünlük etkisi meydana getirmekte ve gözleri yazıya çekmektedir. Taşın iç ve dış yüzleri yanlarında birer sütunçe bulunur. Sütunçelerin geçen yüzyıla oranla oldukça inceldikleri dikkati çekmektedir (res. 81). Şâhideler üzerinde şemse motifinin yazı panosu olarak kullanıldığı diğer örnekler arasında Kat. No. 96, 99 ve 100 gösterilebilir.

Selçuklu sanat geleneği üzerine kurulan Osmanlı sanatı, daha erken devirlerden itibaren gerek mimaride gerek diğer sanat alanlarında yeni bir üslûbun kurucusu olduklarını göstermişlerdir. Meselâ Karaman devri eserlerinde Selçuklu taş işçiliği geleneği devam ederken, erken Osmanlı mimarisinde Selçuklu üslûbunun kuruluşunun ilk yüzyılı içinde değiştiği görülmektedir.[112] Bu yeni anlayışın izlerini mezar taşlarındaki süslemelerden de takip etmek mümkündür. Zira daha ilk mezar taşı örneklerinden itibaren, Osmanlıların figüratif süslemelere yer vermedikleri görülür. Hatta hayvani temelli bir motif sayılan rûmîde bile aşırı üsluplaştırmaya giderek, nebati yönünü ön plana çıkartmışlardır. Bunun yanında tabiattaki örneklerine çok yakın nebati desenler ihdas edip, hatâyî motifini hızla geliştirmişlerdir.[113] Ama Anadolu Selçuklu ile erken Osmanlı türbe ve mezar taşı süslemeciliğinde en önemli fark, daha beylikler devrinden itibaren önce yapılarda görülmeye başlanan sadelik anlayışının taş işçiliğinde de kendini hissettirmesidir.[114]

Özetlemek gerekirse Osmanlı mezar taşlarının XIV. yüzyıl örneklerinde intikal devirlerinin çok çeşitliliğiyle karşılaşılmaktadır. Form olarak hem sanduka, sivri kemerli veya dilimli mezar taşı tipolojileri görülürken, süslemede Selçuklu mezar süslemeciliğinin birçok çeşidi kullanılmıştır. Kandil motifi Selçuklulardan gelen ve bu

---

[112] Öney, a.g.e, s. 13.

[113] Doğanay, Aziz, *Erken Devir Osmanlı Türbelerinde Tezyinat*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994, s. 45-46; Hatâyî motifi için Bkz. Birol, A. İnci – Çiçek Derman, *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler*, İstanbul 1991, s. 65 – 66.

[114] Daş, Ertan, Erken Dönem Osmanlı Türbeleri, İstanbul 2007, s. 343.

dönemde de en kullanılan motiflerinden biridir.[115] Selçuklu geleneğinden farklı olarak ilk göze çarpan husus; Anadolu Selçuklu mezar taşlarının vazgeçilmez unsuru olan zemin süslemeli yazı örneklerine artık mezar taşlarında rastlanmıyor olmasıdır. Gerçi Bursa örneğine bakıldığında Yeşil Türbe'de Sultan Çelebi Mehmet'in çini sandukalı mezarında (res. 339) ve Yeşil Camii inşa kitabesinde (res. 332) zemin bezemeli yazı örnekleri olsa da bunlar devam etmemiştir. Erken tarihli mezarlarda yazı aralarına serpiştirilmiş rûmî, kıvrıkdal, yaprak veya hatâyîler, yazının geniş alanı kaplamasıyla zamanla yok olmuştur. İlk şâhidelerin ince ve uzun olmaları nedeniyle alınlıkta süslemeye ayrılan alan da küçüktü. Erken Osmanlı şâhidelerinin tipolojik değişimleri büyüme yönünde olduğundan alınlık da büyümüş, dolayısıyla bir taraftan süsleme alanı büyürken, diğer taraftan buna uygun kompozisyon üretimi değişmiştir. XIV. yüzyılda işçilik, motif ve üsluptaki çok çeşitlilik bir sonraki asırda rûmi ve palmet kompozisyonların meydana getirdiği alınlık süslemelerine dönüşmüştür. XIV. yüzyıl sonu ve XV. yüzyıl başlarında küçük alınlıklardaki sade kompozisyonlar, aynı yüzyılın sonunda büyük alınlıklı ve karmaşık desenler olarak kullanılmıştır. İlk yüzyılın vazgeçilmez motifi olan ve sade olarak çalışılan rûmi ve palmetler, yüzyıl sonra daha girift olarak kullanılmaya devam etmişlerdir. XV. yüzyılın ilk yarısı boyunca şâhidelerin alınlıkları büyümüş, hatta süsleme için alınlık aşağıya doğru çekilerek yazı için ayrılan alandan feragat edilmiştir. Bu alınlıktaki kompozisyonlar taş üzerinde ikinci bir kademe yapılarak dilimli bir kartuş içine yerleştirilmiştir. Bu yüzyılın vazgeçilmez motifleri rûmi ve palmetlerdir.[116] Bu motifler mezar taşları yanında 1451 M. tarihli Sultan II. Murat'ın türbe saçağındaki Edirnekârî süslemelerde de görülmektedir (res. 341).[117] Kompozisyonlardaki çeşitliliğin artmasına paralel olarak bunların taşa uygulanmasındaki teknik ve işçilik seviyesi de ilerlemiştir. Yüzyılın ortalarında oluklu oyma tekniğinde işçilikler görülür ki bunlar, çalışılması taş için risk taşıyan zorluklar

---

[115] Nidayi Sevim, mezar taşlarında kandil motifinin kullanımını Kur'ân-ı Kerîm'de Nûr Suresi 35. ayette geçen Allah'ın göklerin ve yerin nûru olarak belirtilmesine atfetmektedir. Bkz. Sevim, Nidayi, a.g.e, s. 91.

[116] Demiriz, Yıldız, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme I*, İstanbul 1979, s. 13.

[117] Daha fazla bilgi için Bkz. Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve Sultan II. Murad Devri*, İstanbul 1972, s. 324, 325.

içerir. Bir evvelki yüzyılın kaba sütunçelerinin yerini şimdi daha ince işçilikle üzerleri burmalı, zikzaklı, dendanlı ve benzeri şekilde süslenmiş sütunçeler almıştır.

XV. yüzyıl sonu ve XVI. yüzyıl başlarında süsleme çeşitleri artmış, özellikle bordürlerde çeşitli geometrik süslemeler kullanılmaya başlanmıştır. Silme ve bordürler şâhideler üzerinde derinlik hissi ve ışık – gölge oyunu meydana getirecek tarzda çalışılmıştır. XV. yüzyıl ortalarında alınlıkta süsleme için ayrılan alanlar büyütülürken XVI. asrın başlarında ilk defa şâhidelerin iç yüzleri tamamen süslemeye ayrılmış yekpare kompozisyonlar kullanılmıştır. Bu kompozisyonlarda artık rûmiler kadar hatâyiler ve yarı stilize yaprak ve çiçek motifleri de kullanılmaktadır. Ve bu motiflerin kullanımı gün geçtikçe artmıştır. XVI. yüzyılın ortalarına doğru ise erken dönemin son süsleme unsurları olarak mihrap nişi ve şemse biçimli yazı panoları ortaya çıkmıştır. Bu örneklerde belirgin bir şekilde süslemede azalma görülmektedir. Bu durum, XV. yüzyılda ortaya çıkan ve yavaş yavaş tekâmül eden sarıklı şâhidelerin ağırlığını hissettirmelerine bağlanabilir. Ama bu dönemde yapılmış sütunçeler XIV ve XV. yüzyıl boyunca yapılmış olanlara göre daha ince ve üzerleri daha süslemelidir. Erken dönemde ayrıca rûmî, geometrik bordürler, zencirekler, sade ve kaval silmeler, mukarnas sıraları, şemse, rozet, gülçe gibi tamamlayıcı motifler de kullanılmıştır.

İslam dünyasında Batı'dakinden farklı olarak din hayatın bütün alanlarını kuşatıcı bir anlam derinliğine sahiptir. Bunun bir sonucu olarak Kur'an metni farklı materyaller üzerinde görülebilmektedir.[118] Hat sanatı, diğer bütün İslam mimarilerinde olduğu gibi Müslüman Türklerde de dekoratif bir eleman olarak kullanılmıştır. Mimari eserlerde hat sanatının kullanılmasıyla kullanılan bu âyetlerin okuyucular tarafından ezberlenmeleri de hedeflenmiştir.[119] Tezyînî maksatla en çok mimari eserlere konu olan yazı, mezar taşlarında da bitkisel ya da geometrik süslemeyi tamamlayıcı bir unsur olarak kullanılmıştır.[120] Özellikle XVI. yüzyıl başında Şeyh Hamdullah'ın Osmanlı hat ekolünü tesis eden yazı inkılâbı mezar taşlarında da kendini göstermiştir. Halbuki ilk devir Osmanlı mezar taşlarında yazı Selçuklu üslûbundadır ve sanat bakımından bir

---

[118] Behrens, Doris, a.g.m., s. 41.
[119] Grabar, Oleg, "The Qur'an as a source of artistic inspiration", Word of God, Art of Man, Oxford University Press, New York 2007, s. 38.
[120] Şahinoğlu, Metin, a.g.e, s. 12.

yenilik ortaya koymaz. Fakat bazı istisna çalışmalar devirlerini aşar mahiyettedir. Bunlardan en önemlisi Yeşil Türbe içinde Sultan Çelebi Mehmet'in ve kızı Selçuk Hâtun'un (ö. 1485 M.) sandukaları üzerindeki yazılardır (res. 339, 340). Çelebi Mehmed'in sandukasının üzerini kaplayan çinilerde bezemeli zemin üzerinde sarı renkte celî sülüs yazılar devrinin en güzel yazı örneklerindendir. Selçuk Hâtun'un dört köşe bir kaide üzerinde beşgen prizmatik sandukasının üzeri, malakârî tekniğinde hazırlanmış celî sülüs yazılarla doludur (res. 340). Selçuk Hâtun'un sandukası üzerinde de babaannesi olan Devlet Hâtun'un sandukasında olduğu gibi Ayetü'l-Kürsî ile dua ve tarih ibareleri bulunmaktadır. Bu yazı devrinin yazı olgunluğu bakımından istisnaî güzellikte yazı örneğidir.[121]

[121] Ayverdi, Ekrem Hakkı, c. II, s. 116.

SONUÇ

Bursa 1326 tarihinde fethedildiğinde Hisar semtinden ibaret bir yerleşim alanına sahipti. Şehrin önceki ahâlisi fetihten sonra sur dışına yerleştirilmiş, surlarla çevrili hisar Türkler için ayrılmıştı. Şehir on yıllık bir kuşatmanın arkasından fethedildiğine göre, Balabancık kalesi civarında kuşatma süresince şehid düşenler için bir mezar yerinin olması gerekmektedir. Bugün yaşlılarca mezarlık yeri olarak da bilinen kalenin altındaki alan, şehrin ilk mezarlığı olmalıdır. Fetihten sonra Hisara yerleşenlerin ilk mezarı ise mahallenin sınır alanını teşkil eden Pınarbaşıdır.

Orhan Gazi devrinde şehrin sur dışına yayılması için başlatılan ilk faaliyetler her yeni padişah ve onlara bağlı idareciler tarafından sürdürüldü. Böylece I. Murad (Çekirge), Yıldırım, Çelebi Mehmed (Yeşil), Umur Bey, Hamza Bey gibi mahaleller ve bu mahalelere yakın yeni mezarlık alanları oluştu. XX. yüzyıl başlarında hızla artan nüfus göçünün meydana getirdiği plansız yerleşime çözüm olması için, idareciler kentsel dönüşüm projeleri yapmışlardır. Bu büyük imar planı çalışmalarıyla önemli mezar alanları yok olmuştur. Her ne kadar bu mezarlıklardan bir kısım mezar taşları müzeye taşınmışsa da, bunlar istenilen miktarlarda olmamıştır.

Bursa kent merkezi, ilçeleri ve köylerinde yapılan alan araştırmasıyla XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan Osmanlı mezar taşlarının kataloglanması yapılmıştır. Yapılan alan araştırmalarında köylerde XVIII. yüzyıl öncesine ait mezar taşına rastlanmamıştır. Bursa kent merkezi ve ilçelerindeki mezarlık, hazire ve müzelerde bulunan erken devir mezar taşları kayıt altına alınmıştır. Aradan uzun zaman geçmesine bağlı olarak bazı mezarların ayak veya baş şâhideleri kaybolmuş, bundan dolayı ölen kişinin ya kimlik bilgileri ya da vefat tarihi öğrenilememiştir. Mezar taşlarının form, yazı ve süsleme özellikleri hangi yüzyıla ait oldukları bilgisini veriyorsa da çalışmanın kesinlik içerebilmesi için tarih kaydı bulunanlar öncelik sırasına alınmış; tarih kaydı olmadığı halde kimlik bilgilerinden, çalışılan dönemde yaşadığına kanaat getirilenlerin şâhideleri de kataloga dâhil edilmiştir. Böylece 32 merkezden 125 mezar ve bu mezarlara ait şâhideler araştırmamızın temelini oluşturmuştur. İlk olarak bu mezarlara ait birer katalog fişi oluşturuldu. Bu fiş ait olduğu mezarın nerede bulunduğu, hangi tarihlerde çalışıldığı, kime ait olduğu gibi ön bilgileri ve taşın genel ve süsleme

özelliklerini vermektedir. Çalışmamızın birinci bölümü bu katalogdan oluşmaktadır. İkinci bölüm ise bu taşlardan elde edilen veriler sonucunda mezar taşlarının form-tipoloji, hat sanatı, yazı dili ve içeriği ile süsleme yönünden değerlendirilmesini içermektedir.

XIV. yüzyıl Osmanlı mezar taşlarının tipoloji, yazı ve süsleme yönüyle Selçuklu etkisinde oldukları görülür. Bursa'nın fethiyle bir nevi göçebe hayattan yerleşik hayata geçen Osmanlılar burada ilk büyük şehirleşme deneyimini yaşamışlardır. İlk yüzyılın irili ufaklı birçok gazâ ve savaşları, devlet kurumlarını oluşturma ihtiyacı, diğer beyliklerle olan siyasi ve askeri münasebetlerin getirdiği yorgunluk ve benzeri kuruluş dönemlerine has nedenlerle mezar taşlarında orijinal ve Osmanlıya ait bir tipolojinin ortaya çıkmadığı görülmektedir. Bununla birlikte bu ilk yüzyılda Anadolu'da yapılmakta olan mezar tipolojilerinin her türünde eserler verildiği de gözlenmektedir. Bu tipolojiler içinde prizmatik beşgen taş sandukalar, sivri kemer alınlıklı şâhideli mezarlar, şâhideli ve sandukalı mezarlar, palmet dilimli şâhideler zikredilebilir. Yüzyılın sonlarında Selçuklu geleneğindeki sandukaların başlarında bulunan şâhidelerin boyları büyümeye başlamış ve ilk değişim hareketi gerçekleşmiştir. Şâhidelerin enleri sandukalarınki ile denk tutulduğundan, şâhideler yalnızca boyuna büyümüşlerdir. Böylece ortaya çıkan yeni şâhideler ise ince ve uzun olduklarından, yüzeyleri ne yazı ne de süsleme için istenilen imkanı vermiştir. Buna çözüm olması için şâhidelerin boylarıyla birlikte sandukaların enleri de büyütülmüştür. Ancak bu defa böyle büyük sandukaların yapımı için büyük ölçü ve miktarlarda taşa ihtiyaç olduğundan durum daha da zorlaşmıştır. Diğer bir taraftan da büyümüş olan şâhidelerde yeterince yazı alanı meydana geldiğinden sandukalar üzerinde yazı panolarına gerek kalmamıştır. İşte tam bu noktada Osmanlılar, XV. yüzyıl ortalarında Bursa'ya mahsus bir mezar tipolojisi oluşturmuşlardır. Bu tipolojideki mezarlar baş ve ayak şâhideleri ile bunların iki yanı boyunca uzanan yan pehle taşlarının meydana getirdiği tekne lahitten meydana gelmektedir. Bu mezar tipinde baş ve ayak şâhidelerinin dış yüzlerinde 3-6 satır; iç yüzlerinde 2-3 satırlık yazı panosu yapılmakta, bunun üzerindeki kemer alınlığı ve altındaki boşluk benzer bitkisel kompozisyonlarla tezyin edilmekteydi. Bu dönemde Selçuklulardan beri yapılmakta olan silindir formlu ve üzeri palmet dilimli mezar taşları da nadiren kullanılmaya devam etmiştir. Yine XV. yüzyılın ikinci yarısında Zeyniyye

Tarikatı mensuplarına mahsus bir şâhide tipi daha ortaya çıkar. Bu taşın menşei hakkındaki bilgiler maalesef tatmin edici değilse de, bu tipolojideki mezar taşlarına XVI. yüzyılın ortalarına kadar tarikatın ulaştığı yerleşim merkezlerinde rastlanmaktadır. Bursa, Edirne ve İstanbul bu tipolojinin en çok bulunduğu şehirlerdir.

Orhan Gazi zamanında devlet kurumları teşkilatlanmaya başlamış, buna bağlı olarak da bu kurumlarda çalışanlara yönelik belirli kıyafet zorunluluğu uygulanmıştır. Devlet görevlileriyle başlayıp zamanla tüm topluma yayılan belirli kıyafet uygulamaları, mezar taşlarında da görülmeye başlanmıştır. Buna bağlı olarak XV. yüzyılın ikinci yarısında ilk örnekleriyle karşılaşılan bir başka mezar tipiyle karşılaşılır. Kısaca dikey yerleştirilmiş dörtgen prizmatik bir gövde üzerinde sarık yerleştirilmiş bu şâhideler, XVII. Yüzyıldan itibaren yaygınlaşan ve klasik Osmanlı mezar taşlarını oluşturan tipolojinin ilk örnekleridir.

XIV. yüzyıl Bursa mezar taşlarında tamamen celî sülüs yazı kullanılmıştır. Selçukî sülüsü de denilen bu yazılarda kalın ve küt yazılan dikey harflerin alt uçları sola kıvrılarak sona erer. Bu ilk örneklerde levhada istif ve satır düzeni yok denilebilir. XIV. yüzyıl sonu ve XV. yüzyıl başlarında harf bünyelerinde biraz değişiklik görülse de asıl yenilik, yazı panolarında kompozisyon bütünlüğünün aranmaya başlamısında görülür. Bütünlüğün sağlanamadığı ve boşlukların kaldığı yerlere kıvrıkdal, rûmi filizi veya rozet konulmak suretiyle tablo bütünlüğü temin edilmeye çalışılmıştır. XV. yüzyılın sonlarına ait yazılarıda tenasübünün geliştiği; harflerin incelip, dikey harflerin oluşturduğu tekdüzeliğin yatay keşidelerle dengelendiği görülür. XVI. yüzyıl başındaki değişim ise büyük bir devrim niteliğindedir. Artık bu yüzyıl yazılarında levha içinde hiçbir süs unsuruna ihtiyaç kalmaksızın harflerin terkip ve tenasübü, yazıların istif ve kompozisyonu gelişmiştir.

Mezar kitabelerinde kullanılan dil bakımından Bursa ve civarındaki XIV. yüzyıl mezar taşlarında Selçuklularda olduğu gibi, çoğunlukla Arapça, nadiren de Arapça ve Farsça birlikte kullanılmıştır. XV. Yüzyıla ait 82 mezardan, 71 adedi sadece Arapça, 10 adedi Arapça ve Farsça ve 1 tanesi de Arapça ve Türkçe olarak yazılmışlardır. Katalogda XVI. yüzyılın ilk yarısına ait 33 mezar bulunmaktadır. Bunlardan 26 adedi yalnızca Arapça, 3 adedi Arapça ve Türkçe, 2 adedi Arapça ve Farsça, 1 adedi Farsça ve

Türkçe ve 1 adedi de tamamı Türkçe ile yazılmışlardır. Birkaç dilin kullanıldığı şâhidelerde âyet, hadis, künye ve vefat tarihleri hemen daima Arapça ile yazılmış; ziyaretçiye mesaj vermeyi amaçlayan hikmetli sözler diğer dillerde yazılmıştır. Özellikle manzumlar Farsça olarak yazılmıştır. Mezar kitabelerinde kullanılan dil ve dilin kullanımındaki değişimler, aynı yüzyıllara ait edebiyat dilinin değişimiyle paralellik arzetmektedir.

Mezar taşlarındaki yazı içerikleri yüzyılın genel temayülüne ve yazı yazılacak alanın büyüklüğüne bağlı olarak ufak değişiklikler göstermiştir. Silindir, zeyni ve sarıklı tipin örneklerinde yazı yüzeyinin küçük olması veya yazma zorluğu nedeniyle fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Bu taşlarda en fazla ölenin ismi, babasının ismi ve vefat tarihi yer almaktadır. Sandukalı, lahitli ve büyük şâhideli mezarlarda ise daha fazla yazı metni bulunmaktadır. Bu mezar tipolojilerinde istisnalar olsa da zamanla belli bir yazı düzeninin oturduğu söylenebilir. Âyet, hadis veya hikmetli sözlerle başlayıp, ölenin ismi ve künyesi, vefat tarihi ve en sonunda tekrar ibretlik sözlerle tamamlanan bir düzen oluşmuştur. Bu yazı düzeni mezarın baş taşı dış yüzünde başlayıp, ayak taşı dış yüzünde bitmektedir. Sanduka ve lahitler üzerinde ise daima dua ve hikmetli sözler yazılmıştır. Bütün bu yazılardan anlaşıldığına göre ekonomik durumu iyi olan veya halk nezdinden önemli sayılan kişilere sipariş usulü özel mezarlar yaptırılmış ve bunların yazıları da özgün olmuştur. Ancak genel halk mezar taşlarında klişeleşmiş ayet, hadis ve sözler tekrar edilmiştir.

XIV. yüzyıl Bursa mezar taşlarında süsleme, kullanılan motifler ve işlenişi bakımından çeşitlilik sergiler. Oldukça sade ve basit rûmi ve palmetler, kandil motifleri, çok kaba işlenmiş sütunçeler, şakâyık motifi, rozetler ve yine oldukça sade geometrik basit geçmeler bu yüzyılın süsleme unsurlarıdır. Bu yüzyılın mezar taşları üzerinde süslemeye ayrılmış alanlar da az olduğundan, girift ve motif çeşitliliği gerektiren çalışmalar yoktur. XV. yüzyılın ilk yarısında hem şâhidelerin büyümesiyle süsleme alanları büyümüş hem de taş ustalarının tecrübeleri artmıştır. 1450'lere gelindiğinde tekrarlar görülmekle birlikte, yine rûmi ve palmetlerin meydana getirdiği simetrik kompozisyonlar kullanılmış ve çeşitlenmiştir. Yüzyılın sonlarında şâhidelerde süsleme için ayrılmış olan alınlıklar oldukça büyütülmüş, kompozisyonun çalışılmasında

kullanılan değişmiştir. Önceleri sade ve düz silmeler şeklinde yapılan eğri kesim işçilik yerine bundan böyle oluklu oyma tekniği gibi daha zor teknikler kullanılır olmuştur. Süsleme alanındaki genişleme çok bariz görülebilmektedir. Hatta bazı örneklerde alınlık aşağıya doğru çekilerek yazı alanına sarkmıştır. Motiflerde kademeli yükselişler ve inişler yapılarak boyut verilmeye çalışılmış, içleri oluklu oyma tekniğinde eserler verilmeye başlanmıştır. Yüzyılın sonlarında ise şâhidelerin bütün yüzeyini saran süslemelerle karşılaşılır. Bir merkezden çıkan iki dalın kıvrılarak yükseldiği sarmal dallar üzerinde hatayîler, yarı stilize yaprak motifleri ve rûmiler bütün yüzeyi kaplayarak, yazı alanını taşın diğer yüzüne bırakmaktadırlar. Yine XV. yüzyılın sonlarında yazı panolarının etrafını çepeçevre kuşatan geometrik süslemelerin bulunduğu mezar taşları görülür. XVI. yüzyılın başlarında ise iki yeni süsleme biçimiyle karşılaşılır. Bunlardan ilki sivri kemerli şâhidelerin genellikle iç yüzlerinde açılan mihrap nişleridir. Bu tarzın Selçuklu uygulamaları olmakla birlikte erken Osmanlı örnekleri geç tarihte ortaya çıkmıştır. Süslemedeki diğer yenilik ise şâhidelerin yüzlerini tamamen kaplayan şemseli, köşebentli ve bordürlü süslemelerdir. Bu çalışmalarda panonun ortasında etrafı dilimli veya sade olan bir şemse yazı alanı olarak kullanılırdı. En dışta ise içi rûmi ve yaprak motiflerinin sıralı ilerlemesiyle meydana gelmiş bir bordür kuşağı yer alır. Bordür kuşağı ile şemse arasında ise küçük ebatlarda hatayîler, rumiler ve yarı sitilize yaprak ve çiçek motiflerinin bir arada kullanımıyla meydana gelmiş büyük alan süslemeleri ortaya çıkmıştır.

Osmanlı devletinin kuruluş devri olan XIV. yüzyıl, beylikten devlet olma yolunda çabaların sarfedildiği bir dönemi ifade etmektedir. İlk Osmanlı kroniklerinden de takip edileceği gibi bu ilk yüzyıl küçüklü büyüklü birçok savaşla geçmiştir. Ama Bursa'nın fethi, hiç şüphesiz idareciler ve toplum nezdinde özgüvenin oluşmasına ve devlet kurumlarının teşkilatlanma gayretlerine yol açmıştır. Bu yeni devletin diğer beylikler ve Bizansla olan ilişkileri devlet işlerinde olduğu kadar ilim ve kültür hayatında da yankı bulmuş, değişimin yolunu açmıştır. Bu bağlamda Timur'un Anadolu seferi, askeri ve siyasi sonuçlarının yanında ilim ve sanat hayatını da etkileyen karşılıklı etkileşimin yoğunlaştığı bir dönem olmuştur. Osmanlılar ne galibiyet elde ettikleri Bizans'tan ne de yenilgi yaşadıkları Timur'un ilim ve sanat mahfillerinden istifade etmede geri kalmamışlardır. Timur'un Anadolu seferinin vesile olduğu, Orta Asya-

Anadolu ilişkileri XVI. yüzyılda Safevi ilişkileriyle devam etmiş, Osmanlı kültür ve sanatının Asya kültür birikimiyle iletişimi, onu klasik çağına taşımıştır. Erken Osmanlı siyasi hayatındaki bu etkileşimler, mezar taşlarında da kendini göstermiştir. Mesela göçebe hayattan yerleşik düzene geçme yolunda, kuruluş devirlerinin kuşkulu ortamında pek de yaratıcı olmayan ve bütün Anadolu'da görülen mezar tipolojisi, yazı ve süslemeleriyle aynen tekrar edilmiştir. Ne zaman ki, Bursa fethedilip yerleşik düzenin gerekleri yerine getirilmeye başlanmış, özgün eserler ortaya çıkmıştır. Bu özgün eserler, fetret devrinin ardından büyük bir hırsla imparatorluk olma yolunda gayretlerin bitmediği bir devrin dışavurumu olarak, kendini ispatlamaya çalışan yeni tipolojilere dönüşmüştür. Sanatçı hareketleri eserlerdeki motif zenginliğiyle teşhis edilebilmektedir. İstanbul'un fethini müteakip, devletin ilim ve sanat adamlarını himaye etmede aldığı mesafe ve diğer ülkelerdeki meşhur kişilerin İstanbula davet edilmesi Osmanlı sanatında yeni bir devrin kapılarını açmıştır. Bu yeni devre, mezar taşlarında klasik formun ilk örneklerini sergilemiş ve XVI. yüzyıl başlarından itibaren sarıklı şahideler Osmanlı klasik mezar taşlarının ana formu olmaya başlamıştır. Bu verilerden anlaşılmaktadır ki, insan işi olarak sanat eserleri, içinden çıktığı toplumun birikim ve beğenileri kadar, değişimi ifade eden siyasi - kültürel hareketlerin ve alışverişlerin sonunda ortaya çıkmakta ve üniversal bir kimliğe bürünmektedir. Erken devir Osmanlı mezar taşları Orta Asya, Anadolu ve belki Bizans etkileşimlerinin; devrin taş ustaları tarafından okunması ve yorumlanmasının bir sonucu olarak karşımızda durmaktadır.

KAYNAKLAR

Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzilü'l-İlbâs Amme'ş Tehere Mine'l-ehâdîs alâ el-Sineti'n-nâs*, c. I-II, Beyrut 1351.

Akıllı, Hüseyin, "Edirne Osmanlı Mezarlıklarının Restorasyon ve Konservasyon Işığı Altında Değerlendirilmesi", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, Mezarlıklar Vakfı Yayınları, İstanbul1999.

Alkan, Nilüfer, "15. ve 16. Yüzyıllarda İran İpek Yolunda Kervanlar", *U. Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sa: 11, Bursa 2006.

Alparslan, Ali, "Hat Sanatında Osmanlılar", *Osmanlı Uygarlığı*, c. I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2002.

Aslanapa, Oktay, *Türk Sanatı*, Remzi Yayınları, İstanbul 1989.

---------- *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. Yüzyıl)*, Devlet Kitapları, ys., 1977.

Âşık Paşa, *Garipnâme*, (çev: Kemal Yavuz), İstanbul 2000..

Âşık Paşazâde, *Âşık Paşaoğlu Tarihi* (Tevârih-i Âl-i Osman), (haz. Nihal Atsız) İstanbul 1970.

Ayanoğlu, İsmail F., "Fatih Devri Ricali Mezar Taşları ve Kitâbeleri", *Vakıflar Dergisi*, c. IV, Ankara 1958.

Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, Baha Matbaası, İstanbul 1966.

---------- Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve Sultan II. Murad Devri*, Baha Matbaası, İstanbul 1972.

---------- *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, c. III, Baha Matbaası, İstanbul 1973.

---------- *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, c. IV, Baha Matbaası, İstanbul 1974.

Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Sözlük*, Kubbealtı Neşriyatı, c. I-III, İstanbul 2006.

Bağbancı, Özlem Köprülü, "Kentsel Planlamanın Mimariye Etkilerinin Bursa Hanlar Bölgesi'nde İncelenmesi", *Bursa Şehrinin Gelişmesi ve Kentsel Planlama Kültürü*, (haz. Yusuf Oğuzoğlu), Bursa 2008.

Balata, Refet Yalçın – Nilgün Ustura, *Bergama Müzesi Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, ys, ts.

Baldırzâde, Selîsî Şeyh Mehmed, *Ravza-i Evliya*, (haz. Mefail Hızlı – Murat Yurtsever), Arasta Yayınları, Bursa 2000.

Barkan, Ömer Lütfi, *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

Baykal, Kâzım, *Bursa ve Anıtları*, Aysan Matbaası, Bursa 1950.

---------- *Bursa'da Ulu Cami*, Bursa 1989.

---------- *Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumunun 1967- 1970 Yılları Çalışmaları*, Bursa 1971.

Behrens, Doris Abouseif, "Beyond the Secular and the Sacred: Qur'anic İnscriptions in Medieval Islamic Art and Material Culture", *Word of God,, Art of Man*, (Edited: Fahmida Suleman), Oxford University Pres, London 2007

Birol, A. İnci – Çiçek Derman, *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler* Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1991.

Blair, S. Sheila, *Islamic Calligraphy*, Edinburg University Pres, Edinburg 2006.

Bozkurt, Nebi, "Mezarlık", *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* c. XXIX, Ankara 2004.

Can, Yılmaz, "İslam'ın İlk Yıllarında Mezar ve Mezarlıklar ve İslam Şehri", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, Mezarlıklar Vakfı Yayınları, İstanbul 1999.

Çağman, Filiz-Zerent Tanındı, "Remarks on Some Manuscripts From The Topkapi Palace Treasury in the Context of Otoman Safevid Relations", *Muqarnas*, volume XIII, Leiden 1996.

Çağman, Filiz – Şule Aksoy, *Osmanlı Sanatında Hat*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1998.

Çetin, Osman, "Umur Bey ve Semti", *Bursa Araştırmaları*, sa. 11, Bursa 2005.

---------- "Süleyman Çelebi Devrinde Siyasi Hayat", *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslar arası Mevlid Sempozyumu*, 16-18 Nisan, Bursa 2009.

---------- "Bursa Gezileri VIII Zeyniler", *Bursa Araştırmaları Dergisi*, sa. 16, Bursa 2007.

---------- "Ulucami'nin İnşa Döneminde Bursa'da Sosyo-Kültürel Durum", *Bursa'nın Kalbi Ulucami*, (haz. Mustafa Kara – Bilal Kemikli), Bursa 2009.

Çoruhlu, Yaşar, "Kurgan ve Çadır (Yurt)'dan Kümbet ve Türbeye Geçiş", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999.

Daş, Ertan, *Erken Dönem Osmanlı Türbeleri*, Gökkubbe Yayınları, İstanbul 2007.

Demiriz, Yıldız, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1979.

Derman, Uğur, "Mezar Kitabelerinde Yazı Sanatımız", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, sa: 49/328, ys., 1975.

Dedeyev, Bilal, "Çaldıran Savaşı'na Kadar Osmanlı – Safevi İlişkilerine Kısa Bir Bakış", The Journal of International Social Research, Volume 2/6, Winter 2009 (www.sosyalaraştırmalar.com/cilt2/sayi6pdf/dedeyev_bilal.pdf).

Doğanay, Aziz, *Erken Devir Osmanlı Türbelerinde Tezyinat*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994.

Dostoğlu, Neslihan Türkün, *Osmanlı Döneminde Bursa*, c. I-II, ys., 2001.

Eldem, Edhem, *İstanbul'da Ölüm – Osmanlı İslam Kültüründe Ölüm ve Ritüelleri*, İstanbul 2005.

Eren, Naci, *Hece Tahtaları Antalya – Burdur – Bolu – Muğla Çevresi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1984.

Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (sadeleştiren: Zuhuri Danışman), c. III, İstanbul 1970.

Gautier, Theophile, *İstanbul,* (çev: Nuriye Yiğitler), Profil Yayıncılık, İstanbul 2007.

Grabar, Oleg, "The Qur'an as a source of artistic inspiration", *Word of God, Art of Man*, Oxford University Press, London 2007.

Gülersoy, Çelik, "İstanbul Tarihinin Mezar Taşları", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, sa: 49/328, ys. 1975.

Gülgen, Hicabi, "Kentin Bir Sınır Alanı Olarak Bursa Mezarlıkları", *Bursa Şehrinin Gelişmesi ve Kentsel Planlama Kültürü*, (haz. Yusuf Oğuzoğlu), Bursa 2008.

---------- "Bursa Ulu Camii Yazıları", Bursa'nın Kalbi Ulucami, (Ed: Mustafa Kara, Bilal Kemikli), Bursa 2009.

Gündüz, Sema, "Tarihi Kaynaklarda Selçuklu – Osmanlı Bağlantısı", Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, sa: 17, Bursa 2009.

Güven, A. Alım, *XV. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, c. I-II, İstanbul 1995.

Haseki, Metin, *Plastik Açıdan Türk Mezar Taşları*, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul 1977.

Hızlı, Mefail, "Osmanlı Dönemi Bursa Mezarlıkları", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sa: 8, Bursa 1999.

Imber, Colin, "İlk Dönem Osmanlı Tarihinin Kaynakları", *Söğüt'ten İstanbul'a*, (çev. Oktay Özel- Mehmet Öz), Ankara 2000.

İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah b. Adî el-Cürcânî, *El-Kâmil fi Du'afâi'r-ricâl*, c. I-VII, Beyrut 1985.

İnalcık, Halil, "Bursa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. VI, İstanbul 1992.

İnan, Abdülkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1972.

İpşirli, Mehmet, "Kıyafet (Osmanlı Dönemi)", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. XXV, Ankara 2002.

İşcan, Nejat, *Anadolu Mezartaşları Süslemeciliği*, Ülkü Matbaası, Eskişehir 1980.

Jean, Louıs Bacque-Grammont, "Osmanlı Mezarlıklarının İncelenmesi: Yöntemler ve Geleceğe Dönük Düşünceler", *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996.

Kalafat, Yaşar, "Anadolu ve Yakın Çevresi Türk Halk İnançlarında Ölüm veya Halk İnançlarımıza Göre Yatır Ziyareti", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999.

Kara, Hacer – Şerife Danışık, *Konya Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Konya 2005.

Karaçağ, Demet, *Bursa'daki 14-15. Yüzyıl Mezartaşları*, Eryılmaz Ofset, Ankara 1994.

Karamağaralı, Beyhan, *Ahlat Mezar Taşları*, Ankara 1992.

Kepecioğlu, Kâmil, *Bursa kütüğü*, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Genel No: 4519-4522, c. I-IV.

Kuban, Doğan, *Batıya Göçün Sanatsal Evreleri*, Cem Yayınevi, İstanbul 1993.

Kunter, Halim Baki, "Kitabelerimiz I", *Vakıflar Dergisi*, sy: 2, Ankara 1942.

---------- "Türk İslam Sanat Eserlerine Vücut Veren Âmiller", *Vakıflar Dergisi*, sy: 8, Ankara 1969.

Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali, (haz. Hayrettin Karaman, Ali Özek, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çağrıcı, Sadrettin Gümüş, Ali Turgut), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2005.

Kurul, *Derleme Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Basımevi, c. I-XII, Ankara 1978.

Kurul, *Türkiyede Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, c. I-V, Ankara 1983.

Kurul, *Türk ve İslam Eserleri Müzesi*, Akbank Kültür ve Sanat Yayınları, ys. 2002.

Lentz, Thomas W.- Glenn D. Lowry, *Timur and Princely Vision: Persian Art and Culture in the Fifteenth Century*, Los Angeles County Museum of Art, Los Angeles 1989.

Maydaer, Saadet, *Klasik Dönemde Bursa'da Bir Semt: Hisar*, Uluda Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Bursa 2008.

Mehmet Mecdi, *Şakaik-ı Numaniye ve Zeyilleri*, (Haz. Abdülkadir Özcan), c. I-V, İstanbul 1989.

Mehmet Tahir, (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, Ali Şükrü Matbaası, c. I-III, İstanbul 1338.

Meriç, Rıfkı Melûl, "Akşehir Türbe ve Mezarları", *Türkiyat Mecmuası*, c. V, İstanbul 1936.

Muallim Nâci, *Lügât-ı Nâcî*, İstanbul 1333.

Ortaylı, İlber, "Bursa'nın Önemi", *Bursa Şehrinin Gelişmesi ve Kentsel Planlama Kültürü* (Haz. Yusuf Oğuzoğlu), Bursa 2008.

Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, c. I-IX, Ankara 1984.

Öney, Gönül, "Anadolu'da Selçuklu Geleneğinde Kuşlu, Çift Başlı, Kartallı, Şahinli ve Arslanlı Mezar Taşları", *Vakıflar Dergisi*, sy: 8, Ankara 1969.

---------- *Beylikler Devri Sanatı XIV. – XV. Yüzyıl (1300 – 1453)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.

---------- *Anadolu Selçuklu Mimarisi Süslemesi ve El sanatları*, Ankara 1992.

Önkal, Hakkı, *Selçuklular Devri Amasya Türbeleri*, Ankara 1980.

Özkan, Mustafa, "Osmanlı Türkçesi", DİA, c. XXXIII, İstanbul 2007.

Raby, Julian-Zeren Tanındı, *Turkish Bookbinding in the 15.th Century*, (ed. T. Stanley), London 1993.

Ragheb, Youssef, "İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı", *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996.

Rogers, J. M., "Calligraphy and Common Script: Epitaphs from Aswan and Akhlat", *Content and Context of Visual Arts in the Islamic World*, (Ed: Priscilla P. Soucek), The Pennsylvania State University Pres 1988.

---------- J. M.- R. M. Ward, *Süleyman the Magnificent*, London 1988.

Saganî, Ebu'l-Fezâil Hasan b. Muhammed, *el-Mevzûât*, (thk. Necm Abdurrahman Halef), Dımaşk 1985.

Sami, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdam Matbaası, İstanbul 1318

Serin, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1999.

Sevim, Nidayi, *Medeneyitimizin Sessiz Tanıkları*", İstanbul 2007.

Sevin, Nurettin, *Onüç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış*, Ankara 1990.

Seyhan, Ertuğrul, "Bugünkü Bursa" *DİA*, c. 6, İstanbul 1992.

Soysal, Mine, "Mezar", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, c. I-III, Yem Yayınları, İstanbul 1997.

Sözen, Metin-Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1992.

Sultanların Aynaları, Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul 1998, s. 108.

Sürün, Mustafa, *İstanbul Şeyh Vefa Camii Haziresi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006.

Süslü, Özden, *Tasvirlere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri*, Ankara 1989.

Şahinoğlu, Metin, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazının Dekoratif Eleman Olarak Kullanılışı*, Türk Eğitim Vakfı, İstanbul 1977.

Şeker, Mehmet, "Kabir/fıkıh", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. XXIV, İstanbul 2001.

Şeker, Metin, "Türk Mezar Bilimi Bir Disiplin olarak Kurulmalı", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999.

Şener, H. İbrahim, "Türk Edebiyatında Ölüm, Mezar, Fena ve Beka Temaları", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999.

Şeref, Abdürrahim, *Ahlat Kitabeleri*, İstanbul 1932.

Tanındı, Zeren, *Türk Minyatür Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1996.

---------- "Kitap ve Cildi", *Osmanlı Uygarlığı*, (haz. Halil İnalcık, Günsel Renda), c. I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2002.

---------- "Kitap ve Tezhibi", *Osmanlı Uygarlığı*, (haz. Halil İnalcık, Günsel Renda), c. I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2002.

---------- "Fetihlerin ve Ticaretin Sanata Yansıması: Göçer Bilginler, Dervişler ve Sanatçılar", *Osman Gazi ve Bursa Sempozyumu*, (Ed. Cafer Çiftçi), Bursa 2005.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Beş Şehir*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1989.

Tanyu, Hikmet, *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1968.

Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre Divanı Tenkitli Metin*, c. I-II, İstanbul 1997.

Tek, Abdürrezzak, "Zeyniyye Kültürü'nün Bursa'daki Mirası", *Uluslar Arası Bursa Tasavvuf Kültürü Sempozyumu 4*, Bursa 2005.

Tekin, Gönül, "Türk Edebiyatı: 13. – 15. Yüzyıllar", *Osmanlı Uygarlığı* (haz. Halil İnalcık, Günsel Renda), c. I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2002.

Texier, Charles, *Bithynia*, (haz: Raif Kaplanoğlu), İstanbul 1997.

Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *El-Câmiu's-Sahîh*, (thk. Ahmed Muhammed Şâkir), c. I-V, Beyrut ts.

Tüfekçioğlu, Abdülhamit, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

---------- "Türk İslam Dönemi Türbe ve Mezar Taşı Kitabelerinde Tarih İbareleri", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*", İstanbul 1999.

Uluçam, Abdüsselam, "Erciş Çelebibağı Tarihi Mezarlığı'ndaki Mezar Şâhideleri Hakkında", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999.

Ülker, Necmi, *Bursa Şehir Mezarlıklarında Bulunan Tarihi Mezar Kitabeleri*, ts., ys. (Bursa Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü Arşivi).

Yetkin, Şerare, "Boyalı İki Mermer Lâhit ve Osmanlı Süsleme Sanatındaki Yeri", *İlgi*, sayı: 43, İstanbul 1985.

EKLER

EKLER I: KATALOG LİSTESİ

Sıra	Kimliği	Vefat Tarihi	Yazı Dili	Ölenin Cinsiyeti
1	Emir Mehmet Bey kızı Ümmihânî Hâtun	Ocak 1539 M.	Arapça	K
2	Abdülvehhab oğlu Mehmet Bey	1495 – 1496 M.	Arapça	E
3	Abdullah oğlu Hacı İbrahim	11 Şubat 1481 M.	Arapça	E
4	Hacı İbrahim oğlu Mehmet Çelebi	Eylül 1491 M.	Arapça	E
5	Mehmet oğlu…	20 Eylül 1497 M.	Arapça Farsça	E
6	Hacı Meserret Halebî oğlu Hacı Server	4 Ekim 1507 M.	Arapça	E
7	İbrahim kızı Aynşâh Hâtun	Ekim 1522 M	Arapça Türkçe	K
8	-	Aralık 1491 M.	Arapça	-
9	Şah Çelebi kızı Devlet Hâtun	Ocak 1414 M.	Arapça	K
10	Elvan Bey kızı Hunde Hâtun	Kasım – Aralık 1473 M.	Arapça	K
11	Hoca Muslihiddin Mustafa	25 Şubat 1488 M	Arapça	E
12	-	15 Mart 1508 M.	Arapça	-
13	Hoca Ali oğlu Hoca Ömer	Temmuz 1508 M.	Arapça	E
14	Abdullah kızı Mihriban	Aralık 1520 M.	Arapça	K
15	Hoca Ali oğlu…	Nisan 1537 M.	Arapça	E
16	Emir Mehmet oğlu Emir Üveys	11 Ağustos 1377	Arapça Farsça Türkçe	E

17	Âhi Hasan oğlu Âhi Paşa	Temmuz – Ağustos 1390 M.	Arapça	E
18	Hoca Arap Şâh oğlu Hoca Saîd	5 Şubat 1421.	Arapça	E
19	Şemseddin Ahmed	1431 – 1432 M.	Arapça	E
20	Hoş Kadem oğlu Ali	25 Ekim 1447 M.	Arapça	E
21	Âhi Yusuf oğlu Abdurrahman	Aralık 1450 M.	Arapça	E
22	Savcı Bey oğlu Lütfi Bey	Temmuz 1453 M.	Arapça	E
23	Hüseyin oğlu Yahya	1481 – 1482 M.	Arapça Farsça	E
24	-	6 Ekim 1487 M.	Arapça	-
25	Seyyid Alâüddin el-Hüseyni oğlu Seyyid Mecdüddin	Ocak – Şubat 1490 M.	Arap	E
26	İbrahim Bey kızı Hatice Hanım	Aralık 1502 M.	Arapça	K
27	Mehmet Karamanî oğlu Mehmet	Mayıs - Haziran 1503 M.	Arapça	E
28	-	Temmuz 1539 M.	Arapça	-
29	Âhi Ali oğlu Âhi Mehmet	15. yüzyıl	Arapça	E
30	Mehmet oğlu Mustafa Çelebi	15. yy sonu	Arapça	E
31	Hoca Saîd oğlu Hoca Arapşâh	15. yy	Arapça	E
32	İbrahim Usta oğlu Ömer Usta	15. yy	Arapça	E
33	Şeyh Safiyyüddin oğlu Ahmed Çelebi	15. yy	Arapça	E
34	Saâtî oğlu Nakkaş Sinan Bey	15. yy	Arapça	E
35	Molla Yegân	1474 M	Arapça	E
36	Şeyh Hasan oğlu Molla Zeynüddin Zekeriya		Arapça	E

37	Hacı İvaz Paşa	21 Ağustos 1428 M.	Arapça	E
38	İvaz Paşa oğlu Âhi Çelebi	Ağustos 1437 M.	Arapça	E
39	Çandarlı Halil Hayreddin Paşa	27 Mart 1387 M.	Arapça Farsça	E
40	Hayreddin Paşa oğlu Ali Paşa	18 Aralık 1406 M.	Arapça	E
41	Halil Paşa oğlu Ahmet	Ağustos 1427 M.	Arapça	E
42	Hayreddin Paşa oğlu İbrahim	25 Ağustos 1429 M.	Arapça	E
43	Halil oğlu Yusuf	28 Kasım 1430 M.	Arapça	E
44	İbrahim Paşa kızı Fatma Hâtun	Ekim 1439 M.	Arapça	K
45	(Merhûme) Belli değil.	Nisan 1444 M.	Arapça	K
46	Belli değil.	1508 - 1509 M.	Arapça	-
47	Belli değil.	Ekim 1516 M.	Arapça	-
48	Hacı Hamza oğlu Ahmet oğlu Sinan.	Aralık 1371 M.	Arapça	E
49	Polat kızı Melik.	1372 – 1373 M.	Arapça	K
50	Belli değil.	Ağustos 1396 M.	Arapça	E
51	Kutlu Bey (Subaşı).	Ekim 1395 – 1396 M.	Arapça	E
52	Belli değil.	Haziran 1400 M.	Arapça	K
53	Hamza oğlu Hacı Ahmed oğlu Hatice.	Ocak 1403 M.	Arapça	K
54	Hasan Bey kızı Hunde Hâtun.	Ekim 1440 M.	Arapça	K
55	İvaz kızı Selçuk Hâtun	1496 M.	Arapça	K
56	Mehmet oğlu Yusuf.	1496 – 1497 M.	Arapça	E
57	İbrahim Bey kızı Nefîse Kadın.	Haziran 1503 M.	Arapça Türkçe	K

58	Kemal Çelebi oğlu Haydar Çelebi.	Şubat – Mart 1505 M.	Arapça	E
59	Hacı Musa Kayağân oğlu Hacı Mehmet.	Mart 1498 M.	Arapça	E
60	Yahya oğlu Hoca Ali Paşa.	Nisan 1504 M.	Arapça Farsça	E
61	Mevlânâ Muslihiddin Çelebi kızı Zeynep.	Ekim 1525 M.	Arapça	K
62	Ahmed Çelebi kızı Hatice Hâtun.	Eylül – Ekim 1425 M.	Arapça	K
63	Mehmet Fenârî oğlu Hüseyin Paşa oğlu Ahmet Çelebi.	Kasım 1437 M.	Arapça	E
64	Fenârî'nin oğlu…	1441 – 1442 M.	Arapça	E
65	Belli değil.	18 Eylül 1452 M.	Arapça	-
66	İbrahim Paşa kızı Hatice Hâtun.	1451 – 1452 M.	Arapça	K
67	Mehmet Bey kızı Esleme (Hanım).	Aralık 1461 M.	Arapça	K
68	Molla Fenârî oğlu Yusuf Bâlî kızı Fatma Hanım.	Kasım 1472 M.	Arapça	K
69	Fenârî Şemsi Bey oğlu Mehmet Bey.	15. yüzyıl	Arapça	E
70	Yusuf Bâlî kızı Hunde Hatun.	15. yüzyıl	Arapça	K
71	Belli değil.	Ağustos- Eylül 1405 M.	Arapça	-
72	Seyyid Alâeddin oğlu Seyyid Şerefeddin	Şubat 1425 M.	Arapça	E
73	Hoca Arapşâh oğlu Hoca Mehmet.	30 Temmuz 1429 M.)	Arapça	E

74	Saîd kızı Fatıma Hâtun.	1427 – 1436 M	Arapça	K
75	Belli değil.	Ağustos 1438	Arapça	K
76	Hacı Ömer kızı Zeliha.	1438 M	Arapça	K
77	Şerefüddin el-Hüseynî oğlu İzzüddin.	Ocak 1441 M.	Arapça	E
78	Belli değil.	Mart 1448 M.	Arapça	E
79	Mehmet Çelebi et-Tevkıî.	Ağustos 1475 M.	Arapça	E
80	Belli değil.	Kasım 1483 M.	Arapça	-
81	Belli değil.	10 Ekim 1486 M.	Arapça	-
82	Hamza Bey oğlu Bâlî Bey oğlu Mahmud Bey.	1495 M	Arapça Türkçe	E
83	Belli değil.	Eylül 1496 M.	Arapça Farsça	-
84	Kasım Subaşı oğlu Mustafa Çelebi.	Aralık 1497 M.	Arapça	E
85	Hacı Musa oğlu Hoca İbrahim.	Şubat 1504 M.	Arapça	E
86	Hoca İlyas oğlu Hoca Mehmet.	1507 M.' den sonra	Arapça	E
87	Belli değil.	22 Ocak 1516 M.	Arapça	-
88	İlyas Çelebi oğlu Mehmet Çelebi oğlu Ömer Çelebi.	Ocak 1526 M.	Arapça	E
89	Belli değil.	Kasım 1529 M.	Arapça	K
90	Belli değil.	Eylül 1530 M.	Arapça	E
91	Belli değil.	Şubat 1531 M.	Arapça	K
92	Pir Hasan oğlu Hacı Sinan.	Temmuz – Ağustos 1533 M.	Arapça	E
93	Belli değil.	Mayıs – Haziran 1536 M.	Arapça	E

94	Şeyh Mevlânâ Muhyiddin oğlu Mustafa Çelebi.	Eylül 1544 M.	Arapça	E
95	Belli değil.	Eylül – Ekim 1546 M.	Farsça Türkçe	-
96	Mevlânâ Abdullah Efendi kızı Fatma Hunde Hâtun.	Nisan – Mayıs 1548 M.	Arapça	K
97	Belli değil.	Aralık 1549 – Ocak 1550 M.	Türkçe	-
98	Nakkaş Ali oğlu Defterdar Osman Çelebi.	Eylül 1501 M.	Arapça Farsça	E
99	Osman Çelebi oğlu Lâmiî Çelebi.	1531	Arapça	E
100	Osman Çelebi kızı Hafsa Hâtun.	1550'ler	Arapça	K
101	Filiboz oğlu Kasım.	1436 – 1437 M.	Arapça Farsça	E
102	Filiboz oğlu Hayreddin	Temmuz 1440 M.	Arapça Farsça	E
103	Emir Hüseyin oğlu Seyyid Ahmed.	Temmuz 1475 M.	Arapça	E
104	Nakkaş Mu'samî.	1488 – 1489 M.	Arapça Farsça	E
105	Mevlana Abdülkadir Gazâli.	Aralık 1491 M.	Arapça Farsça	E
106	Emir Beyi oğlu Hacı Ahmed.	Kasım 1494 M.	Arapça	E
107	Belli değil.	Eylül – Ekim 1498 M.	Arapça Farsça	-
108	Mehmet oğlu Şemseddin Çelebi.	Mayıs – Haziran 1400 M.	Arapça	E

109	Ali Bey oğlu Timurtaş Paşa.	1403 – 1404 M.	Arapça	E
110	Belli değil.	Haziran – Temmuz 1449 M.	Arapça	K
111	Mahmud Çelebi oğlu Mustafa Çelebi.	Mart – Nisan 1466 M.	Arapça	E
112	Timurtaş Bey oğlu Ali Bey oğlu Ahmed Çelebi.		Arapça	E
113	Timurtaş Paşa oğlu Oruç Bey kızı İklime Hâtun	1450'den sonra	Arapça	K
114	Arslan oğlu Hacı Bey oğlu Hacı İva(z).	Mayıs 1440 M.	Arapça	E
115	Timurtaş Bey oğlu Umur Bey.	Ağustos 1461 M.	Arapça	E
116	Hacı Hoş Kadem'in oğlu…	Aralık 1487 M.	Arapça	E
117	Belli değil.	Şubat Mart 1496M.	Arapça	-
118	Mahmud Bey oğlu Süleyman Çelebi.	1455 – 1456 M.	Arapça	E
119	Pir Mengi oğlu Hacı Ali.	Kasım 1451 M.	Arapça	E
120	Veliyyüddin oğlu Ebu Bekir	Ağustos 1467 M.	Arapça	E
121	Mevlâna Hızır Şah oğlu Derviş Efendi.	20 Şubat 1480 M.	Arapça	E
122	Ferâmuz oğlu Mehmet (Molla Hüsrev)	1481 M.	Arapça Farsça	E
123	Hacı Lala oğlu Musa Bey oğlu Umur Bey.	Şubat 1470 M.	Arapça	E
124	Umur Bey oğlu …	Şubat – Mart 1506 M.	Arapça Türkçe	E
125	Abdullah oğlu Karaca Bey.	Mayıs 1462 M.	Arapça Farsça	E

EKLER II: FOTOĞRAFLAR

RESİM 1 (KAT 1-1)

RESİM 2 (KAT1-2)

RESİM 3 (KAT 1-3)

RESİM 4 (KAT 1-4)

RESİM 5 (KAT 2)

RESİM 6 (KAT 3-1)

RESİM 7 (KAT 3-2)

RESİM 8 (KAT 3-3)

RESİM 9 (KAT 4-1)

RESİM 10 (KAT 4-2)

RESİM 11 (KAT 5-1)

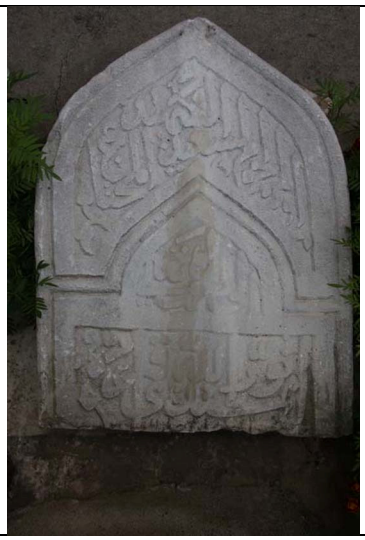

RESİM 12 (KAT 5-2)

RESİM 13 (KAT 5-3)

RESİM 14 (KAT 6-1)

RESİM 15 (KAT 6-2)

RESİM 16 (KAT 6-3)

RESİM 17 (KAT 6-4)

RESİM 18 (KAT 7-1)

RESİM 19 (KAT 7-2)

RESİM 20 (KAT 7-3)

RESİM 21 (KAT 7-4)

RESİM 22 (KAT 8-1)

RESİM 23 (KAT 8-2)

RESİM 24 (KAT 9-1)

RESİM 25 (KAT 9-2)

RESİM 26 (KAT 9-3)

RESİM 27 (KAT 10-1)

RESİM 28 (KAT 10-2)

RESİM 29 (KAT 10-3)

RESİM 30 (KAT 11-1)

RESİM 31 (KAT 11-2)

RESİM 32 (KAT 11-3)

RESİM 33 (KAT 11-4)

RESİM 34 (KAT 11-5)

RESİM 35 (KAT 11-6)

RESİM 36 (KAT 12)

RESİM 37 (KAT 13-1)

RESİM 38 (KAT 13-2)

RESİM 39 (KAT 13-3)

RESİM 40 (KAT 13-4)

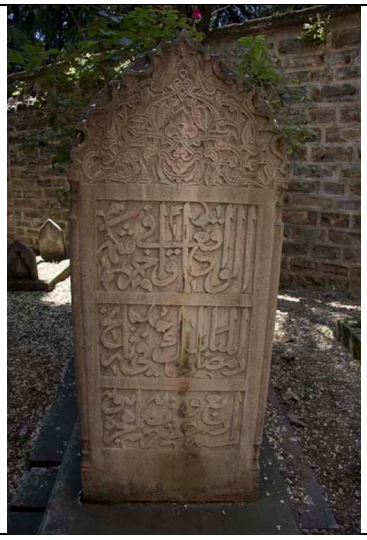

RESİM 41 (KAT 13-5)

RESİM 42 (KAT 13-6)

RESİM 43 (KAT 13-7)

RESİM 44 (KAT 14-1)

RESİM 45 (KAT 14-2)

RESİM 46 (KAT 15-1)

RESİM 47 (KAT 15-2)

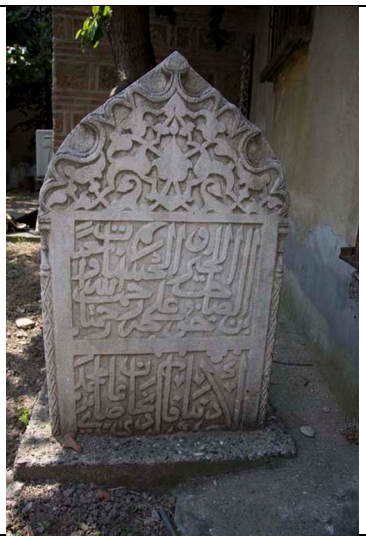

RESİM 48 (KAT 15-3)

RESİM 49 (KAT 15-4)

RESİM 50 (KAT 16-1)

RESİM 51 (KAT 16-2)

RESİM 52 (KAT 16-3)

RESİM 53 (KAT 16-4)

RESİM 54 (KAT 16-5)

RESİM 55 (KAT 17)

RESİM 56 (KAT 18-1)

RESİM 57 (KAT 18-2)

RESİM 58 (KAT 19)

RESİM 59 (KAT 20-1)

RESİM 60 (KAT 20-2)

RESİM 61 (KAT 21-1)

RESİM 62 (KAT 21-2)

RESİM 63 (KAT 22-1)

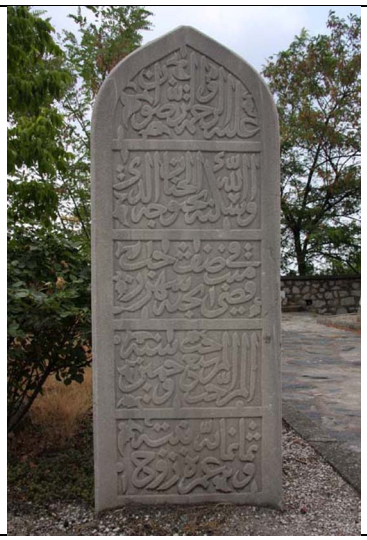

RESİM 64 (KAT 22-2)

RESİM 65 (KAT 23-1)

RESİM 66 (KAT 23-2)

RESİM 67 (KAT 23-3)

RESİM 68 (KAT 23-4)

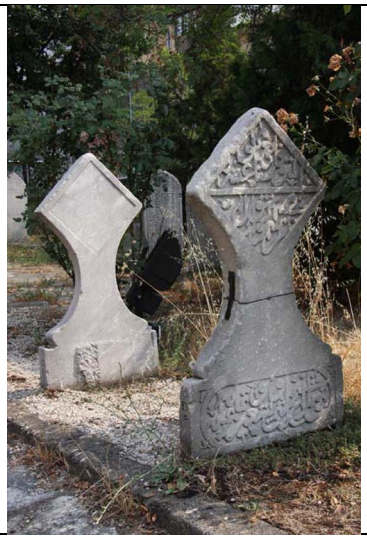

RESİM 69 (KAT 24-1)

RESİM 70 (KAT 24-2)

RESİM 71 (KAT 25-1)

RESİM 72 (KAT 25-2)

RESİM 73 (KAT 25-3)

RESİM 74 (KAT 25-4)

RESİM 75 (KAT 26-1)

RESİM 76 (KAT 26-2)

RESİM 77 (KAT 27-1)

RESİM 78 (KAT 27-2)

RESİM 79 (KAT 28-1)

RESİM 80 (KAT 28-2)

RESİM 81 (KAT 28-3)

RESİM 82 (KAT 29-1)

RESİM 83 (KAT 29-2)

RESİM 84 (KAT 30-1)

RESİM 85 (KAT 30-2)

RESİM 86 (KAT 31-1)

RESİM 87 (KAT 31-2)

RESİM 88 (KAT 31-3)

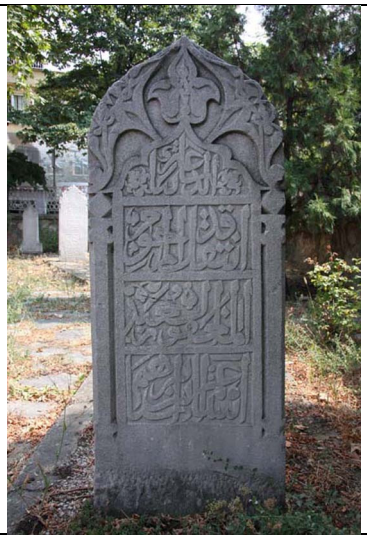

RESİM 89 (KAT 32-1)

RESİM 90 (KAT 32-2)

RESİM 91 (KAT 33-1)

RESİM 92 (KAT 33-2)

RESİM 93 (KAT 34-1)

RESİM 94 (KAT 34-2)

RESİM 95 (KAT 35-1)

RESİM 96 (KAT 35-2)

RESİM 97 (KAT 36-1)

RESİM 98 (KAT 36-2)

RESİM 99 (KAT 37-1)

RESİM 100 (KAT 37-2)

RESİM 101 (KAT 38-1)

RESİM 102 (KAT 38-2)

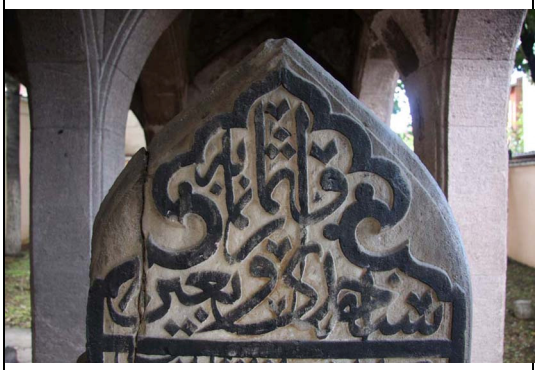

RESİM 103 (KAT 38-3)

RESİM 104 (KAT 39-1)

RESİM 105 (KAT 39-2)

RESİM 106 (KAT 39-3)

RESİM 107 (KAT 39-4)

RESİM 108 (KAT 39-5)

RESİM 109 (KAT 40-1)

RESİM 110 (KAT 40-2)

RESİM 111 (KAT 40-3)

RESİM 112 (KAT 40-4)

RESİM 113 (KAT 40-5)

RESİM 114 (KAT 40-6)

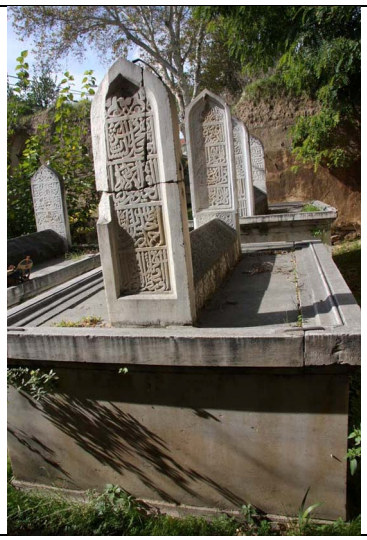

RESİM115 (KAT 41-1)

RESİM 116 (KAT 41-2)

RESİM 117 (KAT 41-3)

RESİM 118 (KAT 41-4)

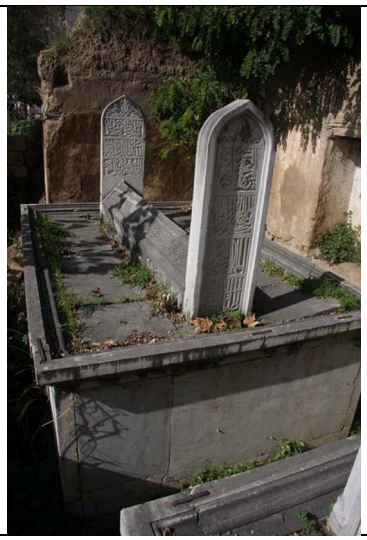

RESİM 119 (KAT 42-1)

RESİM 120 (KAT 42-2)

RESİM 121 (KAT 42-3)

RESİM 122 (KAT 42-4)

RESİM 123 (KAT 43-1)

RESİM 124 (KAT 43-2)

RESİM 125 (KAT 43-3)

RESİM 126 (KAT 43-4)

RESİM 127 (KAT 44-1)

RESİM 128 (KAT 44-2)

RESİM 129 (KAT 44-3)

RESİM 130 (KAT 45-1)

RESİM 131 (KAT 45-2)

RESİM 132 (KAT 46-1)

RESİM 133 (KAT 46-2)

RESİM 134 (KAT 47-1)

RESİM 135 (KAT 47-2)

RESİM 136 (KAT 48-1)

RESİM 137 (KAT 48-2)

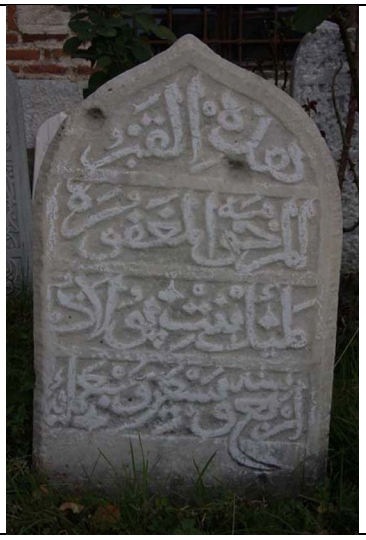

RESİM 138 (KAT 49-1)

RESİM 139 (KAT 49-2)

RESİM 140 (KAT 50-1)

RESİM 141 (KAT 50-2)

RESİM 142 (KAT 51-1)

RESİM 143 (KAT 51-2)

RESİM 144 (KAT 51-3)

RESİM 145 (KAT 51-4)

RESİM 146 (KAT 52)

RESİM 147 (KAT 53-1)

RESİM 148 (KAT 53-2)

RESİM 149 (KAT 54)

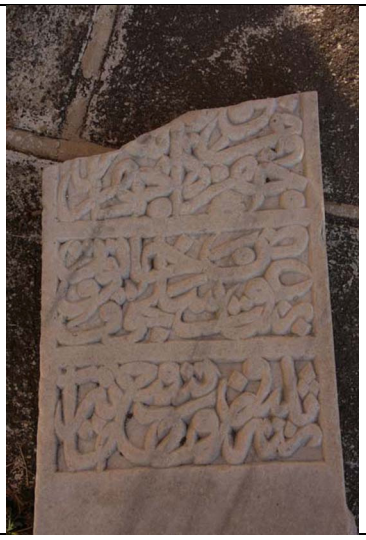

RESİM 150 (KAT 55)

RESİM 151 (KAT 56-1)

RESİM 152 (KAT 56-2)

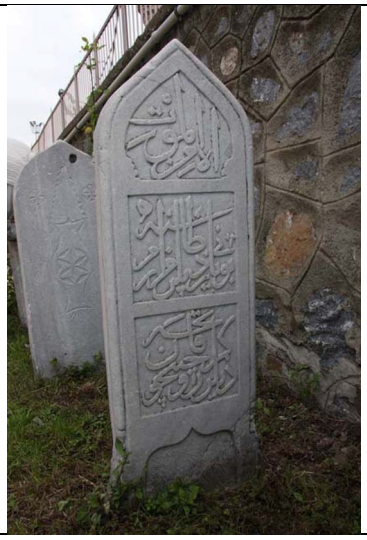

RESİM 153 (KAT 57-1)

RESİM 154 (KAT 57-2)

RESİM 155 (KAT 58)

RESİM 156 (KAT 59-1)

RESİM 157 (KAT 59-2)

RESİM 158 (KAT 60-1)

RESİM 159 (KAT 60-2)

RESİM 160 (KAT 60-3)

RESİM 161 (KAT 61)

RESİM 162 (KAT 62-1)

RESİM 163 (KAT 62-2)

RESİM 164 (KAT 62-3)

RESİM 165 (KAT 62-4)

RESİM 166 (KAT 63-1)

RESİM 167 (KAT 63-2)

RESİM 168 (KAT 63-3)

RESİM 169 (KAT 64)

RESİM 170 (KAT 65-1)

RESİM 171 (KAT 65-2)

RESİM 172 (KAT 66-1)

RESİM 173 (KAT 66-2)

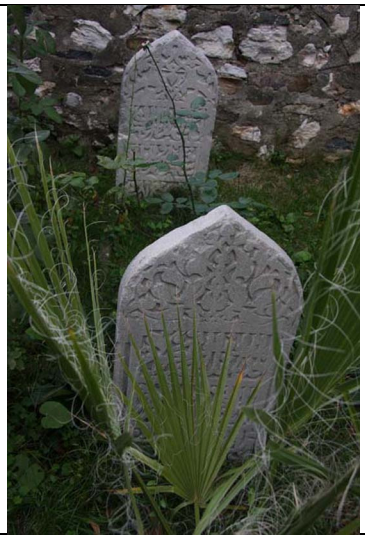

RESİM 174 (KAT 67-1)

RESİM 175 (KAT 67-2)

RESİM 176 (KAT 68-1)

RESİM 177 (KAT 68-2)

RESİM 178 (KAT 68-3)

RESİM 179 (KAT 68-4)

RESİM 180 (KAT 68-5)

RESİM 181 (KAT 69-1)

RESİM 182 (KAT 69-2)

RESİM 183 (KAT 70-1)

RESİM 184 (KAT 70-2)

RESİM 185 (KAT 71)

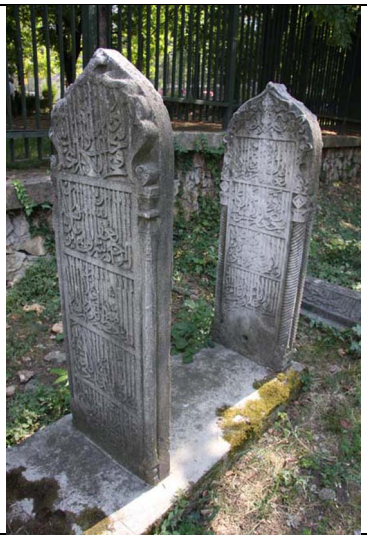

RESİM 186 (KAT 72-1)

RESİM 187 (KAT 72-2)

RESİM 188 (KAT 72-3)

RESİM 189 (KAT 73)

RESİM 190 (KAT 74)

RESİM 191 (KAT 75-1)

RESİM 192 (KAT 75-2)

RESİM 193 (KAT 75-3)

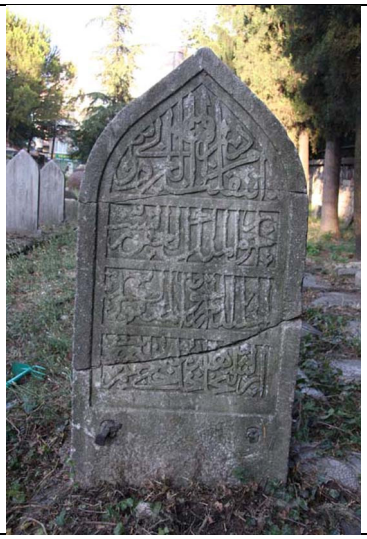

RESİM 194 (KAT 76-1)

RESİM 195 (KAT 76-2)

RESİM 196 (KAT 77-1)

RESİM 197 (KAT 77-2)

RESİM 198 (KAT 77-3)

RESİM 199 (KAT 77-4)

RESİM 200 (KAT 77-5)

RESİM 201 (KAT 78-1)

RESİM 202 (KAT 78-2)

RESİM 203 (KAT 79-1)

RESİM 204 (KAT 79-2)

RESİM 205 (KAT 80-1)

RESİM 206 (KAT 80-2)

RESİM 207 (KAT 81-1)

RESİM 208 (KAT 81-2)

RESİM 209 (KAT 82-1)

RESİM 210 (KAT 82-2)

RESİM 211 (KAT 83-1)

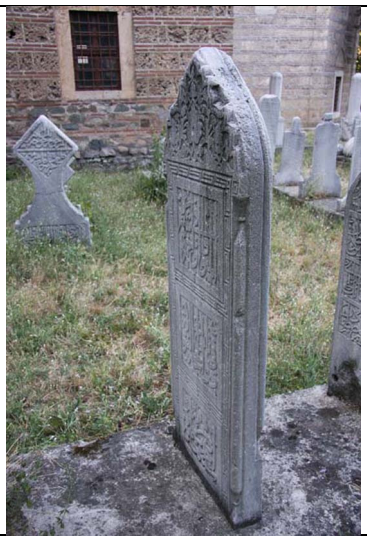

RESİM 212 (KAT 83-2)

RESİM 213 (KAT 84-1)

RESİM 214 (KAT 84-2)

RESİM 215 (KAT 85-1)

RESİM 216 (KAT 85-2)

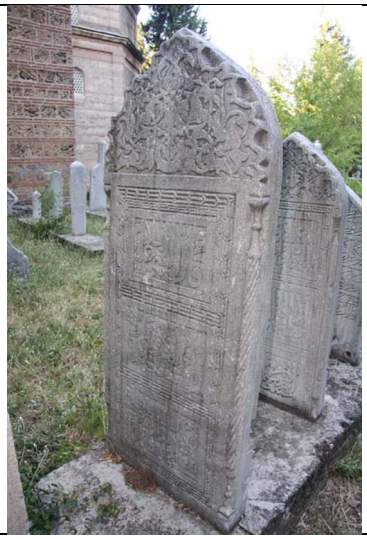

RESİM 217 (KAT 86-1)

RESİM 218 (KAT 86-2)

RESİM 219 (KAT 87-1)

RESİM 220 (KAT 87-2)

RESİM 221 (KAT 88-1)

RESİM 222 (KAT 88-2)

RESİM 223 (KAT 89-1)

RESİM 224 (KAT 89-2)

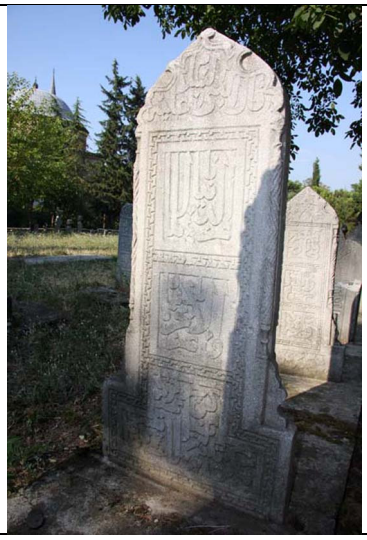

RESİM 225 (KAT 90-1)

RESİM 226 (KAT 90-2)

RESİM 227 (KAT 90-3)

RESİM 228 (KAT 91-1)

RESİM 229 (KAT 91-2)

RESİM 230 (KAT 92-1)

RESİM 231 (KAT 92-2)

RESİM 232 (KAT 93)

RESİM 233 (KAT 94)

RESİM 234 (KAT 95-1)

RESİM 235 (KAT 95-2)

RESİM 236 (KAT 96)

RESİM 237 (KAT 97-1)

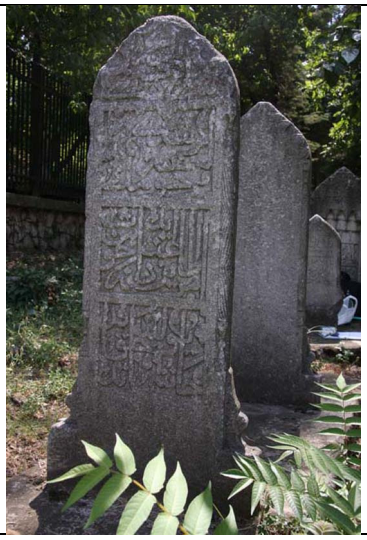

RESİM 238 (KAT 97-2)

RESİM 239 (KAT 98-1)

RESİM 240 (KAT 98-2)

RESİM 241 (KAT 98-3)

RESİM 242 (KAT 99)

RESİM 243 (KAT 100-1)

RESİM 244 (KAT 100-2)

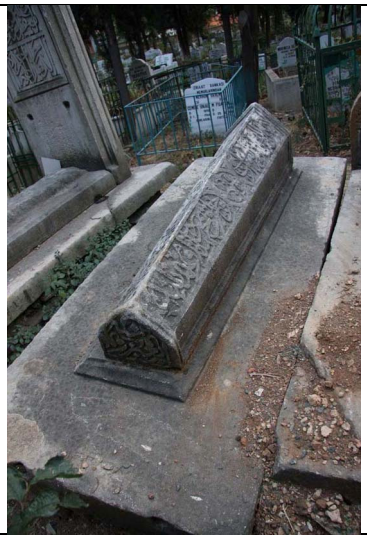

RESİM 245 (KAT 101-1)

RESİM 246 (KAT 101-2)

RESİM 247 (KAT 102-1)

RESİM 248 (KAT 102-2)

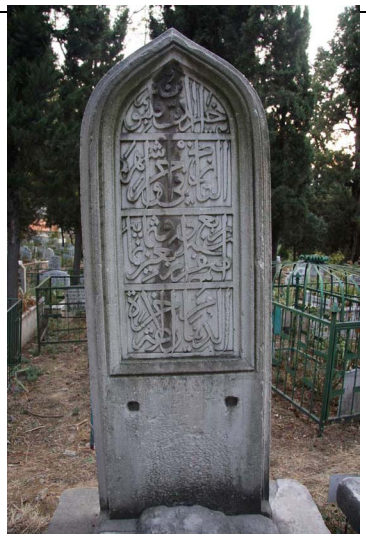

RESİM 249 (KAT 102-3)

RESİM 250 (KAT 102-4)

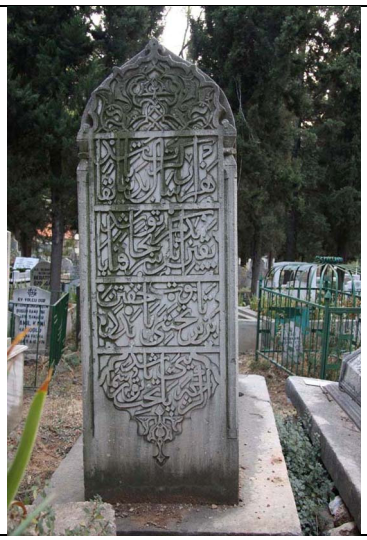

RESİM 251 (KAT 102-5)

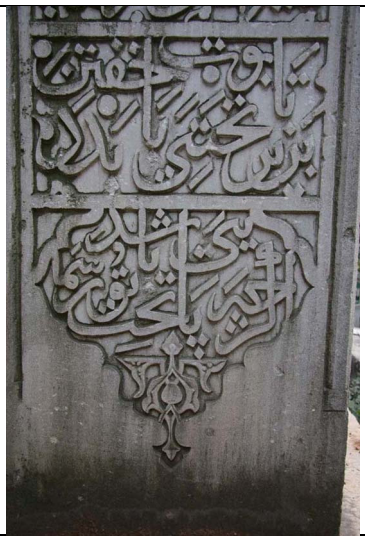

RESİM 252 (KAT 102-6)

RESİM 253 (KAT 103-1)

RESİM 254 (KAT 103-2)

RESİM 255 (KAT 104-1)

RESİM 256 (KAT 104-2)

RESİM 257 (KAT 104-3)

RESİM 258 (KAT 105-1)

RESİM 259 (KAT 105-2)

RESİM 260 (KAT 106-1)

RESİM 261 (KAT 106-2)

RESİM 262 (KAT 107-1)

RESİM 263 (KAT 107-2)

RESİM 264 (KAT 108-1)

RESİM 265 (KAT 108-2)

RESİM 266 (KAT 108-3)

RESİM 267 (KAT 109-1)

RESİM 268 (KAT 109-2)

RESİM 269 (KAT 109-3)

RESİM 270 (KAT 109-4)

RESİM 271 (KAT 110-1)

RESİM 272 (KAT 110-2)

RESİM 273 (KAT 111-1)

RESİM 274 (KAT 111-2)

RESİM 275 (KAT 111-3)

RESİM 276 (KAT 111-4)

RESİM 277 (KAT 112-1)

RESİM 278 (KAT 112-2)

RESİM 279 (KAT 113-1)

RESİM 280 (KAT 113-2)

RESİM 281 (KAT 113-3)

RESİM 282 (KAT 114-1)

RESİM 283 (KAT 114-2)

RESİM 284 (KAT 114-3)

RESİM 285 (KAT 114-4)

RESİM 286 (KAT 114-5)

RESİM 287 (KAT 114-6)

RESİM 288 (KAT 114-7)

RESİM 289 (KAT 115-1)

RESİM 290 (KAT 115-2)

RESİM 291 (KAT 115-3)

RESİM 292 (KAT 115-4)

RESİM 293 (KAT 115-5)

RESİM 294 (KAT 115-6)

RESİM 295 (KAT 116-1)

RESİM 296 (KAT 116-2)

RESİM 297 (KAT 117-1)

RESİM 298 (KAT 117-2)

RESİM 299 (KAT 118-1)

RESİM 300 (KAT 118-2)

RESİM 301 (KAT 119-1)

RESİM 302 (KAT 119-2)

RESİM 303 (KAT 119-3)

RESİM 304 (KAT 119-4)

RESİM 305 (KAT 120-1)

RESİM 306 (KAT 120-2)

RESİM 307 (KAT 120-3)

RESİM 308 (KAT 121-1)

RESİM 309 (KAT 121-2)

RESİM 310 (KAT 122-1)

RESİM 311 (KAT 122-2)

RESİM 312 (KAT 122-3)

RESİM 313 (KAT 123-1)

RESİM 314 (KAT 123-2)

RESİM 315 (KAT 123-3)

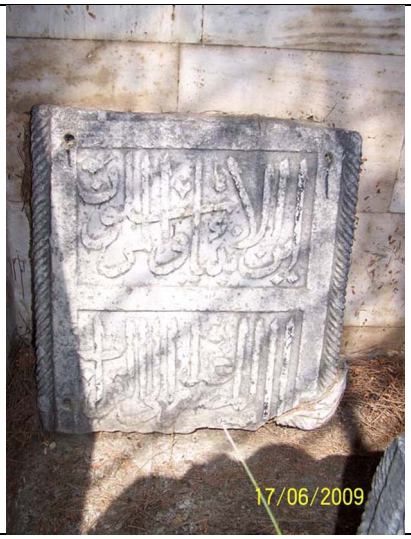

RESİM 316 (KAT 123-4)

RESİM 317 (KAT 124-1)

RESİM 318 (KAT 124-2)

RESİM 319 (KAT 124-3)

RESİM 320 (KAT 125-1)

RESİM 321 (KAT 125-2)

RESİM 322 (KAT 125-3)

RESİM 323

RESİM 324

RESİM 325

RESİM 326

RESİM 327

RESİM 328

RESİM 329

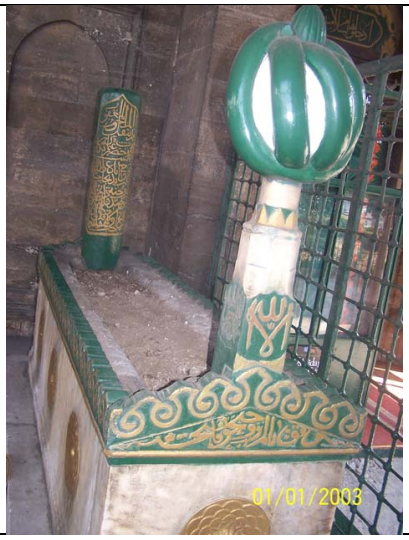

RESİM 330

RESİM 331

RESİM 332

RESİM 333

RESİM 334

RESİM 335

RESİM 336

RESİM 337

RESİM 338

RESİM 339

RESİM 340

RESİM 341

RESİM 342

RESİM 343

RESİM 344

RESİM 345

RESİM 346

RESİM 347

RESİM 348

EKLER III: ŞEKİLLER

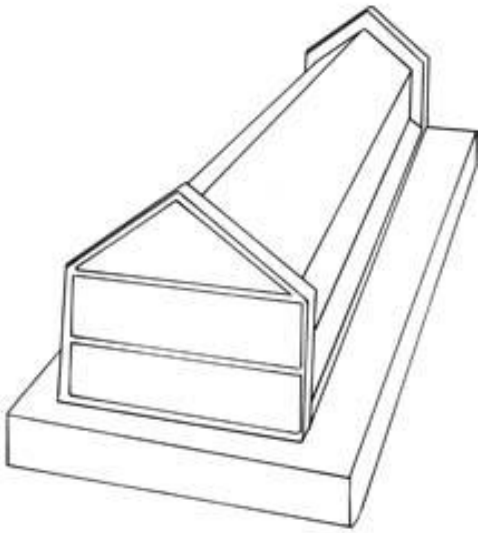		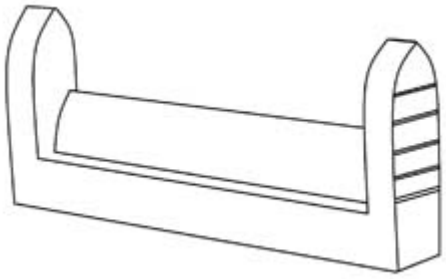
Şekil 1:		Şekil 2:
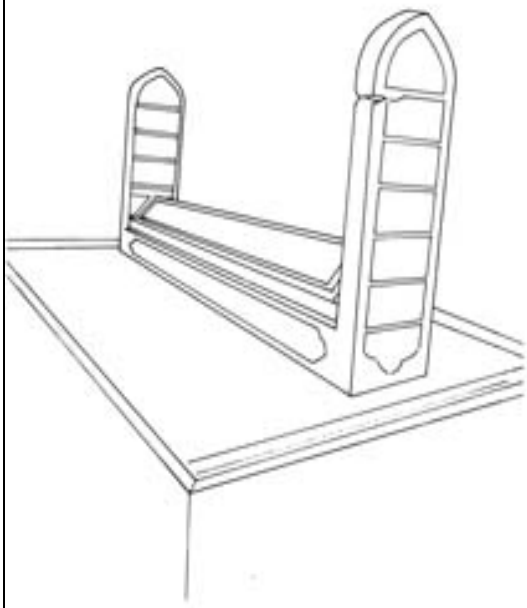		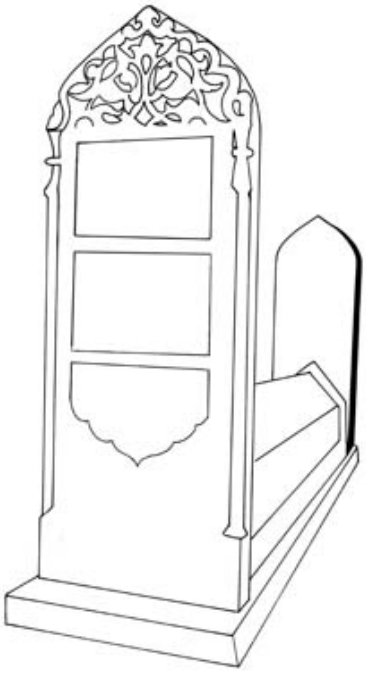
Şekil 3:		Şekil 4:

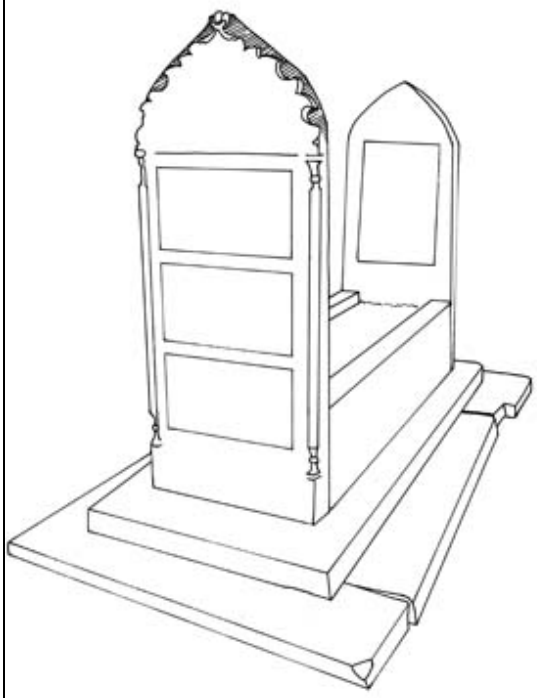		
Şekil 5:		Şekil 6:
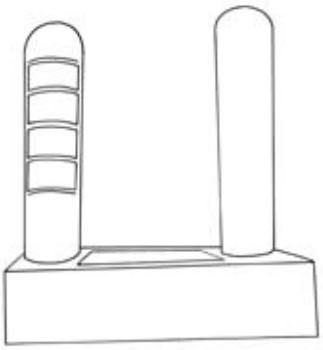		
Şekil 7:		Şekil 8:

Şekil 9:		Şekil 10:
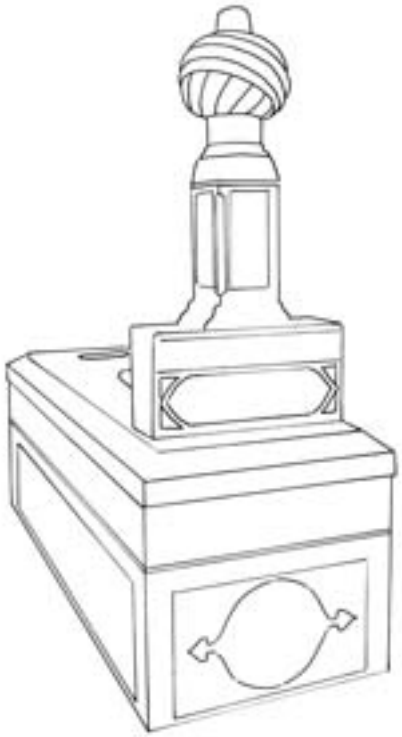		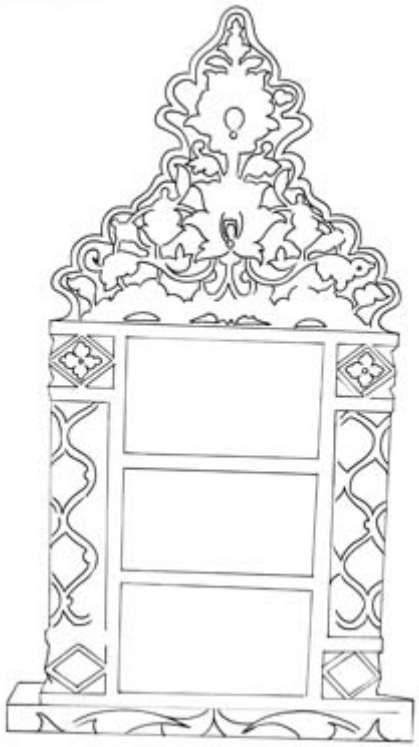
Şekil 11:		Şekil 12: (Kat. No: 35)

Şekil 13: (Kat. No. 51).		Şekil 14: (Kat. No. 39)
Şekil 15: (Kat. No. 109)		Şekil 16: (Kat. No. 109).

Şekil 17: (Kat. No. 119)		Şekil 18: (Kat. No. 114).
Şekil 19: (Kat. No. 77)		Şekil 20: (Kat. No. 107)

EKLER IV: HARİTALAR

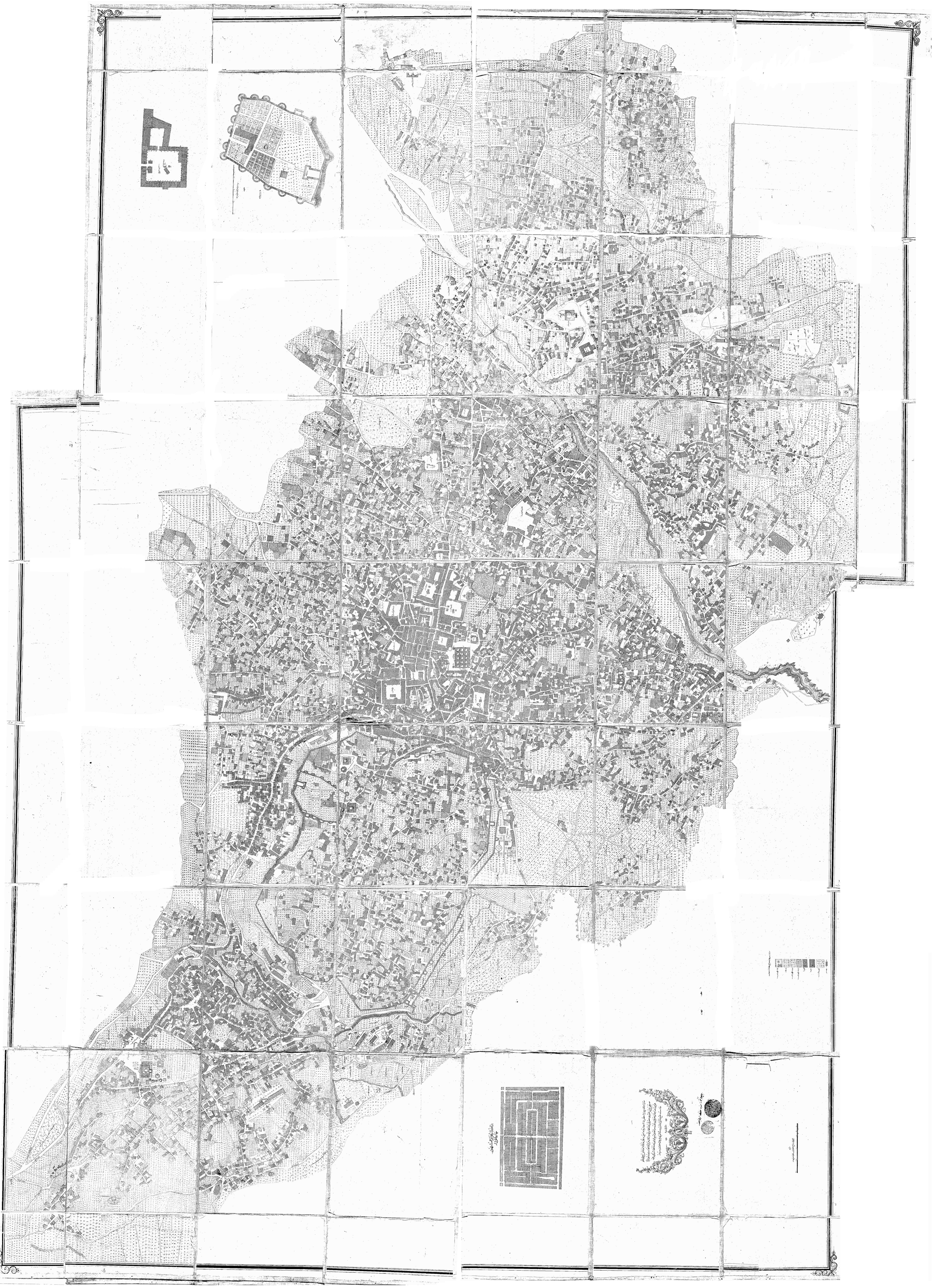

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı :	Amasya - 1970		
Öğr.Gördüğü Kurumlar :	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise :	1981	1987	Amasya Lisesi
Lisans :	1988	1993	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans :	1993	1996	Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora :	2002	2009	Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Medeni Durum :	Evli		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi:	İngilizce (Orta), Arapça (Zayıf)		
Çalıştığı Kurum (lar) :	Başlama ve Ayrılma Tarihleri		Çalışılan Kurumun Adı
1.	1994	2009	Milli Eğitim Bakanlığı (Öğretmen)
2.	1999	-	U.Ü. İlahiyat Fakültesi (Öğretim Görevlisi)
Yurtdışı Görevleri :			
Kullandığı Burslar :			
Aldığı Ödüller :			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Topluluklar :			
Editör veya Yayın Kurulu Üyelikleri :			
Yurt İçi ve Yurt Dışında katıldığı Projeler :			
Katıldığı Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar:			
Yayımlanan Çalışmalar :			
Diğer :			

11. 12. 2009
Hicabi Gülgen